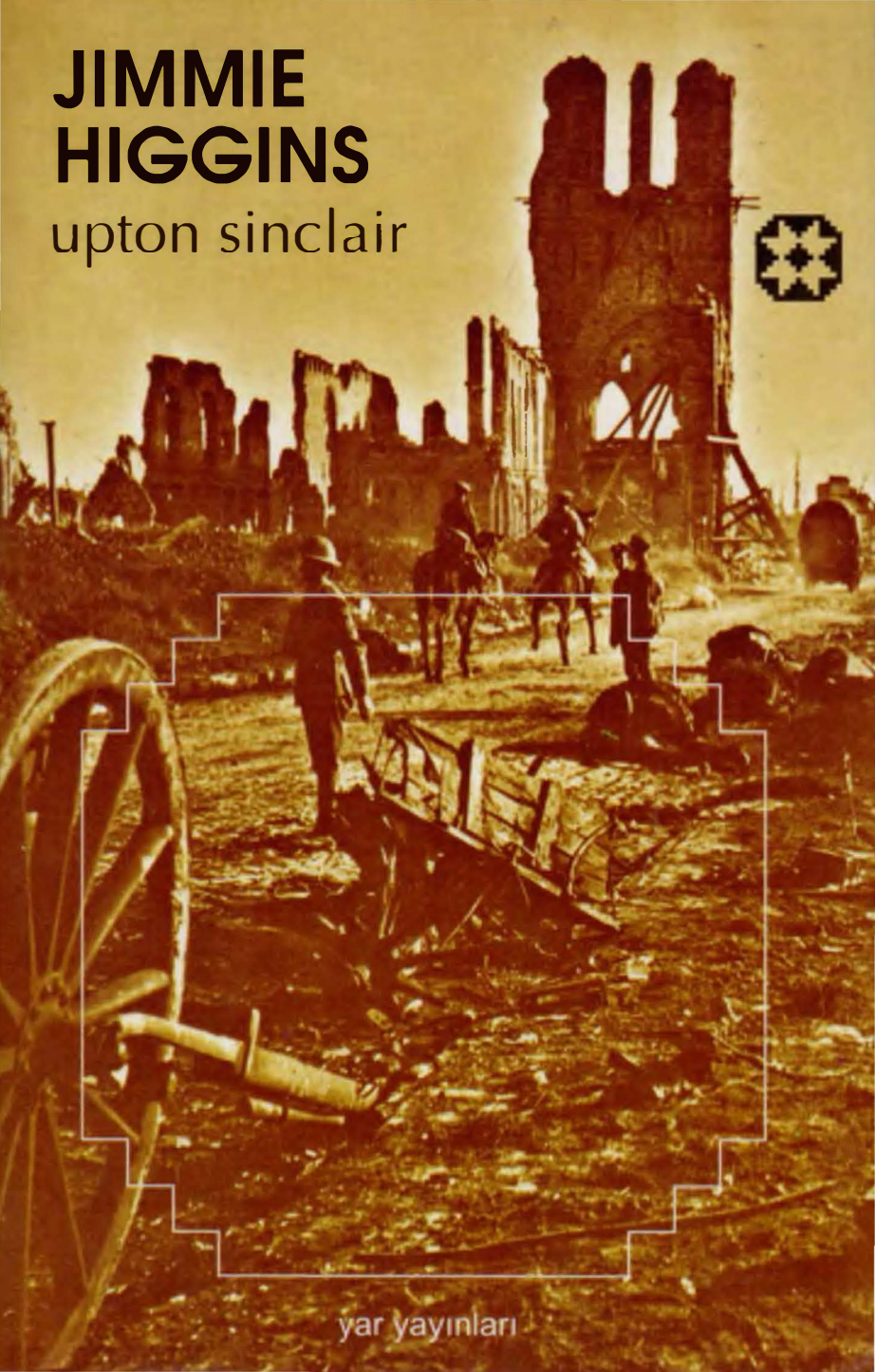
JIMMIE HIGGINS

upton sinclair

yar yayınları

Yar Yayınları: 101

Roman Dizisi: 41

Türkiye Baskı:
YAR YAYINLARI
Aralık 2004, İstanbul

Baskı:
Can Matbaacılık

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Başmusahip Sokak 10/1 Cağaloğlu-İstanbul
Tel : (212) 511 69 11

04-34.Y.0159.06

ISBN 975-7530-71-9

Upton Sinclair

Jimmie Higgins

Birinci Dünya Savaşı'nda
Amerikalı bir sosyalist işçinin romanı

Türkçesi:
Nadiye R. Çobanoğlu

yar yayınları

Upton Sinclair (1878-1968): Yazar ve Eserleri

Danimarkalı ünlü edebiyat eleştirmeni Georg Brandes, çağının en büyük Amerikalı yazarları saydığı Frank Norris, Jack London ve Upton Sinclair ile röportaj yapmak üzere Amerika'ya uzun bir yolculuk yaptı; çünkü Upton Sinclair, 1906'da çıkan *Jungle* (Vahşi Orman) adlı romanıyla dünya çapında ün kazanmıştı. Bu büyük yazar, 1900'lü yıllardaki Amerikan sosyalist hareketinin tarihçisiydi ve eserleri, bu okyanus ötesi ülkeyi karıştıran çalkalanmaları, yaşanan acıları, çekilen dertleri Avrupa'nın anlamasını sağlayacak ender rastlanır belgelerdendi.

Sinclair, Amerika Birleşik Devletleri'nin güney bölgelerinden birine yerleşmiş, İngiliz asıllı bir denizciler ailesinden geliyordu. Ayrılık Savaşı, Sinclair ailesinin servetini yok etmişti. 1878'de, Baltimore'da doğan geleceğin romancısı, ilk gençlik çağından başlamak üzere, hayatını kazanmak için mücadele vermek zorunda kaldı. Çok genç yaşta, popüler dergilere öyküler yazıyordu, kolej eğitiminin masraflarını böyle karşıladı. Columbia Üniversitesinde eğitimini tamamladı. Yirmi bir yaşına geldiğinde, öyle çok öykü yazmıştı ki, doldurduğu sayfalar Walter Scott'un tüm ömrü boyunca yazdıklarından çoktu. Yirmi üç yaşındayken, ilk önemli romanı *Spingtime and Harvest* (Bahar ve Hasat) yayınlandı. İki yıl sonra, *Arthur Sterling'in Anıları* adlı romanı çıktı. Bu, yoksulluğu ve ideallerine inan-

cı yüzünden açlığa mahkum olan bir yazarın itiraflarından oluşan romantik bir eserdi. Aynı yıl yayınlanan *Prince Hagen,* altına hücumu anlatıyordu. Bu kitap, daha sonraları tiyatro eseri haline getirilip sahneye konmuş ve yazarın *Plays of Protest* (Ret Oyunları) adını verdiği dört bölümden oluşan dizisinin ilkini oluşturmuştu. 1905'te, az tanınmakla birlikte en iyi kitaplarından biri olan *Manassas* çıktı. Bu, Ayrılık Savaşıyla ilgili bir eserdi ve kitapta köle avcılığı tüm dehşet verici yönleriyle anlatılmıştı. Sinclair, 1860-1865 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'ni sarsan bu trajik savaşla ilgili bir üçleme yazmaya niyetleniyordu ki, *Appeal to Reason* (Akla Çağrı) adlı sosyalist bir derginin redaktörünün önerisi, yazarın yönelimini büsbütün değiştirdi.

Chicago mezbahalarında korkunç işler döndüğü kulaktan kulağa fısıldanıyordu, ama Sığır Tröstü denilen et konsorsiyumu öylesine güçlüydü ki, aleyhlerine kimse sesini yükseltemiyordu. Sinclair, Chicago'ya gidip Packingtiron'da çalışan işçiler arasında yaşamaya başladı ve 1906'da, et paketleme fabrikalarının feci durumunu anlatan *The Jungle* (Vahşi Orman) adlı eseri yayınlandı. Kitap çıktıktan sonra, yazar pek çok zorlukla karşılaştı; tehditler ve basının müdahalesi de eksik değildi. Konserve fabrikatörleri, işi hasır altı etmek için çok uğraştılar. Ama Sinclair, dalaverelerini ortaya çıkararak onları utandırdı ve *The Jungle,* yazarına dünya çapında bir ün kazandırdı, büyük yankılar uyandırdı bu roman. Hatta bazı mizah yazarları, "Bu kitap tüm milletin midesini bulandırdı!" demişlerdi. İktidar çevreleri de kopan gürültüden etkilendi ve başkan Roosevelt, ünlü kampanyasını başlatıp Sığır Tröstünü, romancının anlattığı bazı korkunç yöntemlerden vazgeçmek zorunda bıraktı.

Bundan sonra, Sinclair'in kitapları ardı ardına geldi. Her biri, yazarın alaycı diliyle, toplumun çarpık yönlerinden birini açığa çıkarıyordu. *The Industrial Republic* (Sanayi Cumhuriyeti) ileriye dönük peygamberce vizyona

sahip, güçlü bir eserdir. *The Overman* (İnsanüstü İnsan) beyin gücünün en yüksek düzeydeki olanaklarına değinir. *Metropolis* (Metropol) New-York'un kibar ve yüksek sosyetenin kirli taraflarını sergiler. *The Money-Changers* (Kambiyocular) ülkedeki maliyecilerin halkın üzerinde üstünlük kurması konusunu işler. "Ret Oyunlarından" biri olan *The Machine* (Makine), siyaset, maliye ve ticarileşmiş suçlar, dolandırıcılıklar arasındaki sinsi ittifakı eleştiren bir taşlamadır. *Samuel The Seeker* (Araştırmacı Samuel) sosyalist doktrinleri meseller biçiminde açıklayan bir kitaptır. *Love's Pilgrimage* (Aşkın Hac Yolculuğu) ve onun devamı olan *Sylvia*, aile sorunlarına değinen romanlardır. *King Coal* (Kömür Kralı) Amerika Birleşik Devletleri'nin batı bölgesindeki maden kamplarında hüküm süren despotça feodalizmi yerden yere vurur. Yazar bu kitabında, *The Jungle*'da mezbahacılar için yaptığı eleştirileri, kömür madeninde çalışan işçileri sömürenler için yapmayı denemiştir. *Jimmie Higgins* ise, bu büyük ülkede çalkalanan tüm görüş ayrılıklarıyla, kamu oyu çatışmalarıyla, Birinci Dünya Savaşı içindeki Amerika Birleşik Devletleri'ni anlatır. *The Dead Hand* (Ölü El) adlı eseri, genellikle çağdaş toplumda, özellikle de Amerikan toplumundaki çürümeyi, işlenen suçları başlıca biçimleriyle inceleyen geniş bir eleştirel incelemedir. Bu diziden çıkan kitaplardan biri olan *The Profits of Religion* (Dinin Çıkarları), dinlerin gelir ve kayırıcı ayrıcalıklar kaynağı haline getirilmesine karşı çıkar. Yazarın bir diğer kitabıysa *The Brass Check*'tir (Pirinç Jöton) ve çağdaş gazeteciliği kıyasıya yeren bir eleştirel araştırma kitabıdır.

Upton Sinclair'e, Amerikalı Emile Zola denmiştir. Çeşitli dillere çevrilen bazı eserleri, zamanın kemirici etkisine karşı koyabilecek gerçek başyapıtlardır. Sinclair, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyalist hareketin liderlerinden sayılır. Yaşadığı çağın toplum yapısını acımasızca eleştirdiği doğrudur; ancak darbesini nereye vuracağını iyi kestiriyor, toplumdaki bozuk ve çarpık yanları, sağlam

ve doğru olanlardan adilane ayırt etmesini iyi biliyordu. Eleştirisi, aslında merhamet duygularına, iyi niyete ve inanca dayalıydı; stili her zaman canlı ve sürükleyiciydi. Geniş bir kültüre sahip oluşu, onun görelice ılımlı kalmasını sağlıyor; doktrinsel açıdan tarafgirliğe saplanmasını önlüyordu. "Çağdaş roman aracılığıyla," diye yazıyordu, "günümüzdeki Amerikan sosyalizminin çeşitli eğilim ve akımlarını aydınlığa kavuşturmak istedim. Bu da ancak, sorunun tüm yönlerini açığa çıkarmakla ve bunları, gerçek yanlarından soyutlamaksızın, okur için anlaşılır kılmakla başarılabilir." Yoksulların ve ezilmişlerin yorulmak bilmez avukatı, yeni düşüncelerin coşku dolu yandaşı olan Upton Sinclair, ülkesine sonuna kadar bağlı kalmış bir yurtseverdi. Amerika Birleşik Devletleri'nde hüküm süren yoksulluğun bu büyük edebi ressamı, ilerici Amerikan edebiyatının en önde gelen isimlerinden biridir.

Upton Sinclair, ülkemizde daha çok *Altın Zincir* adlı edebiyat ve sanat eleştirisiyle tanınmıştır. Orijinal bir sanat tarihi olan bu kitap, Emin Türk Eliçin tarafından Almancadan çevrilerek yayınlanmıştı. Ş. Emrah imzasıyla çevrilip Say Yayınları tarafından yayınlanan *Petrol* başlıklı eserinde, Amerika'da yaşayan bir petrol kralının yaşamı konu edilmektedir. *Sanayi Kralı*, Wall-Street'te dönen rezaletleri anlatan önemli bir eserdir ve Halikarnas Balıkçısı tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Ayrıca, yazarın ülkemizde "Chicago Mezbahaları" adıyla yayınlanan *Jungle* adlı romanları da Türkçeye kazandırılmıştır.

I. BÖLÜM

Jimmie Higgins adayla karşılaşıyor

I

– Jimmie, dedi Lizzie, sinemaya gidemez miyiz?

Jimmie, tam ağzına götürmek üzereyken sıcak kahve fincanını masanın üzerine bırakıp gözlerini eşine dikti.

Hiçbir şey demedi. Üç buçuk yıllık evlilik yaşamı, ona aklına gelen her şeyi söylememeyi öğretmişti. Erkek aklıyla kadın aklını birbirinden ayıran uçurum üzerine derin bir düşünceye daldı. Tarihin en büyük bunalımlarından birinin yaşandığı bir dönemde, böylesine önemli, kader belirleyici bir günde, sen tut sinemaya gidelim de. Hem de niçin? İkinci kat penceresinden küt diye aşağı atlayan yada tam tren altında çiğnenmek üzereyken son anda çekilip alınan bir sinema ilahını seyretmek için!

– Biliyorsun, dedi sabırla. Kültür Merkezine gidip çalışmalara yardım etmem gerekiyor.

– Sabah gittin ya! Öğlene kadar çalıştın işte.

– Biliyorum ama, bütün gün sürecek oradaki işler.

Lizzie sustu. O da üç buçuk yıllık evlilik yaşamında çok şey öğrenmişti. Bir işçi karısı istediği şeylerden pek azını elde edebilirdi, üstelik eşi, siyasi propagandacı ise. Şükür, kaderin insana en büyük oyunu sayılmazdı bu. Ya zamanını ve parasını içki alemlerinde harcayan bir ayyaş

olsaydı, ya kadın kız peşinde koşsaydı kocası. Komşusunun eşi gibi, veremden de ölüp gidebilirdi; oysa sağlıklıydı kocası. Belki bir Pazar gününün öğleden sonrasını eğlenceyle geçiremeyecekti Lizzie, yine de bir soluk alabilir, biraz dinlenebilirdi; aşırı tembelleşmeden tabii.

Jimmie sabah yaptığı çalışmaları ve öğleden sonra yapmak zorunda olduklarını anlatmaya başladı. Lizzie, her miting öncesi aynı hazırlıklar yapılır sanırdı, ama bu kez daha önemli bir toplantı yapılacaktı anlaşılan. Toplantı, Kültür Merkezinde düzenlenecekti, tüm mağazalarının vitrinlerine büyük kartonlara yapıştırılmış ilanlar konmuştu. İlanlarda, toplantıda konuşma yapacak olan Sosyalist Parti Cumhurbaşkanı Adayının resmi de vardı. İyi de, bu Adayla başka adaylar arasında ne fark vardı, Lizzie için zordu bunu anlamak. Zaten hiçbiri de seçilmezdi bu adayların. Doğrusu, Lizzie pekala evde kalabilirdi. Kürsüden bağıra çağıra yapılan konuşmaları izlemeye İngilizcesi yetmiyor, söylenen büyük büyük lafları anlayamıyordu. Ama Jimmie'nin kendisini eğitmeye karar verdiğinin farkındaydı genç kadın. Kadınca sezgileriyle bildiği bir tek şey vardı: Kocasını kendisine bağlamak istiyorsa, onun huyuna suyuna uymak zorundaydı.

Jimmie, çocukları da toplantıya götürmenin yolunu bulmuş, onun bu buluşuyla övündüğü Lizzie'nin gözünden kaçmamıştı. Tek çocukları varken, onu Jimmie kucağında taşırdı. İkincisi dünyaya gelince, onu taşımak Lizzie'ye düştü. Gel gör ki, şimdi üç çocukları vardı ve tramvaya kadar yürünecek yol da oldukça uzundu. Zaten, soyguncu tramvay şirketine yirmi sent ödemek Jimmie'nin sınıf anlayışına aykırıydı. Bir komşu kadına üç beş kuruş verip de çocuklarla kalmasını sağlamak istemişlerdi önceleri. İyi güzel de, ilk gelen genç kız bu işten çarçabuk bıkmış, çocukları zırıl zırıl ağlar bırakıp çekmiş gitmişti. İkinci çocuk bakıcısı bir Polonyalı kadındı, o da onlar gelene kadar zil zurna sarhoş olup yerlere serilmenin bir yolunu bulmuştu. Ama Jimmie toplantılara gitmeye kararlı

ve Lizzie'nin de kendisiyle birlikte gelmesinde ısrarlıydı. "İşçi sınıfından kadınların bireysel olarak, kendilerini geliştirme olanaklarından yoksun edilmesi, toplumsal sistem adına utanç verici bir şeydir" diyordu Jimmie. Genç adam, Protestan örgütünün işlettiği, "Sanayi Tezgahı" denilen eskici dükkanına gidip onbeş sente iki kişilik eski bir çocuk arabası satın almıştı. Harikaydı çocuk arabası, parlak siyah emayeydi kaportası, ışıl ışıldı. Bir yanı biraz çöküktü pusetin, ama Jimmie bir tel parçası bağlayıp ve özenle kapitone ederek bu kısmı düzeltti, arabaya gençliğinin pekala iade edilebileceğini gösterdi. Oğulları, küçük Jimmie ve Pete yan yana oturtuluyor, yeni doğan bebek de ayak uçlarına yatırılıyordu.

Tek sorun, küçük Jimmie'nin ayaklarını hareketsiz tutamamasıydı. Zaten hiç rahat durmazdı bu çocuk. Şeytan çekici, şimdi de, mutfakta dört dönüyor, aileye yeni katılan dişi fino köpeğinin ele geçmez kuyruğunu yakalamaya çabalıyordu. Sokakta Jimmie'nin peşine takılmıştı köpek, iyi bir bakımla da gerçek bir finoya benzemişti biraz. Tüyleri dökük, ucu yusyuvarlak kuyruğu arkasında dikiliyordu köpekceğizin, küçük Jimmie ille de onu yakalamaya uğraşıyordu. Ellerini öne uzatıp, badi badi mutfak masasının çevresinde dönüyor ve öylesine kahkahalar atıyordu ki, az sonra gücü birdenbire tükenip kıç üstü oturuverdi.

Jimmie, çocuğuna bakarken mutluluk duyuyordu. Tam bir erkek olacaktı bu çocuk! Yirmi yedi aylık bir yavrucağın böylesine koşturup durması, böylesine gür bir sesle kahkahalar koyuvermesi görülmüş şey değildi. Tam bunu düşünürken, yeniden koşuşmaya başlayan çocuk, fırının çevresini dolanmayı beceremedi, ayağı takılıp düştü. Lizzie hemen atılıp oğlunu yerden kaldırdı, geniş göğsüne bastırıp ona çingenece seslenerek yatıştırıcı sözler söyledi. Jimmie, bir kelime bile anlamıyordu bu dilden. Karışıklıktan yararlandı, ceketiyle kasketini alıp sokağa çıktı. Kültür Merkezine doğru giderken, yepyeni parlak düşün-

celer dolduruyordu kafasını, kararlığını artıyordu. Çünkü, bir sosyalist oğluna bakarken, hatta onu düşünürken bile propaganda çalışmalarına daha büyük bir heyecanla sarılır; anne babaların uğradığı felaket ve aşağılanmalardan hiç değilse çocuklar kurtulsun diye, dünyanın daha hızlı değişmesini ister.

II

– Yoldaş Higgins, çekiciniz var mı?

Bu konuşan Schneider yoldaştı. Pankart asmak için tırmandığı merdivenden inmeye gerek görmedi, çekicin getirilmesini bekledi. Arkadaşı daha merdiveni tırmanmaya yeni başlamıştı ki, sahnenin öbür ucundan bir kadın sesi duyuldu:

– Higgins yoldaş, Ypsels'lilerin pankartı geldi mi?

Salonun dibinden, şişman Rapinsky yoldaşın gür sesi yükseldi:

– Higgins yoldaş, broşürler için bir masa daha getirir misiniz?

Locaların ikinci katından, Mary Allen yoldaş seslendi:

– Higgins yoldaş, hazır aşağıdayken, trenin geliş saatindeki değişikliği haber vermek için Karşılama Komitesine telefon eder misiniz?

Falan, filan... Jimmie koca salonda sağa sola koşturup duruyordu. Yüzü kıpkırmızıydı, buram buram terliyordu, çünkü yaz ortasındaydılar ve Leesville'deki Opera-House Kültür Merkezinin ardına kadar açık pencerelerinden içeri en küçük bir esinti bile girmiyordu. Kırmızı bayrakları yukarılara asmak için duvara tırmandığınızda, pişiyordunuz sanki. Yine de, bayrakların ve pankartların yerlerine asılması gerekliydi. Sahnenin üzerinden kocaman bir kızıl bayrak sarkıtılacak, "Ypselsli"lerin pankartının yanına, "Karl Marx Verein" yazılı bir pankart, onun da yanı başına "Leesville Sosyalist Gençlik Birliği"nin pankartı yerleştirilecekti. 4717 yerel grup numaralı Makine İşçile-

ri Sendikasının, 526. bölge Marangozlar Sendikasının, İşçi Kooperatifinin pankartları da vardı asılacak. Jimmie, canla başla çalışıyordu. Hem Higgins yoldaş, kim olursa olsun, herkesin ona emir verebileceğini tartışmasız kabul eder, verilen her işi seve seve yapardı. Herkes de sıkıcı ve tekdüze işleri gık demeden omuzlayacak, sadık ve güvenilir bir emekçi gözüyle bakardı ona.

Görevlerin çoğu onun üzerine yıkılıyordu, çünkü işini iyi bilen, soğukkanlı insanlar olan yerel Parti Grubu üyeleri, o gün telaş ve heyecan içinde hop oturup hop kalkıyorlardı. Kürek sokulup karıştırılan bir arı kovanıydı sanki Kültür Merkezi. En ciddi kişiler bile, işi gücü bırakıp gruplaşıyor, telgraflarla iletilen yeni haberleri tartışıyor, sabah gazetesinde çıkan yazılardan söz ediyorlardı. Jimmie Higgins, başkalarının ne dediğine kulak kabartmayı çok isterdi, ama birisinin de işleri yapması gerekiyordu. Çünkü Parti grubu, o geceki toplantıya üçyüz dolar yatırmıştı ve büyük bir başarı bekleniyordu bu toplantıdan. Bu yüzden Jimmie, merdivenlere tırmanmayı ve çivileri çakmayı, bayrakları asmayı sürdürdü.

Öğle yemeği zamanı geldiğinde, "Dekorasyon Komitesi" üyeleri tam dışarı çıkmak üzereyken, içlerinden biri aniden, kamyoncunun gelip basılı ilan ve broşürleri getireceğini hatırladı ve böylece Higgins yoldaştan bir saat boyunca, bir yere gitmeden beklemesini rica ettiler. Haklı bir nedenleri de vardı, yoldaşları Yazılı Propaganda Komitesindendi. Aslında, yapılacak kaba işlerin bulunduğu tüm komitelere üyeydi. Dağıtım komitesi için toplantı davetiyelerini dağıtıyor, işçi sendikalarına müdahale komitesi hesabına, onları bilet satmaya teşvik etmeye çalışıyor, bağış toplama komitesi adına, toplantı sırasında da komitelere gelir sağlamak için bağış topluyordu. Ama, Karşılama Komitesi üyeliği gibi temsil gücü yüksek, ünlü kişilerin yer aldığı işlerde onu kimse göremezdi. Bu üyeler, tren garına gidip Adayı karşılayacak ve ona Kültür Merkezine kadar eşlik edeceklerdi. Zaten bu komiteye üye ol-

mak Jimmie'nin aklından bile geçmemişti. Cahil sayılırdı o, küçük bir işçiydi, dişleri dökük, elleri kaba ve nasırlıydı. Karşılama Komitesi ise, ünlü bir avukat, zengin bir doktor ve Dokumacılar-Halıcılar Birliği'nin sekreterinden oluşuyordu. Tüm bu adamlar, şık elbiseler giyerlerdi, iyi bir eğitim almışlardı, bir Adayla nasıl konuşulacağını da bilirlerdi pekala.

Jimmie, Kültür Merkezinde kalıp bekledi. Kamyoncu ısmarlananları getirdiğinde, kitap ve broşür paketlerini açtı, bunları propaganda masasının üzerine dizdi ve bazı ilginç olanları duvara dayayarak, masanın arkasına yerleştirdi. Arkadaşları yemekten döndüklerinde, Yazılı Propaganda Komitesi başkanı Mabel Smith bu düzeni çok beğendi. Alman asıllı yurttaşların oluşturduğu Liederkranz adında bir koroları vardı. Onlar da gelip, verecekleri konserin provasını yapmaya başladılar. Jimmie Higgins oturup onların şarkılarını dinlemeyi çok istiyordu, ama yapıştırıcı bitmiş, birisi seslendi ve Jimmie Pazar günü açık olan bir mağaza aramaya çıktı.

Neden sonra, işler yoluna girince Jimmie acıktığını hissetti. Ceplerini yokladı, tamı tamına on yedi senti olduğunu gördü. Öğle yemeğine gitmek için evi uzaktı, köşe başında "Tom'un Yeri" dedikleri kafeteryaya gidip bir fincan kahveyle birkaç ay çöreği yemeye karar verdi. Mabel Smith yoldaş, acele etmesini ve hemen geri gelip broşürlerin sandalyeler üzerine yerleştirilmesine yardım etmesini tembih etti. Meissner yoldaş da sahneye sandalyelerin dizilmesini istiyordu...

III

Leesville Kültür Merkezinden çıkılıp batıya dönüldüğünde ve kentin ana caddesi olan Main Street'e sapıldığında, Heinz'in Yeri adını verdikleri bir lokantanın önünden geçilirdi. "Şık" bir yerdi burası, Jimmie'ye göre değildi. Bunun bitişiğinde, kapısında mekanik piyanosuyla

"Nickelodeon Kuyumcusu" vardı. Sonra "Bonmarşe" ayakkabı mağazası gelirdi, vitrininde her zaman "Yangından kurtarılan mallar" yada "Göç nedeniyle devren satılık", "İflas nedeniyle tasfiye" gibi ilanlar bulunurdu. Ardından, Lipsky'nin "Palas Sineması" gelirdi, afişlerinde esmer tenli, sapsarı saçlı bir kovboyun, platin saçlı, kıpkırmızı yüzlü bir genç kızı kucaklamış, dört nala at sürdüğü görülürdü. Sonunda, sokağın köşesindeki Harrod'un bakkaliyesine varılırdı. Şimdi, bunların hepsinin vitrinlerine birer reklam afişi konulmuştu. Adayın büyük boy bir portresiyle, bu kişinin Pazar akşamı saat sekizde, Leesville Kültür Merkezinde konuşma yapacağı duyurusu yer alıyordu afişte. Söylevin konusu "Savaş, nedenleri ve önleme çareleri" idi. Jimmie Higins bu afişlere bir göz attı ve yüreği neşeli bir gurur duygusuyla dolup taştı. Çünkü, afişler o vitrinlerde duruyorsa, bunun nedeni Jimmie'nin bu mağaza sahipleriyle teker teker görüşüp ilanı koymaya, az çok isteksizce bile olsa onları razı etmesiydi.

Jimmie, bu Pazar günü, Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde de, milyonlarca, on milyonlarca emekçinin toplanıp tepelerine çöken savaşın kızıl dehşetine karşı miting yapacaklarını biliyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde de yapılacaktı buna benzer eylemler elbette. Emekçilerin ayağa kalkıp bu insanlık suçunu önlemeye söz vermeleri için, Yeni Dünyadan, Yaşlı Avrupa'ya çağrı gönderilecekti. Kendisi, Jimmie Higgins, herkesin kulak asacağı seslerden biri değildi, ama insanların "ses getiren" bir adamı dinlemek üzere belirli bir yerde toplanmalarına yardımcı olmuştu. Konuşmacının söylevi, emekçilere bu dünya bunalımının anlamını açıklayacaktı.

O, Partinin devlet başkanı adayıydı. O sırada, yalnızca Kongre için seçimler yapılıyordu, ama o, öylesine sık başkanlığa adaylığını koymuştu ki herkes onu bu yönüyle tanırdı. Her seçim kampanyası, onun gözünde dört yıl sürerdi. Ülkeyi bir baştan bir başa dolaşır, milyonlarca ki-

şi ondan acı ve coşku dolu mesajlar alırdı. Avrupalı Savaş ve Finans Lordları tam kölelerini savaşa sürdüğü gün, Rastlantı Hazretlerinin aklına esmiş, Adayı turne programı vesilesiyle, Leesville Kültür Merkezinde konuşma yapmaya göndermişti. Şimdi, bu küçük kentteki sosyalistler heyecandan hop oturup hop kalkmasın da ne yapsındı?

Jimmie Higgins, "Tom'un Büfeteryası" diye anılan kafeteryaya girdi. Patronu selamladıktan sonra, tezgah kenarına dizili yüksek taburelerden birine oturdu. Bir fincan kahve, yanında da "*lests*" dedikleri küçük ekmeklerden birkaç tane ısmarladı. "Tahlisiye simidi" de denilebilirdi bu ekmeklere, öylesine hava ile şişirilmiştiler. Yemeğini yerken, bir yandan da Tom'un, Toplantı ilanını vitrinden kaldırıp kaldırmadığına göz attı. Çünkü Tom, koyu Katolik'ti, Jimmie'nin bu kafeteryaya geliş nedenlerinden biri de buydu. Hem Tom'u, hem de onun müşterilerini kendi siyasi görüşleri doğrultusunda eğitmek, tartışmalarla sömürüyü, hırsızlık olaylarındaki artışın nedenlerini, haksız kazançları açıklamak istiyordu.

Ama o gün, bir sohbet konusu açmaya fırsat kalmadı. Jimmie, kim var kim yok diye, gözlerini şöylece bir salonda dolaştırmak istemişti. Dipte, duvar kenarında, muşamba örtülü dört masa vardı. İşte bu masalardan birinde bir adam oturuyordu. Onu görünce Jimmie öyle bir yerinden sıçradı ki, nerdeyse kahvesini devirecekti. Olanaksızdı, ama bu fizyonomiyi bir kez gören bir daha unutabilir miydi hiç? Orta Çağın din adamlarını andıran bir yüzü vardı adamın, zayıftı, kupkuruydu, yine de daha çağdaş bir iyilik ifadesi taşıyor ve kel kafası çayırdan yükselen ayı andırıyordu. Jimmie fırlayıp kalktı, pasta rafını süsleyen portreye yeniden bir göz attı. Sonra yine adama döndü, o da başını kaldırıp şaşırmış ve telaşlanmış bakışlarla karşılık verdi. İşte, durum apaçıktı, yanılmak olanaksızdı; hele hele söylevler vererek ülkenin her yerini dolaşan ve kendisinden önce konuşacağı yere varan portrelerinden hemen tanınan bir aday söz konusu olduğunda. Adamın

bakışları yumuşadı, yüzüne bir gülümseme yayıldı. Jimmie, titreyen elleriyle kahve fincanını ve ekmeği masanın üzerine bırakıp tabureden kalktı.

IV

Eğer Adayın yorgun, ama içten ve davetkar gülümsemesi olmasaydı, Jimmie onun yanına yaklaşmaya cesaret edemezdi.

– Nasılsın, yoldaş? diye sordu adam.

Aday elini uzattı, el sıkışmaları Jimmie için, ömründe eşini benzerini yaşamadığı kutsal bir andı.

Konuşabilecek duruma geldiğinde, sesi istemeyerek bağırır gibi çıktı:

– Sizi 5.42'den önce beklemiyorlardı.

Aday, sanki bunu bilmiyor muydu? Gece hiç uyku uyuyamadığını, bu yüzden erkenden geldiğini ve günün boş saatlerinde biraz dinlenmek istediğini genç işçiye açıkladı.

Jimmie, "Anladım" dedi, sonra "Sizi portrenizden tanıdım," diye ekledi.

– Ya? Öyle mi? diye şaşkınlık gösterdi öteki, ama sakin ve sabırlıydı.

Jimmie, bomboş kafasında söylenmeye değecek bir takım sözler arayıp duruyordu.

– Komite üyelerini görmek ister misiniz? diye sordu sonunda.

– Hayır, dedi öteki, önce yemeğimi bitireyim.

Bir yudum süt içti ve sandviçinden bir lokma ısırdı.

Jimmie öylesine şaşkındı ki, oturduğu yerde kalakaldı. Ağırlaşan beyninden bir kelimecik olsun bulup çıkaramıyor, sessizce oturuyordu. Bu sırada adam yemeğini bitirdi. Jimime yeniden aynı soruyu sordu, çünkü söyleyecek daha iyi bir şey bulamamıştı:

– Komite üyelerini görmek ister misiniz?

– Hayır, dedi öteki. Burada oturmayı ve sizinle sohbet etmeyi tercih ederim, yoldaş. Adınız ne sizin?

– Higgins, dedi Jimmie.

– Higgins yoldaş, eğer zamanınız varsa yanımda kalır mısınız?

Jimmie, "Elbette, istediğiniz kadar!" diye bağırdı. "Peki, Komite ne olacak?"

– Komiteyi siz dert etmeyin, yoldaş. Bilseniz yolculuklarımda bu tür komitelerle ne kadar sık karşılaşıyorum!

Jimmie bu konuda bir şey bilmiyor ve sormaya da cesaret edemiyordu.

– Aday olmak nasıldır, bunu belki de hiç düşünmemişsinizdir, diye sözlerini sürdürdü adam. Şuraya buraya gider, her akşam aynı nutku çekersiniz. Bir an gelir, artık her gece aynı otelde yatıyormuşsunuz, hep aynı komiteyle karşılaşıyormuşsunuz gibi gelir size. Kendi kendinize, her dinleyici topluluğu karşısında farklı bir konuşma yapmak zorunda olduğunuzu hatırlatır, daha önce hiç söylemediğiniz sözler bulmaya çabalarsınız. Fedakar, kendini tümüyle davaya adamış kişilerden oluşan komiteler tarafından karşılandığınızı da kendi kendinize hatırlatmak zorundasınız, yoksa onlara herhangi bir başka komitenin tıpkısı olduklarını söylemek gibi bir hataya düşebilirsiniz. Yahut da, yorgunluktan bittiğiniz ve başınızın da ağrıdan çatladığı gibi bir laf fırlayabilir ağzınızdan...

Jimmie oturduğu yerden, gözlerini hiç ayırmadan adama bakıyor, dinsel bir saygı ve sessizlik içinde sözlerini dinliyordu. Okumuş bir adam değildi o, hiçbir zaman "entelektüellerin" konuşmalarını da dinlemiş değildi. "Büyüklerin ruhuna" ilk kez nüfuz ediyordu.

Aday, konuşmasını sürdürüyordu:

– Sonra, Avrupa'dan gelen haberler de var. Bir dakika izin verir misiniz? Bu haberleri öğrenmem gerek!

Sesi hüzünlüydü, Adayın yüzüne bakarken Jimmie'ye sanki dünyanın tüm acıları o yorgun gri gözlerden yansıyormuş gibi geliyordu.

– Ben gideyim en iyisi, dedi genç adam.

– Yok, yok, dedi Aday, kendini toplamaya çalışarak. Etrafa bir göz atınca, Jimmie'nin yemeğini bıraktığını gördü. "Yemeğinizi getirin, burada yiyin," dedi. Öteki, kahve fincanını ve ekmeklerini getirip adayın gözü önünde sildi süpürdü.

– Bunları size anlatmamalıydım, dedi aday. Görüyorsunuz ya sıkıntılıyım, kafam karma karışık. Siz, buradaki parti çalışmalarından söz edin bana. Söyleyin bakalım, yerel Parti Grubunda işler nasıl gidiyor?

Jimmie tüm cesaretini topladı. Gerçekte, bu onun söz söyleyebileceği tek alandı, ruhu ve kafası bu konuyla doluydu. Leesville küçük bir kentti, cam fabrikası, bira imalathanesi, halı dokuma tezgahlarıyla tipik bir sanayi şehriydi. Bir de büyük "Empire Machine" makine kombinası vardı ki birçok büyük fabrikadan oluşuyordu. Jimmie de haftanın altmış üç saatini bu fabrikalardan birinde geçirirdi. İşçiler arasında pek kıpırdama yoktu, yine de hareketin yayıldığı söylenebilirdi. Parti Grubu, kaydettiği yüz yirmi üyeyle gurur duyardı; yalnız, üyeler arasında gerçekten iş yapanların oranı üçte biri geçmiyordu..

– Her yerde aynı şey, diye onun sözünü kesti Aday. İşler yolunda gitsin diye kendini feda edenler bulunur her zaman.

Sonra, Jimmie akşamki toplantıdan söz etti. Yapılan hazırlıkları, karşılaşılan güçlükleri anlattı. Polis birdenbire, kapı kapı dolaşarak el ilanı dağıtılmasını yasaklayan yasayı yürürlüğe koyma kararı almıştı, ama başkalarının reklam için bu yöntemi kullanmasına pekala izin veriyorlardı. Leesville'de yayınlanan *Herald* ve *Akşam Postası* gazeteleri, bu karardan memnundu, el ilanı dağıtmak yasaklandığına göre ilanlar gazetelere verilecekti. Bu söz, Adayı gülümsetti. Amerikan polisini de, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gazeteciliği de iyi bilirdi.

Jimmie fabrikada, iki günlük işten uzaklaştırılma cezası almış ve bu zamanı mağazalara toplantı ilanları da-

ğıtmakla geçirmişti. Yaşlı bir İskoçyalı emlâkçi vardı caddenin öteki köşesinde, Jimmie'yi karşısında görür görmez "Çık dışarı!" diye bağırmıştı. Sonra, genç adam tüm cesaretini toplayarak "First National Bank"m kapısından girmişti. İçeride, bir adam ileri geri dolaşıp salonu arşınlıyordu. Jimmie, doğru onun yanına gidip Adayın resminin yer aldığı ilanlardan birini göstermiş ve "Lütfen bunu sokağa bakan camınıza yapıştırır mısınız?" demişti. Adam soğuk soğuk bakmış, sonra hafifçe gülümsemişti. İyi biriydi özünde. "Müşterilerimizin sizinle aynı düşünceleri paylaştığını sanmıyorum," demişti. Jimmie ona birkaç bilet satmak istemiş, sosyalizmin ne olduğunu açıklamaya çalışmış ve hayret, adam bir dolara kıymıştı! "Sonradan onun Ashton Chalmers olduğunu öğrendim, yani bankanın sahibiydi!" dedi Jimmie. "Bilseydim bunu, onunla konuşmaya cesaret edemezdim!"

Aslında yapmak istediği kendisinden söz etmek değil, yorgun Adayı biraz eğlendirmek, savaşa giren dünyaya, kapışmak için yola çıkan ordulara kafasını takmasını önlemekti. Ne var ki, onu dinlerken, Adayın gözleri yaşarmıştı. Karşısındaki yoksul gence bakıyordu, ufak tefekti adamcağız, kamburumsu, bir omuzu düşük, bir omuzu kalkıktı. Biçimsiz bıyıklarını kahve lekelemişti, konuştuğunda ağzındaki simsiyah diş çürükleri ortaya çıkıyordu. Boğum boğum damarlı elleri öylesine kirli, makine yağıyla öylesine yağlıydı ki, yıkamaya kalkışmak zaman kaybı sayılırdı. Elbiseleri yıpranmış ve biçimini yitirmişti, selüloit yakası birçok yerinden kırılmıştı, kravatı ip gibi sarkıyordu. Böyle bir adamla sokakta karşılaşsanız dönüp bakmazdınız bile, ama Aday onda dünyayı değiştirecek hareketin meçhul kahramanlarından birini görüyordu.

V

– Higgins yoldaş, dedi Aday bir süre sonra. İkimiz çıkıp biraz dolaşalım mı?

Jimmie şaşkın şaşkın baktı ona: "İyi ama, nasıl olur?"

– Pekala olur. Komiteye de, toplantıya da, geri kalan her şeye de boş verelim.

Genç adamın yüzündeki korku dolu şaşalamayı görünce: "Kırda biraz dolaşalım, demek istiyorum," diye ekledi. "Kırları ancak tren vagonlarının pencerelerinden görebiliyorum artık. Oysaki çocukluğum kırsal bir bölgede geçti. Siz nerelisiniz, genç dostum?"

– Nereli olduğumu tam olarak bilmiyorum, orada burada dolaştım durdum, dedi genç işçi.

Kalktılar ve "Büfeterya" sahibine onar sent ödediler. Jimmie, kahramanını kafeterya sahibiyle tanıştırma, sofu bir Katoliğe, Sosyalist Parti Adayının boynuzları, toynakları olmadığını, şeytana filan benzemediğini gösterme arzusunu yenemedi. Aday, böyle amaçlarla ona buna tanıştırılmaya alışıktı, *içinden geliyormuşçasına birkaç güzel* söz söyledi, elbette buna benzer sözleri evvelce binlerce kez yinelemişti. Öylesine hoşa gidecek biçimde konuştu ki, dini bütün Katolik patron, o akşam toplantıya gelmeye söz verdi.

Çıktılar, bazı Komite üyeleri ana caddeden geçebilirlerdi, bu nedenle Jimmie kahramanını yan sokaklardan götürdü. Birazdan, kentin dışına giden yolda ilerlemeye başladılar. Cam fabrikasının önünden geçtiler, Atlantic Western Railroad demiryolu hattından karşıya geçtikten sonra, halı fabrikasını geride bıraktılar. Bu fabrika tuğladan yapılmış, dört katlı, koskoca bir kibrit kutusunu andırıyordu. İleride, ahşap evler seyrekleşiyor, boş arsalara ve *mezbeleliklere rastlanıyordu, sonra bunlar da yerlerini* çiftliklere bıraktı.

Adayın bacakları uzun, Jimmie'ninkiler ise ne yazık ki kısacıktı. Bu yüzden adeta koşması gerekiyordu adamın ardı sıra. Güneş bütün hışmıyla tepelerine biniyor, Adayın kel kafasından akan terler hasır şapkasının şeridini ıslatıyor, kolası eriyen gömlek yakasından içeri sızıyordu. Şapkasını eline alıp başın: açtı, şimdi yürüyüşünü daha da

hızlandırmıştı. Jimmie sarsak sarsak onun yanında koşturuyor, bir kelime bile söyleme yürekliliğini gösteremiyordu. Çünkü, Adayın dünyayı tehdit eden felaket ve toplu katliama katılacak milyonlarca genç insan üzerine derin düşüncelere daldığını sanıyordu. Jimmie'nin Leesville'de dağıttığı afişlerde, ABD'nin en sevilen şairinin mısraları yer alıyor, bu sözler Adaya atfediliyordu:

Dünyayla ahret arasında
Çarpan yüreklerin en sıcağı...

Bir saat öylece gittiler, artık kırlara çıkmışlardı. Lee Nehri üzerindeki köprüye vardılar. Burada, Aday birdenbire durdu ve aşağıda akan suya bakmaya başladı. Yakınlarda, iki yanında yemyeşil ağaçlarıyla bir yol uzanıyordu, geniş çayırlarda hayvanlar otluyordu. "Ne güzel burası, nehir kıyısına inelim," dedi Aday. Bir çiti aşıp kumsala indiler. Bir süre, kıyı boyunca yürüdüler, sonra nehrin bir kıvrımı yüzünden yolun bittiği yere vardılar.

Burada, kumsalın yamacında, nehirden biraz uzakça bir yerde oturdular. Alınlarından ve boyunlarından akan terleri sildiler, sonra çevrimler yapa yapa akan suyu seyre koyuldular. Billur gibi saydam sayılmazdı su, çünkü nehir boyunca, aşağı yukarı her on beş kilometrede bir kent yer alıyordu. Fabrika atığı çeşitli kimyasal maddeler karışıyordu suya. İnsan emeği, Doğa Ananın kendi kendini yenileme ve temizleme gücünü aşmıştı. Ama, yaz ortasında, altı kilometrelik bir yürüyüşten sonra, bir derenin insanı ferahlatmaması için çok pis olması gerekirdi. Aday, yüzünde muzipçe bir ifadeyle Jimmie'ye döndü:

– Higgins yoldaş, böyle sıcak günlerde suya dalıp serinleme fırsatı sık sık geçti mi elinize?

– Ooo, elbette! dedi Jimmie.

– Nerede?

– Hemen hemen her yerde. Evlenmeden önce, on sene boyunca hep yollarda gezeledim durdum.

– Peki, dedi Aday, hep gülümseyerek. Şimdi yüzmeye ne dersiniz?

– Hayhay derim, diye cevap verdi Jimmie.

Önlerine böylesine inanılmaz bir fırsat çıkınca, Jimmie Aday karşısında duyduğu saygıyla karışık ürkeklikten kurtulmuştu. Rüyalarının kahramanıyla gerçek bir dostluk kurabilecekti artık. Jimmie'ye göre bu adam, insanüstü bir zekaya ve proletarya kültüründen esinlenen iyileştirici bir güce sahipti. Ruhunu kalabalıklara taşıyarak tüm ülkeyi dolaşan, doğaüstü bir varlıktı o. Onun çıplak bir vücudu olduğu ve okul kaçağı genç bir öğrenci gibi, serin suda yüzmekten zevk duyabileceği Jimmie'nin aklından bile geçmezdi. Birisiyle yüz göz olmanın, aşağılama ve hor görmeyi beraberinde getireceği söylenir, ama Adayla samimi olmak, Jimmie'yi kendinden geçiren bir mutluluktu.

VI

Dönüş yolunda, daha yavaş ilerliyorlardı. Aday, Jimmie'nin hayatıyla ilgili sorular sordu. Ve genç işçi ona, sosyalist bir yöneticinin, entelektüelin değil, mücadeledeki bir sıra neferinin öyküsünü anlattı. Babası işsizdi ve daha Jimmie doğmadan aileyi terk etmişti. Üç yıl sonra, annesi de ölmüştü, bu yüzden genç adam hiç hatırlamıyordu onu. Evlerinde, yabancı bir dil konuşulurdu, ne diliydi bu bilmiyordu ve bir kelimesini bile anımsayamıyordu artık. Şehrin belediyesi onu koruma altına almış ve bakımı için önceden sekiz yetim çocuğu besleyen bir zenci kadına emanet etmişti. Çok yoksuldu bu insanlar, sulu irmik mamasından başka yiyecek verilmezdi çocuklara, kışın bir battaniyeleri bile yoktu örtünecek. İnanılır şey miydi bu?...

– Amerika'yı iyi biliyorum, dedi Aday.

Jimmie anlatmaya devam etti. Dokuz yaşındayken, onu günde on altı saat çalıştıran, üstelik de durmadan dayak atan, torna-tesviye işi yapan birinin yanına çırak ve-

rilmişti. Jimmie kaçtı o işten. Böylece, özgürlüğüne kavuşmuş, on yıl boyunca, kent sokaklarında, demiryolu kenarlarında dolaşmış durmuştu. Bir garajda çalışırken, makinelerle ilgili bazı bilgiler edinmiş, sonunda "Empire Machine" fabrikasında işe girmişti. Artık evli bir adamdı, bu yüzden Leesville'de yerleşip kalmıştı. İlk kez, bir genelevde rastlamıştı karısına, bu hayatı bırakmak istiyordu kadıncağız ve bu deneyime birlikte girişmişlerdi.

– Kimseye söylemiyorum bunu, dedi Jimmie. Anlayamazlar çünkü. Ama siz bilseniz de bana bir zarar gelmez.

Aday, "Bana böyle güvendiğin için sağ olasın," dedi ve elini Jimmie'nin omuzuna koydu. "Nasıl sosyalist olduğunu anlat."

"Bunda da pek olağanüstü bir şey yok" diye cevap verdi Jimmie. Atölyede burjuvalara sürekli küfreden biri vardı. Jimmie onunla alay ederdi, çünkü adamın sürdüğü hayat, onu herkese karşı güvensiz yapmıştı. Belki bir tür politikacıydı bu adam, yada beyaz yakalık takmak, işçileri de oldukları yerde bırakmak için kullandığı bir taktikti bu, kim bilir. Ama adam, bu işin peşini bırakmamıştı. Bir ara, Jimmie iki ay işsiz kalmış, ailesi nerdeyse açlıktan ölecek duruma gelmişti. Bu süre içinde, genç işçi her şeyi iyice düşünmeye zaman bulmuştu. Sonra elinde bir takım kağıtlarla geldi adam ve bunları ona okuttu. İşçi sınıfının yoksulluğuna son verebilecek bir hareket var gibi gelmişti Jimmie'ye.

– Ne zaman oldu bunlar? diye sordu Aday. Jimmie, "Üç yıl önce" dedi. "Üç yıl demek. Peki, coşkunu yitirmedin mi o zamandan beri?" Bu soruyu, Jimmie'yi şaşırtan garip bir vurguyla, üstüne basa basa sormuştu.

– Hayır, dedi genç işçi. O, bu tür bir insan değildi. Ne olursa olsun, kurtuluş uğruna mücadeleye devam edecekti. "Yeni çağı" göremeyecekti belki, ama çocuklarının göreceği kesindi ve bir insan çocuklarının kurtuluşu için elinden gelen herşeyi yapmalıydı.

Böyle konuşurlarken, kente varmışlardı. Aday, Jim-

mie'nin elini sıktı: "Yoldaş, böyle birlikte dolaşmamız bana çok iyi geldi. Size minnet borçluyum."

– Bana mı? diye bağırdı Jimmie.

– Kendimi yenilmiş hissettiğim bir anda, beni umutlandırdınız ve yüreklendirdiniz. Bu sabah buraya geldim, gece hiç uyumamıştım. Otelde biraz uyumak istedim, ama yaklaşan korkunç facia yüzünden gözüme uyku girmedi. Bir düzine kadar telgraf yazıp gönderdim, sonra oteldeki odama dönmeye cesaret edemedim, çünkü tüm öğleden sonrayı uyanık geçireceğimi biliyordum. Ama şimdi hareketimizin, insanların yüreklerinde derin kökler saldığının farkındayım!

Jimmie heyecandan titriyordu: "Keşke her Pazar böyle gezintiler yapabilsek," bulabildiği tek söz oldu.

– Ben de dilerim bunu, dedi Aday.

VII

Ana caddeye indiklerinde, biraz ötede bir kalabalığın toplanmış olduğunu gördüler, kaldırımın üzerine biriken kalabalık dönemece kadar önlerini kapatıyordu.

– Bu da nesi? diye sordu Aday. Jimmie oranın *Herald* gazetesi bürosu olduğunu, insanların bekleştiğine bakılırsa, önemli haberler gelmiş olması gerektiğini söyledi.

Aday adımlarını hızlandırdı, ona yetişmeye çalışan Jimmie de artık susmuştu. Dünyanın yükünün ve devasa sefaletinin yine kahramanının sırtına yıkıldığını biliyordu. Kalabalığa yanaştıklarında, gazete bürosunun önündeki duvara bir bülten yapıştırıldığını gördüler. Fakat uzakta oldukları için okuyamıyorlardı. "Ne yazıyor?" diye sordular etraftakilere.

– Almanlar, Belçika'yı işgal ediyormuş. Almanya'da bazı sosyalistler kurşuna dizilmiş.

– Ne? dedi Aday ve eli Jimmie'nin koluna sımsıkı yapıştı.

– Öyle yazılı burada.

– Tanrım, dedi adam ve kalabalığın içinde kendine yol açmaya çabaladı, Jimmie de onun peşinden gidiyordu. Bültenin yanına kadar sokuldular ve daktiloyla yazılmış kelimeleri okudular. Yüzden fazla alman sosyalistin, seferberliğe karşı çıkmak suçundan idam edildiği haşin bir ifadeyle bildiriliyordu yazıda. Arkadakilerin itmesiyle oradan ayrılmaya zorlanana dek bakıp durdular ilana. Kalabalıktan kurtulunca oldukları yerde kaldılar. Aday gözlerini gökyüzüne çevirmişti, Jimmie ise ona bakıyordu. İkisi de tek kelime konuşmuyordu. Haber, Amerikan Sosyalist Partisi'nin Leesville grubuyla ilgili olsa, bundan daha fazla şaşkınlığa düşemezlerdi.

Adayın üzüntüsü yüzünden o kadar belliydi ki Jimmie kafasında onu rahatlatacak birkaç kelime aradı. "Ellerinden geleni yapmışlar," diye mırıldandı.

Aday birdenbire bağırdı: "Kahraman bunlar! Sosyalistliğe ölmez bir kutsallık kazandırdılar! Tarih asla unutmayacak onları." El kol hareketleriyle konuşuyordu, söylev veriyormuş gibiydi; tüm hayatı boyunca kazandığı alışkanlıklar öylesine güçlüydü. "İnsanlığın şeref tablosunun en başına adlarını yazdılar!" diye sürdürdü sözlerini. "Yoldaş, bundan sonra ne olursa olsun, bunun önemi yok, bu hareket kendini haklı çıkarıyor, bu tek olay tüm geleceği değiştirebilir!"

Yoldan aşağı doğru yürümeye başladı, Jimmie'den çok kendisi için konuşuyordu. Gözünün önünde beliren hayallere kapılmıştı, arkadaşı da öylesine duygulanmıştı ki nerede olduğunun bile farkında değildi. Çok sonraları bile, Jimmie bu sahneyi sık sık hatırlamış, yaşamının en harika olaylarından biri olarak kalmıştı bu onun belleğinde; karşılaştığı her sosyaliste er geç bu anısını anlatıyordu.

Aday birdenbire durdu. "Yoldaş," dedi "benim otele gitmem gerek. Birkaç telgraf göndermeliyim. Komiteye bunu açıklayın. Toplantı saatine kadar kimseyi görmesem daha iyi olur. Yolu kendim bulurum."

II. BÖLÜM

Jimmie Higgins bir söylev dinliyor

I

Mabel Smith yoldaş, Meissner yoldaş, Ypsels'lerin sekreteri Goldstein yoldaş ve üç Karşılama Komitesi üyesi, geleceği parlak genç avukat Norwood yoldaş, Dr. Service yoldaş ve Dokumacı-Halıcılar Birliğinden Schultze yoldaş, Kültür Merkezinin önünde toplanmışlardı.

Jimmie, nefes nefese yanlarına koştu: "Haberi duydunuz mu?"

– Ne var?

– Almanya'da yüz sosyalist yönetici kurşuna dizilmiş.

– Tanrım! diye korkuyla bağırdı Schultze.

Hepsi ona doğru döndüler, çünkü bunun Schultze için ne demek olduğunu biliyorlardı. Kardeşlerinden biri Leipzig'de sosyalist bir dergi çıkarıyordu ve askere alınacak yaştaydı.

– Nerden öğrendiniz? diye sordu Schultze; Jimmie bildiklerini anlattı. O zaman bir gürültü patırtı koptu. Salondakiler dışarı çağrıldı, koşarak geldiler; sorular birbirini izledi. Bazıları da dehşet içinde bağrışıyordu. Sanki olay Leesville grubunda patlak vermişti, hepsi de kurbanlarla birlik içinde hissediyordu kendini. Bir sanayi kentinde

mutlaka çok sayıda alman işçi bulunurdu; ama böyle olmasa bile duygular değişmezdi. Çünkü sosyalistler tüm dünyada birlik içindeydiler, hareketin ruhu onun enternasyonalizmiydi. Aday, Jimmie'nin sosyalist olduğunu öğrendiğinde daha ayrıntılı bir tanışmaya gerek görmemiş, hemen onunla dost olmuştu. Alman, Japon yada Afrikalı bir yoldaşla da aynı şey olacaktı kuşkusuz. Karşısındaki bir kelime İngilizce bilmese bile sosyalist kelimesi yeterliydi.

Neden sonra, akıllarına başka bir şey geldi. Parti Grubunun zor durumda olduğuna birisi dikkati çekti: Aday gelmemişti. "Geldi!" diye bağırdı Jimmie. Aynı anda, hepsi ona doğru döndü: "Nerede o? Ne zaman geldi? Nasıl geldi?" diye sorular sormaya başladılar.

– Bu sabah geldi.

– Niye söylemediniz bize?

Karşılama komitesinden Dr. Service idi bunu soran, sesine isteyerek soğuk bir ton vermişti.

– Kimsenin bilmesini istemiyordu, dedi Jimmie.

– Ne istiyordu peki, boşu boşuna tren istasyonuna gidip onu aramamızı mı?

Elbette ya, trenin saati geçmişti! Jimmie treni de Komiteyi de unutmuştu. Artık, hatasını tamir etmesi mümkün değildi. Tüm yapabildiği öyküsünü anlatmak oldu. Öğleden sonra nasıl Adayla birlikte kırda gezinmişti, sonra gelen telgrafların asıldığı panoda savaş haberini okumuşlardı, sonra Aday nasıl davranmış, neler söylemişti, bir bir anlattı. Zavallı Jimmie Gruptakilerin hepsinin onun duygularını paylaşmadığını hesaba katmıyordu. Grubun bir sonraki olağan toplantısında Dr. Service yoldaş, Jimmie'nin öne sürmeye kalkıştığı bazı önerileri hoyratça reddetmiş, genç makine işçisi böyle bir tepkiyi neyle hak ettiğini bir türlü anlayamamıştı. Kibarların adetlerinden haberi yoktu. Harekete yalnızca insanca duygularından dolayı katılan, saygınlığını ve servetini de katkı olarak ge-

tiren, böylece toplumda ve iş hayatında bazı çıkarlarını tehlikeye sokan zengin bir doktorun, hatta Adayın gözünde bile Jimmie Higgins'ten üstün tutulmayı isteyeceğini bilmiyordu.

II

Jimmie'nin yorulduğu sanılabilirdi, ama böyle bir günde kim aldırırdı bedenle ilgili böyle ufak tefek sorunlara. Önce Mabel yoldaşa yardım etti. Her sandalyenin üzerine içinde Adayın yerel kongreye mektubu bulunan birer broşür koydular. Sonra, Lizzie'ye verdiği sözü tutmak için, cebinde kalan son nikel para olan 5 sente kıyarak tramvaya atlayıp eve gitti. Komiteye karşı işlediği kabahati, Lizzie'ye karşı da tekrarlamaya niyeti yoktu.

Lizzie'nin üstüne düşeni fazlasıyla yerine getirdiğini gördü. Üç bebek, parlak gelincik renkli giysilere bürünmüştü. Sabah saatlerini çocukların elbiselerini yıkamakla ve ütülemekle geçirmişti kadıncağız. Sonra kendisinin yarı kırmızı, yarı yeşil elbisesini hazırlamıştı. Çok bol ve gösterişliydi elbise, hele eteği kabarık ve genişti. Lizzie'nin vücut ölçüleri de hatırı sayılır cinstendi. Kalçaları yuvarlak, göğüsleri büyüktü. Gür siyah saçları ve iri, kahverengi gözleri vardı. Güzel ve güçlü kuvvetli bir kadındı; üstünü başını ıslatan ev işlerini bitirip kendine çeki düzen verdiğinde, Jimmie seçtiği eşle gurur duyardı. Jimmie'nin Lizzie'yi bulduğu yerde, böyle iyi ve güzel bir kadını fark etmek, onu oradan çekip çıkarmak her baba yiğidin harcı değildi doğrusu. Çocukluğunda Amerika'ya getirilmiş bir çingeneydi Jimmie'nin karısı, beş yaş büyüktü kendisinden. Önceki adı Elizabeth Huszar'dı -bu koşullarda, kızlık adı demek zordu buna. Öyle telaffuz ediyordu ki adını genç kadın, Jimmie önceleri Eliza Betouser diyor sanmıştı.

Jimmie bir ekmek parçası kaptı ve bir bardak çayla yuttu; çayın madensel bir tadı vardı sanki. Sonra çocukla-

rını bebek arabasına yerleştirerek, kentin merkezinden kendilerini ayıran bir buçuk millik uzaklığı aşmak üzere yola çıktı. Kültür Merkezinin önüne vardıklarında, Lizzie en büyük çocuğu kucağına aldı, Jimmie de öteki iki bebeği kucakladı. Bu sıcak gecede, çocukları kucakta tutmak sanki üç sobayı kucaklamaya benziyordu, hele bir de ağlayacak olurlarsa, genç anne-baba zor bir karar vermek zorunda kalacaklar, ya dışarı çıkıp konuşmaların bazı yerlerini kaçıracak yahut da yanlarındakilerin öfkeli bakışlarına katlanacaklardı. Belçika'da "Halk Evi"nin çocuk yuvası vardı, ama Amerika'daki sosyalist hareket henüz böyle yararlı kurumlardan yoksundu.

Salon yarı yarıya dolmuştu bile, pek çok kişi de içeri girmek için kapı önüne yığılmıştı. Jimmie bir yer bulup oturdu ve ailesini de oturttu, sonra gururla çevresine bakındı. Sandalyelerin üzerine bıraktığı, milletvekili adayının mesajını içeren broşürleri, şimdi o sandalyelerde oturanlar okuyordu; güç bela astığı pankartlar duvarları süslüyordu; konuşmacı masasında, başkan için bir demet çiçek ve dinleyicileri susturmaya yarayacak bir de çekiç vardı. Sahnenin gerisinde, Liederkranz şarkıcılarına ayrılan yerde sandalyeler düzgünce sıralanmıştı, bunlardan çoğunda şimdiden pembe yanaklı, iri ve sağlam yapılı Almanlar oturuyordu. Jimmie buranın düzenlenmesinde, en küçük ayrıntılara varıncaya kadar, her şeyle ilgilenmişti. Bu gürültülü kalabalığın ortasında, bir ev sahibi gururuyla oturuyor, izleyicilerin ona bunları borçlu olmasından onurlanıyordu. Halk yığınının onun yaptığı hazırlıklardan haberi yoktu tabii. Böyle bir toplantı kendi kendine oluşur, hiç yoktan varolur sanırdı bu saf insanlar. Onar sent ödemişlerdi girişte -yer ayırtmak için yirmi beş sent- bunun bütün masrafları karşılayacağını, hatta bazılarının cebine de para indireceğini düşünürlerdi. Sosyalistlerin toplantıyı izlemek için giriş parası ödettirmesine şaşırıyor, söyleniyorlardı. Ne yani, Demokratlar ve Cumhuriyetçiler gibi kongrelerinin bedava izlenmesine izin veremezler

miydi? Konuşmacıları dinlemek, bandodan ve havai fişek gösterilerinden yararlanmak için giderdi bunlar Demokratların ve Cumhuriyetçilerin toplantılarına. Bu tür eğlencelerin, oy avcılarının kurduğu tuzaklar olduğunu akıllarına bile getirmezlerdi.

Pekala, bu gece öğreneceklerdi gerçeği! Jimmie Adayı düşünüyor, onun filanca yada falanca üzerinde yapacağı etkiyi hesap ediyordu. Bilet alanların çoğunu tanıyordu çünkü. Gözleriyle tanıdıklarını araştırıyor, gördüklerine mutlu mutlu gülümsüyor, selam veriyordu. Arkasına bakmak için başını çevirdiğinde, Jimmie nerdeyse yerinden fırlayacaktı. Salonun ortasındaki kırmızı halı serili yoldan, "First National Bank" müdürü Ashton Chalmers'in, yanında Jimmie'nin çalıştığı "Empire Machine" fabrikasının sahibi ihtiyar Granitch ile kendisinin oturduğu yere doğru geldiğini görmüştü. Bu iki önemli kişi yanından geçerken genç makine işçisi heyecandan titremeye başladı. Lizzie'yi dirseğiyle dürttü ve kulağına bir şeyler söyledi. Etraflarındaki herkes mırıldanıyor, fısıldaşıyordu; çünkü Leesville'deki "görünmez hükümetin" yöneticileri olan bu iki güçlü adamı tanımayan yoktu. Yönetilenlerin ne düşündüğünü öğrenmeye gelmiş olmalıydılar. Tamam, istediklerinden âlâsını bulacaklardı bu toplantıda.

III

Salon artık dolmuştu, koridorlar bile tıklım tıklımdı. Polis kapıları kapattırdı. Dinleyiciler sabırsızlanmaya, öfkeyle bağrışıp çığrışmaya başlamışlardı. Sonunda, Başkan sahneye çıktı; ardından birçok önemli kişi geliyordu, bunlar da en ön sırada yerlerini aldılar. Korodakiler ayağa kalktı, orkestra şefinin verdiği bir işaretle *Marseillaise*'i söylemeye başladılar. Fransız devrimci marşı, alman topluluğu tarafından İngilizce söyleniyordu, enternasyonalizm diye buna denirdi işte! Dünyanın içine düştüğü

bunalımın farkında olan korodakiler, seslerini Avrupa'ya duyurmak istiyormuşçasına söylüyorlardı marşı.

Sonra başkan -Dr. Service yoldaş- ayağa kalktı. Uzun boylu, yakışıklı biriydi, bıyığı ağarmış, sakalıysa özenle sivri biçimde kesilmişti. İleriye doğru fırlak göğsü bembeyaz gömleğini, şık kravatını ortaya çıkarıyor, redingotu vücuduna tıpatıp oturuyordu. Çok saygıdeğer bir başkan havası vardı onda, harekete saygınlık kazandırıyordu. Boğazını temizledi, sonra salonda hazır bulunanlara bu gece Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük konuşmacılarından birini dinlemeye geldiğini, kendisinin söylev vermeye niyeti olmadığını söyledi. Ama hemen ardından, söylev vermeye girişti. Çok karışık bir dönemde yaşadıklarını, konuşmacının onlara bunu açıklayacağını bildirdikten sonra, Başkan adayının söylemesi gerekenlerden çoğunu açıklamaya başladı. Bu Dr. Service'ın zayıf yanlarından biriydi, ama kusursuz siyah redingotundan, saygı uyandıran tavırlarından ve salonu kiralamak için ödediği paradan dolayı kimse bunu onun yüzüne vurmaya cesaret edemiyordu.

Sonra, başkan tarafından yeniden sahneye çağırılan Liederkranz şarkıcılarının bir kuarteti, dinleyicilerin beğenip tekrarlanmasını istedikleri, almanca bir şarkı söylediler. Ardından Gerrity yoldaş geldi konuşmacı masasına. Coşkun karakterli bir sigortacı ve yerel Parti Grubunun örgütleyicisiydi. "Bağış toplama konusunda" konuşmak için gelmişti kürsüye. Sizden para koparmak için olmadık komiklikler yapardı. "İşte yine karşınızdayım..." deyince onun şakalarını bilenler gülümsemeye başladılar. Konuşmacı en yeni fıkralarını anlatmaya başladığında, Jimmie en küçük çocuğu Lizzie'nin kucağına bıraktı, ötekini de başı annesinin dizine dayanacak şekilde sandalyesine oturttu ve şapkasını eline alarak, çalışmaya başlamak üzere koridora çıktı. Parti örgütleyicisi sözlerini bitirip Liederkranz grubu şarkıya başlayınca, Jimmie de para toplama işine girişti. Onun alanı, iki büyük iş adamının da

oturduğu numaralı koltuklardı. Jimmie dizlerinin titrediğini hissetti, ama işini yaptı. İki önemli adamın da Leesville'deki iktidarlarını devirmeye yarayacak paraları şapkasının içine attıklarını görünce, sanki gıdıklanır gibi hoş bir duyguya kapıldı.

IV

Şapkalar kontrole götürüldü ve boşaltıldı. Para toplayanlar ve korodakiler yerlerine geçtiler. "Şiiişt" diye bir ses işitildi ve Aday sahnede göründü. Müthiş bir gürültü koptu kalabalıktan, bağırışlar, alkışlar salonu yıkacak gibiydi. Aday alçakgönüllü bir tavırla yerine oturdu ama gürültü devam ettiğinden, bunun kendisi için olduğunu anladı, ayağa kalktı ve selam verdi. Alkışların, bağırışların ardı arkası kesilmiyordu, tekrar tekrar ayağa kalkıp dinleyicileri selamladı. Dr. Service Yoldaş, konuşmacıyı halka tanıtmayı gereksiz bulmuştu. Alkışlar devam ederken Aday yerinden kalktı, sahnenin önüne geldi ve konuşmasına başladı.

Öyle giriş yapmakla çok zaman yitirmedi. "İçinde yaşadığımız bu anlar," dedi -sesi heyecandan titriyordu- "insanların şimdiye kadar hiç görmediği önemli olayların başladığı zamandır." O gün, yerel gazetenin afiş panosundaki haberi okuduğunda kapıldığı heyecanı ömründe hiç duymamıştı. Az kalsın, bu sahneye çıkamayacak, bu konuşmayı yapmaya gelemeyecekti. Belki de bu haberi bilmeyenler vardı. Dinleyicilere olayları anlattı. Salondan bir öfke çığlığı yükseldi.

"Evet, protesto edebilirsiniz dedi, tarihin hiçbir kanlı sayfasında, insanı bu kadar isyan ettiren başka bir suç yazılı değildir." Avrupa'nın efendileri, iktidar hırsıyla deli olmuşlardı. İnsanlığın intikam balyozu, taçlı kafalarına inecekti. Bu gece, burada, kahraman şehitlerin idam kararlarını imzalarken, kendilerini mahkumiyetlerinin altına mühür bastıklarını, kapitalist toplum yapısının temellerini

yıktıklarını onlara gösterecekti. Bunu söylerken konuş macının kısık ve çatlak sesi bir çığlık gibi yükselmişti Dinleyiciler yerlerinden fırlamış, Adayın sözleri gürültü den duyulmaz olmuştu.

Sonra sessizleştiler ve adam konuşmasını sürdürdü Sahnede bambaşka tavırları vardı. Uzun boylu sıska silu eti bir an bile yerinde duramıyordu. Eğiliyor, dinleyenle rin üzerine atılacakmışçasına kürsüye abanıyor, kemikl uzun parmağını sallıyor, sözlerini dinleyicilerin yüreğine sokmak istiyormuşçasına bu parmağı öne doğru uzatıyor du. Sözleri keskin ve sertti, sövgümsü, hiciv ve alay do luydu. Konuşması acıydı. Bu adamı ve uğrunda mücade le ettiği davayı bilmiyorsanız, size itici gelebilir, sizi şoke edebilirdi söylediği sözler. Onu anlayabilmek için yaşa mını, baskıya karşı sürekli mücadelesini bilmek gerekir di. Sosyalist eğitimini hapishanede almıştı. Devasa büyük bir holdingde, ücretli köleleri sendikalılaştırmaya çalıştı ğı için girmişti hapse. Öfkesi, yumuşak kalpli bir şairin öfkesiydi, çocukların ve doğanın dostuydu, ama bile bile çekilen yoksulluk çileden çıkarıyordu onu. Belki size aşırı uçtan biri gibi görünebilirdi, affedilmeyecek kadar şiddet yanlısı bulabilirdiniz onu; ama bu gece söylediklerin de haklıydı, geleceği önceden görüyor, peygamberce konuşuyordu. Çünkü şimdi, egemen sınıflar yüzlerindeki maskeyi fırlatıp atmış, nasıl ahlaki değer yargılarına sahip olduklarını tüm dünyaya göstermişlerdi. Şimdi, insanlar kendilerini yöneten egemenlerin ne tür insanlar olduğunu apaçık görebiliyorlardı.

Bu egemenler, insanlığı deliliğin dipsiz uçurumuna itiyordu. "Savaş diyorlar bunun adına" diye bağırıyordu konuşmacı, "ama ben buna katliam diyorum." O anda Avrupa'da olup biteni anlatarak sözlerini sürdürdü; korkunç kabusu dinleyicilerinin gözleri önüne getirdi. Yerle bir edilen evler, baştan aşağı yakılan, taş taş üzerinde bırakılmayan kentler, mitralyöz ateşiyle taranan, top mermilerinin patlamasıyla parçalanan vücutlar, süngüyle deşiler

karınlar... Savaşın korkunçluğunu onlara gösterdi, insanı tir tir titreten vahşet ve dehşeti hissettirdi. Orada toplanmış bulunan erkek, kadın, çocuk, herkes büyülenmiş gibiydi, kimsenin sesi soluğu çıkmıyordu. Sosyalist propagandacının kışkırtıcı sözlerinin abartmalı olabileceğini akıllarından bile geçirmiyorlardı. "First National Bank" Leesville şubesi müdürü Ashton Chalmers ve "Empire Machine" fabrikaları sahibi Abel Granitch bile aynı duygular içindeydi.

V

Bu korkunç felaketin sebebi neydi? Konuşmacı, belirleyici nedenin ırklar arasındaki kıskançlıklar, ayırımlar değil, ticari hırslar, açgözlülükler olduğunu kanıtladı. Savaşın temel kaynağı, dünya kapitalizmiydi. Kapitalizm, fethedilecek yeni pazarlara açlık duyuyordu, üretim fazlalıklarından kurtulmak ve yeni yeni ülkelerde ücretli köle yığınlarını çalıştırmayı sürdürmek istiyordu. Savaşın başlamasına yol açan çeşitli etkenleri birer birer analiz etti. Şimdi, Avrupa'daki kasırga tepelerinde patlak vermişken, erkek kadın herkes bu olayların kendilerini de ilgilendirdiğini anlayacaklardı. Üç bin mil uzakta diye, bu savaş canavarından korunduklarını sanmamalıydılar. Kapitalizm dünya çapında bir olaydı ve onu Avrupa'da savaşa iten tüm asalaklık ve sömürü biçimleri Amerika Birleşik Devletleri'nde de vardı. Kazanç hırsıyla gözleri dönen para babaları, okyanus aşırı çatışmalardan yararlanmak için uğraşmaktan geri kalmayacaklardı. Onlar da kendi aralarında kapışacaklar, kıskançlıkların, tartışmaların sonu gelmeyecekti. Dünya kapitalizmi, savaşı bir dünya savaşma dönüştürmezse, bu ancak Amerika Birleşik Devletleri'ndeki emekçilerin bilinçli olması, uyarılara kulak vermesi ve kurulacak komployu zamanında ortaya çıkaracak önlemleri alması sayesinde olacaktı.

İşte bunun için gelmişti buraya, söylevinin özü buydu. Dinleyicilerinden çoğu Amerika Birleşik Devletleri'ne eski dünyadan göç etmiş insanlardı; eski dünyanın baskısından, köleliğinden kaçmışlardı. Yüreği taşıyamayacağı acılarla dolup taşmış bir insan olarak, şimdi onlara sesleniyordu. Hiç değilse bu ülke, yıkıcı şeytanların yol açıp sokulamayacağı güzel ve huzurlu bir bahçe köşesi olarak kalsaydı. Uyanık bulunmalı, önlem almalıydılar. Kendi haber alma ve propaganda kurumlarını oluşturmalıydılar. Kriz zamanı geldiğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin para babaları savaş çığlıkları atmaya başladıklarında, emekçiler egemenlerin istediği yıkım ve sefalet yerine, Federal Cumhuriyetin mutluluk ve özgürlüğünü gerçekleştirmeliydiler.

Biz sosyalistler, ne zamandır sizi uyarıyoruz, diye bağırıyordu. Ama bizden kuşkulandınız, sömürücülerin size anlattıklarına inandınız. Şimdi, bu kritik zamanda, Avrupa'ya bakıyor ve insanlığın, uygarlığın gerçek dostları kimlermiş anlıyorsunuz. Denizlerin ötesinden gelen, savaşı protesto eden sese kulak veriyorsunuz. Sosyalistlerin sesi, yalnızca sosyalistlerin sesi savaşa hayır diyor! Bu akşam, burada bu sesi bir kez daha duyacaksınız! Siz Amerikalılar, dünyanın dört bir köşesinden gelenler, savaşa karşı çıkacağınıza benimle birlikte yemin edin, hemen şimdi yemin edin çok geç olmadan ve kriz zamanı geldiğinde sıkı durun, yemininizi bozmayın sakın! Kahraman şehitlerimizin ruhu üzerine yemin edin, katledilen alman sosyalistlerinin kanı üzerine yemin edin, ne zaman ve ne şekilde olursa olsun mücadelenizi kazanacağınıza yemin edin, yeryüzünde ve yeraltında hiçbir kuvvetin sizi kardeş katilliğine sürükleyemeyeceğine yemin edin. Kararınızdan şaşmayın; tüm ülkelerin insanlarının ve tüm ırkların kardeşiniz olduğu, kanlarını dökmeye asla rıza göstermeyeceğiniz mesajını dünyanın bütün uluslarına iletin. Para babası egemenler, sömürücüler savaş istiyor-

sa, savaşsınlar, ama kendi aralarında yapsınlar bunu! Ürettikleri bombaları, obüsleri alsınlar birbirlerine atsınlar! Kapitalist takımını tepelesinler, parça parça etsinler, üstünde tepinsinler, ama emekçileri bu dalaşın içine sürüklemeye çalışmasınlar!

Bu kükreyişlere, dinleyiciler anında patlattıkları gök gürültüsünü andıran alkışlarla karşılık veriyordu. Resmen yemin etmek için eller havaya kaldırılıyordu. O akşamki toplantıdan sonra, sosyalistler evlerine dönerken yüzleri ciddiydi; bu yeni davaya bütün yürekleriyle bağlanmışlardı. Yemin etmişlerdi ve sonları kahraman alman yoldaşlarınınki gibi olsa bile, bu yeminden dönmeyeceklerdi.

Ama ertesi gün, gazetelerini açtıklarında, şanlı şehitler hakkında ayrıntılı bilgi aramışlar, ama bir satır bile bulamamışlardı. Günler geçiyor, sabah akşam yeni bir haber gelir diye bekliyor, bu konuda bir kelime bile duymuyorlardı. Tersine, Alman Sosyal Demokrat Partisi yöneticilerinin, savaş kredileri yasası lehine oy kullandıklarını, hareketin sıradan erlerinin ise Belçika ve Fransa yollarında kaz adımlarıyla yürüdüğünü öğrendiler. İnanamıyorlardı bir türlü! Ama hâlâ, o uğursuz Pazar günü öğleden sonra, onları o kadar heyecanlandıran haberin, Alman savaş lordları tarafından, Belçika, Fransa ve İngiltere'deki sosyalistleri isyan ettirmek ve böylece ortalığı karıştırıp Almanya'yı zafere ulaştırmak amacıyla uydurulduğunu düşünemiyorlardı.

III. BÖLÜM

Jimmie Higgins sorunu inceliyor

Alman ordusu, dehşet verici boz bir dalga halinde, Belçika üzerine saldırıyordu. Her sabah, Leesville gazetesinin ilk sayfası bomba etkisi yapıyordu okurların üzerinde. Yirmibeş bin Alman, Liege'i almak için vuruşurken, tek bir çarpışmada öldürülmüştü; çeyrek milyon Rus, katledilmiş yada Masures göllerinin bataklarında boğulmuştu. Buna benzer haberler akılara durgunluk veriyordu. İnsanlar, gözleri önünde imparatorlukların yıkıldığını, uygarlıkların mahvolduğunu, hayatlarının dayanağını oluşturan bu kesin gerçeklerin, güneş doğarken dağılan sisler misali yok olduğunu görüyorlardı.

O güne kadar, Jimmie Higgins günlük gazete almış değildi. Kapitalist yalanlara kulak asmaz, cebindeki parayı sosyalist dergiler için saklardı. Ama şimdi haberleri merak ediyordu. Mesai bitiminde yorgun argın eve geldiğinde, kapının eşiğine oturur, ayaklarından ayakkabılarını çıkarır, gazetesini okumaya dalardı. Sonra, buruşuk suratlı, yaşlı bir Romanya Yahudisi olan komşusu Stankeviç yoldaşın sigara büfesine giderdi. Eskiden Avrupa'da yaşamış olan Yahudide harita vardı. Rusya'nın nerede olduğunu Jimmie'ye gösterir, Almanların neden Belçika üzerine yürüdüğünü, İngiltere'nin niçin savaşa katılmak istediğini açıklardı. Çok yolculuk yapmış, yabancı dil bilen bir

komşuya sahip olmak iyiydi, özellikle savaş Przemysl ve Przasnyaz gibi yerlerde sürüp giderken!

Her Perşembe akşamı, Parti Grubunun toplantısı vardı. Jimmie en önce gelir, kendisinden daha bilgili olan yoldaşlarının söylediklerini bir kelimesini bile kaçırmadan dinlerdi; toplumun öylesine zalimce savsakladığı eğitimini tamamlıyordu elinden geldiğince.

Savaş başlayalı birkaç hafta geçmiş, Jimmie'nin kafası iyice karışmıştı. İnsanlar arasında böylesine görüş ayrılıkları olabileceğine, yalan yanlış düşüncelerini böylesine ateşli bir tutkuyla savunabileceklerine inanamıyordu. Leesville'i sanki minyatür bir dünya savaşı sarmıştı.

Savaş başlayalı bu üçüncü toplantılarıydı. Zengin doktor Service kalktı ve etkileyici hatip sesiyle, Parti Grubu adına, Belçika'nın işgaline karşı protesto eylemlerine davet etmek amacıyla Sosyalist Parti ulusal yürütme komitesine ve Amerika Birleşik Devletleri başkanına birer telgraf gönderdiklerini toplantıdakilere açıkladı. Kıyamet koptu o anda sanki. Bira fabrikası işçisi Schneider yoldaş, Leesville Parti Grubunun, İrlanda'nın işgaline karşı protesto için ulusal yürütme komitesini uyarıp uyarmadığını sordu. Sosyalist Parti, Hindistan ve Mısır'ın saldırganlara karşı korunması için Birleşik Devletler Başkanının yardımını hiç istemiş miydi?

Ayakta kalan Dr. Service, Alman ordusunun Belçika'da sürüp giden cinayetlerini heyecanlı bir dille anlatmaya başladı. Schneider yoldaşın pembe yüzü büsbütün kızarmış, pancar rengine dönmüştü. Belçika'yı en önce Fransızların işgal ettiğini ve Belçikalıların onları sıcak karşıladığını bütün dünya bilmiyor muydu? Bütün Belçika güçleri, Almanlara karşı çıkmamış mıydı? -Elbette, dedi doktor. Ne olacak yani? Size kimin saldıracağını bilmek kötü bir şey mi?

Pancar suratlı bira işçisi, bu soruyu duymazlıktan geldi, dünya savaşını başlatan, Alman kentlerini havadan bombalayan Fransızlar değil miydi? diye sordu. Doktor

yoldaşın da yüzü kızarmaya başlamıştı, bunun Alman propaganda mekanizmasının yaydığı bir yalan olduğunu bütün dünyanın bildiğini söyledi. -Bütün dünya bunu nasıl bilebilir? diye kükredi Schneider, İngilizlerin altınlarıyla finanse ettiği deniz altı kabloları aracılığıyla mı?

Bu tartışma Jimmie'yi son derece ilgilendiriyordu. Ne var ki, iki tarafı da haklı buluyor, kimi zaman birini, kimi zaman ötekini alkışlıyordu. İkinci konuşmacıyı da hararetle alkışladı. Genç Emil Forster'di bu, solgun benizli, yeni yetme biriydi, narin yapılı bir sarışındı, halı imalathanesinde çizim ustasıydı. Emil toplantılarda sesi nadiren çıkanlardandı, ama bir kez konuştu mu herkes dikkatle dinlerdi, çünkü çok okumuştu ve derin düşünceler öne sürerdi. Emil flüt çalardı, kendisi de Parti Grubunun üyesi olan babası ise klarnetçiydi ve bu ikili "yaratıcı geceler"in renklenmesi açısından inkar edilemez bir önem taşıyordu. Tatlı ve ahenkli sesiyle, bu krizde Alman sosyalistlerinin içinde bulunduğu açmazın anlaşılmasının Amerika'da yaşayan insanlar için pek kolay olmadığını açıkladı. Almanya'nın yalnızca İngiltere'ye karşı değil, Rusya'ya karşı da savaştığını hatırlattı. Rusya ise kocaman bir ülkeydi, yarı uygar bir halk nüfusuna sahipti ve belki de dünyanın en zalim hükümeti tarafından yönetiliyordu. Kuzeyde, Kanada'da üç yüz milyon cahil, köleleştirilmiş insan yaşasa ve bunlar muazzam bir ordu oluşturacak şekilde bir araya toplansa, Amerikalılar ne hissederlerdi?

– Peki ama, dedi Dr. Service, niye Almanlar Fransa ve Belçika'yı rahat bırakıp Rusya ile savaşmıyor?

– Çünkü diye cevap verdi Emil, Fransızlar buna izin vermez. Amerika'da insanlar Fransa'yı bir Cumhuriyet sanır, halbuki kapitalist bir cumhuriyettir bu, bankacıların yönettiği bir ulustur Fransızlar. Bankerler ise Rusya ile ittifak kurmuşlardır çoktan, asıl amaçları Almanya'yı yıkmaktır. Fransa, Rusya'ya dört milyar dolar borç verdi.

II

İki yanda da kavga kızışıyor, tartışmayı yatıştırmak için harcanan çabalar boşa gidiyordu. Jimmie'nin sigara arkadaşı Stankeviç yoldaş, sesini yükseltti: "Ne diye Avrupa'daki savaşlara burnumuzu sokuyoruz? Bu çarpışanlar, bankacılarla kapitalistler, bunu bilmiyor muyuz? İşçiyi Paris soymuş, ya da Berlin soymuş ne fark eder ki?" "Ne dediğimi biliyorum ben" diye sözlerini sürdürdü Stankeviç. "İkisinin de hesabına çalıştım, Rotschild'in işinde de Kayzer'in(*) işinde de kemerleri sıkmak gerekir."

O zaman Grubun örgütleyicisi yoldaş Gerrity söze karışıp "Ne olursa olsun, bu savaşta tarafsızlığımızı korumalıyız. Şu anda, bütün dünya sosyalist harekete umut bağlamış durumda. Enternasyonalizm ruhunu sürdürecek olan ve savaşın paramparça ettiği dünyaya barış getirecek olan yine sosyalizmdir. Özellikle şu anda, Leesville grubundakiler soğukkanlılıklarını yitirmemeliler, çünkü tarihteki en önemli görevlerini yerine getirmek zorundalar, haftalık bir dergi çıkaracaklar. Hiçbir şey bunu engellememeli" dedi.

– Tabii, dedi Service yoldaş. Ama derginin siyasetini saptamak gerekir, değil mi? Ülke içindeki haksızlıklara, adaletsizliklere karşı çıkıp da, dünya tarihindeki en büyük uluslararası adaletsizliği görmezden gelmek doğru mu? Avrupa işçilerinin Kayzer ve militarist ekibi tarafından köleleştirilmesine bir işçi gazetesi sessiz kalabilir mi? Dr. Service kendisinin böyle bir gazete yayınlamaya karşı olduğunu, bu işten sıyrılacağını belirtti.

Grup üyeleri şaşkınlıkla bakıştılar. Leesville'in "*İşçi*" dergisi için Dr. Service'in beş yüz dolar yatırarak abone kayıtlarını başlattığını hepsi biliyordu. Doktorun desteğini çekmesi, hepsinin, hatta Almanların bile canını sıktı.

(*) I. Dünya savaşı sırasında Alman imparatoru olan II. Wilhelm'den söz ediliyor.

Ama Grupta, hiçbir tehdidin yıldıramayacağı biri vardı. Ayağa kalktı, hastalıklı bir görünüm içinde, öylesine solgundu ki yüzü, yeşilimsi görünüyordu. Simsiyah saçları gözlerinin üzerine düşüyor, şiddetli bir öksürük ikide bir sözüne ara vermesine neden oluyordu. Adı Bill Murray'dı ya, kafa kağıtlarında Vahşi Bill yazardı. Üzerinde taşıdığı kırmızı parti kartında, tüm ülkenin çeşitli yerlerinden, otuz Parti Grubu sekreterliğinin mühürleri vardı. Ayak parmaklarından ikisini, Kansas'ta traktör koparmış, Alleghanies eyaletinde, teneke fabrikasında çalışırken bir elinin yarısı kopmuştu. Şikago'da bir grev sırasında bayılana kadar dövülmüş, San-Diego'da karşıt görüşlülerin toplantısında "katran ve tüy" işkencesi(*) çekmişti. Şimdi, Leesville Parti grubu üyelerine, bu salon devrimcilerine, düşündüklerini açıklıyordu. Vahşi Bill, parti tüzüğünün "altıncı maddesinin", sabotaj ve şiddeti reddeden maddenin tartışılmasına katılmıştı. Orta sınıf ikiyüzlülüğünün bu apaçık örneğinin kabulüne, aynı parti üyelerinin gösterdiği hevese tanık olmuştu. Bu üyeler şimdi Parti Grubunu, İngiliz deniz kuvvetlerinin savunulmasına teşvik ediyorlardı. Kayzer, Bağdat'a demiryolu döşemiş döşememiş, işçiye neydi bundan? Bir beyefendi İngiltere'de eğitim almışsa, bir İngiliz kadınıyla evliyse ve kendini bir İngiliz centilmeni gibi hissediyorsa -toplantıdakiler ürperdi, çünkü bu tanımlanan Dr. Service'ten başkası değildi- pekala, bu beyefendi ilk gemiye binip İngiliz ordusuna katılabilirdi; ama bir yığın Amerikan sosyalistini, İngiliz aristokratları ve büyük toprak sahipleri uğruna savaşmak üzere orduya yazılmaya zorlamamalıydı.

"Altıncı Maddenin" partinin ulusal tüzüğüne kabul edilmesinde katkıda bulunan genç avukat, Norwood yoldaş ayağa kalktı. Bu insanlar, altıncı maddeye böylesine

(*) Amerika'da, halkın ilk koloniler zamanından beri uyguladığı bir ceza biçimi.

karşı idilerse, niçin partiyi terk edip kendi düşüncelerine göre bir örgüt kurmuyorlardı?

– Çünkü dedi Murray, sabotajı greve yeğ tutuyoruz.

– Yani, Grupta kalıyorsunuz, diye cevap verdi Norwood, alaylarınız ve üstü kapalı sözlerinizle düşman kazanıyorsunuz, hizip yaratıyorsunuz Parti içinde.

– Aylardan beri ilk kez, lütfettiniz de toplantıya geldiniz Bay Norwood, sizi aramızda görmek büyük bir zevk, dedi Vahşi Bill, zehirleyici bir sükunete bürünmüştü. Bizden Kitchener(*) için bir alay asker toplamamızı isteyecekler, bunu da biliyor musunuz?

Stankeviç yoldaş, yeniden ayağa kalktı, heyecan dolu zayıf yüzünde derin bir üzüntü ifadesi okunuyordu. "Yoldaşlar, bizi bir yere götürmez bu tartışma. Cevap vermemiz gereken bir tek soru var: Enternasyonalist miyiz, değil miyiz?"

– Sorun şu ki, diye devam etti Norwood, anti-milliyetçiyiz.

– İyi öyleyse! diye bağırdı ufak tefek Yahudi, kabul ediyorum, anti-milliyetçiyim. Bütün sosyalistler de öyle olmalı.

– Ben bunu böyle anlamıyorum, diye açıklama yaptı genç avukat. Bin yıldır barınacak ülkesi olmayan bir ırka mensup olanlar için bunu söylemek kolay...

Vahşi Bill'in alaylı sözleriyle toplantı hiçbir sonuca varmadan sürdü gitti.

III

Leesville Parti Grubunda işler böyle yürüyordu! Toplantıda, Dr. Service sosyalist partiyle artık ilişkisinin kalmadığını açıklamış, sonra şık redingotunun düğmelerini

---

(*) I. Dünya Savaşında, İngiltere'de Savaş Bakanıydı. Gönüllü asker toplamak için büyük bir kampanya başlatmış ve üç milyon asker toplamayı başarmıştı.

gösterişli göğsü üzerinde ilikleyerek, kibirli bir tavırla salondan çıkıp gitmişti. Bu toplantıda konuşulanların çoğu onunla ilgiliydi, kişiliği ve parti içindeki etkinlikleri eleştirilmişti. Toplantıyı terk ettikten sonra da, arkasından onu çekiştirmeyi sürdürdüler. Schneider, "Sosyalist değildi zaten o, dedi, İngiliz aristokratı sanki. Karısının iki erkek kardeşi İngiliz ordusunda subay, yeğeni çoktan Kıta Avrupa'sına gitti bile. Kuzenlerinden biri de Kanada'ya yerleşmek üzere yola çıktı, asıl amacı oradan savaşa katılmak." Ama tüm bu olumsuz koşullara rağmen, Parti Grubu cömert bağışçılarından ayrılmaya bir türlü razı olamıyordu ve örgütleyici Gerrity yoldaş ile Ypsels'lilerden Goldstein yoldaş, yalvarıp yakarıp onu yuvaya geri döndürmek için delege olarak görevlendirildiler.

Jimmie için sorun pek de karmaşık değildi. Hiçbir yerde akrabası yoktu, eğer bir yurdu varsa bile kendini pek iyi tanıtmamıştı Jimmie'ye. Yurdunun onun için ilk yaptığı şey, zavallı Jimmie'yi daha bebekken bir zenci kadının eline teslim etmekti. Yarı aç yarı toktu çocukcağız, kışın battaniyesi yoktu. Jimmie için vatan, mülk sahibi zenginlerden ve patronlardan oluşuyordu. Bunlarsa onu kan ter içinde çalıştırıyor, kaçmaya kalkışırsa polise bir güzel dayak attırıyordu. Asker denince Jimmie'nin anladığı polis zor durumda kalınca yardıma koşan iri yarı, gençten biriydi. Asker göğsünü şişirerek, burnu havada yürür, Jimmie onu "kurşun askerden" pek farklı görmez, hele işçinin dostu olacağına hiç inanmazdı.

Anti-milliyetçilikte Romanyalı Yahudi sigara satıcısıyla aynı düşünceyi paylaşmak Jimmie için kolaydı. Kayzer'in Bağdat'a demiryolu döşemesinin işçiye ne faydası olacağını soran Vahşi Bill'i alkışlamak da işten değildi onun için. Fransa'da kendisinden on kat güçlü bir düşman karşısında adım adım geri çekilen İngiliz ordusu da hiç mi hiç heyecanlandırmıyordu bizimkini. Gazeteler buna kahramanlık diyordu, ama Jimmie için bir yığın budalaydı onlar. Gözleri önünde bir bayrak sallanmış, bir şi-

line ülkenin lordlarına satılmış gitmişlerdi. Jimmie'nin okuduğu haftalık sosyalist dergilerden birindeki çizgi romanda, işçi "Henry Dubb" adında, iyi niyetli, temiz ruhlu biri olarak gösterilirdi. Zavallı Henry kendisine anlatılan her şeye inanır, her maceranın sonunda kafasına bir yumruk iner, gözlerinin önünde yıldızlar uçuşurdu. Henry Dubb, en saçma maceraları üniforma giydiği zaman yaşardı. Jimmie bu gravürleri keser, sıra sıra yarı yıkık, eski püskü evlerde yaşayan komşularına ve atölyedeki arkadaşlarına gösterirdi.

Almanların vahşetini okurken de duygulanmıyordu Jimmie. Çünkü, birincisi bunlara inanmıyordu, bu yalanlar savaşın pis yönlerinden biriydi. İnsanlar birilerini süngüyle öldürmek ya da daha başkalarını bombayla havaya uçurmak istiyorlarsa, artık yalana ne gerek var diyebilir insan, ama hükümetler bile bile uyduruyordu bu palavraları. Katı yürekli askerlerin birbirlerine kin bağlamalarını sağlayıp bunları dövüştürmenin yollarından biriydi bu. "Almanların vahşiler sürüsü olduğunu anlatmayın bana, inanmam" diye protesto ediyordu Jimmie, çünkü onlardan yüzlercesi ile aynı mahallede yaşıyordu; Parti Grubunda da her zaman onlarla birlikte değil miydi?

Forster ailesi vardı, örneğin. Onlardan daha sevimli insanlar nerde bulunurdu? Toplumsal konum bakımından Jimmie'nin çok üstündeydiler; kendi evlerinde oturuyorlardı, raflar dolusu kitaplar vardı onlarda, müziği de çok severlerdi, sahip oldukları taş plakları üst üste koy, adam boyuydu. Günün birinde, Jimmie onlara bir iş için uğramış, hemen içeriye davet edilmişti. Aile, yaşlı Hermann Forster, yumuşak, zayıf, yorgun yüzlü bir kadın, dört kız evlat ve Emil'den daha genç bir de erkek çocuktan oluşuyordu. Kızlar artık büyümüş sayılırdı, hoş, kibar, sakin mizaçlı genç kızlardı. Yemekte fırında kızartılmış et vardı, elmalı tart, ayrıca Jimmie'nin hiç bilmediği değişik bazı pudingler yemişlerdi. Akşam yemeğinin ardından çalgı çalmışlar, şarkılar söylemişlerdi, iyi müzisyenlerdi

hepsi de. Onları dinlemek isterseniz, bütün gece sürdürürlerdi konserlerini. Hermann Forster, siyah sakallı kocaman suratını yukarı kaldırır, sanki dalgın dalgın gökyüzünü seyrederdi böyle gecelerde. Hiç Jimmie böyle bir adamı, küçük bir çocuğu süngüye takarken ya da kadınların ırzına geçerken, insanların ellerini keserken düşünebilir miydi?

Yada, alın size Meissner yoldaş! O da, Jimmie'nin komşularından biriydi. Geveze, sevimli biriydi, şişe-cam fabrikasında, şişelerin ambalajını yapan, çeşitli ırklardan on iki kadının çalıştığı atölyede usta başıydı. Hasta, hamile yada başka bir nedenle zor durumdaki kadınları nasıl idare ettiğini anlatırken gözleri yaşarırdı, çok acırdı onlara. Meissner'e Almanlar değil, Amerikalı bir müfettiş yada Amerikalı işveren emir verirdi. Bu adam işi bırakamazdı, çünkü karısı hastaydı; hastalığın ne olduğunu bilen yoktu ama bir eczaneye yetecek kadar ilaç gerekliydi ona. Bazen Lizzie onu ziyarete gider, hastalıklardan ve hayat pahalılığından yakınırlardı. Bu sırada Meissner, Jimmie'nin çocukların başında beklediği yere gelir, Parti grubundaki politikacıların ve doğrudan eylem yanlılarının görüşlerini, düşünce ayrılıklarını aralarında tartışır, kuramlardan söz ederlerdi. Hiç Jimmie, Meissner gibi birinin yaşlı kadınları Belçika'da kilise duvarı dibine dizip üzerlerine kurşun yağdıracağına inanabilir miydi?

IV

Ama haftalar geçiyor, savaşın vahşeti gittikçe daha çok gerçeğe benzemeye başlıyordu. O zaman, Jimmie ikinci savunma hattına çekildi. Peki, diyordu, bütün bunlar olabilir; bütün ordular birbirinin aynıdır zaten. Jimmie'ye ünlü bir generalin bu konudaki düşüncelerini anlattılar. "Savaş bir cehennemdir" diyordu general, Jimmie de benimsedi bu görüşü, çünkü inanmak istediği buydu.

Savaş insanlığın ilkel dönemlerine geri dönüştü; muharebeler kızıştıkça, Jimmie'nin savı gerçeğe daha bir yaklaşıyordu. Silah sanayiindeki gelişmeler de ilgilendirmiyordu Jimmie'yi; insanlar şu biçimde öldürülmemiş de bu biçimde katledilmiş, şu tür insanlar öldürülmüş, yok bu türlüleri öldürülmüş, ne değişirdi?

Bu düşünceleri, Jimmie Parti Grubundaki arkadaşlarından, her hafta okuduğu sosyalist dergilerden, dinlediği sayısız konuşmacıdan öğreniyordu. Son derece içten konuşan insanlardı bu konferansçılar, ister savaştan, işlenen suçlardan isterseler de fuhuştan, bozuk düzenden, siyasi yozlaşmadan ya da bir başka toplumsal yaradan söz etsinler, düşünceleri daima sağlam ve kesinlikle mantıklıydı. Çok mecbur kalırsanız, onları çeşitli kapitalist hükümetler arasında bir takım küçük farklar bulunduğuna ikna edebilirdiniz; ama siyaset uygulama ve icraat alanında, bu insanların gözünde tüm hükümetlerin aynı olduğuna, hele savaş zamanında, aralarındaki benzerliğin büsbütün ortaya çıktığına inandıklarını görürdünüz.

Artık sosyalist protestolar her zamankinden fazla gerekliydi. Amerika Birleşik Devletleri'nde, dünyadaki kasırganın dışında kalmanın kolay olmadığı çarçabuk anlaşılmıştı. Çünkü Amerikalı işçiler, rahat yaşamalarına yetecek bir ücret alamıyor, hele ürettikleri maddeleri hiç satın alamıyorlardı. Bu yüzden her zaman bir üretim fazlası birikiyor, bunu dış ülkelere satmak gerekiyordu. Amerikalı sanayicilerin işleri, yabancı ülkelerdeki pazarlara bağlıydı ve şimdi, birdenbire dünyanın belli başlı ticaret ülkeleri, Amerikan mallarını satın almak için atılıyor, düşmanlarının bu ürünleri satın almasını önlemeye çalışıyorlardı!

Leesville'e yine bir konferansçı kadın gelmişti. Ufak tefek ve çok hareketli bir yapıdaydı, konuşması da akıcıydı. Ülkeler arasındaki tartışmaları, tiyatrodaki gibi diyaloglar biçiminde canlandırıyordu. Kayzer Bill şöyle di-

yordu: "Pamuk istiyorum." John Bull cevap veriyordu: "Alamayacaksınız istediğiniz pamuğu." Bu sırada Sam Amca(*) söze karışıyordu: "Ama istediği kadar pamuk satın almak onun hakkı. Lütfen izin verin, John Bull." John Bull o düşüncede değildi: "Gemilerinizi ele geçirip kendi limanlarıma getireceğim." Sam Amca: "Yok, yok, sakın yapmayın böyle bir şey!" diye bağırıyor, John Bull yine de dediğini yapıyordu. O zaman Kayzer: "Ne biçim insansınız siz, John Bull'un gemilerinizi çalmasına nasıl izin verebiliyorsunuz? Gizliden gizliye bu ihtiyar haydudun arkadaşı mısınız yoksa?" Sam Amca yalvarıyordu: "John Bull, hiç değilse Almanya'dan gelen mektuplarımı, gazetelerimi ver." John Bull: "Ülkenizde bir sürü Alman casusu var. Bu yüzden mektuplarınızı okumanızı istemiyorum. Gazetelerinizi de alamayacaksınız, çünkü Kayser gazeteleri benimle ilgili yalanlarla dolduruyor.." diyordu. Kayzer de: "John Bull pamuğumu ve etimi almama izin vermiyorsa, siz de hiç olmazsa bunları ona göndermeyin," diyor, bir an bekledikten sonra, yine konuşuyordu: "Bu ihtiyar eşkıyaya gemiler göndermeye devam ederseniz, ben bu gemileri batıracağım, işte o kadar." Sam Amca: "Ama yasalara aykırı bu!" diye bağırıyordu. "Hangi yasalara? diye soruyordu Kayzer. Taraflardan yalnız birinin lehine olan yasa neye yarar?" "Bu gemilerde Amerikalılar var!" diye bağırıyordu Sam Amca. "Pekala, gitmesin onlar da İngiltere'ye! diye cevap veriyordu Kayzer, John Bull yasalara boyun eğene dek kimse yolculuk yapmasın İngiltere'ye."

Böyle anlatıldığında, durumu anlamak Jimmie Higins için de, onun işçi arkadaşları için de kolaylaşıyordu. Aylar geçtikçe, Jimmie'nin kendine özgü görüşü netlik kazanıyordu. İngiltere'ye pamuk gönderilip gönderilmemesi onu kişisel yarar bakımından hiç ilgilendirmiyordu, hele

(*) Burada Kayzer Bill Almanya'da, John Bull İngiltere'de ve Sam Amca Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yönetimi temsil eden tiplerdir.

et ihracatından hiçbir çıkarı yoktu. Haftada iki kez, birer parça et yese ona yeter de artardı bile. Söz konusu eti üretenlerin, onu dış ülkelere satamayınca, Amerika Birleşik Devletleri sınırları içinde tüketilmesini sağlamak zorunda kalacaklarını, bu nedenle et fiyatlarının düşeceğini, işçilerin bile et satın alabileceğini açıkça anlıyordu. Jimmie açgözlü değildi, idealleri söz konusuysa, et yemekten de pekala vazgeçebilirdi. Önemli olan idealdi, davaydı. İnsanın tüm zamanını, enerjisini ve parasını sosyalizm uğruna harcaması gerekliydi. Sorun, Avrupa tahıl ve yiyecek maddeleri bakımından desteklenirse, savaşın da uzayıp gideceğiydi; yiyecek kesilirse deliler belki akıllanıp uslanırdı. Böylece Jimmie Higgins "Savaşı aç bırakın, Amerika'yı doyurun!" sloganını benimsedi.

V

Savaşın beşinci ayında, Leesville'de huzur bozucu söylentiler aldı yürüdü: İhtiyar Abel Granitch, Belçika hükümetiyle bir anlaşma imzalamıştı. "Empire Machine" fabrikası top mermisi imaline başlayacaktı. Yerel gazetelerde bu konuyla ilgili tek kelime bile edilmiyordu ama herkes haberi güvenilir kaynaklardan öğrendiğini söylüyordu. Her kafadan bir ses çıkıyor, birinin dediği öbürünün dediğini tutmuyordu; yine de bütün bu iddialarda bir nebze olsun gerçek payı olmalıydı. Günün birinde, Lizzie'den, ev sahiplerinin temsilcisinin gelip üç gün içinde evi boşaltmalarını söylediğini, büyük bir şaşkınlık içinde öğrendi. İhtiyar Granitch bölgedeki bütün evlerin arsalarını satın almıştı; fabrika arazisini genişletmek istediği söyleniyordu. Jimmie kulaklarına inanamıyordu, çünkü eviyle en yakın fabrika arasında altı sıra ev vardı. Ama doğruydu söylentiler, herkes aynı şeyleri konuşuyordu. Bütün bu topraklar satılacak, beş yüz aile, çoluk çocuk, genç ihtiyar evsiz barksız kalacaktı. Ölüm döşeğindeki hastalar, doğurmak üzere olan hamile kadınlar, üç gün

içinde kendilerine barınacak yeni bir yer bulmak zorundaydılar.

Ortalık karmakarışıktı; her dilden tartışmalar, kapı önlerinde dertleşen kadınlar, birbirlerine öğüt verenler, kavgalar, mahkemeye başvurma tehditleri gırla gidiyordu. Herkes kiralık ev bulmaya koşmuş, ev kiraları birdenbire yükselmişti. Jimmie de yoldaş Meissner'in yanına gitti. Yeni bir ev satın almıştı Meissner, aydan aya ödüyordu taksitleri. Sosyalist Meissner, arkadaşının durumundan yararlanmaya kalkışmadı, tersine Jimmie'nin aylık taksitleri ödemesine yardımcı olacağına sevinmişti. Jimmie'nin kiraladığı tavan arası, tek bölmeli geniş bir yerdi; ama zararı yok, perdelerle bölerlerdi orayı ve iyi kötü yerleşirlerdi. Kendilerine bir ocak alıncaya kadar, Lizzie, Bayan Meissner'in kuzinesini kullanacaktı yemek pişirmek için. Sonra Jimmie köşedeki bakkala gidip eşyayı taşınmak için el arabasını ödünç istedi. Çünkü ertesi gün herkes taşınacaktı ve ne kadar para verilirse verilsin, artık bir araba kiralama olanağı kalmamıştı. Gece yarısından sonralara kadar, Jimmie ve Meissner, bebekleri, yatak, tencere, sandalye, tavuk kümesi, ne varsa el arabasıyla taşımaya çalıştılar.

Ertesi gün, fabrikada yine sansasyonel haberler vardı! Jimmie dört yıldır ihtiyar Granitch'in emrinde çalışıyordu ve bu süre içinde aynı işi durmadan tekrarlamıştı. Hızla dönen tekerlekler, dişli çarklar, makinelerin homurdanması, arada sızlanır gibi ince ince sesler çıkarması, sürekli uğultu insanın beş duyusundan birini tümüyle yok ediyordu. Jimmie'nin önünden, mekanik olarak ileriye itilen bir zincir üzerinde oval biçimli küçük çelik bloklar geçerken, bunlardan ikisini alır bir makinenin iki ayrı yerine yerleştirirdi. Makine blokları alır, uçlarını biraz düzeltir, kalan kısımlarını biraz tıraş eder ve karşıdaki bir kasa içine yuvarlak bir cisim olarak düşerdi blok. Jimmie makineye nezaret etmek, yağ deposunu her zaman dolu tutmak zorundaydı. Yaptığı iş, yarı-kalifiye işçilik sayılıyor ve sa-

at başına on dokuz buçuk sent ücret alıyordu. Bir süre önce, bir uzman bu işi incelemiş ve el emeğinin ücreti belli olduğuna göre, bu işi elde yaptırmaktansa fabrikaya bir makine almanın işverene saatte sekizde bir sent kazandıracağı sonucuna varmış, bu sayede Jimmie dört yıl boyunca bu işte çalışmıştı. Sabah altıda gelip on ikide öyle paydosuna çıkıyor, sonra yarımda yeniden işe başlayıp akşamın altısına kadar çalışıyordu. Cumartesi günleri akşamüzeri, evine on iki dolar ve yirmi dokuz sent götürüyordu. Bu büyük fabrikanın neden yirmi dokuz sentlik küsurat yerine yuvarlak olarak otuz sent vermediğini kendi kendinize soruyorsanız, seri üretimden hiçbir şey anlamıyorsunuz demektir.

Şimdi de, birdenbire ve önceden haber verilmeksizin, Jimmie'mizin alışılagelmiş işine son verilmişti. Başlama düdüğü çalındığında Jimmie makinesinin başındaydı ama makineler çalışmamıştı. Sonra İrlandalı ustabaşı ortaya çıkmış, artık makinelerin çalışmayacağını, en azından bu yerde işi durdurduklarını kısaca bildirdi. Burada eski makineler sökülecek, yeni üretim araçları gelecek, İngiliz anahtarları, çekiç ve kaldıraçlarla yeni bir imalat sistemi kurulacak, yeni bir üretim biçimine geçilecekti.

Bir hafta boyunca, her akşam eve dönerken Jimmie eskiden ev, kaldırım, sokak olan yerlerin toz bulutları halinde havaya savrulduğunu, işçi ekiplerinin molozu büyük büyük kamyonlara yüklediklerini görmüştü. Çok geçmeden, şehir dışında çadırlar kurulmuş, bu çadırlarda kalan inşaat işçileri, asetilen kaynaklarıyla gece gündüz çalışmışlardı. Jimmie Higgins korkunç gerçeğin farkındaydı: Sosyalistlerin tüm karşı-propagandalarına rağmen, savaş Leesville'e varmıştı bile.

IV. BÖLÜM

Jimmie Higgins para basıyor

I

Jimmie kurulmasına katkıda bulunduğu yeni mekanizmanın ne olduğunu anlayana kadar aradan epeyce bir zaman geçti. Kimse açıklamamıştı bunu ona; çünkü iki eli ve sağlam bir sırtı olduğu gibi işleyen bir beyni de vardı. Bir ruhu, bir de bilinci olmasına gelince, bunlar herkeste vardır zaten. Paris'te bankacıların verdiği onyedi milyon dolarlık parayla, Rus ajanları Leesville'e gelmiş, bir gün içinde sıra sıra evler yerle bir edilmiş; muazzam bir çelik fabrikası yükselmeye başlamış, Jimmie'nin dört yıl boyunca çalıştığı yerde ise, obüs kovanları seri biçimde üretilmeye başlanmıştı.

Jimmie yapılacak işi kesinlikle öğrendiğinde, ağır bir vicdan sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. Enternasyonalist bir sosyalist olarak, zamanını Alman yoldaşlarını öldürecek top mermileri imal etmekle geçirebilir miydi? İhtiyar Granitch'in ağızlarına çaldığı bir parmak balı, bu korkunç işbirliğinden işçinin payına düşen, saatte dört sentlik zammı, ayrıca fabrikalar çalışmaya başladıktan sonra da dört sentlik ek bir ücret artışını kabul edecek miydi? Bir karar vermesi gerekiyordu, tam bu sırada bebeklerden biri has-

talanmış, Jimmie doktor parasını aldığı azıcık ücretle nasıl karşılayacağını kara kara düşünüyordu.

Şişman ve güçlü kuvvetli bira işçisi Schneider yoldaşa göre cevap basitti. Grup toplantısında kalkmış, kahrolası Granitch'in kölesi olmaktan kurtulamayan sosyalistler hakkında atıp tutmuştu. Schneider "Empire Machine" fabrikalarında grev yapılmasına taraftardı, hem de hemen o akşam başlamasını istiyordu grevin! O zaman, erkek kardeşi o kurumda muhasebecilik yapan Mabel Smith yoldaş ayağa kalktı. Schneider için böyle konuşmak kolaydı, peki ya birisi çıkar da bira fabrikasındaki işçiler grev yapsın, cephane fabrikasında çalışan işçiler için bira üretmesin diye bir öneri getirirse durum ne olurdu? Kelime oyunu yapıyorsun dedi Schneider, öteki bu iddiayı reddetti. İşçiler neye karşı çıkıyorlar? diye sordu Mabel Smith, anlattıkları bunun örneğiydi. Kendi kaderlerine yön vermekten acizdi işçiler ve ürettikleri nesnenin kime karşı, nasıl kullanılacağını bilmiyorlardı. Cephane fabrikalarıyla ortak hiçbir yanları olsun istemedikleri söylenebilirdi. Hatta savaşan ordulara gönderilecek buğdayı bile yetiştirmek istemiyorlardı tarlalarda. Oysa kapitalistler arasındaki dayanışma öylesine büyüktü ki, hangi türden emek olursa olsun, işçiler bir başka ülkedeki yoldaşlarının öldürülmesine katkıda bulunuyordu.

Jimmie ciddi olarak, Hubbardtown'a gitmekten söz etti Lizzie'ye. Main Street'te boş duran bir mağazayı kiralayan ajansın vitrine koyduğu ilanlardan öğrenmişti Jimmie, "Hubbard Engine Company" ihtiyar Granitch'in işçilerini çalıştırmak istiyordu. Yarı-kalifiye işçilere saat başına otuz iki sent ücret ödenecekti. Jimmie araştırma yaptı ve fabrikanın gazla çalışan motorlar imal etmek üzere donanımını geliştirdiğini öğrendi. Ne amaçla üretilecekti bu gazlı motorlar bilen yoktu, ama herkes bunların denizaltıları batırmakta kullanılacak gemiler için üretildiğinden kuşkulanıyordu. O zaman Jimmie, Mabel Smith

yoldaşın haklı olduğunu anladı. Çalıştığı fabrikada kalsa da bir şey değişmeyecekti. Aynı parayı kazanacak, elinde avucunda ne varsa, savaş vurgunculanyla mücadele etmek için kullanacaktı. Artık Jimmie için işsizlik diye bir sorun yoktu. İstediği yerde, iyi bir ücretle iş bulabilirdi, patronun ne diyeceği de pek umurunda değildi. İş arkadaşlarıyla konuşur, onlara savaşın kötülüklerini açıklardı. Şimdilik kapitalistlerin savaşıydı bu, ama belki de başka tür bir savaşa dönüşecek, bu da kapitalistlerin hiç hoşuna gitmeyecekti.

II

Leesville'de olan bitenler inanılmaz, olağanüstü şeylerdi. Jimmie gibi kurulu düzene karşı kin dolu biri bile, çevresinde gördüklerinin etkisinde kalmazlık edemezdi. Eskiden sıradan, küçük bir kent olan bu yere, şimdi binlerce insan gelip yerleşiyordu. Her çeşit ırktan ve dini inançtan insanlar vardı aralarında, beyazlar, siyahlar hatta sarı ırktan olanlar bile vardı. Bir patlamaydı bu, Paris bankacılarının Rus hükümetine ve Rus hükümetinin de ihtiyar Granitch'e ödediği paralar, altın dalgaları gibi kente yayılıyordu. Spekülatörler arsa fiyatlarını yükseltmişlerdi, ev sahipleri de kiraları yükselttiler. Otel fiyatları iki kat artmıştı. Bu oteller, doluluktan müşterilerini yatak yerine kumar masalarına yatırıyordu. Büfeteriya'nın sahibi Tom Cassahan bile, iki yardımcı tutmuş, iş yerini genişletmiş, mutfağı arkada bir yere taşımıştı.

Akşamları, yabancı insanlar gruplar halinde sokaklarda dolaşıyordu. Lipsky'nin "Palas Sineması"nda, kalabalık salona sığmayıp sokağa taşıyor, "Bonmarşe" ayakkabı mağazası, her hafta yeniden iflastan dolayı tasfiyeye gidiyor, bar kapılarının kanatları, giren çıkanların çokluğundan saatlerce kelebekler gibi kanat çırpıyordu. Tabii ki, bu kadar adamın toplandığı yere, kadınlar da sökün etmekte

gecikmedi. Erkekler gibi, onlar da çeşit çeşit dinlerden ve ırklardandı. Leesville'de kırk kadar kilise vardı ve o güne kadar her kilisenin cemaatı belliydi. Şimdiyse, giren çıkan belli değildi ibadethanelere. Şehirde polisler de çoğalmıştı, bu belki kalabalığın artmasından, belki de Paris'ten Rusya üzerinden gönderilen para nedeniyleydi. Yani, Main Street'te şöyle bir dolaşsanız, savaşın tatsız sonuçlarını fark edebiliyordunuz.

Sosyalist propagandaya da gün doğmuştu! Dünyanın dört bir bucağından gelip toplanan bu insan yığınları, tüm aile ve din bağlarını koparmış, gelenek ve görenekleri bir yana atmış, karmakarışık, düzensiz bir hayat yaşıyor, karşılarına çıkacak herhangi bir fırsatın üzerine atlamaya hazır bekliyorlardı. Daha önceleri, bu insanlar gazete köşe yazarlarının ve politikacıların kendilerine sunduğu görüşleri kabul eder, saygın, rahat ve maceradan uzak bir yaşam sürdürürlerdi. Ama şimdi cephane imal ediyorlardı ve kim ne dersin, cephane imal etmek, insanlarda özel bir ruh haline sebep oluyordu. İşçileri tarlalardan zararlı otları yoldukça, yapıların üzerini çatıyla örttükçe, demiryollarına ray döşedikçe, bir patron dindar görünebilir, yasalardan, düzenden söz edebilirdi. Ama işçiler insanları havaya uçuracak, parça parça edecek obüsler imal ediyorsa, ağzını açıp adamlarına bir şey söyleyebilir miydi bu işveren?

Böylelikle, sosyalistler, anarşistler, sendikalistler ve sanayi işçilerinin sendikacıları ortaya çıktı. Şu efendilere bakın, şunların yarattığı uygarlığa bakın! Dünyanın en eski kültür merkezlerinde, on-yirmi milyon kadar ücretli köle kapışmıştı... Sosyalistler, anarşistler, sendikalistler ve sanayi işçisi sendikacıları, bu on-yirmi milyon insanın gerçekleştirdiği kanlı ve hayvanca eylemleri anlatıyorlardı. Günlük gazeteler taptaze ayrıntıları onların ayağına getiriyordu: Açlık ve salgın hastalıklar, yangınlar ve katliamlar, zehirli gazlar, yangın bombaları, torpillenen yolcu gemileri... Şu ikiyüzlü dindarlara bakın, incelikleriyle,

kültürleriyle, dinleriyle şu efendi takımına bakın! İşte peşlerinden gidin denilen adamlar; onlar yüzünden, bütün bu yıpratıcı yıllar boyunca, aşırı yorgunluktan bitkin durumda, makinelere zincirlenmiş olarak kalıyorsunuz!

III

Her sokak köşesinde, her toplantı salonunda, öğle paydosunda işçilerin bir arada bulunduğu her yerde bu tür tartışmaların yapıldığını duyar ve daha önce böyle tartışmalara hiç katılmamış olan insanların bile konuşmaları dikkatle dinlediğini görürdünüz. Başları öne eğikti ama korkunç bir anlam vardı duruşlarında. Evet, yukarıdakilerin yoz bir çete oluşturduğu kesindi. Özgürlük toprağı Amerika'da, özgürlüklerle birlikte her şeyi vadeden Amerika Birleşik Devletleri'nde bile durum aynıydı: Egemenler yalağa eğiliyor, Avrupa'ya yayılan kanı içmek istiyorlardı. Açgözlülüklerini, Müttefiklere sempati kamuflajı altında gizlemeye çalıyorlardı, ama ihtiyar Granitch'in Rus hükümetini sevdiğine kim inanırdı? Yok canım, Leesville'de kimse inanmazdı buna. Cebini doldurmaya bakıyordu adam; işçiler de yüreklerini katılaştırıyor, kendi çıkarlarını düşünüyorlar, kazançlarını arttırmaya uğraşıyorlardı.

Önceleri bunu başaracaklarını sandı işçiler. Ücretler yükseliyordu, hatta istenildiği kadar ücret veriliyordu denilebilir. Düz bir işçi hiçbir zaman cebinde bu kadar para bulunduramamıştı; az buçuk kalifiye olanlara gelince, kendilerini zenginler arasında sayacaklardı nerdeyse. Ama çok geçmeden, tatlı savaş meyvesinin özündeki kurt ortaya çıktı. Fiyatlar da ücretlerle aynı oranda yükseliyordu; hatta bazı bölgelerde geride bırakıyordu işçi ücretlerini. Ev sahiplerine ödenmesi gereken kiralar, inanılmaz derecede artıyordu. Bir işçinin bir döşekle bir battaniyeyi oniki saat kullanması için iki-üç dolar isteniyordu, oysa

savaştan önce elli sentti bunun kirası. Besin maddeleri azalmıştı, kalitesi de çok kötüydü. Bir parça börek yada bir bardak çay önce altı sent, sonra yedi, sonra on sente satılır oldu. İtiraz ederseniz, lokanta sahibi kiralardan, işçilik ücretlerinden, giderlerden söz ederek uzun bir öykü anlatıyor, onun haklı olduğunu inkar edemiyordunuz. Fiyatı artmayan tek şey posta puluydu. Sosyalistler, bu konu üzerinde ısrarla duruyor, postayı Abel Granitch'in değil, Sam Amcanın işlettiğini açıklıyorlardı.

Her fiyat artışı, sosyalizm makinesi için yeni bir yakıt demekti ve propagandaya yeni bir güç kazandırıyordu: "Savaşı aç bırakın, Amerika'yı doyurun!" diye bağırıyordu sosyalistler. Sosyalistler, buharlı gemilere yüklenen milyonlarca ton tahılın Avrupa'ya gönderildiğini ve orduları beslemek için tüketildiğini anlatıyorlardı. Avrupalı işçiler, artık Amerika'daki asalak sınıflara ödenen borçlar yüzünden kölece çalıştırılıyordu. Amerika Birleşik Devletleri de giderek savaş uçurumuna doğru sürükleniyordu. Bu gerçek, sosyalizmin hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Cephaneye, besin maddelerine ve savaş için kullanılacak her şeye ambargo konulmasını istiyorlardı; belki bu savaş baronlarının akıllarını başlarına getirirdi. İşçiler grev yapmaya özendiriliyordu, grevler politikacıları ambargo koymaya zorlayabilirdi.

Eğer işçiler Alman, Avusturyalı, Macar yada çingeneyse sosyalistler onları özellikle greve teşvik ediyordu. Amerikan uyrukluydu tabii bu işçiler, ama savaşın yeni başladığı o günlerde, babalarının, kardeşlerinin yada yeğenlerinin "Empire Machine" fabrikalarında üretilen obüs mermileriyle öldürülebileceğinden ötesini düşünemiyorlardı. Onların yanı sıra Yahudiler, Rus hükümetinden ölesiye nefret ediyor, gözleri başka bir şey görmüyordu. İrlandalıların kafasını kurcalayan en önemli düşünce, John Bull'a yüzyıllardır işlediği hataları ödetmek, ikinci düşünceyse, bir yerde bir kargaşalık çıktığında gidip orada

boy göstermekti. Bütün bunlar Jimmie Higgins'i rahatsız ediyordu; çeşitli uluslardan Katoliklerle mücadele etmiş, çabalarına karşılık küfürlerden, hakaretlerden başka bir şey elde edememişti. Şimdiyse, birdenbire, "Büfeteriya" sahibi Tom Calahan ve köşedeki bakkal Pat Grogan, kendisinin pek de sandıkları kadar aptal olmadığını keşfetmişlerdi!

IV

Emekçiler arasındaki kaynaşmaların sonucu olarak, Parti Grubu üye sayısını iki kat arttırmıştı. Her hafta iki akşam, Main Street'ten uzak bir yerde, açık hava mitingleri düzenliyorlardı. Haftalık bülten çıkarma projesi yine suya düşmüştü. Dr. Service yoldaş, İngiliz akrabalarından iki kayınbiraderini Avrupa'daki çarpışmalarda kaybetmişti. Bunlardan biri Mons savaşında ölmüş, öteki ise Ypres'teki korkunç, zehirli gaz bombalı ilk saldırıda yaşamını yitirmişti. Ani ve beklenmedik bir baskına uğramıştı alaylar, bütün asker ve subaylar müthiş ıstıraplar içinde kıvranarak can vermişti. Karısının iki kuzeni de savaşta paylarına düşeni almıştı. Birinin gözleri kör olmuş, öteki ise Ruhleben'de esir düşmüştü ve bu akıbet, hepsinin arasında en kötüsüydü. Bu nedenle Dr. Service, Parti Grubunda son bir öfkeli konuşma yaptıktan sonra, bağışladığı beş yüz doları Kızılhaç'a bağışlamak üzere geri almıştı.

Alman kökenliler ve savaş karşıtları, eşi İngiliz olan zengin bir bey döneklik yaptı diye "Empire Machine" diyarında sosyalizm yerinde mi sayacak sorusunu soruyorlardı. Bu sorunun yanıtı kendiliğinden geldi; Partiye kabul edilenlerin kaydedildiği listeleri doldurma çabasına, her zamankinden büyük bir gayretkeşlikle girişilmiş ve Partiye üye yazılmak isteyenlerin sayısı görülmedik ölçüde artmıştı. Kaybedilen beş yüz doların hemen hemen yarısı aidat olarak toplanmıştı bile.

Bir akşam, John Meissner evine olağanüstü bir haberle döndü. Eve giderken, Sandkuhl'a uğrayıp bir bardak bira içmek alışkanlığı vardı. "Saloon"da birileri savaş hakkında tartışmaya giriştiğinde, fırsattan yararlanıp biraz propaganda yapardı. Bu defa, uzun bir nutuk çekmişti. Tam işçilerin yakında cephane işine son vereceklerini öne sürmüştü ki, bir adam lafa karışıp onunla konuşmaya başladı. Kendisi ve Parti Grubu hakkında çeşitli sorular soruyordu adam. Parti üyeleri kaç kişiydi, kaç tanesi Meissner gibi düşünüyordu, bu konuda ne gibi eylemler yapıyorlardı? Derken adam, Meissner'i salonun arka tarafında bir masaya götürdü. Yine soruşturmayı sürdürdü. Çıkarılması planlanan bülten nasıl bir şey olacaktı, yönelimi neydi? Kentteki sendikalar, bunların politikası ve yöneticilerinin kişilikleri hakkında da birçok soru sordu.

Adam kendisinin sosyalist olduğunu söylüyor, ama Meisser buna inanmıyordu. Belki de bir tür sendika örgütleyicisiydi. İhtiyar Granitch'in üretim alanına sokulmaya çalışan çeşitli sendikalar, işçi birlikleri olduğundan söz ediliyordu. Ayrıca, ünlü I.W.W örgütü(*) "Tek Büyük Sendika" programıyla her yere nüfuz etmeye çabalıyordu.

Meissner, gizemli yabancının nasıl "Empire" fabrikalarında grev yapma projesini desteklemek için para bulmayı vaat ettiğini anlattı. Yeni binalar üretime hazır duruma getirilmişti, yığın yığın yeni işçiler geliyordu dört bir yandan. Onlarla diyalog kurabilecek enerjik birilerine ihtiyaç vardı; sekiz saatlik işgünü ve en azından altmış sent saat ücreti davası atılacaktı ortaya. Bunu yapmak isteyenler, istedikleri kadar çil çil paraya kavuşacaklardı. Leesville'de yayınlanan *İşçi* gazetesi bu kampanyaya katılmak ve davayı savunmak isterse, bu propagandanın gelecek hafta başlaması yerinde olurdu. Yüksek tirajda basılacak

(*) I.W.W. ünlü "Industriel Workers of the World", yani dünya sanayi işçileri örgütüydü. Üyeleri, Amerika'daki sosyalist hareketin aşırı ucunu oluşturuyordu.

bir sayı, tüm Leesville'de dağıtılmalıydı. En önemlisi, bütün hazırlıklar gizli tutulmalıydı. Meissner bu konuda kimseye güvenmemeli, sırları kimseye açmamalıydı. Ancak, işe koyulmaya peki diyecek koyu "kızıllara" konudan söz etmeli, fakat paranın nereden geldiğini dışarıya sızdırmamalıydı. İyi niyetinin kanıtı olarak yabancı, cebinden bir tomar para çıkarmış, aralarından bir düzinesini umursamaz bir hava içersinde Meissner'in avucuna sıkıştırmıştı. Her biri on dolarlıktı banknotların. Cam fabrikasında çalışan bir ustabaşının, ömründe bir kerecik bile olsa, bu kadar parayı avucunda tutması görülmüş şey değildi.

Meissner parayı Jimmie'ye gösterdi; genç adam gözlerini fal taşı gibi açarak baktı dolar destesine. İşte savaşın getirdiği yeni adetlerden biri daha: Sosyalist propaganda uğruna saçılan on dolarlıklar, bar salonlarının diplerinden toplanıp cebe atılıyordu. Yabancı adamın adı ne idi? Nerede yaşıyordu acaba? Meissner, Jimmie'ye "Haydi, gidip adamı görelim" deyince, ikisi aceleyle yola koyuldular.

V

Jerry Coleman, iyi tanındığı birçok "saloon"dan sözetmişti, bunlardan birinde kendisini buldular. Düzgün yapılı, genç bir adamdı, konuşması terbiyeliydi. Jimmie dedektif yada sivil giyimli bir polis sanabilirdi onu, iz üzerindeyken, buraya düşmüş olabilirdi yolu. Adam iyi giyinmişti, tırnakları bakımlı ve tertemizdi, bilindiği gibi, öyle manikürlü eller işçilerin harcı değildi pek. Fazla kibirli de değildi anlaşılan, kendisine küçük adıyla hitap etmelerini istedi. Karşısındakinin nasıl biri olduğunu anlamak için, kısa bir süre Jimmie ile konuştu; sonra para destesinden birkaç banknot daha çıkardı ve Jimmie'ye güvenilir birkaç kişi bulmasını söyledi. Bir kişinin üzerinde fazla para taşıması doğru değildi, kuşku uyandırırdı bu. Ama bu parayı gizlice mühimmat fabrikasında çalışan işçi-

ler arasında dağıtmak, açık hava mitingleri düzenlemek ve tasarı halindeki radikal bülteni çıkarmak için harcayacaklarsa, tamam, kaynağında daha böyle yığınla para vardı.

Neresiydi bu kaynak? Jimmie'nin sorusu üzerine Coleman göz kırptı, gizemli bir havaya büründü. Bir süre düşündükten sonra, bunu da açıklayacağını bildirdi, ancak sağda solda bundan söz etmeyeceklerine dair yemin etmeleri şartıyla. Yemin ettiler ve Jerry bunun Amerikan Ulusal Emek Federasyonu olduğunu söyledi. Bu federasyon, tüm cephane fabrikalarını bünyesinde toplayıp sekiz saatlik işgününü yasallaştırmayı amaçlıyordu. Ama patronların kulağına kar suyu kaçırılmaması, işi zamanından önce öğrenmemeleri son derece önemliydi. Coleman'ın güvenilir bulduklarının dışında kimseye anlatılmayacaktı bu konuşulanlar. Jimmie ve Meissner'e güveniyordu, bu ikisi büyük işçi örgütünün arkalarında olduğunu bilmeliydiler. Bütün masraflar federasyon tarafından karşılanacaktı. Tabii, parayı namusluca kullanmaları beklenecekti onlardan...

– Ne sanıyorsunuz bizi? Dolandırıcı takımı mıyız biz? diye bağırdı Jimmie.

– Hayır, dedi adam. O, insan sarrafıydı, öyle ha deyince faka basmazdı. Jimmie, acı bir ses tonuyla, kolay para kazanmak isteyenlerin hiçbir zaman sosyalist ajitasyon işlerine karışmadığını söyledi. Sosyalizmin övünebileceği bir şey varsa o da, en küçük zanaatkarlardan tutun da, seçilmiş resmi temsilcilere varana kadar hiç kimsenin, asla çıkar gözetmemesiydi. Harcadıkları her dolar karşılığında, Bay Coleman'a -yani Jerry'ye- birer makbuz vereceklerdi.

Mutlu bir rastlantı sonucu, aynı gece, Grubun propaganda komitesinin toplantısı vardı, en aktif üyelerin altısından oluşuyordu bu komite. Jimmie ile Meissner koşa koşa gittiler toplantıya, yeni servetleri ceplerini yakıyordu. Komiteye propaganda fonları için para topladıklarını

söyleyip yüzlerce dolara ulaşan parayı arkadaşlarının fal taşı gibi açılmış gözleri önüne serdiler.

Komitenin başkanı, Partinin Chicago'daki ulusal bürosundan "Önce Amerika'yı besleyin" başlıklı broşürün bir nüshasını getirtmişti. Düşük bir fiyata bu broşürden çok miktarda satın alabilirler, bin adedini bir-iki dolara mal edebilirlerdi. Jimmie'nin katkısıyla, bu broşürün on bin nüshası telgrafla ısmarlandı. Sonra merkez büronun, savaş aleyhtarı bir kitabın yazarı olan Seeman'ın, on beş gün süreyle her akşam Leesville'de konferans vermesi önerisi incelendi. Fon yetersizliğinden, Parti Grubu bu öneriyi reddetmeyi kararlaştırmıştı; ama şimdi yeni katkılar karşısında, propaganda komitesi gerekli elli doları karşılayabileceğini hesaplıyordu. Akabinde, örgütlenme sorumlusu Gerrity'nin önerisi ele alındı, her Çarşamba ve Cumartesi akşamı, açık hava toplantılarının yapılmasına devam edilmesine karar verildi. Gerrity'nin haftada onbeş dolara kendine bir yardımcı tutup akşamları sokak mitingleri düzenlemeye devam edip edemeyeceği sorusu üzerine, John Meissner müdahale edip bu amaçla da bir katkıda bulunabileceklerini, ancak hiç zaman kaybetmeden karara varılması gerektiğini öne sürdü. Bunun üzerine, hemen toplantıların yapılmasına karar verdiler.

VI

Yeniden toplanmak için gün kararlaştırıldı ve herkes dağıldığında, Jimmie kendini örgütlenme sorumlusu Gerrity, Schneider ve Mary Allen yoldaş ile birlikte, *İşçi* gazetesini çıkarmakla görevlendirilmiş buldu. Jimmie, Meissner ile ikisinin bir sendika örgütleyicisi ile karşılaştıklarını -şimdi bu adam hakkında pek fazla bir şey söyleyemeyeceklerdi, ama komite üyeleri günün birinde belki de tanışacaktı onunla- ve yayınlanacak bültenin, Empire fabrikası çalışanlarının derhal grev yapmasını talep etmesi

koşuluyla, bu kişinin gerekli parayı vermeyi kabul ettiğini anlattı.

Böyle bir vaatte bulunabilirler miydi? Mary Allen yoldaş gülmeye başladı. Böyle bir konuda kuşku duyacak herkese karşı duyduğu öfkeden gülüyordu. Mary yoldaş Kuaker idi. İnsanları dinsel bir tutkuyla severdi. Hiç insanlar evrensel sevgi davasından vazgeçebilirler miydi? Elbette, *İşçi* gazetesi savaş vurgu cularına karşı mücadele edecek, kendisi de gazetenin yönetim komitesinde kaldığı sürece bu mücadeleye katılacaktı. Zayıf ve solgun yüzü heyecandan morarmış, ince dudakları sımsıkı kapanmıştı.

Sonuçta, Mary yoldaşın ertesi sabah Jerry Coleman'ı görmeye gitmesi kararlaştırıldı. Bu adam ciddi miydi, genç kadın anlamaya çalışacaktı bunu. Eğer adam gerçekten ciddi ve güvenilir biriyse, Mary komiteyi o akşam yeniden toplantıya çağıracaktı. Coleman hakkında yanılmamışlarsa, gerekli fonlar toplandıktan sonra, komite işe başlayacaktı. Gazetenin birinci sayısının ertesi hafta çıkmaması için hiçbir neden yoktu. Leesville'de yayınlanan kapitalist bir gazete olan *Herald*'ın muhabiri Jack Smith, istifa edecek, *İşçi* gazetesinin yazı işleri müdürü olacaktı. Başyazılar şimdiden hazırdı, geçen ay yapılan bir Grup toplantısında, bu yazıları onlara göstermişti Jack Smith.

Jimmie ve Meissner, sosyalizme bir günde, ötekilerin ömür boyu yapamadıkları kadar hizmet etmekten memnun, eve dönüyorlardı. Gece karanlığında yürürlerken, aniden bir çan sesi duydular. Yangın vardı her halde, itfaiye arabasının çanıydı bu. İşaretleri biliyorlardı, çınlayan vuruşları saydıklarında, yangının onların evlerinin bulunduğu mahallede çıktığını anladılar. Bir itfaiye arabası, atları dörtnala koşturarak peşi sıra sürüklenen bir kıvılcım kuyruğuyla yanlarından geçti gitti. Koşmaya başladılar, birkaç sıra evi aşınca gökyüzünün kıpkırmızı kesildiğini gördüler. Yürekleri ağızlarına gelmişti. Zavallı Meisser

soluk soluğa kalmıştı, umutsuzluk içinde, evinin yangın sigortasının son taksitini ödemediğine bin pişmandı.

Koşarlarken, büyük bir kalabalığın biriktiğini gördüler. Yangın, oturdukları sokakta olamayacak kadar yakındaydı artık. Zaten, yangının ışıltısı yeri göğü aydınlatmıştı, ne kadar çok sayıda olursa olsun, harap kulübelerin mahallesi değildi demek ki yangının çıktığı yer. Alevlerin göklere kadar yükseldiğine bakılırsa, çok büyük bir bina olmalıydı yanan. Kalabalıktan bazıları "Empire Machine fabrikası yanıyor!" diye bağırıyordu. Merdivenli bir itfaiye arabası siren çala çala yanlarından geçti. Sonra itfaiye müdürü otomobilinin alarmını sonuna kadar bağırtarak geçip gitti. Köşeyi döndüklerinde, Jimmie'nin dört yıl boyunca nezaret ettiği tesviye makinesiyle yuvarlak cisimler ürettiği binayı gördüler. Binanın uç bölümü, dans edercesine sağa sola savrulan, her şeyi yalayıp yutan, sonra kule gibi göğe doğru yükselen bir alev sütunuydu.

V. BÖLÜM

Jimmie Higgins, Kayzer için çalışıyor

I

Jimmie, ne kadar uğraşırsa aldırmasa da yok edici etkilerinin Leesville'e kadar geldiğini kudurmuşçasma bir öfkeyle görüyordu. Alın size, akla hayale gelebilecek en canavarca şey, dünyanın en saçma sapan şeyi, Alman casusları! Jimmie, Alman casuslarından söz edenleri duyunca onların suratlarına karşı gülerdi. Aptal derdi onlara, bu laflar küçük çocuklara masal anlatan dadılara yakışırdı, çünkü deniz kızları, cadılar, Noel babalar gibi martavaldı bunlar Jimmie'nin gözünde. Ama adamcağız şimdi yolunu şaşırmış, kendini Alman casusu avcılarının ortasında bulmuştu. Böyle bir şeyi rüyasında görse hayra yormazdı!

Herkes "Empire Machine" fabrikasını Alman casuslarının yaktığına kesin gözüyle bakıyordu. İnsanlar, uğursuz haberi yeni öğrenmişlerdi, ama daha yangın söndürüldüğü anda, bu kuşkuları güçlendirecek yüzlerce öykü anlatılmaya başlamıştı bile. Yangın, bir takım patlamalarla, her yere yayılmıştı fabrika içinde. Olaydan birkaç dakika önce, bütün binayı dolaşan bekçi, tutuşan benzini fark edince geriye doğru sıçramıştı, nerdeyse alevler arasında kalıp yanacaktı; o kadar ani çıkmıştı yangın. Ertesi sabah *Herald*'da onbeş santimetrelik harflerle atılan manşetin

altında, binada işçi kılığında Alman casuslarının kaynadığını doğrulayacak olaylar anlatılıyordu.

O gün mesai bitmeden, polis on iki Alman ve Avusturyalı işçi tutuklamış, ama bunların masum ve zararsız insanlar olduğu ortaya çıkmıştı. Hiç değilse, bunlar arasından ikisi sosyalist grubun üyesi olduğundan, Jimmie onların suçsuzluğuna inanıyordu. Birisi tutup da Meissner'e, Leesville'de yaşayan bütün Almanların tutuklanacağını söyleyince, adamın zavallı karısı korkudan tir tir titremeye başladı. Kocasının kaçmasını istiyordu, ama Jimmie, kadını bunun daha da kötü olacağına inandırdı. Meisser evinde kaldı ve Jimmie üç gün boyunca ağzını sımsıkı kapalı tuttu. Adamcağız için dayanılmaz bir eziyetti bu, hapisten de daha ağır bir cezaydı.

Jimmie, işini ebediyen kaybettiğini sanıyordu. Ama bu da yanlıştı, Jimmie, Rusya'dan Leesville'e gönderilen altınları küçümsüyordu. Artık onun hayatını ele geçirip sımsıkı avucunda tutan büyük bir güç halini almıştı bu paralar. Yangından sonraki gün, yeniden işe çağrıldı. İhtiyar Granitch, işçileri "Hubbard Engine Company" fabrikasına kaptırmaktan endişeli görünüyordu. Patron, düz işçi olsun, kalifiye işçiler olsun hepsini fabrika yıkıntısını ortadan kaldırmada görevlendirdi. Beş gün sonra, yeni malzeme gelmeye başlamıştı bile. Kocaman kamyonlar getirmişti bunları ve Empire fabrikalarının yeniden inşası başladı. Alevlerden fazla zarar görmeyen makineler yeniden çalışır duruma getirildi; onbeş gün sonra fabrika yeniden üretime geçmişti. Atölyelerin üstünü geçici bir dam örtüyor, dört yanda binanın yeni duvarları yükseliyordu.

İşte, Amerikan rüyası diye buna denirdi. İhtiyar Granitch bile gençleşmiş görünüyor, kolları sıvayıp günde yirmi saat çalışıyor, eskisinden daha kaba, daha küfürlü konuşuyordu. Hırslı genç veliaht Lacey Granitch, Broadway'ın parlak ışıklarını terk edip sözleşmelerdeki vaatleri yerine getirmede ihtiyara yardım etmek üzere eve dönene kadar bu böyle sürdü gitti. Bu kontratların şartlarını

yerine getirmek Leesville'de din gibi bir şey olmuştu, işçi safları arasında bile yayılıyordu bu bağlılık. Jimmie'ye gelince, okyanusun çalkantılarıyla kayalara çarpıp geri dönen dalgalar arasında kalmıştı sanki, bir yandan da, ayaklarıyla dipten gelen büyük dalgalara karşı çırpınıyordu.

II

İşçi gazetesi projesi yine ertelendi. Çünkü Kuaker yoldaş Mary Allen, yangından sonraki gün Jerry Coleman'ı görmeye gittiğinde, on dolarları hiç düşünmeden etrafa saçan adamın gizemli bir biçimde ortadan kaybolduğunu öğrenmişti. Aradan bir hafta geçince, yine ortaya çıktı adam; bu sırada Grupta ve dışarıda yeni olaylar yaşanmıştı. En önemli olay, Okyanus filosunun gurur duyduğu, büyük İngiliz transatlantiğinin, tüm kabineleri Amerikalı dolar milyonerleriyle dolu olarak seyrederken bir Alman deniz altısı tarafından kalleşçe torpillenmesiydi. Binlerce insan, erkek, kadın, çocuk demeden denize dökülmüş, çoğu buz gibi sularda boğulup gitmişti. Bu olay uygar dünyada büyük bir nefret uyandırdı, herkes dehşet içindeydi. O akşam Leesville'de Grup toplantısı güçlükle yapılabildi.

Herkes şoka girmişti, durmadan olayı tartışıyorlardı aralarında. Böyle bir cinayetin işlenmesine emir veren hükümet için ne denilebilirdi, hele bu emri yerine getiren subay için? Genç avukat Norwood böyle konuşuyordu. Bira fabrikası işçisi Schneider, cevap olarak Alman hükümetinin mantığın gerektirdiği her şeyi yaptığını söyledi. Alman hükümeti, New-York gazetelerinde bir uyarı yayınlatmış, geminin saldırıya uğrayacağı, her kim gemiye yolcu olarak binerse, ölüm tehlikesini göze alması gerektiğini önceden belirtmişti. Eğer kadın ve çocuklar cephane yüklü gemiye binerlerse...

– Cephane yüklü gemiler ha? diye bağırdı Norwood. O zaman Schneider ona bir gazete haberi gösterdi. Batan ge-

mi "Lusitania"nın, ambarlarının ağzına kadar mermi dolu olduğu yazılıydı haberde.

– Uydurma bunlar! Mermi falan yüklü değildi gemi! diye kem küm etti avukat.

– Peki, bir gemi mermi taşıyorsa, nedendir bu? diye cevap verdiler ona. Almanları öldürmek için değil midir? Bütün dünya saldırıyor Almanlara, onlar da kendilerini savunmak zorundalar. O anda Schneider yoldaşa bir baksanız, kendini tüm dünyanın saldırısına uğramış hissettiğini anlardınız. Yüzü saçlarının dibine kadar kızarmıştı, eline geçen her türlü silahla kendini savunmaya kararlıydı.

Cam fabrikasında, şişelerin nefesle şişirilmesi işinde çalışan Koeln yoldaş, tartışmaya müdahale etti. Alman hükümeti "Lusitania"nın silah ve cephane taşıdığını, transatlantiğin toplarla silahlandırılıp savaş gemisine dönüştürüldüğünü büyük bir otoriteyle ileri sürmüştü. Norwood bunun uydurma olduğunu alay edercesine söyleyince, salonda bulunan bütün Almanlar birden ayağa kalkmış, bağırışmaya başlamışlardı. Nasıl ispat edilecekti batık bir geminin silah taşımadığı? Britanya hükümetinin laflarıydı bunlar! "Siz Almanların, şimdi Kayzer'i destekleme tarzınıza bayılıyorum" dedi Norwood, "Oysa savaştan önce, arkasından söylemediğinizi bırakmazdınız!"

– Ben de siz Amerikalıların, İngiliz Kralı Georges'un tarafını tutma tarzına bayılıyorum! diye karşılık verdi Schneider. Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesi için yırtınıyor Wall-Street gazeteleri. Neden? Birkaç para babası ölmüş de ondan!

– Gemide hayatını kaybedenlerin büyük bir kısmının işçiler olduğunu anlayamamışsınız galiba!

– Yaa! Yaa! Wall-Street, işçileri çok sever, diye alay etti Stankewitz.

Bütün insanları candan seven Mary Allen yoldaş da tartışmaya katıldı. Eğer bu işçiler bir maden kazasında ölselerdi, bu ölümlere de ihmal ve para hırsı neden olsaydı, eğer önlenebilecek bir meslek hastalığından ölselerdi,

yangın merdiveni olmayan bir fabrikada yanarak ölselerdi, Wall-Street'te kimse kızıp köpürmezdi bu yüzden. Elbette ki bütün sosyalistler şuna kesin gözüyle bakıyor ve açıkça görüyorlardı: "Lusitania"nın batmasının bu denli büyük bir olay sayılması, ayrıcalıklı, sözü geçen, isimleri gazetelerde çıkan, savaş zamanında bile konfordan, rahat bir yaşamdan yoksun kalmayan kimselerin saldırıya uğramış ve yara almış olmasındandı. Jimmie Higgins ise, Almanların yaptıklarını büyük bir öfkeyle karşılamasına rağmen, Wall-Street gazetelerinin kafa karıştırmasına da kızıyordu.

Genç Emil Forster söz aldı ve her zaman olduğu gibi hepsi onu dikkatle dinlediler. "Bir kavga söz konusu, diyordu o, kavgalarda her zaman olduğu gibi, her iki tarafın da haklı ve haksız olduğu yanlar var. Birkaç İngiliz ve Amerikan bebeği ölmüş olabilir, ama unutmayın ki Britanya hükümeti de milyonlarca Alman bebeğini açlıktan ölmeye mahkum ediyor. İngiliz deniz filosunun gücü, el altında bulundurduğu basın ve yayın araçları sayesinde, kendini savunmaya yeter. Eskiden beri doğru bulunan uygulamalara "yasa" denir. Daha önceleri, Britanya kruvazörlerinin gemilere yanaşması, içlerini araması, mürettebatı esir alması usuldendi; ama Alman denizaltıları bunu yapamazlar. Demek ki, İngilizlerin "yasa, yasa" diye gürültü patırtı koparması, Almanların ellerindeki tek silahı kullanmasını önleme girişiminden başka bir şey değildir. İsterseniz kendinize dürüstçe şu soruyu sorabilirsiniz: İnsanları birdenbire boğmak mı iyidir, yoksa yavaş yavaş açlıktan öldürmek mi?"

O anda, Vahşi Bill lafa karıştı. İngilizler mi, Almanlar mı diye sürüp giden bu çekişme onu hasta ediyordu. İşveren sınıfının oyununa geldiklerini görmüyorlar mıydı? İşçileri uyandırıp, savaş karşıtı büyük mücadeleye hazırlanacakları yerde, kendi aralarında kavga edip durmak neyin nesiydi? Ufak tefek, sıska Stankewitz yeniden konuşmak istedi: "İşte bunun için savaştan nefret ediyorum. İş-

çileri bölüyor savaş. Savaşın lehine bir tek kelime bile söylenemez." Ama Vahşi Bill acı acı alay ediyordu onlarla. Lehte söylenebilecek bazı şeyler vardı: Savaş, işçilerin eline silah veriyor ve kullanılmasını öğretiyordu. Günün birinde bu silahları, onları ellerine tutuşturanlara çevirip kendi savaşlarını başlatırlarsa ne olacaktı?

III

Bu noktada, Gerrity yoldaş söz alıp toplantıya çeki düzen vermeye çalıştı. Son seansın tutanakları okundu ve yeni üyeler kabul edildi. Sonra, Mary Allen yoldaş *İşçi* gazetesi komitesinin raporunu okumak üzere ayağa kalktı. Fonlar toplanmıştı, gazetenin ilk sayısı ertesi hafta çıkacaktı. Şimdi, Grup üyelerinin her biri pamuk ellerini ceplerine atmalıydı. Mary yoldaş, zayıf ve tutku dolu fanatik dindar kadın yüzüyle, heyecanını herkese aşılıyordu.

Herkese, avukat Norwood hariç. Dr. Service çıkıp gideli beri, Grupta müttefik yanlısı kargaşalıkları yaratan oydu. Küçük bir nutuk çekmeye girişmişti şimdi. Böyle kısa bir zamanda para toplanması hoş bir sürprizdi, ama bazı rahatsız edici kuşkulara kapılmıştı. Araştırma yapmış ve olayın sır perdesiyle örtülü olduğunu görmüştü. Yeni çıkacak bültende, Empire'da genel grev yapılması istenecekti. Cephane fabrikalarında grevleri kışkırtmaktan çıkar sağlayacak bazı karanlık güçlerin mevcut olduğunu bilmeyen yoktu tabii...

Bu sözler üzerine Vahşi Bill ayağa fırladı. Yoldaş, cephane işçilerinin sekiz saatlik işgünü taleplerine karşı mı çıkıyordu yoksa?

– Hayır, dedi Norwood. Elbette ki hayır. Ama başkalarıyla birlikte kavgaya gidiyorsak, bunların kim olduklarını, amaçlarının ne olduğunu bilmek zorundayız. Haber aldığıma göre -bundan söz etmekte duraksıyorlar biraz- bir adam tarafından çok miktarda para bağışlanmış. Bu adamın kim olduğunu da kimse bilmiyor.

– Amerikan Emek Federasyonu örgütleyicisi bu adam. Jimmie'nin sesiydi bu yükselen. Aşırı heyecandan, sır tutmak için ettiği yemini unutmuştu.

– Öyle mi? diye sordu Norwood. Peki, adı ne onun?

Kimse cevap vermedi.

– Size kimlik kartını gösterdi mi?

Salona sessizlik hakimdi.

– Elbette, buradaki yoldaşlar gibi sendika işleriyle yakından ilgilenen kimselere, gerçek sendika örgütleyicilerinin üstlerinde sendikacı kimliği taşımak zorunda olduğunu öğretecek değilim. Eğer üstünde kimliği yoksa bile, sendika merkezine mektup yazılır ve onun hakkında bilgi istenir. Bu yapıldı mı?

Aynı sessizlik devam ediyordu.

– Kimseyi suçlamak istemiyorum, dedi Norwood.

– Yok canım, sadece ima ediyorsun, diye cevap verdi Vahşi Bill. Sinsice, insanları bölmek istiyorsun.

– Tek yapmak istediğim, Grubun ne yaptığını bildiğinden emin olmaktır. Dolarların Empire'da karışıklık yaratmak için harcandığını Leesville'de bilmeyen yok. Bu para, Kayzer'in kasasından çıkalı çok el değiştirmişe benziyor. Ama, amaca ulaşmak için, parayı idare eden yine onun elleri, bundan hiç kuşkunuz olmasın.

O zaman kıyamet koptu salonda: "Ayıp, ayıp! Utanmazlık bu!" diye haykırıyordu bazıları. Kimisi "Kanıt isteriz! Bu suçlamaları ispatlamak zorundasınız!" diye bağrışıyordu. Üyeler arasında en öfkeli olanlar: "Atın onu dışarı! Defolsun gitsin!" diye haykırıyorlardı. Uzun zamandır Norwood'dan kurtulmak istiyorlardı zaten, zamanı gelmişti bunun galiba.

Ama genç avukat sıkı durdu, bütün laflara cevap yetiştirdi. Kanıt istiyorlardı, öyle mi? Kentte sendikaları yok etmek için kapitalist bir komplo kurulduğunu öğrenmiş olsalar, Leesville'de yayınlanan *Herald* gazetesi de "Kanıt gösterin!" diye bağırıp çağırsa, ne düşünürlerdi?

– Başka bir deyişle, Almanlık işin içine karışıyorsa,

söylenenler de doğrudur diyorsunuz, öyle mi? diye haykırdı Schneider.

– Bunun doğru olduğunu biliyorum, dedi Norwood. Çünkü bu komplolar Almanya'nın savaşı kazanmasında yardımcı olabilir. Başka kanıt da gerekmez. Eğer herhangi bir şey Almanya'nın savaşı kazanmasına yarayacaksa hemen yapılır, bundan emin olabilirsiniz. Siz Almanlar bunu bilirsiniz, üstelik iftihar da edersiniz, sizin o kadar övündüğünüz yöntem anlayışınız budur.

Yine "Ayıp! Utanın!" diye çığlıklar yükseldi. Ama bu kez bağıran, yalnızca Kuaker Mary yoldaştı. Herkesin kendisine katılacağını sanmış, yalnız kaldığını görünce utanıp susmuştu.

Almanları iyi tanıyan genç Norwood, küçümseyen bir tavırla gülümsedi: "Şu anda, hükümetiniz Amerika'da pay senedi satıyor. Güya ölenlerin ve yaralananların ailelerine yardım içinmiş. Bu pay senetlerinin bazıları şehrimizde satıldı, ben de böylece öğrendim. İçinizde bu paraların gerçekten ölenlerin ve yaralıların aileleri için harcanacağına inanan var mı?"

Bu kez, Almanlar cevap verdi: "Ben inanırım!" diye haykırdı Koeln. "Ben de! Ben de!" diye bağırdı ötekiler.

– Para burada, Leesville'de kaldı! diye açıklama yaptı avukat. Amaç, Empire'da grev başlatmak.

Oniki kadar kişi derhal söz istedi. Hepsinden yüksek sesle böğüren ve çok bağıran Schneider söz hakkını kazandı. "Ne istiyor bu yoldaş? Sekiz saatlik işgününe taraftar mı, yoksa karşı mı kendisi?"

Vahşi Bill kulak tırmalayıcı sesiyle bağırdı:

– Acaba ihtiyar Granitch'ten para mı alıyor bu avukat? Granitch'in, cephane fabrikasında çalışan kölelerini iş başında tutmak için kendisine yardım edecek genç ve şık avukatlar edinmesini sağlayacak parayı her zaman gözden çıkardığını bilmiyordur belki de, kim bilir?

IV

Norwood tartışmayı alevlendirip körükledikten sonra, oturup ortalığın iyice tutuşmasını bekledi. Almanlar ona hakaretler savurduğu, düşündüklerini açıkça dile getirmeye cesaret edemediğinden üstü kapalı konuşmakla suçladığı, asıl isteğinin sekiz saatlik işgününe karşı çıkmak olduğunu yüzüne vurdukları zaman gülüp geçti. Hepsinin iç yüzlerini ortaya çıkarmak istemiş ve bunu başarmıştı. Kayzer hesabına çalışmak istemekle kalmıyor, Kayzer'in gönderdiği parayı da seve seve kabul ediyorlardı!

– Parayı kabul mu ediyormuşuz? diye bağırdı Vahşi Bill. Ben sosyalist propaganda yapabilmek için şeytanın gönderdiği parayı bile kabul ederim.

Yaşlı Hermann Forster ayağa kalktı ve tatlı, duygusal sesiyle konuşmaya başladı. Kayzer'in bu amaçla para ödediği doğru olsa bile, satın alınacak pek az adam olduğunu kısa zamanda anlayacaktı. Almanya'da da sosyalistler vardı, bu unutulmamalıydı...

Bu sözler, gürültülü kahkahalarla karşılandı. Ah o Alman sosyalistleri! Şimdi Belçikalı bir kuyumcu olan Claudel yoldaş konuşuyordu. Tavşanları bile ürkütemezdi bu tür devrimciler. Kayzer'in ekmeğini yer, hükümetin propagandasını yapmak için siperlerde gazete dağıtırlardı. Belçikalılar iyi tanırdı Alman sosyalistlerini!

Görüldüğü gibi, Avrupa'nın ulusal sınırları, Leesville'deki Parti Grubunu ikiye bölüyordu. Bir yanda Almanlar ve Avusturyalılar, Rus Yahudileri, İrlandalılar ve barışçı dindarlar, öteki yandaysa cam fabrikasında üfleme işinde çalışan iki İngiliz, bir Fransız otel garsonu, ve kolej eğitimleri sonucu yada "belli etmedikleri" bir başka zayıflıkları nedeniyle John Bull'a (İngiltere'ye) yakınlık gösterdiklerinden kuşku duyulan birkaç Amerikalı vardı. Bu iki uç hizip arasında, bu labirentte kendilerine yol açmaya çabalayarak, sıkıntı içinde konuşmaları dinleyen parti üyeleri kitlesi vardı.

Jimmie Higgins gibi sade yurttaşlar için durumu anlamak kolay değildi. Konu açıldığı zaman, hemen hemen umutsuzluğa kapılıyordu. Sorun çok yönlüydü. Karşılaştığınız son kişi, o zamana kadar işittiklerinizden daha iyi kanıtlar getiriyordu. Elbette ki, Fransa ve Belçika'ya sempati besliyordunuz, ama İngiliz yönetici sınıflarına karşı nefretinizi nasıl frenleyebilirdiniz ki? Bunlar sizin ezeli düşmanlarınızdı, okul çağından kin beslediğiniz züppelerdi. En iyi tanıdığınız hasımlardı bunlar, çünkü zenginleşmeye başlayan her Amerikalı ilk önce İngiliz kumaşından dikilmiş bir elbise giymek ister, İngiliz uşaklar edinmeye bakar ve İngilizlerin tüm kötü huylarını taklit ederdi. Sıradan, mert bir Amerikalı için, İngiliz demek ayrıcalık, yönetici sınıf kültürü, tutuculuk, karşı çıktığı, isyan ettiği her şey demekti. Almanya ise, hiçbir zaman şansı yüzüne gülmemiş, ama iyi kötü hayatın güçlüklerinden sıyrılmaya çabalayan bir genç adama benziyordu. Güvenilir kişilerdi Almanlar, kibardılar, üşenmeden durumlarını size anlatır, onlar hakkında ne düşündüğünüzle ilgilenirlerdi; İngilizler ise, züppece burunları havada, size sırtlarını döner, sizler ya da komşularınız onlar hakkında ne düşünürmüşsünüz, tınmazlardı bile.

Üstelik bu çelişkide, eylemsizlik kuvveti Almanlardan yanaydı ve eylemsizlik kuvveti her örgütlenmede önemli bir güçtür. Almanların, Amerikalı sosyalistlerden istediği, tüm hayatları boyunca davrandıkları gibi davranmayı sürdürmeleriydi. Sosyalizm mekanizması sonsuza dek çalışmak üzere inşa edilmişti, dünyadaki tüm güçlere aldırmaksızın hareketine devam edecekti, üstümüzdeki gök kubbe de yer altındaki güçler de ona vız gelirdi. Biri Jimmie'ye artık ücret artışı ve sekiz saatlik işgünü talebini bir yana bırak dese, aklı başında herkes bilirdi ki "Gitsene sen işine, kardeşim!" diye onu terslerdi kahramanımız.

V

Öte yandan, Jimmie'nin "Kayzer'e satılma" konusunda ikirciklendiğini de kabul etmek gerekir. Sosyalist hareket Alman geleneklerine sahipti, fakat bunlar Almanların hükümet karşıtı gelenekleriydi. Jimmie'nin gözünde Kayzer şeytan gibi bir şeydi; bir işin yapılmasını Kayzer istiyorsa Jimmie'nin o işe elini bile sürmemesi için yeter sebepti bu. Kayzer'den para aldığı söylentisinin harekete ne kadar zarar vereceğinin farkındaydı. Kamuoyu tam da "Lusitania" olayıyla alevlenmiş, çıldıracak raddelere gelmişken, Gruptaki tartışma o akşam *Herald* gazetesinde yayınlansaydı nasıl bir patırtı kopacaktı, düşünün.

Tartışma bir saat kadar sürdükten sonra, Norwood *İşçi* komitesinin edinilen para kaynakları hakkında etraflı bir araştırma yapması ve sosyalistlerden yada sempatizanlarından gelmeyen paraların geri çevrilmesi önerisini ortaya attı. Toplantıya katılanlar sağ duyulu davrandılar, hatta Almanlar bile bu öneriye evet oyu verdi.

Bunun ardından, bir başka terslikle karşılaştılar. Claudel, Norwood'un haftalık gazete çıkarma komitesine üye seçilmesini önerdi. Bu görüş de radikaller tarafından şiddetle eleştirildi. Komitenin bütünlüğüne ve bağımsızlığına hakaretti bu. İngiliz kökenli bir Parti üyesi olan Baggs, belki de Norwood'un gerçekten bazı şeyleri ortaya çıkarabileceğini öne sürdü. Jimmie Higgins ve arkadaşları buna itiraz ettiler ve önerinin reddedilmesini sağladılar; herhangi bir şeyin ortaya çıkmasından korktukları yoktu, ama sakin ve aklı başında bir genç olan örgütleyicileri Gerrity'ye güvendiklerinden, onun hareketin onurunu kimseyi incitmeden ve rezalet çıkarmadan savunacağına inandıklarından karşı çıkmışlardı Norwood'un komiteye üye seçilmesi önerisine.

Araştırma yapıldı ve Jerry Colegan'ın *İşçi* gazetesine bağışladığı paranın ona geri verilmesi kararlaştırıldı.

Gruptaki Almanlar, bu yüzden gazetenin yayınlanmasının çıkmaz ayın son çarşambasına kalacağını, bunun grev için yapılan ajitasyonu durdurma çabasından başka bir şey olmadığını ileri sürerek, karara karşı çıktılar. Bu yoldaşlar toplantıda ikide bir tekrarlanan "Alman parası" lafına inanmıyor, ama ihtiyar Abel Gravitch tarafından açıktan açığa dağıtıldığını bildikleri Rus altınlarından söz edildiğinde, ter ter tepinerek bağırıp çağırıyorlardı.

Sonuçta, Parti Grubu, Kayzer'in parasını reddetti fakat para almaksızın Kayzer'in istediğini yapmakta devam etti. Buna tatmin edici bir çözüm demek zordu, ama o dönemde Jimmie'nin düşünebildiği en iyi çare buydu.

İşçi'nin ilk sayısı çıktı. Birinci sayfada, baştanbaşa Jack Smith'in başyazısı yer alıyordu. Jack Smith, Empire işçilerine sesleniyor, örgütlenmek ve haklarını aramak için önlerine çıkan fırsattan yararlanmalarını istiyordu. "Sekiz saat çalışma, sekiz saat eğlence, sekiz saat dinlenme!" diyordu yazar. *Herald* ve *Courrier* gazeteleri, öfkeden kuduruyordu. "Gazeteciliğe soyunmuş kaçak avcı eskisi" diyorlardı Jack için. "Alman propagandasına" yayınladıkları açıklamalarla cevap veriyorlardı. *Herald,* Grupta konuşulanları haber aldı ve yayınladı. Vahşi Bill'in büyük bir portresi yayınlanmıştı gazetede. Güya Batının korkulu rüyası olan bu "teröristle" röportaj yapılmıştı. Kapitalist sınıfa karşı savaştan yanaydı Bill, mümkün olduğu kadar müttefiklerin yardımlarından yararlanacaktı bu uğurda; sabotajlar yapacak, bilyeli rulmanlar arasına cam tozu serpecek, meyve ağaçlarına bakır çiviler çakacaktı, gazetede yazılanlara bakılırsa.

Herald, sosyalistlerin "kirli para" karşısındaki tutumunun da gülünç olduğunu yazıyordu. İşin özü çok basitti: Gruptaki Almanlar, Alman parasını alıyor, onların kutsal ellerinden geçtikten sonra para aklanıyor, sosyalist paraya dönüşüyordu. Bunlar, Norwood'un Parti Grubunda söylediklerine uyuyordu; bu yüzden Alman yoldaşları avukatı

hareketin sırlarını kapitalist basına açıklamakla suçladı. Grup merkezinde, acı tartışmalar yeniden başlamıştı Parti üyeleri arasında. Genç avukat, üzerine atılan suçlara gülüyordu. Leesville'de, Alman parası yiyenler olacak da bunu kimse bilmeyecek, bu mümkün müydü?

– Ne yani, Alman parası mı yiyoruz biz? diye kükredi Schneider. Derhal cevap verilmesini istiyordu kendisine. Öteki, doğrudan doğruya cevap vermedi, bir benzetme yaptı onlara. "Bir ağaç toprağa kök salar, en küçük bir nem zerresini bile çekip alır uzantılar. Yukarıda da bir adam, kovalarla su getirip döker ağacın dibine. Toprağa karışan su köklere doğru yayılır, köklerse suyun bol bulunduğu yerlere doğru uzanır. Şimdi bu ağacın, bu suyu aldığına inanıp inanmadığımı mı soruyorsunuz bana?"

Grup üyelerinin büyük bir kısmı, Jimmie Higgins gibi son derece samimi, sınıflarını aydınlatmak için bütün güçleriyle çabalayan insanlardı ve bu iddiaları şaşkınlık içinde dinliyorlardı. Bu sözleri, Avrupa'yı parçalayan müthiş ulusal kinlerin yankısı sanıyorlardı. Eski dünyayı yıpratan bu kavgaların, Amerika Birleşik Devletleri gibi bir sanayi ülkesinin de yaşamına karışmasına öfkeleniyordu Parti Grubu üyeleri. Niçin ülkeyi Amerikalı işçilerin elbirliğiyle çalıştığı, birlik ve bütünlük içindeki bir cumhuriyet doğrultusunda yönlendirme çabalarını sürdürmeleri olanaksız hale getiriliyordu?

Çünkü, diyordu Almanlar, ihtiyar Granitch Amerikalı işçileri cephane üretiminin köleliği içinde tutmak istiyor. Üyelerin büyük çoğunluğu, bu konuda onlarla aynı görüşü paylaşıyordu. Pasifist ve direniş karşıtı değillerdi; işçi sınıfının mücadelesini sürdürmesini istiyorlardı. Her zaman yaptıkları gibi, egemenler sınıfına karşı çıkmak istiyorlardı. Alman ajanlarıyla ilgili söylentilere metelik vermedikleri yoktu. Jimmie Higgins, ortalıkta Alman casusları dolaşmasa bile, bu bunalım döneminde siyasi ajitatörlerin halkın güvenini yitirmesini sağlamak amacıyla, kapitalist

gazetecilerin hayali ajanlar uyduracağına inanıyordu ve bu inanışında yerden göğe kadar haklıydı. Jimmie Higgins ömrü boyunca egemenlerin halkı ezdiği ve aç bıraktığı bir ülkede yaşamıştı; ülkesinin kurtuluşu için küçücük bir adım atmaya kalkışsa, derhal iftira, suçlama gibi silahların kendisine doğrultulduğunu görüyordu. Tüm kapitalist ülkelerin birbirine benzediğine, kimsenin cin, cadı, deniz ejderi ve Alman casusu masallarıyla onu korkutup yıldıramayacağına karar verdi.

VI. BÖLÜM

Jimmie hapse giriyor

I

Şimdi her akşam, açık havada Parti mitingleri yapılıyordu. Genellikle, Main Street'ten pek uzak olmayan bir sokak köşesinde toplanırdı yığınlar. Jimmie, miting düzenleme komitesine yardımcı seçildiğinden, akşam yemeklerini yarın bırakır, toplantı yerine koşardı. Konuşmacılar arasında yer almıyordu elbette, bir söylev ver deseler korkuya kapılır, eli kolu titremeye başlardı, ama emek onu oldukça konuşkan yapmıştı, derdini rahatça anlatabilenlerdendi ve çabalarının hasadını hareketin yararına topluyordu.

Miting için gerekli olan malzeme, yakın bir yerde, dost bir marangozun atölyesinde saklanırdı. Marangoz şahane bir sahne yapmıştı, alçacık dört ayak üzerinde duruyor ve sökülüp takılabiliyordu. Tek kişinin bile taşıyabileceği kadar hafifti. Böylece konuşmacı, dinleyicilerden biraz daha yüksek bir konumda bulunabiliyordu ve yaslanabileceği bir parmaklık da vardı, çok fazla abanmamak koşuluyla dayanabilirdi hatip bu parmaklığa. Başına yakın bir yerde, petrollü bir meşale yanardı; böylece yüz hatları aydınlanırdı. Meşalenin temizlenmesi ve yakıt doldurulması Jimmie'nin görevleri arasındaydı, toplantının bü-

yük bir kısmında, Jimmie onu bir sırığın ucunda, dimdik tutardı. Kalan zamanda, kalabalığın arasında Leesville *İşçi* gazetesi sayıları ve Ulusal Büro tarafından gönderilen beş-on sentlik broşürlerden oluşan propaganda literatürü dağıtırdı.

Jimmie'cik gece yarısı, günlük çalışmalardan bitmiş tükenmiş bir halde eve döner, Lizzie'nin yanında kurşun gibi ağır bir uykuya dalar, ertesi sabah, saatin alarm zili çaldığında onu kaldırmak için dürtmek gerekirdi. Sıcak bir kahve pişirirdi ona Lizzie, kahvaltı yapınca kendine gelir, önceki gece yaşadığı maceraları anlatırdı. Her zaman çıkardı anlatmaya değer bir şey, ya kavga etmişler, ya da sarhoşun biri rezalet çıkarmış yahut da Granitch'e satılmış kaçığın teki mitingi dağıtmaya kalkışmıştı.

Lizzie, görevini bilen evli bir kadından bekleneceği şekilde, kocasının mesleki uğraşlarına sempati gösteriyordu. Ama ruhu üzüntü içindeydi. Tedbirli ve statükocu olan kadın ruhunun ezeli üzüntüsüydü bu; maceracı ve yenilik peşinde koşan erkek ruhuyla zıtlaşıyordu. Şimdi Jimmie eskiden kazandığının iki katını getiriyordu eve, çocuklarını beslemeye yetip artacak kadar parası vardı; sefalet dolu hayatında ilk kez bir köşeye azıcık para koyabiliyordu. Ama bu durumdan yararlanacak, şimdiki rahatının tadını çıkaracak yerde, her akşam sokağa fırlıyor, feleğin karı-kocanın karşısına çıkardığı bu parlak fırsatı mahvetmek için elinden ne geliyorsa yapıyordu. Bindiği dalı kesen birine benziyordu kahramanımız. Ne kadar çaba gösterse de, Lizzie'nin ablak, iyi huyunu yansıtan yüzü, hayal kırıklığından zaman zaman sertleşiyor, tombul yanaklarından aşağı yaşlar akıyordu. Jimmie üzülüyor, giriştiği eylemleri Lizzie'ye açıklamaya çalışıyordu. İşçi sınıfının öteki kadın ve çocuklarını unutup yalnız kendi karısını ve çocuklarını düşünmek hiç olacak şey miydi? Emekçiler bu yüzden her zaman köle olarak kalmışlardı, çünkü hepsi yalnız kendini düşünüyor, arkadaşlarını hiç hesaba katmıyordu. Hayır, sınıfınızı düşünmek zorunday-

dınız! Sınıfça birlikte davranmak, en küçük avantajlardan bile yararlanmak, dayanışmayı herkese öğretmek ve sınıf bilincini geliştirmek zorundaydınız. Jimmie, toplantılarda işittiği büyük kelimelerle konuşuyor, ama Lizzie'nin bunları hiç anlamadığını görüyordu. O zaman sıfırdan başlıyor, daha basit sözlerle her şeyi yeniden açıklamaya girişiyordu. Şimdiki "hedefleri" ihtiyar Granitch'ti; ona iyi bir ders vermeleri ve aynı zamanda işçilere kendi güçlerinin büyüklüğünü göstermeleri gerekiyordu. Lizzie içini çekiyor, başını sallıyordu, çünkü onun için ihtiyar Granitch insan değil bir doğa afetiydi. Kış gibi, açlık gibi önünde durulmaz bir güçtü bu adam. Granitch ve Granitch gibiler yüzyıllardan beri, sayılamayacak kadar çok kuşaktan beri onun ve babalarının efendisi, sahipleriydiler. İnsanın onların iktidarını yıkmaya kalkışması, hatta bunu aklının ucundan geçirmesi, gelgitleri durdurmaya, güneşi söndürmeye çalışmak demekti, aklı almaz bir şeydi bu.

II

Olaylar Lizzie'nin endişelerini haklı çıkarırcasına, bir felakete varacak biçimde gelişti. Fabrikalar hoşnutsuzlukla kaynaşma halindeydi, ajitatörler yerden biter gibi çoğalıyordu, bazıları kuşkusuz Jerry Coleman tarafından tutulmuştu. Ötekilerin ücreti ise kâr sisteminin yüreklerine doldurduğu kine karşın, ikramiye biçiminde ödeniyordu. Mitingler öğle saatlerinde yapılıyor, kendiliğinden toplanıyordu işçiler; önceden hiçbir hazırlık yapılmıyordu. Günün birinde Jimmie, bir takım adamların işçiler arasında dolaşıp grevden yana olanların isimlerini belirlediğini öğrendi.

Kriz, Empire fabrikalarının müdürleri tarafından başlatıldı; elbette ki casusları sayesinde her şeyden haberdardı onlar. Yirmiden fazla ajan-provokatörü işçilerin arasına saldılar ve öğle saatinde, öfke bütün fabrikada bomba gi-

bi patladı. Her yerde "Grev! Grev!" çığlıkları işitiliyordu. Jimmie, avlularda dolaşan, bağıran, şarkı söyleyen, ustabaşlarına tehditler savuran, işe dönmek isteyenlere meydan okuyan bir gruba katılmıştı. İşi bırakmak istemeyenlerin sayısı toplam işçilerin onda biri kadardı ve o gün öğleden sonra, "Empire Machine" kurumları Rus hükümeti için top mermisi üreteceğine, sendikalist ve sosyalistlerin, I.W.W üyelerinin konuşmalarla çın çın çınladı.

Jimmie Higgins aşırı bir heyecana kapılmış, kendinden geçmişti. Gidip geliyor, şurada burada dans ediyor, kasketini çıkarıp sallıyor, boğazı yırtılırcasına bağırıyordu. Nerdeyse bir kereste yığını üzerine tırmanıp o da nutuk çekecekti ki, tam o sırada Gerrity ile Mary Allen yoldaş çıkıp geldiler. Fabrikadaki karışıklığı haber almış ve bir Ford otomobili *İşçi* gazetesi nüshalarıyla doldurmuşlardı. O zaman Jimmie gazeteleri işçiler arasında satmaya başladı. Yüzer yüzer satıyordu gazeteleri, cepleri nikel paralarla ağırlaşmıştı. Sonra onu grev düzenleyicileri için alışveriş yapmaya gönderdiler. Sendika üyeleri için yığın yığın kartlar ve üye olmak isteyenler için boş formlar getirdi. Önü sıra bir adam gidiyor, megafondan boğa böğürtüsü gibi çıkan sesiyle bar bar bağırarak sendikanın grevi yöneteceği merkezin ve toplantı salonlarının yerini bildiriyor, söylediklerini birçok dilde tekrarlıyordu. Sendikanın greve komuta etmek amacıyla oluşturacağı genel karargahın kuruluşu ve çeşitli yabancı dillerde yapılacak mitingler o akşam için planlanmıştı. Kuşkusuz birileri, kargaşalık patlak vereceğini sezinlemiş ve önceden örgütleme faaliyetlerine girişmişlerdi.

O gün öğleden sonra, geç bir saatte, Jimmie kendisini kızdıran bir olaya tanık oldu. Atölyelerden birinde bazı işçiler işe geri dönmek için ısrar etmişti, işten çıkışta onların önünü kesmek için muazzam bir grevci grubu toplanmıştı kapı önünde. Mesainin bittiğini bildiren düdük öttükten sonra, adamlar atölyeden çıkmaya korkmaktaydılar. Dışarıdakiler ise onlarla alay ediyor, hakaretler savu-

ruyor, ustabaşları umutsuzca polis merkezine telefon edip yardım istiyorlardı. Leesville'deki polislerin büyük bir kısmı alarma geçmişti, ayrıca fabrikanın kendi korumaları ve özel dedektifleri de vardı. Ama şimdi güvenlik güçlerine her yerde birden ihtiyaç duyuluyordu. Çeşitli girişlerde polisler görünüyordu, tehdit edici bir halleri vardı ama her zamanki kadar kendilerinden emin değillerdi şimdi, elleri her an sağ kalçalarındaki çıkıntıya doğru uzanacak gibiydi.

Jimmie ve bir başka genç işçi, boş bir sandık ele geçirmişler, üstüne çıkıp ne zaman bir polis kasketi görünse "Yuuh! Yuuh!" diye bağırıyorlardı. Büyük kapıdan bir otomobilin girdiğini gördüler; kornası vahşice uluyor, kalabalığı iki yana çekilmeye zorluyordu. Otomobil, birbirinin dizleri üzerine oturmuş, basamağa tırmanmış, otomobilin dış tarafında bir yere tutunmuş adamlarla doluydu. Aynı şekilde insan dolu ikinci bir araba daha çıka geldi. Bunlar doğrudan doğruya Hubbardtown'dan getirtilen korumalardı; çünkü "Hubbard Engine Company" rakibinin ağır bir krizden çıkmasına yardım etmekten anladığı, böyle bir grev kırma hareketiydi. Kapitalizmin dayanışma anlayışı buydu işte, sosyalistler dillerinden düşürmezlerdi bunu.

Adamlar arabadan atlayıp kapının önünde yelpaze şeklinde dizildiler. Ellerinde coplar vardı ve yüzlerinden yırtıcı bir kararlılık ifadesi okunuyordu. "Geri çekilin! Geri çekilin!" diye bağırıyorlardı. Kalabalık gelenleri yuhaladı ama yine de yavaş yavaş adamlara yol verdiler. Birkaç dakika sonra, binanın kapıları açıldı ve bazı işçiler korka korka dışarı çıktı. Bir çığlık yükseldi ve kalabalığın içinden birisi bir taş fırlattı. "Yakalayın şu adamı!" diye bağırdı bir ses. Jimmie'nin dikkati bunu söyleyene çevrildi. Bu birinci otomobille gelen genç bir adamdı, şimdi kalabalığa egemen bir konumda, otomobilin oturma yerinde ayakta duruyordu. Yeniden "Yakalayın şu adamı!" diye bağırdı parmağıyla işaret ederek, üç koruma kalabalığın

arasından işaretlenen kişiye doğru atıldı. Taşı atan adam kaçmaya kalkışmıştı, ama kalabalığı yaramadı ve bir anda korumalar yakasına yapıştılar. Çırpınarak ellerinden kurtulmaya çalıştığında kafasına coplarla vurdular ve kalabalığın müdahalesini önlemek için adamı ortalarına aldılar. Arabadaki genç adam, "Binanın içine götürün onu!" diye emir vermeyi sürdürdü. Korumalardan biri, elini taş atan talihsiz işçinin yakasından içeri sokup öyle bir büktü ki adamın yüzü mosmor oldu. Sonra, onu yarı iterek, yarı sürükleyerek fabrikanın içine götürdüler.

III

Otomobildeki genç adam, çıkış yolunu kapatan işçi yığınına doğru döndü. "Yolu açın bana!" diye bağırdı korumalara. "Dağıtın bu adamları. Cehennemin dibine gitsinler. Ne işleri var burada?" Ardından koruma ve polisleri gayrete getirecek bir yığın küfür sıraladı, adamlar coplarını kalabalıkta kime rastlarsa onun kafasına, paldır küldür indirmeye başladılar.

Jimmie, sandık üzerindeki arkadaşına, "Kim bu, biliyor musun?" diye sordu. "Lacey Granitch'in ta kendisi!" cevabını alınca yerinden sıçradı Jimmie, soğuk bir ürperti tepeden tırnağa, bütün vücudunu dolaştı. Lacey Granitch ha! Genç makine işçisi, "Empire" fabrikasında çalıştığı dört yıl boyunca, Leesville'in bu genç beyefendisi ile hiç karşılaşmamıştı. Kolayca anlaşılır bir şeydi bu, çünkü genç beyefendi, Leesville'i pis bir delik sayar ve varlığıyla ancak yılda bir iki kez onurlandırırdı. Ama, hayali Leesville sokaklarında gezinirdi hep. Leesville'de o mitolojik bir varlıktı, kendisini seyredenin ruh haline göre, kimi zaman hayranlık ve saygı, kimi zaman da korku uyandırırdı. Bir gün, Grup toplantısında Vahşi Bill kalkıp dergiden koparılmış bir sayfa göstermişti herkese. Metropolün "fikir" gazetelerinden birinin ekiydi bu dergi. Burada Lacey Granitch'in yedi koro kızının kalbini kırıp nasıl

sekizincisiyle kaçtığı anlatılıyordu. "Çiğ çiğ yedi kızları" diye yazılıydı makalede. Genç kahramanın yaşadığı atmosfer ve hayatını dolduran zevk fırtınaları hakkında bilgi vermek için, gazetenin Pazar Eki'nin grafik sanatçısı, sayfanın kenarlarını baldır bacaklarla, çılgınca saçılmış dantelli iç çamaşırlarıyla donatmıştı, üst boşluktaysa, patlayan şampanyalardan fırlayan tıpalarla ve tabaklar arasında dans eden tüllere bürünmüş kadınlarla bir ziyafet sofrası görünüyordu.

Bu olay, Parti Grubu "Altıncı Madde" hakkında tatsız bir tartışmanın ortasındayken yaşanmıştı. Sosyalist parti, üyeleri arasından sabotaj, şiddet ve suçu savunanları tasfiye etmek zorunda mıydı? Tam genç Norwood, toplumsal yeniden inşanın, kurulu düzene saygılı yöntemleri lehine bir konuşma yapmaktaydı ki Vahşi Bill yerinden fırlamış Empire fabrikalarının genç para babasının saygınlığını taşa çalmıştı. "İşte bunun için ter döküyorsunuz, budalalar! İşte bunun için akıllı uslu, "kurulu düzene saygılı" olmak zorundasınız! Aman, İngiliz anahtarlarınızı makinelerin içine atmayın sakın, yoksa yedi koro kızı kederlerini şampanya içinde boğamaz sonra!"

Şimdi, o romantik kaçamakların kahramanı karşılarında duruyordu. Broadway'ın beyaz ışıklarını terk etmiş, eğlence aleminin nefes kesici güzellikteki kadınlarını yüzüstü bırakmış, sözleşme hükümlerinin yerine getirilmesinde babasına yardım etmek için eve dönmüştü. Otomobili içinde, oturma yerinde ayakta duruyor, tehlikeli bir av partisine katılmış, tetikteki bir avcı gibi, sağına soluna hızla göz atıyordu. Arada bir, koyu renk gözlerini etrafta dolaştırıyordu; kibirli yüzü öfkeden solmuştu, ince uzun, alabildiğine bakımlı vücudu herkesin üzerinde kurduğu egemenliği, tartışılmaz otoritesini dile getiriyordu. Genç bir Sezar'dı sanki, buyurucu, görkemliydi, içi intikam ateşiyle yanarken, çevresine dehşet saçıyordu. Zavallı Jimmie ona bakarken iki çelişik duygu arasında bocalıyordu. Ondan nefret ediyordu -ölümcül, ezeli ve ebedi bir

nefretti bu- aynı zamanda ona hayrandı, onu karşısında görmekten şaşkın, bakakalmıştı. Lacey acımasız bir tiran, lanetli bir yaratık, kaba saba bir züppeydi; ama efendiydi o, fatihti, zengin, gururlu ve özgür, genç bir soyluydu, dünyanın geri kalanı onun için yaratılmıştı. Jimmie Higgins'e gelince, o fakir, küçücük bir proleter kurtçuktu, kollarındaki iş gücünden başka satacak bir şeyi yoktu ve irade gücüyle, zor bela ruhuna çöken köle psikolojisini aşmaya çabalıyordu.

"Kedi de krala bakabilir" diyen eski bir atasözü vardı. Ama burada tertemiz, bakımlı, evcil bir kedi söz konusuydu kuşkusuz; sarayda yaşayan, nezaket kurallarına alışkın bir kedi belki. Jimmie Higgins gibi kızıl devrimci proleter sokak kedilerine uymazdı, bu ata yadigarı güzel söz. Jimmie ve arkadaşı sandıkların üzerinde "Yuuh! Yuuh! diye bağrışırken, birdenbire önlerindeki kalabalık yarıldı, genç beyzadenin öfkeyle öne uzanmış parmağının hedefi olarak, kabak gibi ortada kalıverdiler. "Defolun, Allahın belası serseriler! Çabuk, yıkılın gözümün önünden!" Ve Jimmie, sıska, sefil, dişleri çürük, elleri yamru yumru, zavallı Jimmie'cik, bu soylu hiddet kasırgası karşısında çöktü, gidip kalabalığın arasına saklanmaya çalıştı. Ama içi yana yana gitmişti; birkaç saniye sonra, kendine geldi, cesaretini topladı, göz dağı veren parmağa meydan okudu, buyurgan sesi susmaya zorladı, içinden çıktığı gırtlağa tıktı o sesi!

IV

Jimmie akşam yemeği için bile oyalanmadı. Gece yarısına kadar grevcilerin örgütlenmesi çalışmalarıyla uğraştı; ertesi gün de sosyalist mitinglerin düzenlenmesi bütün vaktini aldı. Çılgın gibi çalışıyordu, insanüstü bir güç gelmişti üstüne sanki, vücudunun sınırlarını aşmıştı. Çünkü o gün, gittiği her yere, ruhunda genç soylunun zengin, özgür, tepeden bakan hayalini taşımış; dört bir yana sert

bakışlar atan koyu renk gözlerin, her hareketiyle, herkese hükmetme alışkanlığını dile getiren, aynı zamanda kusursuz bir zarafete sahip, boylu boslu vücut yapısının, tehditler savuran, öfkeden titreyen sesin anısı onu bir an bile rahat bırakmamıştı. Jimmie o gün tüm varlığıyla, duyduğu kinin esiriydi; çevresinde kendisiyle aynı ruh hali içinde, bağırıp çağıran binlerce işçi görüyordu. Bulabildikleri bütün konuşmacıları hemen kürsüye çıkarıyorlardı, sesleri kısılana kadar işçilere sesleniyordu hatipler, gece de açık hava mitingleri yapılıyordu. Grevlerde her zaman böyle olurdu; çünkü işçi, konuşmacıları dinleyecek zaman bulabiliyordu grev sırasında, hem böyle konuşmaları dinlemek istiyordu da.

Sonunda büyük kriz patlak verdi; artık ak koyunun, kara koyunun belli olma zamanı gelmiş, genç makine işçisi kendini kanıtlamak durumunda kalmıştı. Ana caddeyle Üçüncü Sokağın köşesinde, yasal bir mitingde yine meşale tutuyordu Jimmie. Gerrity yoldaş konuşuyordu, tam grev ve seçimlerin, emeğin elindeki kılıcın iki keskin ucu olduğunu açıklamakla uğraşıyordu ki köşede dört polis memuru belirdi. Kalabalığı ite kaka öne doğru ilerledi polisler. "Kesin konuşmayı! Dağıtın bu topluluğu!" diye emretti içlerinden biri.

– Dağıtalım mı? Peki neden? diye sordu Gerrity.

– Grev sırasında açık hava toplantısı yasak!

– Kim diyor bunu?

– Polis şefinin emri!

– Ama ondan izin almıştık.

– İzinler askıya alındı. Dağılın!

– Haksızlık bu!

– Tartışma istemiyoruz, genç adam.

– Toplantı yapmak bizim yasal hakkımız!

– Unutun bunu, delikanlı!

O zaman Gerrity yüzünü kalabalığa döndürdü:

– Yurttaşlarım! Burada Amerikan vatandaşı olarak haklarımızdan yararlanmanın dışında bir şey yapmıyoruz!

Yasal ve barışçı bir miting yapıyoruz burada, haklarımızı biliyoruz ve bu hakların doğrulanmasını öneriyoruz. Bizler...

– İnin o kutudan, delikanlı! diye emir verdi polis. Kalabalık ıslık çalmaya, yuhalamaya başladı.

Gerrity, "Yurttaşlarım!" diye yine söze başladı. Ama tek söyleyebildiği bu oldu, çünkü polis memuru onu kolundan yakalamış ve aşağı çekmişti. Gerrity direnmeye kalkışmadı, Amerikan polisinin yöntemlerini çok iyi biliyordu. Sandıktan aşağı indi ama, hâlâ "Yurttaşlarım..." deyip duruyordu.

– Çeneni kapatacak mısın sen? diye bağırdı polis ve Gerrity konuşmaya devam etmek isteyince "Seni tutukluyorum" dedi.

Grubun içinde altı kadar sosyalist vardı. Olup bitenler, içlerinden kendisine saygısı olanlara meydan okumaydı. Mabel Smith yoldaş, bir anda sandığın üstüne tırmandı: "İşçi yoldaşlar, diye bağırdı, Amerika'da mıyız, yoksa Rusya'da mıyız?"

– Yeter, hanımefendi! dedi polis, elinden geldiği kadar saygılı davranmıştı; çünkü Mabel Smith dallı güllü koskocaman bir şapka giymişti ve gençlik, güzellik işareti daha nice süsler vardı üzerinde.

– Burada konuşmaya hakkım var ve konuşmak niyetindeyim, diye açıklama yaptı.

– Sizi tutuklamak zorunda kalmak istemeyiz, hanımefendi...

– Ya beni tutuklarsınız, ya da konuşmama izin verirsiniz.

– Özür dilerim, bayan, ama emirler böyle: Sizi tutukluyorum.

Şimdi sıra Stankewitz yoldaşa gelmişti. "İşçiler, biz işçi hakları için burada toplandık..." Ona da derhal kelepçe vurdular.

O zaman Vahşi Bill çıktı ortaya. Tam bir proleterdi o, yüzde yüz proleterdi. Miting sırasında, toplanan kalabalı-

ğın çevresinde dolanıp duruyordu. Lafını esirgemeyen biri olduğundan, Parti Grubu mitinglerde konuşmasına izin vermezdi; kendini tutamaz, ağzına geleni söylerdi konuşma yaptığında. Şimdiyse, bu tür yasaklamalar geçerliğini yitirmişti ve Bill sallanan, yalpalayan platform üzerine tırmandı. "Köle miyiz biz, diye haykırıyordu, köpek miyiz biz?" Polisler işçilerin köle ve köpek olduklarını düşünüyorlardı anlaşılan, Bill'i konuşmak için çıktığı yerden öyle bir çekip aldılar ki konuşmasını avaz avaz feryatlarla bitirdi. Bileğinden yakalayıp bükerek, döve döve sürükleyip götürdüler.

O anda çekingen, genç bir adam olan Johnny Edge, polisin şiddetle saldırmasına rağmen, koltuğunun altında tuttuğu bir tomar propaganda broşürünü dinleyicilerin üzerine doğru savurmayı başardı; anında kapışıldı broşürler, bir tane bile kalmadı.

Zavallı Jimmie! Tutuklanmak umurunda bile değildi, ama birkaç kelimelik de olsa, söylev vermek zorunda kalmak korkutuyordu onu. Ama, tabii ki onuru söz konusuydu; onurundan ödün veremezdi, bundan kaçış yolu yoktu. Meşaleyi yanındaki bir adama verip platforma çıktı.

– Özgür bir ülkede yaşamıyor muyuz bizler? diye bağırdı. Konuşma hakkımız yok mu? Jimmie'nin konuşma sanatı üzerine bu denemesi ceketinin eteğinden çekilip alaşağı edilmesi ve üstünde durduğu derme çatma platformun yıkılmasıyla son buldu.

Altı tutukluya karşılık dört polis memuru vardı; çevrelerinde ise öfkeyle bağıran, haykıran bir yığın. Kim bilir, gazaba gelip polislerin üzerine de saldırabilirdi bu kalabalık. Düzenin bekçileri, hazırlıklıydı bu kez. Birisi, köşe başına kadar girip düdük çaldı. Bir dakika sonra acı bir siren sesi duyuldu ve kentin "Kara Mary" denilen kocaman hapishane arabası, sallana silkelene köşeyi döndü. Kalabalık iki yana çekildi ve tutuklular birer birer arabanın içine fırlatılıp atıldı. Bir an gardiyanların elinden kurtulan Vahşi Bill, parmaklıkların arasından "Saldırıya uğradık,

özgür Amerikalılarız biz..." diye bağırdı. Onun ardından itile kakıla arabaya tıkılan Jimmie, birden bir köşeye fırlatıldığını hissetti. Polislerden biri ileri atılıp Bill'in ağzının ortasına müthiş bir yumduk indirdi. Vahşi Bill kasabın balyozu altında yere yığılan bir boğa gibi birden olduğu yere çöktü. Hapishane arabası, kalabalığın protesto haykırışlarını bastırmak için sireni sonuna kadar zırlatarak yola çıktı.

Zavallı Bill! Banketin üzerinde boylu boyunca yatıyor, onun yanında oturan Jimmie, düşmesin diye arkadaşının bedenini sımsıkı kucaklıyordu. Kasılmaya benzer korkunç titremelerle sarsılıyordu Bill'in vücudu. Hiçbir ses çıkmıyordu ağzından, Jimmie dehşet içinde arkadaşının ölmek üzere olduğunu düşünüyordu. Biraz sonra, elleri üzerine sıcak bir sıvının aktığını hissetti, sonra pıhtılaştı bu sıvı. Korkudan eli ayağı kesilmiş, oturduğu yerden kıpırdayamıyordu genç adam. Bir şey söylemeye cesaret edemiyordu, belki polis ona da vururdu. Titreyen vücudu kollarında tutuyor ve duyulmayacak kadar hafif bir sesle "Zavallı Bill! Zavallı Bill!" diye fısıldıyordu.

V

Depoya varınca Bill arabadan çıkarılıp bir banka yatırıldı. Ötekiler büroya götürüldü, kimlikleri tespit edildi. Gerrity öfkeyle telefon etme izni istedi ve bu isteği kabul edildi. Avukat Norwood'u bir toplantıda buldu ve ondan gelip kefalet ücreti ödemesini istedi. Bu sırada tutuklular, hücrelere konmuştu.

Birkaç dakika sonra, çelik kafesler dizisi ardından bir kadın sesinin şarkı söylediğini duydular. Bu ses, Grubun "yaratıcı gecelerinde" şarkılarını sık sık dinledikleri Mabel Smith yoldaşın sesiydi. *Enternasyonal*'i söylüyordu.

Kalk ey lanetle damgalanmış
Esir ve köle dünyası!

Marşın sözleri tutukluları iliklerine kadar ürpertti ve nakaratlara hep bir ağızdan katıldılar. Tabii, zindancı çıkıp gelmekte gecikmedi: "Kapayın çenenizi!" diye bağırdı. Sonra yeniden: "Kesin şunu be!" diye tekrarladı. Sonra üçüncü kez: "Susacak mısınız siz?" diye haykırdı ve bir koca kova dolusu suyu hücrelerin parmaklıkları arasından boca etti. Sular Jimmie'nin ağzına burnuna doldu ve şairin dediği gibi "akabinde olan bitene karşı ilgisi kesildi".

Gece yarısına doğru, Dr. Service ile avukat Norwood geldiler. Bu iki adam, sokak toplantılarına karşı çıkmışlardı evvelce, ama elbette arkadaşları zor durumda kalınca, acıma duygularına yapılan çağrıya karşı koyamamışlardı. Hareketin aşırılıkçı çocuklarıyla, "olanaksızın" peşinden koşanlarla, doğrudan eylem yanlılarıyla ve diğer devrim tarlasına yaban otu tohumu ekicilerle ilişkilerinde öylesine azametli, alabildiğine saygılı davranan "salon sosyalistleri", işte böyle güçlüklerle karşılaşırlardı bazen. Dr. Service bir deste çek çıkardı ve bütün tutukluların kefalet ücretlerini ödedi. Vahşi Bill'in hastaneye götürülmesi için ambulans beklerken öfkeli duygularını nöbetçi polis memuruyla paylaştı. O ana dek, "vahşilerle" birlikte uluyan Jimmie Higgins, siyah redingot giyen, her yerde borazanını öttüren, birkaç yüz bin dolarlık bir serveti "değerlendirmesiyle" ün kazanmış bir dosta sahip olmanın ne kadar hoş olduğunu birdenbire fark etti.

Jimmie evine döndü. Lizzie evde dört dönüyor, endişeden içi içini yiyordu; zira olan biteni öğrenmenin çaresini bulamamıştı. Jimmie'nin kollarına atıldı ama onun sırılsıklam olduğunu fark edince şaşalayıp geri çekildi. Her şeyi anlattı ona Jimmie, ama safdil bir kadın olan ve devrimci eğitimin yalnızca ABC'sini üstünkörü bilen Lizzie, gerçekte böyle bir tutuklanmanın utanılacak bir yanı olmadığını, şanlı şerefli ve kahramanca bir eylem olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Bu iş, yüz karasıydı ona göre, kocasını bu olayı komşulardan ve çevreden gizli tutmaya

ikna etmeye çalışıyordu. Henüz soruşturmanın bitmediğini, ertesi gün Jimmie'nin mahkemeye çıkması gerektiğini öğrenince hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve yatağında uyuyan küçük Jimmie'yi uyandırdı. Büyük Jimmie, mahkemeye çıkmadan önce zatürreeye yakalanmamak için üstündeki ıslak elbiseleri çıkarmayı, bir iki bardak sıcak çay içmeyi ve battaniyelere sarınmayı kabul ettiğinde eşi yatıştı.

Ertesi sabah mahkeme salonu tıklım tıklım doluydu. Üstünden resmiyet akan, ekşi suratlı bir yargıç, gözlük camlarının üstünden bakıyor, kaşlarını çatıyordu. Avukat Norwood, Amerikan yurttaşlarının söz hürriyetine sahip olduğunu belirterek savunmasına başladı. Jimmie coşmuştu, nerdeyse kendi avukatını alkışlayacaktı. Sonra Dr. Service yoldaş kalktı ve en etkileyici sesiyle, Vahşi Bill'in burnunun ve üç ön dişinin kırıldığını profesyonel deyimler kullanarak rapor etti. Hasta halen hastanede yattığı için mahkemeye gelememişti. Dr. Service tüm tutuklulara çağrıda bulunarak, Bill'in başına gelenlere neyin sebep olduğunu açıklamalarını talep etti. Yumruğu indiren polis, Bill'in tutuklamaya karşı direndiğini öne sürdü, bir başka polis de "İlk yumruğu tutuklu vurdu, efendim!" diye ifade verdi. Mabel Smith yoldaşın, "Sen ne biliyorsun ki, yalancı herif!" diye bağırdığı işitildi.

Dava, sanıkların onar dolar para cezasına mahkum edilmesiyle sona erdi. Gerrity yoldaş, bu parayı ödemeyi öfkeyle reddetti. Hepsi cezaya itiraz ettiler, hatta Mabel yoldaş bile! Buna çok canı sıkıldı yargıcın. Çünkü Mabel kızgınlıktan kızarmış yanakları ve dallı güllü geniş şapkasıyla yargıcın gözüne tam bir hanımefendi gibi görünmüştü, oysa Amerika'daki zindanların hanımefendilere göre olmadığını herkes bilirdi, hatta hakimler bile bilirdi bu gerçeği. Avukat Norwood'un, kadının bütün itirazlarına ve hapishaneye gönderilme taleplerine rağmen, Mabel'in para cezasını ödemesiyle sorun çözüldü.

VI

Beş adam "Sızlanışlar Köprüsü" denilen yerden geçirilip kentin hapishanesine götürüldüler. Orada yeniden kimlik tespiti yapıldıkta sonra, fotoğrafları çekildi ve parmak izler alındı. Onlara artık tehlikeli suçlularmış gibi davranıldığı, hepsinin kafasma dank etmişti. Elbiseleri çıkartıldı, birer gömlek ve pantolon verildi, soluk mavi renkliydi bu giysiler, sanki gelmiş geçmiş sahiplerinin sefaleti üzerlerine sinmişti. Birçok çelik parmaklıklı kapıdan, ardı ardına loş geçitlerden, üstü sürgüyle açılan pencereli, kalın çelikle zırhlanmış kapılardan geçtikten sonra, "zindan" denilen yere geldiler. Zindan, dört yanında on ikişer önü parmaklıklı hücre ve her hücrede dört ranza bulunan tek katlı bir yerdi. Zindanın bu merkez bölümü tutuklularla dolunca, toplam doksan altı adam olurdu içerde. Bu ancak pazartesi günleri olurdu, kentteki bütün serseriler, yankesiciler toplanır, mahkeme onları salıverinceye kadar cumartesi, pazarı hapishanede geçirirlerdi.

Ranzanıza birkaç dakika uzandıktan, yada sırtınızı "zindanın" duvarına dayayıp oturduktan sonra, bir yerinizde garip bir batına duyar, kaşınmaya başlardınız. Hele birkaç dakika daha bekleyin, vücudunuzun on iki ayrı yerini birden kaşırken bulurdunuz kendinizi. Bir de bakardınız ki ranza komşunuz size bakıp alaycı alaycı gülümsüyor. "Tahtakuruları ha?" diye sorar ve ceketinizi çıkarmanızı söyledi size, akabinde bu kurumda çok iyi bilinen av oyunu başlardı. Jimmie bir konuşmacının kentin hapishanesi hakkında "Leesville tahtakurusu çiftliği"diye söz ettiğini hatırlıyordu. O zaman bunu hoş bir şaka sanınıştı ama, şimdi olaya bakış açısı bambaşkaydı.

Mahkemede aslanlar gibi durmanın, hapis cezasına işkenceye uğramış kahramanlar gibi dayanmanın hayali, göz kamaştırıcı parlaklıktaydı. Ne var ki, şimdi Jimmie kendisinden önceki birçok talihsiz gibi, hapis cezasına, işkenceye uğramanın hayal edildiği türden bir spora benze-

mediğini görüyordu. Burada marş söylemek, kahramanlık taslamak yoktu. En küçücük bir gürültü çıkarsanız, sizi hücreden çekip çıkarıyor, "buzhane" dedikleri daracık, karanlık bir deliğe tıkıyorlardı. Hücrede ışık olmadığından bir şey okumak mümkün değildi. Zindanın bu merkez bölümünde sürekli bir loşluk hüküm sürüyordu. Leesville otoritelerinin izin verdiği şeyler, tahtakurusu avlamak, sigara içmek, kağıt oynamak, zar atmak, ilginç genç suçlularla tanışmaktı. Hapisten çıkınca sizi bekleyen gelecek için bir karara varabilirdiniz orada; kasa hırsızı, kalpazan, pezevenk olma olanağı vardı.

Tabii, Jimmie Higgins sıradan hücre sakinlerinde rastlanandan farklı bir psikolojiye sahipti. Görevini hapishanede de, başka herhangi bir yerde de yerinde getirebilirdi. Böceklerin verdiği rahatsızlık, ekmek, sulu kahve ve kuşkulu bir koku yayan yağdan ibaret besin bir yana bırakılırsa, evdekilerin duyduğu endişe de unutulursa, hapiste mutlu saatler geçirdiği söylenebilirdi. Serserilerle, cepçilerle tanışıyor, onlara devrimci felsefeyi anlatıyordu. Toplumsal yaralara merhem olmak için kendiliğinden buraya gelen bir insan, pek fazla uzağa gitme şansına sahip değildi. Ancak kendinin bir sınıfa ait olduğunu hisseder ve sınıf adına hareket ederse kalıcı bir sonuca ulaşabilirdi. Bazı emekçiler bu gerçeği keşfetmiş ve hapisteki kader yoldaşlarının eğitimini üzerlerine almışlardı. Hapiste yatanlara bile, harika bir çağrı iletmiş, emeğin işbirliği cumhuriyeti adını verdikleri, adalet ve iyilik temeline dayalı bir toplum vizyonunu onların gözleri önüne sermiş, herkesin ürettiği değerler kadar ücret alacağını, kimsenin kimseyi sömüremeyeceğini bildirmişlerdi...

VII

Üç gün geçti. Dördüncü gün öğleden sonra, Jimmie'ye bir ziyaretçisinin geldiğini söylediler. Kim olduğunu tahmin etmişti, boğazının daraldığının hissetti. Loş salonda,

ince tel örgünün arasından bakınca, güçlü ve anaç siluetiyle Lizzie'yi karşısında gördü. O anda yüzü solgundu genç kadının, güçlükle soluk alıyordu; yüzünden aşağı sicim gibi gözyaşları akıyordu. Üç çocuğuyla arkada kalan zavallı Lizzi'nin ruhu çok yalındı; sade bir insandı, devrimci bir yanı da yoktu. Hapse düşmeyi utanç verici bir şey sayardı, mahpushaneler onun gözünde, erkekliğin sınandığı, seçkinliğin kanıtlandığı yerler değildi. Jimmie'nin gırtlağına sanki bir pençe yapışmış, sıkıyordu. Aradaki kahrolası demir parmaklığı yıkıp, sevdiği karısına, çocuklarının anasına sarılmak istiyordu. Ama tüm yapabildiği yüzünde çarpık bir gülümsemeyle Lizzie'ye bakmaktı. Elbette, hücrede güzel anlar yaşıyordu! Onun için, dünyada hiçbir şeye değişmeyeceği bir tecrübeydi bu. Ölü-gözü Mike'ı sosyalist yapmış, aslında tutucu olan Pete Curley'den de *"Niçin Savaş?"* adlı broşürü okuma sözü almıştı.

Canını sıkan bir tek kaygısı vardı, ailesi işin içinden nasıl çıkacaktı? Hiçbir şeyleri yoktu evlerinde, bunu iyi biliyordu ve zavallı Meissner de fazladan dört boğazı doyurabilecek durumda değildi. Lizzie de zorla gülümsemeye çalışıyordu, evde her şeyin yolunda gittiğini, Jimmie'nin üzülmemesini söyledi. Dr. Service üzerinde Jimmie'nin adı yazılı bir kağıt yollamıştı. Meğerse çek diyorlarmış bunun adına. Bakkal beş dolar karşılığında çeki kabul etmişti. Lizzie bir aile sırrını itiraf etti: Jimmie'den habersiz para biriktirmişti.

– Nasıl başardın bunu? diye bağırdı Jimmie, karısının becerikliliğine hayran kalmıştı. Oysa, evde gözünden hiçbir şeyin kaçmadığını, harcanan paraları çok iyi hesapladığını sanırdı.

O zaman Lizzie her şeyi anlattı. Jimmie bir gün ek mesai ücreti almış, bununla karısına yeni bir elbise satın alması için para vermişti. Rengarenk, çok fantezi bir elbiseydi bu; ipek değildi ama çok iyi taklit edilmiş suni ipek-

tendi. Lizzie on beş dolar ödediğini söylemiş, Jimmie de yutmuştu. Gerçekte, indirimli mallar satan bir mağazadan üç dolara almıştı elbiseyi, on iki doları da grev zamanı için saklamıştı!

Jimmie başını sallayarak ve filozofça düşünerek zindana döndü. "Bak sen hele! Kadının fendi erkeği yendi diye buna derim ben!"

VII. BÖLÜM

Jimmie Aşkla Oynuyor

I

Jimmie hapisten çıktığında grev bitmişti. İki taraf da birer ödün vermiş ve sorun çözülmüştü; birincisi, işçilerin ücretleri yükseltilmiş ve ikincisi grevin elebaşıları kilit altına alınmıştı. Jimmie eski işine dönmek istedi, ama ustabaşı "Cehennemin dibine kadar yolun var!" diye kovdu onu. O zaman Hubbardtown'a gidip motor fabrikasının önündeki upuzun işsizler kuyruğuna girdi. Jimmie "kara liste" nedir bilirdi, bu yüzden sırası gelince ismini Joe Aronsky olarak verdi. O güne dek Pittsburg'da, makine montaj atölyesinde çalışmıştı güya. Yüksek ücretler ödendiğini ve işçilere çok iyi davranıldığını duyduğundan, Hubbardtown'a gelmişti. Jimmie sorulara cevap verirken, köşede bir adamın oturduğunu ve kendisini dikkatle gözden geçirdiğini fark etti, ustabaşı da ara sıra ondan yana dönüp bir göz atıyordu. Adam, başını olumsuz anlamda salladı ve ustabaşı "Yapabileceğim bir şey yok!" dedi. Jimmie, Hubbard Engine Company'nin fabrikalarını Leesville ajitatörlerinden korumak için önlem aldığını anladı.

Birkaç gün, yaşadığı kentte çeşitli iş yerlerini dolaştı; ama boşuna, "deşifre" edilmişti bir kere. Her yerden daha

ağır kanlı olan bira fabrikasında iki saat çalışabildi. Sicili açığa çıkınca da kapı dışarı edildi, ama gitmeden önce "Çok geç kaldınız, atölyedeki herkese birer sosyalist broşür dağıttım" diye ustabaşını "işletti".

Kentin uzak mahallelerinden birinde, Jefferson sokağında, Kumme adında bir Alman bisiklet tamircisi vardı. Arkadaşlarından biri Jimmie'ye bu adamın yardımcı eleman aradığını söyledi, Jimmie de oraya gitti ve gündeliği iki dolara iş buldu. O günün ücretlerine göre bu para azdı ama ortam Jimmie'nin hoşuna gitmiş, işe girmişti. Patron hemen hemen sosyalistti, barışçı biriydi... Almanya'nın dışındaki tüm ülkeler için barışı savunuyordu. Bütün ulusların kendini savunma hakkı olduğunu, bu savaştaysa Almanya'nın saldırıya uğradığını ileri sürüp işin içinden sıyrılıyordu. İhtiyar bütün gün, bu görüşünü müşterilerine kanıtlamak için nefes tüketiyor; hoşnutsuzluk gösterenleri başka yere sepetliyordu.

O atölyeye gelip gidenin çoğu Almandı, bu yüzden Jimmie katiller ticareti diye andıkları silah sanayiinin, cephane üretiminin aleyhine pek çok laf dinliyordu. "Önce Amerika'yı besleme" politikasının yandaşı görünüyorlardı. Jerry Coleman da arasıra uğruyordu atölyeye, cebi yine on dolarlıklarla doluydu. Şimdi kendini "Barış için Ulusal İşçi Partisi Konseyi" adlı bir propaganda örgütünün organizatörü olarak tanıtıyordu. İş ve barış kelimeleri Jimmie için ekmek ve su gibi azizdi, onun yaşamının can damarıydı bunlar, bu örgütün tarafını tutmamak için bir neden göremiyordu. Coleman, Kayzer'den nefret ettiğini söylemişti Jimmie'ye, ama Alman "halkını" savunmak gerekliydi. Böylelikle Jimmie, bilmeyerek ve istemeyerek Kayzer'in, Amerika Birleşik Devletleri'nde toplumsal hoşnutsuzluğu körüklemek için çalıştırdığı ajanlardan biri haline geldi.

Şimdi, giriştiği işlerde daha tedbirliydi. Hapse mahkum edilişi evinde öylesine bir üzüntü yaratmıştı ki, dikkatli olacağına ilişkin Lizzie'ye söz vermek zorunda kal-

mıştı. Çocukların ona çektirdiği sıkıntıyı, artık kendine saklayamıyordu genç kadın. Bu şikayetler, aralarında bazı sürtüşmelere neden oluyordu. Jimmie de talihsizliğinden yakınmaya başlamıştı. Burnunun ucundan ötesini göremeyen bir kadını eğitmeye çalışmak neye yarardı? Dünyayı kurtarmak ister ve kahramanlığın sisli doruklarına doğru atılımlara girişirken, böyle bir kadın sizin ayağınıza dolanır, günlük yaşamın dertleriyle haşır neşir olmanızı ister, ruhunuzdaki tüm ateşi söndürür, heyecanınızı yok ederdi. Tahtakurularının ve kötü kokan yağlı çorbanın anısı Jimmie'nin zihninde geri plana itilmişti; şimdi o günlerin coşkusunu yeniden yaşıyordu. Amerikalı yurttaşın temel haklarını korumak için halkın önüne çıkıp konuşması aklından çıkmıyordu. Keşke bu cüretkar eylemin değerini, herkes tam anlamıyla kavrayabilseydi! Ama nerde! Lizzie cahil bir ev kadınıydı, kocasının ruhunun derin gereksinimlerini karşılamayı nereden bilecekti?

Jimmie'miz evlilik yaşamında o ana kadar, bir proleter propagandacıdan beklendiği biçimde, evine çok bağlı bir eşti. Kendine ait bir evi olsun istemişti, hiçbir zaman gerçekleşemeyecek olan bu isteği sembolize etmek amacıyla, birkaç konserve kutusu ve bazı demir parçalarından yararlanarak, küçük Jimmie için arka avluda bir oyuncak ev modeli inşa etmişti. Yaz ortasında, Parti Grubunun işleri azalmışken, o yorucu, yıpratıcı Pazar günlerinde bahçeye çiçekler, fidanlar dikmeye bile uğraşmıştı. Gel gök ki, bugün aklı fikri savaştaydı, dehşet içinde insanlığın geleceğini düşünüyordu. Bu tasa, onu tehlikeli eylemlere katılmaya itiyor ve evdeki kavgalar çoğalıyordu.

II

Jimmie'nin hayatının bu kritik döneminde, Leesville'e Evelyn Baskerville adında, çekici bir kadın geldi. Dağınık siyah saçlı, güzel vücutluydu; gamzeli yanakları, kibar yüzü, şık şapkası, başının yan tarafında dikilen hindi tü-

yüyle hiç de hayatını ev işine adamış bir kadına benzemiyordu. Stenografı ve aşırı uçtan bir feminist olduğunu söylerdi. İlk ziyaretinde, Parti Grubunun altını üstüne getirdi. O geldiğinde, "yaratıcı akşamlardan" biri yaşanıyordu. Bütün erkekler sigara içmekteydi. Bu "serbest" genç kadın da bir sigara yakmış ve dumanını karşısına kim çıkarsa onun yüzüne üflemişti. Londra yada Greenwich Village gibi büyük kültür merkezlerinden birinde olsaydı, bu hareket pek fazla sansasyon yaratmazdı, ama Leesville'de, ilk kez kadın-erkek eşitliği, kadının erkeklere özgü davranışları benimsemesi anlamında yorumlanıyordu.

Sonra, Evelyn çantasından "doğum kontrolüyle" ilgili bazı broşürler çıkardı ve Grubun bunların dağıtımını üstlenmesini istedi. Bu konu da Leesville'de yeniydi, tüm üyeler bu uygulamaları çok doğru bulmakla birlikte, bunların parti toplantısında açıktan açığa konuşulmasından yana değillerdi. Evelyn "analık grevi" yapılması önerisini ortaya attı, bunu savaşı önlemenin en iyi yolu sayıyordu. *İşçi*'nin onun programını desteklemesini istedi. Hâlâ bebeklerin leylekler tarafından getirildiği masallarıyla gençleri kandırmaya çalışan, hareketin tutucu unsurlarına karşı nefretini gizlemiyordu. Sonunda bu "nazik" konu rafa kaldırıldı, ama o toplantı seansı bitip de herkes evine dağıldığında, Miss Baskerville'den başka bir şey konuşulmuyordu; çoğu kez erkekler erkeklerle, kadınlar da kadınlarla konuşuyordu bu konuyu.

Bu cüretkar ve çekici genç kadının, ağını yoldaş Gerrity'ye attığı kısa zamanda anlaşıldı. Ne de olsa Gerrity iyi bir koca adayı, genç ve bekar biriydi; mükemmel bir çift olabilirlerdi. Derken, Evelyn'in aynı şekilde yoldaş Claudel'de de gözü olduğu ortaya çıktı. Tabii ikisi arasında seçim yapmak hakkıydı, ama bazı kadınlar Evelyn'in bu seçim konusunda karar vermekte pek acele etmediği kanısındaydı. Sonunda, kadınlardan kötü niyetli bir-ikisi, onun hiç de seçim yapmaya niyetli olmadığını, erkeklerden ikisini birden istediğini ortaya attı.

İşte, Jimmie'nin yüreğine ateş o sıralarda düştü. Tam da tutuklanmasından sonraydı, kaderin ağır yükünü omuzlarında taşıdığını hissediyordu. Toplantı bitince, yoldaş Baskerville yanına gelmiş ve sohbete koyulmuşlardı. Hapiste yatmak nasıl bir duyguydu, insanın üzerinde nasıl bir izlenim bırakıyordu? Jimmie bunun harika bir duygu olduğunu söyleyince, pek o kadar övünmemesini, gömlek işçilerinin grevinde "sarı sendikacıların" ayağına köstek olduğu için kendisinin de otuz gün yattığını söyledi. Genç adama bakarken, koyu renk gözleri kışkırtıcı biçimde kıvılcımlar saçıyordu. Zavallı yoksul Jimmie baştan ayağa titremeler içindeydi, çünkü hayatında hiçbir zaman böylesine şahane bir kadının ilgisini çekmemişti. Bazen gazete satarken, bazen de serserilik günlerinde bir sandviç parası dilenmek için konuştuğu olmuştu bazı dilberlerle. Sosyalist hareketin harikalarından biri de buydu, sınıf engellerini ortadan kaldırır, kültür ve çekicilik bakımından üstün dünyalardan, insanın aklını başından alan görüntüler sunardı.

Baskerville yoldaş gülüşleriyle, esprileriyle Jimmie'yi hayran etmeye devam ediyordu, bu sırada Gerrity yoldaş, Claudel yoldaş ve öteki erkekler, ateşe sokulan pervaneler gibi etraflarında dönüp dolaşıyor; Gruptaki kadınlar göz ucuyla onları süzüyorlardı. Genç ve güzel özgürlük tanrıçası, "Bana evime kadar refakat eder misiniz, yoldaş Higgins?" diyerek onu şaşkınlık içinde bıraktı. "Evet" diye kekeledi ve çıktılar. Genç tanrıça hapishaneye ilişkin sorularıyla Jimmie'yi bunaltıyor ve kriminolojinin ekonomik yönü konusunda çok ikna edici konuşmasıyla bilgisini ortaya koyuyordu. Leesville'deki Grupta yer alan, henüz özgürlüğe kavuşmamış kadınların nefretini tamamen unutmuşa benziyordu Evelyn.

III

Birlikte yoldan aşağı indiler, tahtakuruları aklına geldikçe, Baskerville yoldaş tiksintiyle ürperiyordu, Ölü-gözü Mike ile sosyalizm üzerine yapılan söyleşi ise hoşuna gitti, polis merkezinde hep bir ağızdan Enternasyonali söylemelerini eğlenceli buldu. Genç kız, görünümü hiç de çekici olmayan genç ustada bir "karakter" mi keşfetmişti acaba? Pek çok soru sordu ona, geçmiş yaşamını, düşüncelerini öğrenmek istedi. Yoksunluk ve açlık içinde geçen çocukluğunu anlattığında, mırıldandığı birkaç kelimeyle sempatisini belirtti, büyülenen Jimmie, ruhunun bütün özlemlerini içgüdüleriyle sezen bir kadınla karşılaştığını sandı. Elini genç adamın koluna koydu genç kadın, değişi bir meleğin dokunuşu kadar hafifti. Elektriksel boşalmaya benzer tuhaf, küçük küçük titremelerin baştan aşağı vücudunda dolaştığını hisseti Jimmie.

Tabii, yoldaş Baskerville onun acılarını anlayabilirdi, çünkü kendisi de acı çekmişti. Üvey anne elinde büyümüş, çok genç yaşta kendi yolunu çizmek için evden kaçmıştı. Bu yüzden, kadının kurtuluşu konusunda katı bir tutum içersindeydi, kadının köleliğini acı deneyimiyle biliyordu. Sözde kadın erkek eşitliğine inanır gözüken erkekler vardı, ama uygulamaya gelince akılları karışıyor, net bir görüş sahibi olamıyorlardı; kadınlara gelince, Gruptakilere bir bakın hele, ufukları ne kadar dardı, ne kadar burjuvaca düşünceler egemendi beyinlerine. Jimmie, Baskerville yoldaşın hangi düşüncelerden söz ettiğini anlayamıyor, ama onu titretenin kadının müzik gibi tatlı, aniden inip yükselen sesi olduğunu çok iyi biliyordu.

Onu evine götürecekti ya, nerede oturduğundan haberi yoktu; hatta genç kızın da bunu bilmediğini sanıyordu. Dümdüz ileri doğru yürüyor, o çağın kadın ve erkeklerinin ruhunu coşturan, harika yeni teorilerden söz ediyorlardı. Higgins yoldaş "evlilik denemesi"ne inanıyor muydu acaba? Higgins yoldaş bu akıl almaz kavramı daha

önce işitmemişti bile. Ama dinledi ve şaşkınlığını mertçe gizledi. Peki, ya çocuk dünyaya gelirse? Ateşli feminist, çocuklara ne gerek var diye cevap verdi. İstenmeyen çocuklara sahip olmak büyük bir hataydı. Genç kız, işçi sınıfından kadınları birleştirmeyi ve bu gibi nazik konularda bilgilendirmeyi öneriyordu. Şimdilik çevresinde örgütlediği kadınlar yoktu, o da karşılaştığı utangaç ve için için sıkıntı duyan erkeklere böyle serbest düşüncelerini anlatıp duruyordu, söylediklerine kulak verecek erkek bulabilirse, tabii.

Genç kadın birdenbire durdu ve "Nerdeyiz biz?" diye sordu. Ardından, kızcağız bir an kaybolduklarını sanınca, ikisi birlikte kahkahalarla gülmeye başladılar. Sonra geri döndüler, kentin merkezine doğru yürümeye başladılar. Bir yandan da aşırı feminizm konferansı sürüp gidiyordu. Zavallı genç, kendini böyle bir o yana, bir bu yana çekiştirilip sallantıya düşmüş görünce, gerçek bir paniğe kapıldı. Jimmie'miz kendini radikal biri sayardı, çünkü mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesine inanıyordu. Ama biraz önce işittikleri, tüm ahlak kurallarının bir yana bırakılması, ailenin dağılması planları, böylesi bir özgürlük isteğinin açığa vurulması onu şaşkına çevirmişti. Hele bunları söyleyen, genç, gizemli ve çekici bir kız olunca, zavallı Jimmie'nin elinden ne gelirdi? Yumuşacık elini erkeğin koluna dayayarak ve çevresine sarhoş edici, hafif bir parfüm kokusu yayarak, şarkı söylercesine anlatıyordu bunları Evelyn. Neden söylüyordu bütün bunları, nereye varmak istiyordu? Nereye? Evet, nereye acaba?

IV

Genç kızın oturduğu eve vardılar. Vakit gece yarısını geçmişti, sokak ıssızdı. Jimmie'nin iyi geceler dileyip gitmesi gerekiyordu, ama bütün çabalamalarına rağmen bunu bir türlü başaramıyordu. Evelyn yoldaş ona elini uzattı ve nedense geri çekmedi. Tabii, Jimmie'nin de onu it-

mesi terbiyelice bir hareket olmazdı. Kadının kibar elini avucunda tutuyor, karşısındaki gölgenin biçimine bakıyor ve dizlerinin titrediğini hissediyordu. "Her zaman arkadaş kalacağız Higgins yoldaş, öyle değil mi?" diye soruyordu genç kadının korkusuz sesi. Tabii, Jimmie de "Evet, her zaman!" diye cevap verdi. İncecik, tatlı, genç ses "Buna çok memnun oldum!" dedi. Sonra birden "İyi geceler!" diye mırıldandı genç kız ve karanlık silueti evin içine kaçtı.

Jimmie, ruhunda çok garip bir sıkıntıyla oradan uzaklaştı. Yüzyıllardan beri şairlerin anlatmak için çabalayıp durduğu duygulardı bunlar tabii de, Jimmie Higgins şairleri bilmezdi ve bunlar kendisi için yeni duygulardı. Bunun şokunu yaşamak ve ardından sorunu kendi kendine çözmek zorundaydı. Kolejlerde oyun olsun diye arkadaşları tarafından battaniyeye sarılıp yerlerde yuvarlanan delikanlılar gibi hissediyordu kendini. Şaşkınlık ve panik, umut ve sıkıntı, cesaretsizlik ve isyan duygularının pençesindeydi, çok hoş bir heyecana kapılmış gidiyor, bir yandan da kendine karşı duyduğu nefret içini kemiriyor ve dayanılmaz bir kuşku yüreğini oyuyordu. Sevdayı ilk kez, gizlice, habersizce, savunmasız bir insanın yüreğini sivri okuyla delen, yaramaz bir küçük tanrı olarak sembolize eden şairin benzetmesi ne kadar doğruydu.

En kötüsü Jimmie bu derdi Lizzie'ye de anlatamazdı. Dört yıldan beri ilk kez, Lizzie'ye anlatamayacağı bir sorunla karşılaşıyordu. Eve dönerken utanç içindeydi, eşine karşı ağır bir suç işlemişçesine yatağa usulca sokulurken, aslında nasıl bir kabahat işlediğini de kendi kendine açıklayamıyor, bundan kaçınmanın çaresini bulamıyordu. Feminist kadının bu kadar güzel, tatlı, gepgenç ve şaşırtıcı olması Jimmie'nin kabahati değildi. Küçük tanrıyı yaratan, okun ucuna sürülecek zehri damıtan da o değildi. Hayır, kendisine üstün gelen, aile hayatındaki huzura karşı komplo kuran bazı zalim ve dizginsiz güçler ona bu kaderi hazırlamıştı. Belki de bu güçler, toplumsal adalet için

çalışan bir propagandacının işini gönül rahatlığıyla yapmasını istemeyen kapitalizmin hempasıydılar.

Jimmie olan biteni gizlemeye çalıştı, ama zavallının ruhu saftı, ne olursa hiçbir şeyi gizli tutmayı öğrenmemişti hayatta, şimdiyse alengirli işlere başlamak için çok geçti. Parti Grubu bir daha toplandığında, kadınlar Jimmie Higgins'in onları hayal kırıklığına uğrattığından şikayet etti. Onun davaya tam anlamıyla kendini adadığına inanmışlardı, şimdiyse onun kadın delisi haline geldiğini görüyorlardı; güzel bir yüzdeki tatlı bir gülümseme başını döndürmeye yetmişti. İşi gücüyle uğraşacak yerde, bütün gün Baskerville denen yaratığın peşinden koşuyor, ona yiyecekmiş gibi bakıyor, ahmak gibi davranıyor, bütün salonun gözünde gülünç duruma düşüyordu. Evde karısı ve üç bebeği onu bekliyor, davası uğruna mücadele ettiğini sanıyorlardı. Toplantı bitip Baskerville adlı sürtük, Gerrity yoldaşın eve kadar refakat önerisini kabul ettiğinde, Higgins'in üzüntüsü öylesine belliydi ki, orada hazır bulunanlardan hiçbirinin gözünden kaçmadı, öfkelendirdi onları.

V

Ailenin huzurunun kaçmamasını sağlamak ve Jimmie'ye yol yöntem öğretmek amacıyla, Parti Grubunun olaya müdahale etmesi zorunlu hale gelmişti. En azından, kadınlardan bazıları böyle düşünüyordu. Birbirinden bağımsız olarak ve önceden hiçbir hazırlık yapmaksızın, ertesi gün Lizzie'yi ziyarete gittiler. Ona toplantılara daha sık gelmesini söylediler, öncü feminist düşüncelerden de haberdar olmalı ve kocasının serkeşliğine karşı önlem almalıydı. O akşam, Jimmie eve döndüğünde karısını gözyaşları içinde buldu; ardından da müthiş bir kavga sahnesi yaşandı.

Garibim Elisabeth Huszar, aşırı feminizmin nasıl bir şey olduğunu öğrenmeye hiçbir zaman fırsat bulamamış-

tı. Ondaki "evlilik dışı birliktelik" fikri, çok başka bir dünyaya aitti, yeni değildi orada bu düşünce, tersine çok, çok eskiydi ve aşırısı insanı mahva sürüklerdi. Jimmie'nin yaptıklarını en eski ilkelere göre yargılıyordu, kalbi kırıktı, ruhu utançla, kinle doluydu. Demek ki kocası bütün öteki erkekler gibiydi, oysa eskiden, onun herkesten başka olduğunu düşündükçe ne kadar mutluluk duyardı genç kadın. Kendisinden nefret ediyordu, üzerine tükürüyordu kocası, ne de olsa onu bir batakhaneden çıkarmıştı!

Jimmie şaşırıp kaldı. Lizzie'ye karşı saygısını yitirmiş değildi. Eşinin olanları bu şekilde yorumlayacağı Jimmie'nin aklından bile geçmemişti. Bir kadının gözlerinden bu kadar yaş boşanabileceğini bilmezdi, iyi yürekli, dürüst karısının üzüntüyle kendini bu kadar harap edeceğini de hesap edemezdi. "Ah! Bilmiştim böyle olacağını, vallahi sonumuzun böyle olacağını bilmiştim! Seninle asla evlenmemeliydim, o zaman da demeniş miydim sana bunu!"

– Ama Lizzie, diye yalvardı kocası, yanılıyorsun. Olayın bu söylediklerinle hiçbir ilgisi yok.

Kadın dönüp ona kötü kötü baktı, yüzü öfkeliydi, kocasını tırmalayacakmış gibi parmakları büküktü. "Yani bir sokak kadınıyla evlenmeseydin, dağınık saçlı dilberin peşinden rahatça koşabilirdin, öyle mi demek istiyorsun? Kibar bir karın olsaydı, bazı hakları olduğunu sana kabul ettirebilseydi..."

– Lizzie, beni dinle biraz...

Ama hiçbir şey öfkeli kadını durduramıyordu. "Herkes delirdiğimi söylüyordu, ama inat edip yaptın yine de, çünkü geçmişimi hiç başıma kalmayacağına yemin etmiştin! Sonra, çocuklarımız oldu..." Lizzie eliyle çocukları itti, sanki onları kazara geldikleri dünyadan dışarı atıp yok etmek istiyordu. Durumun ciddi olduğunu anlayacak yaşta olan ve yok edilmeye tüm içgüdüleriyle direnen küçük Jimmie, vahşice, ulurcasına ağlamaya başladı. Bunun

üzerine, üç küçük çocuk bir ağızdan "Üüü! Üüü! Üüü!" diye bir ağlamadır tutturdu.

İşin sonu kötüye varmak üzereydi. Deliye dönen Jimmie, karısını kolundan yakaladı. "Gülünç bunlar, kim anlattı bu hikayeleri sana?" diye haykırdı. "Hiçbir şey yapmadım ben, Lizzie, bir akşam o kadını evine kadar götürmekten başka ne suçum var?"

Lizzie, "Senin gibisinin böyle işler yapmasına bir akşam yeter artar bile" diye cevap verdi. Çünkü kocasını dört yıllık evlilik hayatında iyice tanımıştı, müthiş tutkulu biriydi o. "Bu saçı başı darmadağın yosmaları da iyi tanırım! Neden evli erkeklerin kendisini evine kadar götürmesini istiyor bakalım? Niye öyle acayip konulardan söz ediyor durmadan?"

– Kötü bir şey söylemedi ki, Lizzie. İşçi kadınlara yardım etmek istiyormuş. "Doğum kontrolü" denilen usuller varmış. Kadınlara öğretmek istediği...

– Kadınlara bir şeyler öğretmek istiyorsa, neden kadınlarla konuşmuyor peki? Niye hep erkeklerle çene çalıyor? Bana mı yutturmaya çalışıyorsun bu mavalları, ben eskiden neydim, bilmez misin sen?

Bunun üzerine, Lizzie yeni bir sinir krizine yakalanıp eskisinden de fazla ağlamaya başladı.

VI

Jimmie, romantik duyguların nice acılara mal olduğunu anlamıştı; böyle zayıflıklar, romancıların anlatmaktan kaçındığı bir yığın sıkıntı getiriyordu insana. Genç adam, yerin dibine geçiyordu, çünkü çocuklarının annesine derin bir saygısı vardı; asla ona acı çektirmek istemezdi. Sonuçta eşi haklıydı, kabul etmek zorundaydı Jimmie, genç kadının indirdiği darbeler yerini bulmuştu. "Ben de akşam eve bir erkekle gelsem, ne dersin?" diye sormuştu Lizzie. Jimmie, şöyle bir gözünün önüne getirdi, doğrusu berbat bir durumdu.

Eski günleri hatırlayıp heyecanlandı. Bir grup arkadaşıyla Elizabeth Huszar ile karşılaştığı eve gidişi aklına geldi. Kadın, genç adamı odasına götürmüş, ama adet olduğu üzere sırıtıp kırıtacağına, birdenbire hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Ona kötü davranmışlardı, kendini yalnız ve mutsuz hissediyordu. Jimmie ona bu hayatı neden terk etmediğini sormuş, o da birçok kez denediğini ama başka hiçbir yerde para kazanamadığını, genç ve güzel olduğu için ustabaşlarının onun peşini bırakmadığını söylemişti. Erkeklerden kurtulmanın çaresi olmadığına göre, bu evde de çalışsa, işte de çalışsa aynı kapıya çıkıyordu.

Yatağın üzerine oturdular ve konuşmaya daldılar. Birbirlerine hayatlarını anlattılar. Genç kadının hayatı acılarla, güçlüklerle doluydu. Çok küçük yaşta onu Amerika'ya getirmişlerdi; babası bir kazada ölmüş, annesi başkalarının evinde hizmetçilik yaparak çocuklarını büyütmek zorunda kalmıştı. Lizzie, New York'un batı yakasındaki uzak bir semtte, bir gecekonduda yetişmişti. Cinsellik açısından, her an tacizle karşılaşıyordu. Küçük sapık çocukların bu konuda bilmediği yoktu, büyüklerse şekerlemelerle, yiyeceklerle satın almaya çalışıyorlardı kızı. Namuslu kalabilmek için nice mücadeleler vermişti! Kendi inisiyatifiyle okula gitmek istemiş, üstündeki paçavralara rağmen birkaç yıl okumuştu. On üç yaşına geldiğinde gazetede gördüğü dadı aranıyor ilanına cevap verdi. Bunun öyküsü, Jimmie'yi derinden etkilemişti, çok acıklıydı genç kadının anlattıkları.

Çalışacağı yer, kapıcısı ve asansörü olan "şık" bir apartmandı. Hiç böyle güzel bir yer görmemişti Lizzie ömründe. Yedinci semadaydı mutluluktan, güzel hanımına ve cici bebeğe layık olabilmek için kendisine söylenen her şeyi derhal yapıyordu. Çalışmaya başlayalı iki gün olmuştu ki evin sahibesi çocuğun üzerinde bit gördü. Lizzie'ye doğru geldi ve saçını muayene etmek istedi. Lizzie "Sirke bunlar!" dedi. Saçlarında bit sirkesi olmayan kim-

se yoktu ki Lizzie'nin oturduğu mahallede. Ama güzel hanımefendi, ona iğrenç bir yaratıkmış gibi davrandı, hemen pılı pırtısını toplayıp evden gitmesini emretti. Ertesi gün, bir genelevde çalışmaya başlaması gerekti. Orada saçındaki bit sirkelerini nasıl temizleyeceğini, nasıl yıkanacağını, tırnaklarını nasıl temizleyeceğini öğrettiler ona, fiziksel bakımdan erkeklere çekici görünmek zorundaydı.

Jimmie bütün bunları hatırladı, karısının ayaklarına kapandı. Zorla ellerine sarıldı ve kötü bir şey yapmadığına yemin etti. İşlediği bütün hataları ona itiraf etti, daha kötülerini yapmadığına genç kadını inandırmanın en iyi yolu buydu. Artık hiçbir zaman aşkla oyun oynamayacağına dair yemin etti. Gidip hemen yoldaş Baskerville'i görecek ve "Aramızda her şey bitti" diyecekti.

O zaman Lizzie gözyaşları arasından ona baktı:

– Hayır, dedi. Gidip onu görmen gerekmez.

– Peki ne yapmalıyım?

– Sadece bırak onu... hiçbir şey anlatma. Her şeyin bittiğini o çok iyi anlar.

VII

Ama aşkınız öldüğünde, onu asfaltın üzerinde çürümeye bırakamazsınız, güzel bir cenaze töreni yapmak için dayanılmaz bir istek duyarsınız içinizde. Jimmie gece gündüz Baskerville yoldaşı ve onu gördüğü zaman ne yapacağını, neler söyleyeceğini düşünüyor; genç kadına çekeceği soylu ve tantanalı nutukları kafasında evirip çeviriyordu. Evelyn ile başbaşa olmalıydı o anda elbette ki, Gruptaki kıskanç cadalozların dik dik bakışları altında ne konuşulabilirdi? En iyisi ona gerçeği açıkça ve dürüstçe itiraf etmekti, Lizzie hakkında herşeyi anlatmaktı. Ne kadar iyi, ne kadar mertçe davranmıştı karısı ve ona karşı görevlerini ne kadar iyi anlamıştı genç makineci işçi. O zaman Baskerville yoldaşın güzel gözleri yaşaracak, koca sıfatıyla evlilik kavramına yüksek bir değer vermesini ve

sorumluluklarının bilincinde olmasını ne kadar takdir ettiğini söyleyecekti. Aşklarından vazgeçecekler, ama tabii her zaman çok iyi, samimi ve candan iki arkadaş olarak kalacaklardı. Hayalinde Jimmie onun ellerini tuttuğunu görüyor, bu şefkatli sözleri söylüyordu. Her zaman, *her zaman*. Ellerini tutmasa daha iyi olurdu, bunu biliyordu, neye karar vereceğini şaşırıyordu. Ta ki bir gün işten çıkıp eve dönerken, Jefferson sokağında, önü sıra neşeyle hoplaya zıplaya giden, yandan hindi tüyünün dimdik yükseldiği şık şapkalı, çıtı pıtı, zarif silueti fark edinceye kadar... Jimmie genç kadını uzaktan görmüş, kalbinin gümbür gümbür çarptığını hissetmiş, hazırladığı söylev aklından uçup gitmişti.

Kadın da onu gördü, yüzünde tatlı bir hoş geldin gülümsemesi belirdi. Dönüp Jimmie'ye yaklaştı, el sıkıştılar. "Aaa, bak sen hele! Ne hoş rastlantı!"

Jimmie iki kere yutkundu, sonra konuşmaya başladı: "Baskerville yoldaş..." Bir kez daha yutkundu ve yeniden konuştu: "Baskerville yoldaş..."

Genç kadın onun sözünü kesip "Ben Baskerville yoldaş değilim," dedi.

Jimmie bu beklenmedik sözlerin anlamını kavrayamamıştı: "Neden peki?" diye sordu.

– Haberi duymadınız galiba, dedi, sonra mutluluktan yüzü ışıldayarak ekledi: "Ben artık Gerrity yoldaşım."

Şaşkın şaşkın bakakaldı Jimmie.

– Yirmi dört saat önce evlendim. Kutlayın beni.

Kelimeler yavaş yavaş Jimmie'nin aptallaşan kafasına girdi. "Gerrity yoldaşla evlendiniz demek! Ama... ama... sizin evliliğe karşı olduğunuzu sanıyordum."

Genç kadın, iki inci dizisi gibi parlak, bembeyaz dişlerini gösteren en büyüleyici gülüşüyle gülerek: "Anlamıyor musunuz, Higgins yoldaş? Hiçbir kadın evliliğe inanmaz... günün birinde hayatının erkeğine rastlayana kadar."

Çok ani gelmişti bu haber. Jimmie şaşkınlıktan ağzı bir karış açık, öylece dikilip duruyordu. "Yine de, ben sa-

nıyordum ki..." Sustu. Aslında, o anda ne düşündüğünü bile bilmiyordu, ayrıca şimdi konuşmak çok yararsızmış gibi geliyordu ona.

Ama Evelyn, genç adam bir kelime söylemeden de, Jimmie'nin neden böyle cesaretini yitirmiş göründüğünü, neden ağzında bir şeyler geveledığini biliyordu. İyi yürekli bir kadındı, elini Jimmie'nin koluna dayadı. "Higgins yoldaş, kızmayın bana! Kötü şeyler düşünmeyin benim hakkımda!" dedi.

– Kötü şeyler mi? Yok canım! Neden düşüneyim ki?

– Canım siz bir genç kız olsaydınız, gider bir erkeğe evlenme teklif eder miydiniz?

– Yoo... Hayır... Yani olmaz...

– Hele kabul etmesi için yanıp tutuşuyorsanız, onu bu teklifi yapmak zorunda bırakmaya çalışırdınız, değil mi? Belki de adam çekingendir, hiçbir şey yapmaya cesaret edemez; o zaman, onun kafasına evlenme düşüncesini sokmak gerekir. Üstelik, olur ya, sizi isteyip istemediğinden pek emin değildir; o zaman da kendinizin arzu edilmeye değer olduğunuzu göstermeniz şarttır. Bir başkasına gitmek üzere olduğunuzu ona hissettirmekte yarar vardır! Kadınların taktiklerini bilmez misiniz?

Jimmie, yarı sersem gibiydi, ama "Evet" diyebilecek kadar net görmeye başlamıştı durumu. Gerrity yoldaş, yeniden elini uzattı: "Higgins yoldaş, dedi, siz iyi ve mert bir gençsiniz. Bana çok kızmadınız, değil mi? Arkadaş kalalım, ister misiniz?"

Jimmie yumuşak ve sıcak eli avucunda sıktı, parlak siyah gözlere baktı, günlerdir hazırladığı harika konuşmanın birkaç kelimesini mırıldandı: "Evet, arkadaş kalalım, her zaman, her zaman!"

VIII. BÖLÜM

Jimmie sorguya çekiliyor

I

Dünya savaşı var hızıyla devam ediyor, çarpışmaların vahşeti günden güne artıyordu. Bütün yaz boyunca Almanlar, Fransız ve İngiliz hatlarını dövmüşlerdi, İngilizler Çanakkale'de Türk ordularıyla gırtlak gırtlağa boğuşuyordu, İtalyanlar Trieste kapılarına dayanmışlardı. Almanlar kumanda edilebilir dev zeplinleriyle, Londra üzerine bombalar atmış, Alman deniz kuvvetlerine ait denizaltılar, yolcu gemilerini, gezici hastane olarak kullanılan savunmasız gemileri batırmışlardı. Uluslararası hukuka karşı işlenen bir suçu bildiren her haber, Birleşik Devletlerde protesto mektupları yazılmasına neden oluyor ve Leesville'de, gazetelerde, toplantılarda, Jefferson sokağındaki Kumme bisiklet fabrikasında yeni yeni tartışmalara yol açıyordu.

Bu dediğimiz yerde, tartışmalar pek de tarafsız sayılmazdı. Oraya müşteri yada ziyaretçi olarak gelen herkes, cephane sanayiini lanetli bir iş sayıyor, orada bir kaza meydana geldiğinde sevincini gizlemiyordu. Savaş gemilerinin yapıldığı tersanelerde yangın çıksa, cephanenin taşındığı demir yolu köprüleri havaya uçsa ve denizdeki gemilerde gizemli patlamalar olduğu duyulsa için için mut-

luluk duyardı bunlar. Kır saçlı, tomur tomur burunlu, top gibi yusyuvarlak kafalı, kupkuru ihtiyar babalık Kumme, yanında birisi okyanusu aşan yük gemisi filolarından söz etse, İngilizce, Almanca karışık küfürler etmeye başlıyordu. Bu gemilerin ambarları, Alman askerlerini öldürmek için üretilmiş top mermileriyle doluydu. Kendisini dinlemeye katlanacak birini bulduğunda, kemikli parmağını sallar, bu ülkede yaşayan Almanların köle olmadığını, kokmuş İngiltere'ye ve onun Wall-Street'teki hempalarına karşı yurtlarını korumaya hazır olduklarını söylerdi. Kumme Almanca basılmış bir gazete, yada Almanların davasını savunan İngilizce yayınlanmış bir dergiyi eline alır, bu yayınların bazı yerlerini işaretler, yüksek sesle herkese okurdu. İngiltere'ye, Fransa'ya, İtalya'ya ve Wall-Street'e karşı, insan beyninin hatırlayabileceği yada icat edebileceği her şey yaşlı adamın gözünde iyiydi ve doğruydu. Wall-Street'in Almanya'yı aldatmasına ve sömürmesine göz yuman Amerikan ulusuna da diş biliyordu. Birçok Amerikalı, toplumsal reformlar uğruna kendi ülkelerinin yönetimiyle mücadeleye girişmiş, Almanya'daki toplumsal sistemi benimsemişti. Bu kanıtları, şimdi Alman yanlısı propagandacılar malzeme olarak kullanıyor ve Jimmie Higgins bunları Sosyalist parti grubu üyeleri arasında yayıyordu. Toplantıdan çıkarken, Meissner ile kahvehaneye, Jerry Coleman'la buluşmaya giderlerdi. Her zamankinden çok on dolarlık paralar dağıtıyordu bu adam, savaş karşıtı broşürler basılması için kullanılacaktı bu dolarlar.

İhtiyar Kumme'nin, Heinrich adlı bir yeğeni vardı, o da arada sırada ziyarete gelirdi amcasını. İri yarı genç bir adamdı, oldukça da yakışıklı sayılırdı. İngilizceyi amcasından çok daha iyi konuşur, giyimine de çok daha fazla özen gösterirdi. Sonunda, onlarla birlikte kalmaya başladı bu yeğen ve Kumme onunla ortaklık kurduğunu açıkladı. Jimmie, bir yardımcıya ihtiyaçları olduğunu sanmıyordu, hele Heinrich gibi onarım işlerinden hiç mi hiç an-

lamayan biri tamamen fazlalıktı. Tekerlek milini, maniveladan ayırt edemezdi bu adam. Ama Jimmie, amca yeğen arasındaki bu anlaşmaya burnunu sokmak istemedi. Heinrich, iş elbiseleri giyip kasanın arkasına oturdu, on beş gün tamirhanede kaldı. Gelen gidenle alçak sesle bir şeyler konuşur dururdu. Sonra, dışarıda gezinmeye başladı ve günün birinde, Empire fabrikasında iş bulduğunu haber verip çıktı gitti.

II

Tamirhane ziyaretçileri arasına bir yenisi katılmıştı, Reilly adında bir İrlandalıydı bu. İrlanda, savaşta özel bir sorun oluşturuyordu; müttefiklerin vicdanlarındaki diken, zırhlarındaki delik, haklılık iddiaları zincirinde kopuk bir halkaydı. Bu yüzden, tamirhaneye bir İrlandalı geldi mi, Almanlar sevinirdi. Bu Reilly, bozulan fren düzeneğini yaptırmak için gelmiş ve dünyadaki son durum hakkında düşündüklerini anlatmasına yetecek kadar beklemişti. İhtiyar Kumme onun sırtını sıvazlamış, elini sıkmıştı. Görüşlerinin çok doğru olduğunu söylemişti ona, yine görüşmek için de anlaşmışlardı. Böylece, Reilly sık sık gelip onlarla sohbet etme alışkanlığı edindi. Cebinden "Hibernia" adlı bir gazete çıkarıyor, Kumme de ona tezgah altına sakladığı "Germania" gazetesini gösteriyordu. Bisiklet zincirini germeye yarayan bir düzeneğin üzerine eğilen Jimmie, onların tartışmalarını izliyor, bazen içinden gülüp dalga geçiyor, bazen "elbette, öyle ya" gibi sözlerle düşüncelerine katılıyordu.

Mevsim kıştı ve hava erkenden kararıyordu. Bir akşam, Jimmie atölyenin dibinde, elektrik ışığında çalışırken, Reilly gelip onu gizemli bir biçimde kenara çekti. Jimmie savaştan nefret ettiğini söyler ve savaşa karşı mücadele etme isteğini belirtirken samimi miydi? Empire fabrikaları her gün, insanları katletmekte kullanılacak binlerce top mermisi üretiyordu. Grev yapmak faydasız-

dı, ortalık muhbir kaynıyordu, ağzınızı açar açmaz kapı dışarı ediyorlardı fabrikadan. Atölyelerde bir yabancı herhangi bir şeye kalkıştığında, hemen yakalanıp hapse atılıyordu ve kuşkusuz, yerel hükümet ihtiyar Granitch'in arkasındaydı.

Bütün bunlar Jimmie için eski hikayelerdi, ama İrlandalı birdenbire yeni bir konuya girdi. Empire'de işi durdurmanın bir yolu vardı, birçok başka yerde denenmiş bir yoldu bu ve "verimli" olmuştu. Reilly, T.N.T'nin nerede bulunduğunu biliyordu, dinamitten yüzlerce defa daha patlayıcı bir maddeydi bu. Bisikletlerde kullanılan çelik tüplerle bomba imal edebilirlerdi. Jimmie fabrikayı bildiğinden oraya girmenin bir yolunu bulur ve birçok şeyi düzene koyabilirdi. Kazanılacak para büyüktü, bu işi başaranlar, yaşamları boyu kendilerini rahat ettirecek serveti elde edeceklerdi.

Jimmie sersemlemişti. Genç makine işçisi, Alman casuslarını kafasında deniz ejderlerine benzetip durmuştu o güne kadar. Ama işte bunlardan biri karşısında duruyor, Kumme'nin bisiklet onarım atölyesinin taş döşemesi üzerinden kafasını kaldırıyordu. Jimmie, kendisine yapılan öneriye, bu tür işlere hiçbir zaman karışmadığı şeklinde cevap verdi. Savaşı durdurmanın yolu bu değildi, böyle saldırılar, savaşı daha da kızıştırırdı. Adam, genç işçiyle tartışmaya girişti. Bu işten kimseye zarar gelmeyecekti, kimseyi öldürmek niyetinde de değillerdi. Patlama gece olacaktı, belki Granitch'in kasası zarar görecekti. Jimmie inatla direndi, neyse ki Grupta kafasına iyice yerleştirilen bir inanışa göre, hareket hiçbir zaman teröre başvurmayacaktı; yasal propaganda yapılacak, insanlar bilinçlendirilmeye çalışılacaktı.

İrlandalı önce öfkeye kapıldı, korkak dedi ona. Sonra, endişe içinde kendisini Empire fabrikası müdürlüğüne ihbar edip etmeyeceğini sordu. Jimmie gülerek Abel Granitch'e karşı hiç sempati beslemediğini, şeytan götüresi ihtiyar sülüğün kendi casuslarıyla kendisinin uğraşması

gerektiğini söyledi; orayla ilgili, ne çeşit bir iş olursa olsun, hiçbir şey yapmak istemediğini belirtti Jimmie. Böylece proje suya düştü. Ama genç işçi, artık gözünü açması gerektiğini anlamıştı. Ne kadar çok Almanın, hatta Alman kökenli olmayan savaş yanlılarının, bisiklet onarım atölyesini buluşma yeri olarak kullandığını fark etti. İrlandalı ile Kumme'nin yakışıklı ve kasıntılı yeğeni Heinrich arasında da çarçabuk dostluk kurulduğu Jimmie'nin gözünden kaçmamıştı.

Durum hızla değişiyordu, kritik bir noktaya varılması yakındı. Bir bomba patlatıldı, fakat Jimmie'nin beklediği tipte bir bomba değildi bu. Bir şubat gecesiydi, atölyeyi kapatmak üzereydiler ki Jimmie kapının açıldığını, dört kişinin içeri girdiğini gördü. Kafaları özel bazı işlerle meşguldü herhalde, ikisi Jimmie'ye doğru yöneldi, öteki ikisi de Kumme'nin yanına gitti. Birisi ceketinin yakasını tersine çevirerek, iğnelenmiş olan büyük altın yıldızı gösterdi ve "Ben hükümet ajanıyım, sizi tutukluyorum" dedi. Aynı anda öteki Jimmie'nin kolunu kavradı ve bileklerine kelepçe geçirdi. Elleriyle tutukladığı adamın üzerini yokladı, buna "Kıpırdama!" töreni denirdi. Bu sırada öteki iki adam Kumme'yi ele geçirmişti. Jimmie iki başka adamın, atölyenin arka kapısından girdiklerini gördü, ama bunların müdahalesine gerek kalmamıştı, zira Jimmie ve Kumme kaçmak amacıyla herhangi bir harekete kalkışamayacak biçimde, kıskıvrak yakalanmışlardı.

Onları götürüp bir otomobile bindirdiler ve derhal yola koyuldular. Sorularının hiçbirine cevap verilmedi; bu nedenle, çok geçmeden soru sormaktan vazgeçip sessizleştiler. Ama, dile getirmedikleri sessiz sorular kafalarında dönüp dolaşıyor, hayatımız boyunca acaba ne suçlar işledik ve bunların polis tarafından bilinme olasılığı nedir diye soruyorlardı kendi kendilerine.

III

Jimmie, hapishaneye götürüleceklerini sanıyordu, ama polis merkezinin üst katındaki bir salona götürülüp bekletildiler. Sonra Kumme'yi bir başka odaya aldılar ve Jimmie mahkeme gününe dek onu bir daha görmedi. Genç makine işçisi, karşısındaki ciddi görünümlü, asık suratlı adamdan gözünü ayıramıyordu. Bir çalışma masası başında oturuyordu adam, Jimmie ise kızgın saç üzerindeymiş gibi kıvranıp duruyordu. "Burada söyleyeceğiniz her şeyin aleyhinizde kullanılabileceğini size bildirmek benim görevim," dedi adam sonunda. Jimmie daha bu kelimelerin anlamını kavramaya zaman bulamadan, makineli tüfek gibi soruları ardı ardına sıralamaya başladı aynı adam. Bu sırada iki dedektif Jimmie'nin yanında ayakta duruyor, odanın öteki köşesindeki masada oturan stenograf acele acele söylediği her şeyi not ediyordu. Jimmie bu stenograf denen kadın türünü iyi tanıyordu, zaten kısa bir süre önce, onlardan birine hemen hemen aşık olmamış mıydı?

– Adınız ne? diye sordu ciddi genç adam. "Nerede oturuyorsunuz?" ve ardından: "Bu bombalar komplosu hakkında bütün bildiklerinizi anlatın!"

– Hiçbir şey bilmiyorum! diye bağırdı Jimmie.

– Federal hükümetin elindesiniz, dedi genç adam. Tek şansınız bildiklerinizin tümünü itiraf etmeniz. Bize yararlı olmayı kabul ederseniz, belki buradan çıkabilirsiniz.

– Hiçbir şey bilmiyorum ben! diye yineledi Jimmie.

– Empire fabrikalarının dinamitleneceğinden söz edildiğini duymuş muydunuz?

– E... Evet bayım.

– Kimden duydunuz?

– Bir adamdan... Jimmie verdiği sözü hatırladı. Adını... adını söyleyemem.

– Neden?

– Çünkü doğru olmaz.

– Siz fabrikaları dinamitleme gibi bir eyleme inanıyor musunuz?

– Hayır, bayım! Jimmie çok içtenlikle olumsuz yanıtlamıştı bu soruyu, ama öteki onun yakasını bırakmadı, sözleriyle Jimmie'yi yola getirmeye çalıştı. Bütün ülkede korkunç suçlar işlenmeye başlanmıştı, hükümet buna son vermek istiyordu. Her yurttaşın elinden geldiği kadar hükümet görevlilerine yardımcı olması gerekirdi. Jimmie dinledi, endişeden alnı terlemişti, fakat bir işçi yoldaşını ele vermeyi içine sindiremiyordu. Hayır, genç adamın onu uyardığı gibi on yıl hapis cezasına çarptırılsa bile, yapamazdı bu ispiyonculuğu.

– Demek Reilly'ye bombalarla hiçbir ilginiz olmadığını söylediniz, öyle mi? Jimmie "Evet, aynen bunu dedim," diye atıldı. Zavallının kafası öylesine karışmıştı ki, cevabında asla söylemeyeceğine yemin ettiği şeyi itiraf ettiğinin farkında bile değildi.

Engizisyon sorgucusu her konuda, her şeyi biliyordu sanki. Jimmie'ye, Kumme'nin nasıl Empire fabrikaları hakkında küfürler ettiğini, ülkeye ve Başkana sövdüğünü, Reilly ve adını bilmediği bazı Alınanlarla nasıl alçak sesle bir şeyler konuştuğunu, Kumme'nin yeğeni Heinrich'in çelik tüpleri kestiğini nasıl gördüğünü anlattırmakta zorluk çekmedi. Sonra, sorgucu Jerry Coleman'dan söz etti. Jimmie ne kadar para almıştı ve aldığı paraları ne yapmıştı? Jimmie isim vermekten kaçınıyordu, ama genç adam parayı belki de kendisine sakladığını ima edince, bizim usta bir tek dolar bile saklamadığını, arkadaşı Meissner'in de paraya dokunmadığını, zaten Jerry Coleman'a aldıkları her sent için makbuz verdiklerini, ev kirası bile ödemede güçlük çektiklerini anlattı. Polis, Parti Grubu üyelerinden Gerrity yoldaş ve Mary Allen yoldaşa sorup bunların doğruluğunu soruşturabilirdi.

Bunun üzerine, sorgucu Jimmie'yi harekete katılan Almanlar hakkında konuşturdu. Örneğin bira işçisi Meissner, diyordu genç adam, o da müttefiklere lanet edenler-

den, sayan sövenlerden biri değil miydi? Bu bomba olayında onun da parmağı vardı. Jimmie öfkelenmişti. Arkadaşına iftira atılıyordu. Schneider yoldaş alabildiğine dürüst bir sosyalistti ve sosyalistlerin bombayla hiçbir ilgisi olamazdı! Peki, Emil Forster boş zamanlarında patlayıcılar üretmiyor muydu? Jimmie çok kızmıştı bu sözlere. Genç Emil'i iyi tanırdı, halı desinatörü ve müzisyendi, birileri onun hakkında yalan yanlış hikayeler anlatmış, iftira etmişlerdi, hepsi bu. Sorgucu daha bir saat böyle soru sormaya devam etti. Jimmie'yi kuşkuyla kıvrandırıyor, eziyet ediyordu. Sonra biraz gevşedi, asık suratı yumuşadı ve bütün bu soruları yalnızca Alman yanlısı duygularının kuşkulu kıldığı bazı adamların neler bildiğini anlamak için sorduğunu açıkladı. Hayır, hükümet Schneider ve Forster'i suçlamıyordu, iyi niyetli sosyalistlerden de hiçbirinin üzerine suç yıkılmış değildi. Adını söylediği kişiler, bütün ülkede, cephane fabrikalarında sorun yaratmak için avuç avuç para saçan Alman teröristlerin oyuncağı olmuşlardı, işte bu kadar basitti her şey.

IV

Adalet Bakanlığının "özel bir ajanı" olduğunu açıklayan sorgucu, Jimmie'ye konferans çekmeye devam ediyordu. Onun gibi samimi bir insan, Amerika'da emeği burnundan çekip istediği yönde sürüklemek amacıyla, Amerikan sanayisini yıkmaya çalışan teröristler tarafından kullanılsa, kendinden utanması gerekirdi.

– Ama onlar cephane üretimini engellemeye çalışıyor! diye bağırdı Jimmie.

– Amerika'nın üretimi bırakmasını, Almanya'nın daha fazla cephane üretmesini istiyorlar da ondan!

– Ben Almanya'da da silah ve cephane üretilmesine karşıyım!

– Bunu önlemek için ne yapabilirsiniz?

– Ben enternasyonalist bir sosyalistim. Kendi ülkemde

savaşa karşı çıktığımda, sosyalistlerin başka ülkelerde de savaşa karşı çıkmalarına yardım ederim. Nefes aldığım sürece, bu mücadeleyi bırakmaya niyetim de yok!.. Yoldaş Jjimmie Higgins, kaderini avucunda tutan, hükümetin "özel ajanı"nın karşısında barışçılık yemini etmeye başladı. Jimmie'nin karşısında kimse savaşı savunmamalıydı, anında cevabını verirdi; isterse ondan sonraki hayatı hapishanelerde geçsin, umrunda değildi!

Genç adam gülmeye başladı, böyle bir şeyin mümkün olabileceğine Jimmie sorgunun başında inanmazdı. "Higgins, budalanın birisiniz siz. Yine iyi bir yıldız altında doğmuşsunuz ki, güven duyduğunuz adamlardan biri hükümetin dedektifiydi. Yaptığınız bütün bu itiraflardan sonra, eğer biz sizin hakkınızda her şeyi bilmesek, suçsuzluğunuzu kanıtlayana kadar zor zamanlar geçirirdiniz doğrusu."

Jimmie'nin ağzı açık kalmıştı: "Kimmiş güvendiğim hükümet dedektifi?"

– Reilly, dedi genç adam.

– Reilly ha! Ama bana öneriyi yapan o idi!

– İyi ya, sen de kanmamışsın, zokayı yutmamışsın neyse ki. Kendi kendini kutlamalısın!

– Belki Heinrich'i de kandırmaya çalışmıştır!

– Hayır, Heinrich'in kandırılmaya ihtiyacı yoktu. Bu soruşturma Heinrich yüzünden başlatıldı. Ülkenin her yerine saçtığı patlayıcıları kendisi imal ediyordu. Kumme'nin yeğeni değil o, von Holtz adında Prusyalı bir subay, Kayzer'in de yakın arkadaşı.

Jimmie'nin dili tutulmuştu sanki. Vay canına! Demek Kumme'in bisiklet mağazasının arka tarafında oturmuş, gülerek, eğlenerek Kayzer'in yakın arkadaşlarından birinin piposunu doldurmuştu. Üstelik aptal ve beceriksiz bulurdu Kayzer'in bu samimi dostunu. Elinden bir iş de gelmezdi bu soylu subay bozuntusunun, o kibarca cebinden işlemeli mendilini çıkarıp burnunu silene kadar, bir usta bilyeli rulmanı söker de takardı bile.

"Özel ajan" Bay Harrod, Jimmie'ye bütün söyledikle-

rinin yazıldığı tutanağı imzalaması gerektiğini söyledi. Jimmie düşürüldüğü durumdan dolayı öylesine öfkeliydi ki, zaten canına minnetti imzalamak. Ayrıca kefalet bedeli ödemek zorundaydı. Lehine tanıklık edecek birini tanıyor muydu? Jimmie karmakarışık kafasını zorladı. Gerçekten Almanlarla işbirliği yapmadığına inanırsa, yoldaş Dr. Service belki razı gelirdi buna. Bay Harrod, onu ikna etmeyi üzerine aldı, sanki bir tanıdığıymış gibi Dr. Service'i telefona çağırdı, ona olup biteni anlattı. Sonunda Dr. Service, Jimmie'nin mahkemede, jüri önünde tutuksuz yargılanması için kefalet bedeli olarak iki bin dolar yatırmayı kabul etti. Bay Harrod, eğer Dr. Service ertesi sabah gelmeye ve orada hazır bulunmaya söz verirse, hükümetin onun sözünü kayda geçireceğini ve sanığı gece için serbest bırakacağını bildirdi. Doktor söz verdi ve Jimmie ertesi sabah, saat ona kadar salıverildi. Kafesten uçan bir kanarya gibi hemen fırladı gitti.

V

Kimseye bir kelime bile söylememesi tembih edilmişti, o da Lizzie'ye bir motosikleti onarırken geç kaldığını söyledi. Ertesi sabah, kuşku uyandırmamak için her zamanki saatte kalktı. Gidip atölyeyi görmek istedi, orası kapalıydı ve kapısında bir polis bekliyordu. Bir *Herald* gazetesi satın aldı, ilk sayfada Leesville'de ortaya çıkarılan korkunç Alman komplosu anlatılıyordu. Altı terörist yakalanmış; hepsi Empire fabrikalarına konulmak üzere getirtilmiş on ikiden fazla bomba ele geçirilmişti. Kanada'da bir köprüyü havaya uçuran ve büyük transatlantiklerden birine bomba yerleştiren Franz Heinrich von Holtz nihayet kıstırılmış ve polisin eline düşmüştü.

Kararlaştırılan zamandan yarım saat önce Jimmie, Polis Merkezinin önünde bekliyordu. Dr. Service geldi, ikisi içeri girdiler ve anlaşmayı imzaladılar. Çıkarken, doktor ekşi suratlı ve öfkeliydi. Jimmie'ye arabasına binme-

sini emretti ve orda iyice fırça çekti ona. Jimmie'yi istediği yere götürmüştü, ona diz çöktürmüş ve ayağa kalkmasına izin vermeden önce anasından emdiği sütü burnundan getirmişti. İşçi parçası ne olacak, kendini ne sanıyordu! Genç bir horoz gibi kendinden emin öne atılmış, cephane sevkıyatını durdurarak savaşa son vermeye kalkışmıştı. Kendinden daha yaşlı ve daha akıllı olanların sözüne kulak asmamıştı! Sonu nereye varmıştı görün işte: Kayzer'in yakın bir arkadaşının emri altında ve satılmış biri sıfatıyla, yangın çıkartan haydutlar çetesine kendini yakalattırmıştı!

Jimmie'cik kendini savunmaya bile kalkışmadı. Bu kez, buna cesareti yoktu. Kötü bir niyet beslemediğini tekrarlayıp duruyordu; yalnızca lanetli bir şey olan cephane imalatı aleyhine propaganda yapmıştı...

– Lanetli mi? diye sözünü kesti doktor yoldaş. İnsanlığın özgürlüğünün bağlı olduğu bir şey bu!

– N... Ne... Ne? diye kekeledi Jimmie. Çünkü bu kelimeler onun kulağına deliliğin ta kendisi gibi gelmişti.

Öteki açıkladı: "Amacı komşularını yok etmek olan bir ulus, işe koyulur ve tüm enerjisini toplar, top mermileri üretmeye harcar. Dünyanın özgür ülkeleri onu bu yolda izlemek istemezler, bunu yapmaya onları ikna edemezsiniz, çünkü savaşa inanmazlar; komşularının niyetinin bu olduğuna inanmak istemezler. Böylece, kendilerine saldırıldığı zaman, kurtuluş için tek yapabilecekleri, savunma araçlarını serbest piyasadan satın almaktır. Siz onları bu haktan yoksun etmek, onlara ihanet etmek, onları savaş canavarının postalları altına itmek istiyorsunuz. Siz adalete inandığınızı söylüyorsunuz, yine de böylesi bir terörün aleti oluyorsunuz. Alman parası yiyorsunuz...

– Hiçbir zaman Alman parası yemedim! diye öfkeyle bağırdı Jimmie.

– Kumme ödemiyor muydu ücretinizi?

– Evet, ama emeğimin karşılığını ödüyordu. Ben onun atölyesinde günde on saat çalışıyordum.

– Peki, Jerry Coleman size para vermedi mi?

– Evet, ama o para propaganda içindi. "Barış için Ulusal Emekçiler Konseyi" temsilcisiydi Jerry Coleman.

– Nasıl bu kadar eşek olabiliyorsunuz? Haberleri okumuyor musunuz? Okumuyorsunuz elbette... Alman paçavralarını okursunuz siz. Doktor yoldaş not defterini çıkardı, içi gazetelerden kesilmiş kupürlerle doluydu. New-York gazetelerinin birinden kesilmiş bir yazı seçti. Burada "Barış için Ulusal Emekçiler Konseyi" denilen örgütün yürütme komitesi üyelerine karşı, grevlere ve kargaşalığa neden olmak suçlamasıyla, hükümetin giriştiği bir operasyondan söz ediliyordu. Bu örgütün kurucusu "Wall-Street kurdu" namıyla bilinen bir adamdı. Prusya ordusunun bir subayı aracılığıyla sağladığı fonlarla kurmuştu örgütü. Bu Prusyalı subay Alman kordiplomatiğine bağlıydı ve dost bir ülkede özel mülkleri yıkmak ve komplolar düzenlemek için resmi dokunulmazlığından yararlanmıştı. Ne diyebilirdi Jimmie şimdi bunlara karşılık?

İlk kez, Jimmie'ceğizin diyeceği hiçbir şey yoktu. Yerin dibine batmış, sus pus olmuş oturuyordu. Anlaşılan, yalnız Cumartesi akşamları Kumme'nin ödediği ücret değil, Jerry Coleman'ın avucuna bıraktığı on dolarlık kağıt paralar da Kayzer'in hazinesinden geliyordu. Bir de bakarsın, radikal hareketin tümü Kayzer'in eline geçer ve Jimmie partiden kovulurdu.

IX. BÖLÜM

Jimmie Higgins doğaya dönüyor

I

Kumme'nin bisiklet mağazası bir daha açılmadı, devren haraç mezat satıldı. Jimmie Higgins bu gelişmeleri yakından izliyordu. Keşke sosyalist propaganda parasını çarçur etmesiydi, normal insanlar gibi ücretlerini biriktirebilseydi, şu küçük ticarethaneyi satın alıp, her şeye yeniden başlar, hayatına bir çeki düzen verirdi. Ama böyle hesaplar nerde, o nerdeydi! Bu türlü umutlanmalar onun neyineydi. O, ülkenin Başkanının "sanayi hizmeti" adı altında tanımladığı konumda kalmak zorundaydı. Bir başkasının yararına çalışmayı sürdürmeli ve karşısına ilk çıkanın insafına teslim etmeliydi kendini.

Demiryolu atölyelerinde iş buldu, ama aradan birkaç hafta geçmiş geçmemişti ki personel arasında sendika kurmak isteyen bir örgütleyici çıka geldi. Tabii, Jimmie üye yazıldı sendikaya, nasıl reddetsin ki? Fakat ücretini almaya gittiğinde bir de ne görsün, zarfın içinde yeşil bir kağıt vardı. Atlantic Western Railroad Company'nin artık onun hizmetine ihtiyacı kalmadığı yazılı değil miydi kağıtta? Hiçbir açıklama yoktu ve zaten hiçbir açıklamaya gerek de yoktu, çünkü Jimmie uzun çalışma yıllarında, Amerika'daki ücretli kölelik yöntemlerini iyice bellemiş-

ti. Şimdi, tatlı ve yumuşak deyimiyle "sanayi hizmeti" deniyordu bu köleliğin adına.

Bir kamyoncunun yanına yardımcı şoför olarak girdi. Görüp göreceği işlerin en çetiniydi bu; patronun dar kafalılığı işin zorluğunu katmerleştiriyordu. Politikadan, savaştan falan konuşmaya yanaşmazdı adam. Jimmie bu işten hiç hoşnut değildi. Belki de baharın gelmesi damarlarındaki kanı harekete geçirmişti kim bilir; Pazar gazetesini gözden geçirdi ve bir çiftlik işi ilanına gözü takıldı. Çiftçi kendine ırgat arıyordu. Kentten altı mil uzakta, kırdaydı çiftlik. Adayla yaptığı yürüyüşü hatırlayan Jimmie, bir sonraki Pazar günü yola koyuldu. Çiftlik işlerinden hiç anlamazdı, ama düşündükçe cephane imalatının kırsal bölgelerdeki çoğu işçileri topladığından dolayı, çiftçinin kim olursa olsun bir yardımcı bulduğuna sevineceğine karar verdi. Çiftlikte ailece kalabilecekleri bir ev vardı ve Jimmie, Pazartesi sabahı eski işvereninin kamyonunu tutarak birkaç parça eşyasını çiftliğe taşıttı. Dostu Meissner'e veda etti ve ertesi gün inek sağmayı, çift sürmeyi öğrenmeye girişti.

İşte, Jimmie kadim doğa ananın sinesine dönmüştü. Ne yazık ki, özgür bir insan olarak, neşe ve sağlık bulmak için, kendi yolunu çizmek ve yeni bir hayata başlamak için sokulmuyordu toprak ananın bağrına. Toprağın kölesi olup çıkmıştı, şafaktan gün batımına kadar tüketiyordu gücünü, aldığı parayla ancak ailesinin karnını doyurabiliyordu. Jimmie'ye ait zamanın asıl sahibi çiftçiydi. Huysuz ve cimri bir adamdı bu, Jimmie de bütün kalbiyle nefret ediyordu ondan. Atlarına küfreder, kira ile tuttuğu ırgatına haşin davranırdı. Jimmie'nin tarım ekonomisi konusundaki eğitimi, John Cutter'in de en az kendisi kadar köle olduğunu fark etmesine yetmiyordu. Leesville'deki First National Bank şubesi müdürü Ashton Chalmers'e ipotek yüzünden borçlu kalmıştı çiftlik sahibi. Jimmie gibi, sabahtan akşama kadar aşırı bir çabayla kendini tüketiyor, üstelik bir yığın endişe ve korku yaşıyordu. Çiftçi-

nin karısı, aylak bir hastalık hastasıydı; göğsünde birtakım ağrılar duyuyordu sözüm ona, eczane "müstahzaratı" namına ne bulursa, zavallı Bayan Meisser'in yaptığı gibi deva niyetine yutuveriyordu.

Her nasılsa, Jimmie mutlu ve neşeliydi, çünkü yeni yeni şeyler öğreniyor ve kırdaki yaşamın çocukları için ne kadar sağlıklı olduğunu görüp seviniyordu. Yoksul, küçücük hayatlarında hiçbir zaman bulamadıkları temiz bir hava soluyor ve iyi besleniyordu çocuklar. Tüm yaz boyunca toprağı çapaladı, ekti, dikti, atlara, ineklere baktı, domuzları, tavukları besledi. Ara sıra çiftlik arabasıyla alışveriş yapmaya, şehre inerdi. Akşamları, sosyalist gazete okumaya bile gücü kalmazdı. Altı ay boyunca, bıraktı dünya bildiği yolda yürüsün; karışık, dolambaçlı sözler neyine gerekti, dünya ulusları umutsuzca vuruşacaktı her hal-ü kârda, daha çekilecek nice müthiş acılar bekliyordu insanları. Şimdi Alman kolorduları, Verdun müstahkem mevkiine saldırmak üzere öne atılıyordu. O korkunç beş ay boyunca, dalga dalga gelip çarptılar Verdun savunma hattına; ucu bucağı yoktu cephenin, sonu gelmiyordu akınların. Dişini sıkmış, "Düşmana geçit yok!" diyordu Fransız halkı. Ve uygarlığın geri kalanı nefesini tutmuş, bekliyordu.

II

Bir Cumartesi akşamı, çevredeki yolların kavşağında bulunan malzeme deposuna gittiğinde, bu konuyu konuşmak için fırsat yakaladı Jimmie. Oradaki insanlar onun için yeni tiplerdi, işçilerden öylesine farklıydılar ki başka bir gezegenden gelmişe benziyorlardı. Jimmie'ye evvelce, bu "toprak adamları" ile alay etmeyi öğretmişlerdi; aydınları, entelektüel bakımdan, kayıp bir çağın kalıntıları sayarlardı bu insanları. Ama, onlarla "derin konuların" içine dalma zamanı gelmişti. Müttefiklerin, Almanlardan kalır yanı olmadığını açıklamakla söze başladı. Henüz

pek zorlukla karşılaşmamıştı, çünkü hepsi ders kitaplarında "Angliş" diye okudukları İngilizlerden nefret etmeyi öğrenmişlerdi. Fransızlarla "Eytalyanlara" gelince, onlar hakkında fazla bir şey bilmiyorlardı. Fakat Jimmie, Amerikan hükümetinin de Alman hükümetinden farksız olduğunu, bütün hükümetlerin kapitalistlerce yönetildiğini, hepsinin de yabancı pazarları fethetme ya da benzeri çıkarlar elde etmek amacıyla harbe girdiğini söyleyince, kulağının dibinde arı kovanı gibi uğuldayarak itirazlara başladılar. "Ne yani, Amerikan orduları da Prusyalıların Belçika'da yaptıklarını mı yapacak?" Jimmie bu soruya evet deyince, bisküvi kutusu üzerinde oturan bir çiftçi öfkeyle ayağa kalktı ve genç işçinin omzuna vurarak: "Bak dostum, sen iyisi mi çek git buradan. Böyle konuşur durursan, katrana batırılmış tüylü paltoyu geçiriverirler sırtına ha!" diye öğütledi.

Jimmie konuyu "kapatmayı" daha uygun buldu. Elleri satın aldığı mallarla dolu olarak çıkarken, onun konuşmasını dinleyen, beyaz favorili yaşlı bir aile babası kalktı ve arkasından geldi. "Yolum sizinkiyle aynı, arabama binin" dedi. Jimmie atlı arabaya tırmandı ve sıska yaşlı atlar gecenin koynunda, ağır ağır yol alırken, arabacı Jimmie'ye hayatıyla ilgili sorular sordu. Nerede doğmuş, nerede büyümüştü? Bir insan tüm ömrü boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşar da ülkesi hakkında nasıl bu kadar az şey bilebilirdi?

Yaşlı çiftçinin adı Peter Drew idi. Birinci Bull-Run savaşında çarpışmış, Kuzey Virjinia ordusuyla ta Richmond'a kadar tüm savaşlara katılmıştı. Bu nedenle, Amerikan ordularının nasıl savaştığını biliyordu. Ülkenin bütünlüğü uğruna, bir milyon özgür adamın nasıl gelip orduya yazıldığını, görevlerini nasıl layıkıyla yerine getirdiğini, sonra nasıl sakince çiftçilik olsun, demircilik olsun, işleri başına döndüklerini Jimmie'ye anlatabilirdi. Jimmie'nin Kuaker arkadaşı, Mary Allen yoldaş, "Zor kullanılarak bir yere varılmaz" derdi. Bunu da yaşlı adama an-

lattı ama bunu söyleyenin Amerikalı olamayacağı, gerçek bir Amerikalının asla böyle bir söz söylemeyeceği cevabını aldı. Çünkü yaşadıkları ülkede, tarihte birçok sorun zor kullanılarak çözülmüştü. Köleliğin kaldırılması zora başvurularak gerçekleştirilmişti ve sorun öylesine ortadan kaldırılmıştı ki, insan Güney bölgelerinde yolculuk yaparken tekrar bu konudan söz etmek isteyen bir kişiye bile rastlayamazdı.

Jimmie bütün bunları bilmiyordu, Amerika Birleşik Devletleri hakkında ne türden olursa olsun, hiçbir bilgisi yoktu. İhtiyar, ülkenin bir gencin böylesine cahil kalmasına göz yumduğunu görmekten endişeye kapıldığını söyledi. Yoksa bu değerli gelenekler, Jimmie'ye göre ölü yazıtlardan başka bir şey değil miydi? Yaşadıkları toprağı özgürlüğe kavuşturmak uğruna ve Jimmie'lerin özgür doğup özgür yaşaması için canlarını feda eden bunca kahramanın adını, verdikleri savaşların adlarını bile bilmiyordu, öyle mi? İhtiyar adamın sesi titriyordu, elini Jimmie'nin dizi üzerine koydu. Genç sosyalist kendisinin de hayaller kurduğunu açıkladı. Uluslararası çapta özgürlükler için savaşıyordu; yurtseverliği bir ülkeyi aşıyordu, daha yüce, daha geniş bir vatanseverlikti onunki. Mükemmel, dedi ihtiyar çiftçi, ama tırmanılan merdiveni devirmek neden? Ülkenin en iyi yönlerini tanımamak ve tanıtmamak neden? Peter Drew, Abraham Lincoln'un bir söylevini dinlemişti, buradan bazı sözler aktardı. Eğer bugün yaşasaydı, Lincoln'un ülkeyi Wall-Street'in yönetmesine karşı çıkacağından kuşku mu duyuyordu Jimmie? Halkın Lincoln gibi insanları örnek aldığı ve bunların rehberliğinde yaşadığı bir dönemde, özgürlük ve demokrasi ideallerine karşı çıkan birkaç kötü adam yüzünden, ülke ayaklar altında çiğnenip şanlı geçmişine kara leke mi sürülmeliydi?

Bu eski asker, Jimmie'nin evinden bir mil uzaklıktaki çiftliğinde yaşıyordu ve Jimmie'nin kendisini ziyaret etmesini istemişti. Ertesi gün pazardı, öğleden sonra Lizzie

en yeni elbisesini giydi, Jimmie en küçük iki çocuğu el arabasına yerleştirdi, küçük Jimmie'yi de tombul elinden tuttu ve ihtiyar çiftçinin babasının kurduğu çiftliğe doğru yola çıktılar. Bayan Drew yumuşak ve hoş yüz çizgilerine sahip ama yorgun görünen bir yaşlı kadındı. Açık mavi gözleri misafir severlikle gülümsüyordu. Olgun şeftalilerle dolu bir sepet çıkardı ortaya, oturdu Lizzie ile çocukların yetiştirilmesi hakkında tatlı tatlı sohbete girişti. Bu sırada Jimmie ve yaşlı adam mutfak kapısı yanındaki bir karaağacın altına oturmuş, Amerika'nın tarihi konusunda tartışıyorlardı. Jimmie, Peter Drew'un anlattığı eski savaş öykülerini, esir düşenlerin çektiği çileleri, akıllara durgunluk verecek kahramanlık ve fedakarlık hikayelerini dinliyordu. O güne kadar savaşa dışarıdan bakmıştı, şimdiyse kendi ruhunun derinliklerine bir göz atıyor, bir insanın nasıl olup da savaşa gitmek için evini ve sevdiklerini terk etmek isteyeceğini, inandığı ülkesini korumak için acı çekmeye ve ölmeye rıza göstereceğini anlamaya başlıyordu.

Onun için yeni bir düşünce daha vardı: Bu yaşlı adam bir askerdi, dört yıl boyunca aralıksız çarpışmış, yine de iyi yürekliliğinden hiçbir şey kaybetmemişti. Sevimli, cömert ve iyi huyluydu. Jimmie'ye alay etsin diye öğretilen sözlere, o yücelik katıyordu. Böyle bir adama saygı duymamak olanaksızdı ve Jimmie yavaş yavaş Peter Drew'un durmadan sözünü ettiği "Amerikan ruhu"nun var olduğuna inanmaya başladı. Belki de ülkede Wall-Street spekülatörleriyle ayyaş siyasetçilerden, ucu demir sopalı polislerden, süngülerini yeryüzündeki kaderlerini değiştirmeye kalkışan işçilerin vücuduna saplanmaya hazır tutan milis güçlerinden başka şeyler de vardı!

III

Yazın, Jimmie işinden birkaç gün izin alıp Alman teröristlerin mahkemesinde tanıklık yapmaya gitti. Kumme, Heinrich ve bisiklet mağazasına gelip giden herkes hakkında bütün bildiklerini anlattı. Bu önemli bir davaydı ve bitmeden önce Jimmie Empire fabrikalarını havaya uçurma girişimine katılma önerisini geri çevirdiğine şükretti. Jimmie'nin eski patronu altı ay hapse mahkum edildi, Heinrich ve suç ortakları ikişer yıl hapis cezası aldılar. Yasalar daha fazla cezaya izin vermiyordu, kentin refah düzeyinin bağlı olduğu endüstri kuruluşlarına karşı girişilecek yıkıcı bir hareket için müebbet hapis cezası taraftarı olan Leesville *Herald* gazetesi derin bir hayal kırıklığı içindeydi.

Mahkemeye gelenler arasında, *İşçi*'nin editörü Smith yoldaş da vardı. Jimmie onunla birlikte Tom'un "Büfeteriya"sına gitti ve orada Empire fabrikalarında gelişen son olayları öğrendi. Hoşnutsuzların hareketi tamamen bastırılmıştı, atölyeler gece gündüz, tam randımanla çalışıyordu. Durmadan yüzer yüzer yeni işçi alınıyor, özellikle kadın ve genç kızlar tercih ediliyordu. İş gittikçe hızlanıyor, günde on binlerce top mermisi imal ediliyordu. Yine de gözü doymuyordu idarenin; yeni yeni ek binalar inşa ediliyor, cephane üretimi koca bir leke gibi çevreye yayılıyordu. Kentin yakınlarında bir yerde, yeni bir patlayıcı fabrikası kurulacağından söz ediyordu herkes, çünkü obüslerin imal edilir edilmez doldurulması isteniyordu.

Leesville'de alem yine ol alemdi; spekülatörler malı götürüyordu ve kentin ileri gelenleri için her gün karnaval dı. Schmith yoldaş, Jimmie'yi oturduğu yerde oturması için uyardı, çünkü Leesville'de artık bir işçinin yiyecek bir lokma ekmek bulması bile zorlaşmıştı. Dereye bakan tepelerde ise, yeni saraylar yükseliyordu. Ülkenin batısında nereye gidersen git hep aynı diyordu genç editör, zenginler parayı ne yapacaklarını bilmiyor.

Davanın sona erdiği günün akşamı Jimmie kentte kalıp Grup toplantısına katıldı, geciken aidatlarını da ödemek istiyordu. Bütün eski arkadaşlarına rastladı orada, Vahşi Bill de kalkıp bir nutuk attı. Bill elinde, Wall-Street'in yakalandığı zır deliliği anlatan bir gazete kupürü tutuyordu. Cephane fiyatları akıl almaz değerlere ulaşmıştı, New-York'ta "Büyük Beyaz Cadde" denilen Broadway'de, millet sokağa dökülmüş, çağdaş bin bir gece şenliklerini kutlamak için herkes hoplaya zıplaya dans ediyor, dünyada eşi benzeri görülmemiş bir savurganlıkla, vur patlasın çal oynasın eğleniliyor, ziyafetler çekiliyordu. "İşte, bu rezillik için bizim dünyaya köle gelip köle gitmemizi istiyorlar!" diye kükredi Vahşi Bill. Polis burnunu dümdüz edip üç ön dişini kıralı beri, Bill her zamankinden daha vahşi görünüyordu. "Bu yüzden tezgahlara zincirlendik, hele bir ağzımızı açmaya görelim, kendimizi hapiste buluyoruz! Aman Granitch için milyonları üst üste yığalım, tek ki genç Lacey şarkıcılarla evlenebilsin ve onları meşhur edebilsin, ya da bir başkasının karısını kaçırabilsin gönlünce, aha şimdi tam da bunu yaptığı söyleniyor!"

Sonra genç Emil Forster konuştu, korkunç dünya krizinin içsel yönelimini açıkladı. Rusya müthiş bir saldırıya geçmişti, amacı Avusturya'yı ezmekti; aynı anda İngiltere de yeni ordu birlikleriyle, Somme nehri boyunca yığınak yapıyordu. Bu iki devasa harekat için obüs gerekiyordu, milyonlarca, milyonlarca obüs. Yeterli sayıda obüsü ancak Amerika Birleşik Devletleri üretebilirdi. Demiryolları obüs yüklü trenlerden geçilmiyordu, son istasyonlarda, limanlarda dağ gibi üst üste yığılıyordu top mermileri. Buharlı gemi filoları, ambarları ağzına kadar top mermisi dolu, İngiltere'ye, Fransa'ya doğru yola çıkıyordu; bir de Arkangelsk'e doğru dümen kıranlar vardı, Rusya'ya obüs taşıyan şileplerdi bunlar. Tabii Alman deniz üslerinden denizaltılar kalkıyor, cephane taşıyan yük gemilerini durdurmak için okyanusa açılıyordu; dünya pat-

lamak üzere olan bir barut fıçısından farksızdı. ABD Başkanı, bir dizi notayla Almanya'yı yolcu gemilerine saldırmamaya razı etmişti; iyi hoş da, bu vaadi tutmak pek o kadar kolay değildi, birbiri ardına kazalar patlak veriyor, insanlar gazaba geliyordu. Her geçen saat, artık Amerika'yı feci bir savaşın girdabına çekiyordu. Jimmie'nin çiftliğe döndüğünde rapor ettiği tablo işte buydu. Jimmie, aklı başında insanların doğa ananın bağrında tattığı huzur ve neşeden nasibini alamıyorsa, bunda şaşılacak bir şey yoktu!

X. BÖLÜM

Jimmie Higgins patronla karşılaşıyor

I

Jimmie Parti Grubu toplantısından ayrıldığında gecenin geç bir saatiydi. Tramvaya bindi, sonra iki mil kadar yaya yürüdü. Tam yokuş aşağı ineceği bir tepeye varmıştı ki sağanak yağmur boşandı. Karanlıkta, yağmur altında gidiyordu. Birçok kez yolunu şaşırdı, çukurların içine yuvarlandı. Birdenbire dengesini kaybedip, yüzüstü boylu boyunca çamura uzandı. Ayağa kalkıp, burnuna ve gözlerine dolan çamuru sağanak yağmurda yıkadı. Bunlarla uğraşırken, bir korna sesi duydu ve yaklaşan parlak bir ışık huzmesi gördü. Yol kenarına çekildi ve aynı anda koca bir otomobil var hızıyla yanından geçti gitti. Sıçrayan sular onu baştan aşağı ıslatmıştı. Şimdi güç bela ilerliyor, kendi kendine küfür ediyordu. Kuşkusuz dolar milyonerlerinden biriydi bu, geceleyin fink atıyor, yol sanki tapulu malıymış gibi kornasını böğürtüyordu. Varsın zavallı yayalar da çamurlara bulansın!

Jimmie bir dönemece vardığında, farların ışığını yeniden gördü, ama şimdi otomobil hareketsizdi. Sanki yol kenarındaki ağaçlara doğru sapmış, orada kalmıştı. Yakına gelince, nedenini anladı: Araba yoldan çıkmış, şaram-

pole düşmüştü, sonra öte yana tırmanmış, orada yan yatmış duruyordu.

– Hey! diye bağırdı bir ses. Jimmie bata çıka yaklaştı.

– Hey! Kim var orada? diye bağırdı o da.

– Bu yakınlarda ev var mı?

– Yarım mil kadar uzakta var.

– Kim oturuyor o evde.

– Ben oturuyorum.

– Bir arabanız ve bir atınız var mı?

– Ötede, tarlanın ortasındaki büyük binada var.

– Bu arabayı doğrultmak için adam bulabilir miyiz?

– Bilmem, burada pek kimse yok.

– Allah kahretsin bu pis havayı! Adam kendi kendine mırıldanarak küfretti. Sonra, "Burada kalınmaz artık" diyerek arkadaşına doğru döndü. Jimmie'nin gördüğü kadarıyla bir kadındı bu. Hareketsiz duruyor, buz gibi yağmur altında tepeden aşağı ıslanıyordu. Adam ona sarıldı ve *Jimmie'ye "Lütfen bize yolu gösterin," dedi.* Jimmie yine çamurda bata çıka yola koyuldu.

Jimmie'nin evine gelene kadar hiçbir şey konuşmadılar. Ancak genç sosyalistin kafası hızla çalışıyordu. Adamın sesi ona tanıdık gelmişti; bu sesi nerede, hangi koşullar altında duyduğunu hatırlamaya çalışıyordu. Eve vardıklarında içerinin karanlık olduğunu gördüler, genç çift verandada kaldı, Jimmie ise el yordamıyla etrafta kibrit araştırdı, evdeki tek gaz lambasını yaktı. Elinde gaz lambası, kapıya gidip bekleyen çifti içeri davet etti. Jimmie, genç adamın yüzüne bir göz attığında az kalsın elindeki lambayı yere düşürecekti. Lacey Garitch'di bu.

II

Leesville'in genç beyefendisi, karşısındakinin yüz ifadesini fark edemeyecek kadar kendi derdine düşmüştü. Belki de her yerde tanınmaya, yüzüne dikkatle bakılmasına alışıktı. Salonun içine şöyle bir bakındı ve sobayı gör-

dü. "Ateşi yakar mısınız, bayan üstünü başını kurutsun biraz!"

– Evet... Tabii diye kekeledi Jimmie, ama kıpırdayamamıştı, sanki çakılıp kalmıştı olduğu yere.

– Lacey, diye yalvarırcasına konuştu kadın, şimdi bununla uğraşma. Arabayı çalışır hale getirin, yada bir başka araba bulun. Jimmie kadına baktı; ufak tefekti, kuşkusuz çok güzel bir kadındı, Jimmie'nin gördüğü kadınların en güzeliydi. Üzerindeki elbiselerin çok pahalı cinsten olduğu belliydi, tabii giydiği her şey sırılsıklam, çamur içinde, berbat bir haldeydi.

– Aptallık yapma! dedi Lacey. Üstün başın kurumadan yola devam edemezsin; ıslak kalırsan hastalanırsın. Yine Jimmie'ye döndü: "Siz ateşi yakın. Harlı bir ateş olsun. Bizim için yapacağınız her şey için para ödeyeceğim size. Yalnız ne olur, orada bütün gece öyle ağzı açık durmayın." dedi sabırsızca.

Jimmie ona itaat etmek için fırladı. Çünkü bütün ömrü boyunca emir aldığında hemen fırlamıştı, bir de şimdi ıslak güzel bayana acıyordu. Üstelik orada uzun uzadıya durup beklerse, Lacey Granitch tanıyabilirdi onu. "Empire Machine" fabrikalarının genç sahibinin onu grevciler grubu arasından özellikle parmağıyla işaretlediği ve sövüp saydığı anı, Jimmie'nin isyancılık hayatının en canlı anılarından biriydi belleğinde ve o anın ötekini de aynı derecede etkilediğinden kuşkusu yoktu.

Birkaç dakika içinde soba kıpkızıl olmuştu. Arkadaşının ısrarıyla, genç kadın mantosunu ve şapkasını çıkarıp sandalyenin üzerine koydu. İçindeki elbise ve çamaşırlar da ıpıslaktı ve Lacey bluzuyla eteğini çıkarmasını istedi. "Aldırma, çıkar üstündekileri. Sana ne yapabilir ki?" diyordu, bunu derken Jimmie'yi kastettiği belliydi. Kadınsa soyunmayı reddediyordu. Sobaya sokuluyor, hafifçe titriyor, arkadaşına acele etsin, yolculuğa devam etmeleri için bir çare bulsun diye yalvarıyordu. "Oyalanmayalım, diyordu, belki de bizi takip ediyorlardır."

– Aman canım, saçma bunların hepsi Helen! diye bağırdı Lacey. Kabus görüyorsun, unutamıyorsun da bir türlü, sıkıntıdan kıvranıyorsun. Haydi aklını başına topla, gel kurut elbiselerini. Sobayı odunla doldurdu ve Jimmie'ye gidip bir kucak daha odun getirmesini emretti. Jimmie hemen denileni yapmak için atıldı... fakat aynı zamanda küçük isyancı kafası durumu bütün ayrıntılarıyla kaydediyor, çeşitli olguları birleştiriyordu.

Sesler Lizzie'yi uyandırmıştı, Jimmie onun yattığı odaya koştu ve "Lacey Granitch geldi!" dedi. Lizzie'cik ağzı bir karış açık kalakalmıştı. Jimmie ona "Cebrail Aleyhi Selam geldi!" yada "Melekleriyle birlikte yıldırım yağdıran Yehova geldi!" deseydi bundan fazla şaşıramazdı. Jimmie kalkmasını, giyinmesini, genç kadın için bir fincan kahve pişirmesini söyledi. Kadıncağız şaşkın şaşkın denileni yapmaya çalıştıysa da aslında evini istila eden göksel varlıklarla karşılaşmamak için yatağın altına saklanmak geliyordu içinden.

III

Lacey, arabayı çalışır duruma getirmek için çare aramak üzere, kendisiyle birlikte gelmesini emretti Jimmie'ye. Birlikte çıktılar ve yeniden yağmur altında yürümeye başlamadan önce, verandada genç Granitch onu durdurup şöyle dedi: "Beni iyi dinle oğlum, bir ekip toplamalıyız. Sen de bana yardım etmelisin. Tabii, soğukkanlı olacaksın, arabada kimin bulunduğunu kimseye söylemeyeceksin. Bir takım adamlar gelip de soru sorarlarsa, çeneni sıkı tutarsın, dilsiz gibi tamam mı? Tabii, memnun ederim seni, hem de çok memnun ederim. Anlıyor musun?"

Jimmie hemen içgüdüsel olarak cevap vermeye davrandı: "Evet, anlıyorum Bayım." Hep böyle cevap vermişlerdi zaten benzeri emirler karşısında, o, babası, bütün sülalesi. Ancak içinde bir şeyler bu içgüdüye karşı koydu:

Bunca acılar pahasına elde ettiği ve eski uysallığına karşı amansız bir savaş veren yeni devrimci psikolojisinden kaynaklanıyordu bu içsel tepki. Ne biçim bir adam olduğunu göstermenin zamanı geldiğini hissetti. Yumruklarını sıktı ve tüm varlığı demir gibi sertleşti. "Kim bu kadın?" diye sordu.

Lacey Granitch öylesine boş bulunmuştu ki gözle görülürcesine irkildi: "Sen ne demek istiyorsun?"

– Demek istiyorum ki, bu sizin karınız mı, yoksa başka birinin karısı mı?

– Vay utanmaz... Leesville'in genç beyefendisi donakaldı, sesi soluğu kesilmişti. Jimmie kendini emniyete almak için bir iki adım geriledi, ama katı kararlılığından asla vazgeçmiş değildi.

– Sizi tanıyorum Bay Granitch, dedi. Ne yaptığınızı da biliyorum. Kimseyi aldatamayacağınızı bilmenizde yarar var.

– Sen de kim oluyorsun? diye lafa karıştı öteki. Ama yine durdu, güçlükle soluk alıyordu. Soğukkanlılığını korumakta güçlük çektiği belliydi. Tekrar konuştuğunda sesi sakindi: "Dinle, bu gece iyi bir iş yapabilirsin..."

– Paranızı istemiyorum! diye sözünü kesti Jimmie. Cinayetlerden elde ettiğiniz iğrenç paranıza dokunmak istemiyorum.

– Tanrım! dedi Lacey. Sesi zayıf çıkıyor, güçlükle konuşuyordu: "Bana karşı niçin kin besliyorsun?"

– Niçin mi kin besliyorum? Empire'da çalışıyordum, haklarımızı elde etmek için grev yapmıştık. Bana köpek muamelesi yaptınız. Beni tutuklasınlar diye polisi üstüme saldırttınız. Vahşi Bill'in burnunu kırdılar, beni de on gün hapse mahkum ettiler, ben bir şey yapmamıştım ki...

– Amaan! Hepsi bu mu?

– Evet, hepsi bu. Bu yüzden kinliyim size karşı, Avrupa'da insanları öldürmek için imal ettiğiniz top mermileri olmasaydı yine de vız gelirdi bana. Sizse, top mermile-

rinden gelen parayı şarkıcı kadınlarla şampanya içmek ve başkalarının karılarını kaçırmak için harcıyorsunuz.

– Pis .... Lacey korkunç bir küfür savurdu ve Jimmie'nin üzerine atıldı. Ama o bu saldırıyı bekliyordu ve önlemini almıştı. Verandanın parmaklığından atlayıp uzaklaştı, karanlıkta, araziyi de bildiğinden, ötekinden daha hızlı koşabilirdi.

Patikadan inip yola doğru döndü. Orada bir başka otomobilin farlarının ışığı gözlerini kamaştırdı. Araç birdenbire durdu ve sert bir ses: "Olduğun yerde kal!" diye bağırdı.

– Ne oluyor? diye sordu Jimmie. Işığın ortasında durdu, artık hasmının onu izleyeceğini sanmıyordu.

Arabanın içinden, aynı ses yine yükseldi: "Yol kenarında bir araba var. Şurada, arkada biraz ötede. O arabadakiler hakkında bir şeyler biliyor musunuz?"

– Elbette! dedi Jimmie.

– Nerdeler?

– Orada, evde. Lacey Granitch ve Helen adında bir kadın...

Arabanın kapısı birdenbire açıldı. Bir adam atladı aşağıya, sonra biri daha, biri daha, bir yığın adam çıktı arabadan. Jimmie bir arabanın bu kadar kalabalığı alabileceğine inanmazdı gözüyle görmese. Bir kelime bile söylemeden, savaşta hücuma kalkar gibi eve doğru koşmaya başladılar.

IV

Jimmie de arkalarından koşuyordu. Verandada itişmeler kakışmalar oldu ve evin içinden çığlıklar yükseldi. Genç işçi önce ne yapacağını bilemedi, sonra o da koşarak eve gitti. Orada, ön odada o güzel genç kadın, ıslak saçlarından sırtına sular akarken hüngür hüngür ağlıyor, otomobildeki adamlardan birinin önünde diz çökmüş yalvarıyordu. İki eliyle adamın pardösüsüne yapışmıştı, öte-

ye itildikçe umutsuzluk içinde yine sımsıkı sarılıyordu adamın bacaklarına. Adam, öfkeyle kadını yerlerde sürüklüyordu. "Paul! diye sızlanıyordu kadın, ne yapacaksın ona Paul!"

– Rahat bırak beni! Rahat bırak beni! diye emir verdi adam. Genç, uzun boylu ve insanüstü tarzda yakışıklıydı. Yüzünden, çaresizce alınmış bir kararın bembeyaz yankısı okunuyordu. Dudakları savaşta ölüme giden bir adamınki gibi sımsıkı kapalıydı. "Cevap ver!" diye haykırıyordu durmadan kadın. Nihayet konuştu adam: "Öldürmeyeceğim onu, bir ders vermek niyetindeyim yalnızca."

Kadın, "Paul, acı bize" diye hıçkırdı. Kesik kesik, hep aynı yalvarışları yakarışları tekrarlıyordu. Jimmie böylesi bir yıkılmışlığı ömründe hiç görmemişti. "Onun hatası değil bu, benim hatam Paul! Benim için yaptı hepsini! Ah, ne olur, tanrı aşkına! Deli edeceksin beni!" İnliyor, yalvarıyor, boğulurcasına hıçkırıyordu. Adam onun ellerini silkip atmaya uğraştıkça, daha çok yapışıyor, adam kadından bir türlü kurtulamıyordu.

– Beni yumuşatamazsın Helen, dedi, git başımdan.

– Benim hatam diyorum sana Paul! Onunla kaçan benim!

– Pekala! Ben de durumu öyle bir ayarlarım ki, artık hiçbir kadın kaçamaz onunla.

Bunun üzerine kadının çığlıkları göklere yükseldi, hele iki adam odaya girince vahşice haykırmaya başladı.

Paul onlardan birine, "Joe, dedi, bu kadını arabaya götür ve hiçbir yere bırakma. Yardım istemesine engel ol. Biri gelirse, sessiz durmasına dikkat et, elinle kadının ağzını sımsıkı kapat."

– Paul, senden nefret ediyorum! diye bağırdı kadın. Bu yaptıkların için seni öldüreceğim.

Adam, "Hay hay, buyur gel, öldür!" diye cevap verdi. "Umurumda mı sanki, ama ölmeden önce şu görevi yerine getireyim hele." Kadının ellerini itti ve onun soğuk-

kanlı hiddeti, öteki iki adama gerekli kararlılığı aşıladı. Yarı baygın kadını sürükleyip odadan dışarı çıkardılar.

Bütün bunlar gözünün önünde olup bittiği sırada Jimmie Higgins ayakta, dimdik, taştan bir heykel misali beklemişti. Lizzie odanın uzak bir köşesine büzülmüş, korkudan felce uğramıştı. Bir ara adam onlara doğru döndü: "Buraya bakın, dedi, bu odayı sizden ödünç almak istiyoruz. Yarım saat kadar sürecek bir işimiz var. Tabii, size kira ödeyeceğiz, hatta bütün evi satın alacak kadar para vereceğiz."

– Ne... Ne... Ne yapacaksınız burada? diye kekeledi Jimmie.

– Eğitimi savsaklanmış genç bir adama bazı ahlak ilkeleri öğreteceğiz.

Bu sözlerin Jimmie için pek anlamı yoktu, ama daha fazlasını sormaya çekindi. Zira ömründe hiçbir adam kendisine bunun kadar karşı konulamaz biçimde güçlü görünmemişti. Sanki insanüstü bir varlıktı bu, şimşek çakışlı öfkesinin zırhına bürünmüş, etrafa dehşet saçıyordu.

Evin kapısı açıldı ve Lacey kendisini kollarından tutan iki adamla içeri girdi, bileklerine kelepçe vurulmuştu. Bu gece Jimmie'nin gördüğü tüyler ürpertici manzaralar, Empire Machine fabrikalarının genç sahibinin yüzü yanında hiç kalırdı. Yemyeşildi, düpedüz yemyeşildi yüzü. Dizleri öylesine titriyordu ki her an yere yığılacak sanırdınız. Siyah gözleri, tuzağa düşürülmüş vahşi hayvan gözleriydi.

Ardı sıra, elinde iki siyah kutu taşıyan bir adam geliyordu. Adam kutulardan birini açtı, içinden kablolarıyla birlikte elektrikli bir alet çıktı. Bunu duvardaki çivilerden birine astı. Aletin düğmesine bastı ve oda yumuşak, beyaz bir ışıkla aydınlandı. Emirleri veren ve kadının "Paul" diye seslendiği adam, Jimmie ile karısına döndü: "Siz lambanızı alın, öteki odaya geçin. Çağrılıncaya kadar da oradan çıkmayın lütfen" dedi.

– Ne... Ne... Ne yapacaksınız? diye aynı soruyu geve-

ledi ağzında Jimmie, ama adam yalnızca öteki odaya geçmelerini rica etti, her şey yolunda gidecek, iyi bir para ödenecekti onlara. Direnmeye kalkışmamalı, hele kaçmayı akıllarından bile geçirmemeliydiler, çünkü ev sarılmıştı.

V

Gürültüler küçük Jimmie'yi uyandırdı, acı acı ağlamaya başladı. Lizzie onu yatıştırmak için yanına koştu. Jimmie tüten küçük lambayı masanın üzerine koydu ve yatağın üzerine, karısının yanına oturup elini tuttu. İkisinin de elleri titriyordu.

Yandaki odadan gelen en hafif bir ses bile çok net biçimde işitiliyordu. Lacey yalvarıyor, Paul ona çenesini tutmasını söylüyordu. Bir gürültü oldu, sonra korkunç çığlıklar işitildi, haykırışlar yavaş yavaş azaldı, iniltiye dönüştü. Higgins'lerin yatak odasına keskin bir koku sızıyordu; ne kokusuydu bu, anlayamıyorlardı. Bunun ardından, yine Lacey'in attığı yabanıl çığlıkları işittiler, sanki cehennemi bir işkenceden geçiriyorlardı onu. Anlatılamayacak kadar korkunçtu bu, feryatları duyanların alınlarından nohut gibi terler akıyordu. Jimmie bitişik odaya koşup bu yapılanları engellemenin görevi olduğuna kendini inandırmak üzereydi nerdeyse, yada pencereden atlayıp kaçacak, imdat diye bağıracaktı ki, kapı açılıp "Paul" dedikleri adam içeri girdi.

– Bir şey yok, bir şey yok, dedi adam. İnsanlar kendilerine anestezi yapılmak istendiğinde böyle bağırıp çağırırlar. Sonra ayakta, kaskatı ve sinirli, orada durup bekledi, çığlıklar devam ediyordu öteki odada. Yavaş yavaş işkence edilen adamın gücü tükendi, bağırtılar azaldı, sonra sessizlik başladı. Uzun, upuzun bir sessizlik çöktü eve. Paul kapıyı açtı, iki Higgins'i el ele tutuşmuş titrer durumda bırakarak öteki odaya gitti.

Arada sırada, birisinin alçak sesle konuştuğu, odada dolaştığı duyuluyordu. O keskin koku da yayılmaya de-

vam ediyordu, tanımlanamaz bir kokuydu bu ve Higgins'ler üç çocuklarıyla birlikte boğulup gideceklerini sanıyorlardı. Bilinmezlik ve korku artık dayanılmaz hale gelmişti ki yeniden Lacey'in feryatlarını duydular. Sonra iniltiler ve hıçkırıklar duyuldu. "Tanrım! Tanrım! diye mırıldandı Lizzie, ne yapıyorlar?" Jimmie cevap vermeyince, "Onları durdurmalıyız, yardım çağırmalıyız" dedi alçak sesle.

Tam o anda kapı yine açıldı ve Paul tekrar içeri girdi. "Tamam, çıkıyor artık," dedi. Higgins'lerin, Lacey'in nereden "çıktığına" ilişkin hiçbir fikirleri yoktu ama işkenceci durumdan hoşnut görünüyordu. Beklediler, Lacey kusuyormuş gibi geliyordu onlara, sonra küfürler etti, derin derin içini çekti; Jimmie'ye yaptığı biçimde, adamlara küfürler savurdu. Her şeye rağmen, bunlar işin en iyi biçimde bitirildiğini gösteriyordu sanki; yer yüzüne iniyorlardı nihayet.

"Paul" odadan çıktı ve bir süre görünmedi. Tekrar geldiğinde şunları söyledi: "Artık gitmeliyiz. Sizin hiçbir zahmete girmenize gerek yok, hastayı burada bırakacağız ve bir telefon kulübesine ulaşır ulaşmaz, en yakın hastaneye telefon edip ambulans göndermelerini isteyeceğiz. Siz yalnızca bekleyin, sakin olun, canınızı hiç sıkmayın. Evinizi kullandığımız için size biraz bir şey vermek istiyorum..." Adam elini uzattı, avucunda bir deste para vardı. Jimmie mekanik bir hareketle parayı aldı. "... Eğer birisi size burada olup bitenler hakkında soru sorarsa, hiçbir şey duymadığınızı, hiçbir şey bilmediğinizi söyleyin. Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim, ama başka türlü davranmak elimden gelmezdi. Şimdi, iyi geceler."

Bunun üzerine, ceberut genç adam odadan çıktı, arkadaşlarıyla birlikte verandanın merdivenlerden inerek gittiklerini işittiler. Otomobil hareket edip karanlıklar içinde gözden kaybolana dek beklediler. O zaman, içerdeki odadan yakınma dolu seslenişler, sızlanmalar duyuldu.

Jimmie ürktü, tüyleri ürpererek titredi. Dehşet içinde

yerinden kalkıp adamın yattığı odaya doğru kayarcasma ilerledi ve kapıyı yavaşça araladı. Oda zifiri karanlıktı. Lacey'in sesi: "Su verin bana" diye inildedi. Jimmie ayaklarının ucuna basa basa yaklaştı, tüten küçük lambayı aldı ve yine kapıya doğru gitti. Odaya bir göz attı, ve Lacey'in boylu boyunca yerde yattığını, üzerinde bir çarşaf örtülü olduğunu gördü. Çarşaf her yerini örtüyordu, yalnız yastığa dayalı başı ortadaydı. Yüzü sapsarı, acıdan buruş buruştu. "Su! Su!" dedi nefes nefese. Jimmie koşup testiden bir bardak su doldurdu. Lacey önce içmek istediyse de birden kusmaya başladı, sonra yine sırt üstü düştü, içini çeke çeke yavaşça ağlıyordu. Kendisine bakan Jimmie'yi gördü, birden gözleri kinle doldu ve mırıldandı: "Tuzağa düşürdün beni! Beni buraya bunun için getirdin! Pis domuz!"

XI. BÖLÜM

Jimmie Higgins savaşla yüz yüze

I

Ambulans geldi; iki hastabakıcı sedyeyle inip genç Granitch'i götürdüler. Jimmie eter kokusu çıksın diye pencereleri açtı. Lizzie ile saatlerce oturup kaldılar, tanık oldukları korkunç sahnenin en küçük ayrıntılarını bile aralarında tartışıyor, bir anlam çıkarmaya çalışıyorlardı. Jimmie eline tutuşturulan para destesine bir göz attı, on tane parlak sarı, gıcır gıcır, yepyeni yirmi dolarlıktı bunlar. Bu iki yoksul insanın ömürleri boyunca göremeyecekleri, elde etmeyi hiçbir zaman ummayacakları bir paraydı. Bunun sus payı olduğunu pekala hissediyorlardı ya, reddetselerdi ne yararı olacaktı? Granitch'in bodrumlarına istiflediği bütün altınlar, bu gece yitirilenleri geri getiremezdi.

Jimmie kendisine emredildiği üzere sakin ve sessiz kaldı. Görünüşe bakılırsa, onun bu olayda oynadığı rol kimseyi ilgilendirmemişti; hiçbir gazeteci köy evine gelip de dostumuzla röportaj yapmadı. Yine de, birkaç gün sonra, akşamüzeri yol kavşağına gidince, öyküyü herkesin öğrendiğini anladı, zaten başka bir şey konuşulduğu yoktu. Haber telgraflarla tüm dünyaya yayılmış, insanlar bu

olayı öğrendiklerinde dehşetle tüyleri ürpermiş, sosyalistler böylece, aşırı zenginliğin ahlak üzerindeki etkilerinin aranıp da bulunamayacak bir örneğini yakalamışlardı.

Jimmie bir de baktı ki öykünün altı çeşit versiyonu anlatılıyor. Kimisi hiddetli kocanın genç Granitch'i kendi evinde yakaladığını ve oraya bir cerrah getirttiğini söylüyor, başkaları onun Lacey'i zorla, ite kaka hastaneye götürdüğünü anlatıyor, kimisi de ameliyatın yol kenarında, hani şu filancaların bitişiğindeki evde yapıldığını iddia ediyordu. Kimse John Cutter'e ait çiftliğin bu işle ilgisi hakkında tek kelime söylemiyordu. Jimmie herkesten fazlasını bildiği için gurur duyuyor, köydeki dükkanlarda aylakların gevezeliğine karışmıyordu. Her akşam, türlü türlü dedikodular dinliyordu. İhtiyar Granitch bütün saldırganları yakalatıp hapse attıracağına ant içmiş, hastaneden çıkan genç Lacey kayıplara karışmış... Evet, Lacey'in nerede olduğunu kimse bilmiyordu, artık ne Empire fabrikası grevcilerine hakaret yağdırıyor, ne de "Büyük Beyaz Yol" şarkıcı kızlarının kalbini kırıyordu. Asık suratlı ihtiyar babanın saçları birkaç günde bembeyaz olmuştu; Rus hükümetiyle yaptığı anlaşmaları yerine getirmeye çalışmakla birlikte, öfke, kin ve utancın ihtiyarın yüreğini kemirdiğini herkes biliyordu.

Jimmie ile karısı yirmi dolarlıklar destesini ne yapacaklarını birkaç kez aralarında tartıştılar. Bu bir servet demekti. Her zaman fon arayan *İşçi*, küçük tahviller çıkarıyordu; Jimmie'ye kalırsa para işçi sınıfının gazetesini desteklemekten daha güzel değerlendirilemezdi. Ne var ki, Lizzie onun görüşlerini paylaşmıyordu. Sosyalist gazetelerden birinde yayınlanan bir petrol şirketinin ilanı Jimmie'nin gözüne ilişti. Kuşkusuz, temiz bir işti bu da. Lizzie yine karşı çıktı, hayalperest kocasından parayı kendisine teslim etmesini rica etti. En azından yarısı zaten onun değil miydi? O paranın elde edilmesinde kendisinin de katkısı yok muydu? "Nasıl bir katkı?" diye sordu Jim-

mie. Sessizce durmuştu ya, Jimmie ne yapmıştı bundan fazla?

Elisabeth Huszar, propagandacı babanın kaygıları ne olursa olsun, bu servetin çocuklarının geleceğini güvence altına almasını istiyordu. Propagandacı baba da sonunda durumu kabul etti ve kadın eski usullere göre parayı saklamaya karar verdi. Pırıl pırıl on banknotu dürüp bezden diktiği bir keseye koydu ve çorabının içine yerleştirdi. Yaz kış, gece gündüz üzerinde taşıyacaktı bu parayı, asla bırakmayacaktı başka bir yere. Ekonomik bunalımlardan, paniklerden korunmuş, gezici bir banka olacaktı kadın adeta; ayak bileğinde, çorabının içindeki bu iki yüz doların dokunuşunu bütün vücudunda hissedecek, yüreği ısınacak, ruhu neşe dolacak, yediği yemeklerin sindirimi bile kolaylaşacaktı.

II

Çok geçmeden, yaşamın rastlantıları Jimmie'yi, kadın doğasının doğuştan tutumluluğuna sevinmeye itti. Britanya'nın muazzam saldırısı, Somme'da kan ve çamur içinde boğulmuş, Rus öncü kuvvetleri Lemberg önlerinde darmadağın edilmişti. Bu sırada, John Cutter fıçılar dolusu elmayı mahzene yığmış, buğday hasadının hepsini harmanda dövmüş, portakal ve limonları yük arabalarıyla pazara göndermişti. Bir Cumartesi akşamıydı, sığırlar sonbahar yağmurunda ıslanmış, üzerlerinden buharlar tüterek otlaktan döndükten sonra çiftlik sahibi, ırgatına, gelecek ay hizmetine ihtiyacı kalmayacağını bildirdi; "yardımının" bundan böyle bir yararı kalmamıştı. Jimmie ona hayretle baktı, sürekli bir iş bulduğunu sanmıştı oysa; mesleği öğrenmiş, hiçbir şikayet de gelmemişti yaptığı işten.

– İyi de, yapılacak iş kalmadı ki, dedi Cutter. Boş oturacaksınız, ben de size para mı ödeyeceğim sanıyorsunuz.

Tabii gelecek ilkbaharda, yine gelirseniz sizi seve seve işe alırım.

– O güne kadar neyle yaşayacağız, peki? diye öfkeyle homurdandı Jimmie. Kahrolası kâr sistemine karşı duyduğu bütün kin yüreğini dağlıyordu. Besin maddelerinin üretilmesine ve pazarda satılmasına yardımcı olmuştu ve elinde avucunda hiçbir şey yoktu şimdi. "Size ne gerekli, söyleyeyim mi dedi çiftçiye, bütün yaz çalışacak bir ayı. Sonra kış uykusuna çekilsin, yemeden içmeden soğuk ayları geçirsin!"

Patronunun işleri tıkırındaydı, bu daha da hoşnutsuz ediyordu sosyalist genci. Demiryolu şirketi, yapımı devam eden büyük patlayıcı fabrikasına gidecek bir hat döşüyordu ve John Cutter, toprağının şerit biçiminde, çalılarla kaplı bir parçasını şirket sahiplerine satarak ipoteği ödemişti. Jimmie bu anlaşma yapılırken hazır bulunmuş, "inşaat tahtasının" fiyatı konusunda yararlı görüşler ileri sürmüştü, ama şimdi bu pazarlığın dışındaydı artık. Cutter'in ona verdiği az bir para ve kış için evi kiralama izniyle yetinmek zorunda kaldı. Eve ayda beş dolar ödeyecek ve ray döşeme işinde, demiryolu şirketi hesabına çalışacaktı.

Yağmur, kar ve fırtına mevsimi gelmiş çatmıştı, demiryolu inşaatı ise var hızıyla devam ediyordu. Üç ekip halinde çalışıyordu işçiler, gece ve gündüz üç vardiya halinde; çünkü dünyanın bir yarısı kendini havaya uçuracak araçları bağıra çağıra talep ediyor, öteki yasını da bunları üretmek için paralanıyordu. En azından Jimmie'nin zihninde tasarladığı biçimiyle gidişat bu merkezdeydi. Bu şeytan götüresi savaşın ısrarla genç adamın peşini bırakmaması, ona kendisine karşı yapılmış bir saldırı gibi geliyordu. Ailesini alıp, en yakın kente kilometrelerce uzaklıktaki, bu ıssız ve harap çiftliğe sığındığında, savaştan kaçtığını sanmıştı. Birdenbire ellerinde kazma küreklerle demiryolu işçi ekibi çıkagelmiş, Lizzie'nin on iki tavuk

ve bir horoz beslediği kümesi, sofra artıklarıyla beslenen domuz yavrusunun yaşadığı kulübeyi yerle bir etmişlerdi. İki gün sonra, raylar üzerinde bir platforma monte edilmiş, buharla çalışan muazzam bir makine gelmiş, bir arkadaki vagondan aldığı rayları ve traversleri vinçle kaldırıp havadan aşırarak önüne bırakmaya başlamıştı. Böylece, önü sıra döşenen ray üzerinde ilerleyerek hattın hızla tamamlanmasını sağlıyordu. Çok geçmeden, demiryolu kır ortasına bir boydan bir boya döşendi, çimento, kum, prefabrike duvar ve oluklu dam örtüsü yüklü trenler, yerleri sarsarak, demir yığını gürültüleriyle ortalığı velveleye vererek, Higgins'lerin arka kapısının tam yanından geçip gidiyordu. Gece gündüz sürdü bu, oradan az ilerde, üç dört kilometre karelik kötü toprak zemin üzerine yollar, demiryolu hatları, birbirine yakın küçük kulübeler inşa edildiğini duydular. Aradan birkaç ay geçince, korkudan titreyen aile geceleri uyuyamaz olmuştu. Lokomotifleri aceleci homurtularla solurken, evi zangır zangır sallayarak, uğuldayan düdüklerle sessiz kırların durgun havasını biçerek, çığlık çığlığa yük trenleri geçiyordu kapılarının dibinden. Patlayıcı fabrikasından gelen trenlerdi bunlar, vagonları trinitrotolüol ve benzeri, adının söylenmesine insanın dilinin dönmediği öldürmeye, yok etmeye yarar maddeyle doluydu. İnanmış savaş karşıtına, ateşli antimilitariste, uluslararası kardeşlik propagandacısına, kapitalizmin reva gördüğü kader buydu işte!

III

Jimmie zaman zaman Parti Grubunun toplantılarına katılıyor, birikmiş aidatları ödüyor ve barışçı konuşmaları dinliyordu. Noel'den biraz önce, Birleşik Devletler Başkanı, savaşan devletlere birer mektup göndermiş, onları savaşa son vermeye çağırmış, tüm savaşanların aynı hatalardan dolayı eşit durumda olduğunu belirtmiş, Ame-

rika'nın onların kavgalarına katılmak istemediğini açık ve net bir biçimde ifade etmişti.

Bu, Sosyalist Parti'nin Leesville grubu üyeleri arasında büyük bir sevinç yarattı; Başkandan iki yıl dört aydır bekledikleri tavırdı bu. Kapitalist bir Başkanın onlarla aynı düşünceleri taşımasını beklememişlerdi gerçi, ama fırsat ellerine geçmişken, olanaklar elverdiğince bundan yararlanmak istiyorlar, kapitalist Başkanın ileri bir adım daha atıp sözlerini eylemleriyle pekiştirmesini istiyorlardı. Savaşan uluslar barış yapmak istemiyorsa, Amerika Birleşik Devletleri ambargo ilan etmeli, savaşan taraflara yok edici araçlar sağlamayı reddetmeliydi.

Ama Jimmie'nin anlayamadığı bir nedenle, kapitalist Başkan bu önleme başvurmaya yanaşmadı; zaman geçti ve Ocak sonunda Alman hükümetinin bir açıklaması bomba gibi patladı kamu oyunda. Açıklamanın yapıldığı tarihin ertesi gününden başlayarak, gemilerin ziyaret edilmesi ve denetlenmesine izin verilmeyecek, yasak edilen bölgelerde seyreden bütün gemilere ateş açılacaktı. Bu, okyanustaki gemilere karşı savaş ilanı anlamına geliyordu. Birkaç gün sonra Jimmie, Grubun bir toplantısına gitti ve Grup üyelerini heyecan içinde, kaynaşma halinde buldu. Aynı gün Başkan, Kongrede bir konuşma yapmış ve savaş istemişti. Parti Grubundaki Almanlar ve Avusturyalılar hiddetliydi, yumruk sallıyor, vatanlarına karşı bu akıl almaz saldırıyı protesto ediyorlardı. *İşçi*'nin yeni sayısı az önce çıkmıştı, acı protestolarla doluydu yazılar; Almanlar ve barışçılar, Parti Grubunun inisiyatifi ele alıp tüm ülke işçilerini kapsayacak genel grev lehine bir hareket başlatmalarını istiyorlardı. Sokak toplantıları yeniden başlamıştı, çünkü Empire grevindeki keyfi davranışlardan sonra polisin elinde bu mitingleri önlemek için bahane kalmamıştı. Aşırı uçtakiler, bütün yol ağızlarına savaş karşıtı konuşmalar yapacak birer konuşmacı gönderilmesini, her kapının altından savaş aleyhtarı broşürler atılma-

sını istiyorlardı; ellerindeki tüm paranın ve Grubun tüm zamanının bu amaçla kullanılması gerektiğini öne sürüyorlardı.

Avukat Norwood ayağa kalktı ve Partide ortaya çıkan bölünmeden söz etti. Birleşik Devletler, Alman hükümetinin küstahça deklarasyonuna boyun eğerse, özgürlüğe gönül veren herkes için değerli olan ne varsa tehlikeye atardı bu bölünme. Bunun anlamı İngiltere'yi açlıkla savaş dışı bırakmak, Britanya'nın deniz gücünü sarsmaktı, oysa tüm dünyanın özgür hükümetlerinin dayanağıydı bu güç. Salonda öyle bir şamata koptu ki Norwood konuşmasına devam edemedi. Bağırışlar, alaylı sözler laflarını ağzına tıktı. "İrlanda'ya özgürlük!" diye bağırıyordu Mary Allen yoldaş, "Hindistan'a özürlük! Mısır'a özgürlük!" diye haykırıyordu Koeln yoldaş, sanki akciğerleri yirmi yıldır bu fırsat için hazırlanıyordu cam üfleyicinin.

Alaycı gülüşmelerin ardı arkası kesilmiyordu, kendine sosyalist diyen birinin Britanya'nın savaş gemilerini savunması çok tuhaftı. Parti Grubu başkanı Gerrity yoldaş, çekicini birkaç kez masaya vurdu, konuşmacıların sırayla söz alması için herkesi susmaya davet etti. Norwood konuşmasını sürdürdü: Bu dünyada hiçbir hükümetin mükemmel olmadığını söyledi, ancak bazıları biraz daha iyiydi, ister kabul edilsin ister edilmesin, tarihi gerçeğin gösterdiği gibi İngiltere, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri'nin özgürlüğü, Britanya'nın savaş gemilerinin korunmasına bağlıydı. Bu gemiler ortadan kaybolursa, bütün özgür ülkeler şimdikinden kat kat üstün askeri güçlere sahip olmak zorunda kalacaktı. Böyle bir kriz ortamında, Amerika Birleşik Devletleri deniz ticaretinin eskiden beri varolan geleneklerine uymazsa, bunun sonucu, hem de tek sonucu, Amerika'nın gelecek otuz yıl boyunca tüm enerjisini, Alman emperyalizmine karşı bir ölüm kalım savaşına hazırlanmaya harcaması olacaktı. Eğer gelecekte, daha zor koşullarda vu-

ruşmak istenmiyorsa, şimdiden vuruşmaya başlamak gerekliydi.

Bira işçisi Schneider yoldaş, "İyi öyleyse, vuruşun!" diye bağırdı. Leesville Parti Grubu tarihinde, onun yüzünü hiç kimse böyle mosmor görmemişti.

– Benim niyetim savaşmak, diye cevap verdi genç avukat. Bu benim son konuşmam olacak. Yarın sabah subayları eğitip savaşa hazırlayan bir kampa gidiyorum. Arkadaşlar, buraya görevimi yapmaya, sizi uyarmaya geldim, ama görüyorum ki yararı yok. Tartışma zamanı geçti, ülke savaşa giriyor artık...

Schneider, "Ben savaşa gitmem" diye öfkeyle homurdandı.

– Sözlerinize dikkat edin, dedi öteki, farkına bile varamadan, kendinizi savaşın ortasında buluverirsiniz.

Şişman bira işçisi öyle gülmeye başladı ki duvardan sıvalar döküldü. "Hele bir beni göndersinler de göreyim! İngiliz deniz gücünün uğruna savaşacağım ha? Hoh, hoh hoo!"

IV

Genç Norwood'un konuşması çok heyecanlı geçti; sonunda kadar, inandığı yolda, düşüncelerini arkadaşlarına açtı. Hareketi, yanlışların en ağırından korumak için elinden geldiğini yaptığını düşünerek vicdanını rahatlatabilirdi. Ülkede ortalığın kızıştığını söyleyerek onları uyardı; saatten saate daha belirginleşiyordu bu durum, eskiden hoş görülen bazı tutumlar şimdi tepkiyle karşılanıyordu. Demokrasi kendini koruyacak, kriz döneminde en azından militarizm kadar güçlü olduğunu kanıtlayacaktı.

Mary Allen yoldaş, "Evet, hatta bu uğurda militarizme bile dönüşebilir demokrasi!" diye bağırdı.

Kuaker kadın kendinden geçmişti, en kutsal bildiği inançlarının çiğnendiğini, Alman yoldaşlarından bile net

görüyordu. Amerika, onun ülkesi, savaşa atılıyor, kaynaklarını insanların topluca katledilmesine harcamaya hazırlanıyordu, demek ha! Mary yoldaşın zayıf yüzü bembeyazdı; dudakları bilinçli olarak sımsıkı kapalıydı ama titreyen burun delikleri duygularını ele veriyordu. Müthiş bir konuşma yapmaya girişti, evrensel insan sevgisi davası lehine, gazaba gelip bendini aşan, köpürüp taşan kin selleri akıttı! Yoldaş Mary konuşmasında, bir sosyalist yazarın anlattıklarını nakletti ve nasıl ki gladyatör dövüşleri Hıristiyan keşişlerin bilerek ve isteyerek arenaya çıkmasına kadar sürdüyse, saldırgan savaşların da sosyalistlerin kendi istekleriyle süvarilerin nalları altına atılacakları zamana dek süreceğini söyledi. Bu yaşlı kuaker kıza baktığınızda, hemen o gece gidip süvarilerin geçeceği yolların üzerine yatacak, yada piyadelerin, top arabalarının, polis otomobillerinin önüne kendini atacak sanırdınız.

Bu duygu toplantıda bulunan herkesçe paylaşıldı. Eğer Amerika, Avrupa'daki savaşa katılacaksa, bunun nedeni sosyalist örgütlerin protesto araçlarını boşu boşuna kullanması olmayacaktı. Mitingler düzenleyecekler, bildiriler, broşürler dağıtacaklar, inançlarını sokaklarda, mağazalarda, insan kulağına erişebilecekleri her yerde bağıra bağıra duyuracaklardı. Ne şimdi ne de gelecekte, bu lanet olasıca facianın aktörü olmayacaklardı. Geçmişte yaptıkları gibi gelecekte de, savaşı kızıştırmaktan çıkar sağlayan, savaş zengini kapitalist politikacı ve gazeteleri rezil, kepaze edeceklerdi. Duyguları ne denli yoğunsa, mertliğin, birlik ve beraberliğin en çok gerekli olduğu o kritik saatte, subay eğitim kampına katılmak için hareketi terk eden birkaç döneğe karşı nefretleri de o denli fazlaydı.

O akşam Jimmie koltuğunun altında bir yığın devrimci literatürle evine döndü. Demiryolu bağlantısı artık patlayıcı fabrikasının içine kadar ilerlemişti. Genç işçi, öğle paydoslarında, getirdiği broşür ve bildirileri demiryolu inşaatında çalışan işçiler arasında dağıtıyordu. Günün bi-

rinde, ustabaşı onu yanına çağırıp işten atıldığını haber verdi. Silahlı adamların eşliğinde, inşaat alanı sınırına kadar götürüldü ve eğer buraya bir daha adım atacak olursa, derhal kurşuna dizileceği bildirildi. O akşam, yol ağzındaki mağazaya, arkadaşlarının yanına gidip bildiri dağıtmayı denedi, bisküvi kutuları üzerinde oturan ırgatlarla tartışmak istedi. Fakat içlerinden biri yerinden fırlayıp yumruğunu Jimmie'nin burnuna dayadı: "Defol buradan! Çık dışarı! Pis adi bit! Bela mı arıyorsun? Buralarda dolaşıp ihanet çığırtkanlığını kesmezsen, günün birinde evine baskın yapar, seni de bir sırığın ucuyla dürte kaka eyalet sınırları dışına atarız."

XII. BÖLÜM

Jimmie bir yurtseverle karşılaşıyor

I

Sanki, cehennemi güçler ülkeyi savaşa çekiyor, Jimmie'ye kendini feda etmekten başka çare kalmıyordu. Eğer Amerika Birleşik Devletleri büyük bir çılgınlığa kapılmışsa, o da elinden geleni son kertesine kadar yapardı. Savaş arabasının geçeceği yol üzerine dikilir, kendini süvarilerin nalları altına atar, cesediyle yolu kapatırdı. İyiydi, güzeldi programı da bir engel vardı yada daha kesin bir ifadeyle dört engel vardı: Biri büyük, üçü küçüktü engellerin, büyüğü Elizabeth Houszer olmak üzere...

Elbette ki Lizzie, kocasının mücadele ettiği tüm bu dünya çapındaki güçlerden habersizdi. Lizzie için hayat, üç bebeğini doyurmak ve korumaktı, bir de bu görevi yerine getirmesine aracı olan kocası vardı. Bunun dışında, dünya genç kadın için, ne olduğu belirsiz korkular, tüyler ürpertici dehşetlerle dolu, karanlık ve akıl sır ermez bir yerdi. Yukarılarda, gökyüzünde, Kutsal Bakire vardı; gerektiği şekilde yardım istendiğinde imdadına koşardı herkesin. Ancak kocasının kutsallığı hor görmesi, azizlerin erdemleri konusunda kuşkuculuğunu dile getirmesi yüzünden, Lizzie'nin yakarışlarını Kutsal Bakire'ye ulaştırması engelleniyordu.

Şimdi, bu geniş dış dünyanın gizem dolu ürkünç güçleri, kendilerine özgü bazı amaçlara yöneliyor, zavallı, sıska kocası ise onların yolu üzerine çıkacağım diye inat ediyordu. Lizzie onu tanıyalı beri, Jimmie dördüncü kez mi, yoksa beşinci kez mi işinden kovulmuş, her an hapse atılma, katran ve tüyden oluşan elbiseyi sırtına geçirme tehlikesiyle burun buruna yaşıyordu. Terslikler üst üste geldikçe, mahvolup gitme olasılığı arttıkça, Lizzie tehlikeli müzmin isteri diye tanı konulabilecek bir duruma düştü. Gözleri hep gizli gizli ağlamaktan kıpkırmızıydı, dokunsalar bu kez hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor, kendini kocasının kollarına atıyordu. Sürekli ağlamaları küçük Jimmie'ye bulaşıyor, bebekler de ağabeylerine karşılık vermekten geri kalmıyordu. Büyük Jimmie, şaşkın ve umutsuz kalakalıyordu. İşte, kahramanlığın kitaplarda yer almayan yeni bir yönü. Acaba tarihte, bir dava uğruna kendini feda eden kahramanlar arasında evliler var mıydı? Eğer varsa, bu insanlar ailelerine karşı nasıl davranmışlardı?

Jimmie, yıkılan karısına her şeyi açıklamaya çalışıyordu. Yüz milyon insanı savaşın korkunçluğuna karşı korumak söz konusuydu; bunun yanında bir insan hayatının önemi neydi? Ne yazık ki bu kanıtlar, Lizzie için geçerli değildi; çünkü o, bu bir tek adama, öteki dokuz yüz doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz insanın toplamından fazla değer veriyordu. Hem bir tek adam, yoksul bir işçi, üstelik de desteksiz ve işsizken, savaşı durdurmak için ne yapabilirdi?

– Ama örgütlüyüz Lizzie, diye bağırıyordu adam, hepimiz bir aradayız, Parti var! Birlikte direnmeye karar verdik ve öyle yapmamız gerekli! Kaçamak yollara saparsam, ödlek derler, hain derler bana! İşçilere davamızı anlatmamız lazım...

– Başaramayacaksınız... diye içini çekiyordu Lizzie.

– Uğraşıyoruz ya, sen de gel de gör istersen.

– İşçiler ne yapabilirler ki! Ellerinden ne gelir?

Bunun üzerine, Jimmie propaganda konuşmasına başlardı. İşçiler ne mi yapabilirlerdi? İşçiler olmazsa ordular savaşabilir miydi? Asıl ne yapamazlar diye sormak gerek. İşçiler olmazsa savaşa girişilebilir mi hiç? Eğer hepsi dayanışma içinę girerse, kapitalistlere karşı durmak isterlerse...

Karısı hıçkırarak: "İyi de, istemiyorlar ki!" diyordu. "Hiçbir işe yaramaz bunlar. Ya kendini öldürteceksin, yahut da Bill Murray gibi yüzünü gözünü dağıtacaklar."

– Savaşa gitmek kadar kötü değil bunlar...

– Savaşa gitmeni isteyen yok senden!

– Kim demiş? Ülke savaşa girerse, beni bırakırlar mı geride sanıyorsun? Beni buradan koparıp alacaklar, gitmeyip de ne yapayım? Orduya katılmayı reddedersem kurşuna dizerler! İngiltere'de, Fransa'da, Rusya'da, Avrupa'daki bütün ülkelerde böyle yapmadılar mı?

– Burada da mı asker toplayacaklar? diye dehşet içinde sordu Lizzie.

– Elbette, zaten bunun için hazırlanıyorlar, bizler de onları engellemek için mücadele ediyoruz. Ülkede neler oluyor, bilemezsin, dinle bak...

Ve Jimmie cebinden *İşçi*'nin son sayısını çıkardı. Kongrede çekilen nutuklardan biri yayınlanmıştı gazetede, askere yazılma özendiriliyor, savaş durumunda bu önlemin önemi belirtiliyordu. "Neyin peşinde koştuklarını görüyorsun, eğer onları engellemek istiyorsak, şimdi davranmalıyız, çok geç olmadan harekete geçmeliyiz. Leesville'de hapse tıkılmamdan, gemiye bindirilip yolda bir denizaltı tarafından batırılmazsak, okyanus aşırı ülkelere kendimi öldürtmeye gitmemden iyidir, değil mi?"

Lizzie'nin endişelerine bir yenisi eklenmişti; dünya savaşının onlara kadar erişeceği korkusu ana yüreğine saplanmış, geceleri uykusunu kaçırıyordu. Kocasına, "Çocuklar ne olacak?" diye soruyordu ağlayarak, o da cehennemi kapitalist rejimde, işçi sınıfının çocukları kimin umurunda diye cevap veriyordu.

II

Jimmie eli kolu biraz serbest kalınca, Leesville'e gidip propaganda literatürünün dağıtılmasına katkıda bulundu. İnsan seslerinin uğuldadığı açık hava mitinglerinde meşale tuttu; bazen karşıt görüşlü iki taraf kavgaya tutuşuyor, polis gelip dövüşenleri ayırıyordu. Bu sırada, militarist bir çoğunluk, Senatodan Almanya'ya karşı savaş ilanı kararı geçirmeye uğraşıyordu; bir avuç barışçı senatör ise, oturumların kapanış saatlerine kadar engelleme yapıyor, birkaç haftalık zaman kazanıyorlardı. Herkes kendi kişisel görüş açısına göre bu davranışı farklı biçimde yargılıyordu. Başkan bu senatörleri "inatçı adamlar" diye niteliyor, Wall-Street gazeteleri linç edilsinler diye feryat figan ediyor, Jimmie ve Gruptaki arkadaşları, onları kahramanlar ve insanlığın dostları olarak selamlıyordu. Sosyalistler, dört ay önce barışçıların oylarıyla ve barışçı bir programa dayanarak seçilen Başkanı, daha önce kendisinin de desteklediği inançlarını koruyanların üzerine suç atarak, şimdi ülkeyi savaşa sürüklemekle suçluyordu.

Beterin beteri bir başka olay patlak verdi ve Jimmie'yi heyecandan yarı deli hale getirdi. Üç gün boyunca Petrograd ile bağlantı kesilmişti, sonra bir haber geldi ve dünyayı elektriklendirdi. Çar devrilmişti, Rus halkı özgürdü! Jimmie gözlerine inanamıyordu. Üç akşam sonra, Grup toplantısına gitti, arkadaşlarını dünyaları onlara bağışlamışlar gibi mutluluk içinde buldu. O tatsız tuzsuz yıllar boyunca, hemen hemen her gün, alaylar, kinler, kovuşturmalar arasında, sözünü edip durdukları olay sonunda gerçekleşmişti; işte sosyalist devrim dünyanın kapısını çalıyordu. Avusturya'ya, Almanya'ya, İtalya'ya, Fransa'ya ve İngiltere'ye de yayılacak... Leesville'e kadar gelecekti. Her yerde halk, üzerine düşeni yapacak, savaş ve despotluk iğrenç bir kabus gibi insanlık tarihinden silinip gidecekti!

Birbiri ardına konuşmacılar kalkıp bu şanlı geleceği

öngören konuşmalar yaptılar, *Marseillaise* ve *Enternasyonal*'i söylediler. Toplantıda hazır bulunan Ruslar, birbirine sarıldılar, sevinç gözyaşları yanaklarından aşağı yuvarlanıyordu. Derhal bir genel kurul toplanması için oylama yapıldı, çağın bu büyük olayını kent sakinlerine açıklamak gerekiyordu. Savaş karşıtı programın da her zamankinden fazla desteklenmesi gerekliydi. Toplumsal devrimin dünyanın kapılarını çaldığı bir anda, Amerika'nın militarizmi benimsemesi neye yarardı?

Enerjisi kat kat artan Jimmie, hemen işe koyuldu, tüm zamanını ajitasyon çalışmalarına adamıştı. İş bulma umudu kalmamıştı zaten ya, şimdi iş aramaktan hepten vazgeçmişti. Yol kavşağındaki mağazanın sahibi, evvelden Jimmie'nin düşüncelerine hiç saygı duymazdı, şimdi de veresiye yiyecek vermeyi reddediyordu. Zavallı Lizzie'cik her zaman kaçındığı bir işi yapmak zorunda kaldı. Sağ ayağından çorabı çıkardı, bileğindeki sargıyı çözdü ve para kesesinden, değerli yirmi dolarlıklardan birini çekti aldı. Banknotların parlak sarı renkleri oldukça solmuştu, hele o gıcır gıcır yenilikleri tümden kaybolmuştu ama mağaza sahibi yirmiliği almazlık etmedi, bozup üstünü geri verdi. Fakat bu fırsatı kaçırmak istemedi mağaza sahibi, kocasının aşırılıklarıyla ilgili dostça öğütler verdi Lizzie'ye. Başlarına dert açılabilirdi bu yüzden, kadın onu iş işten geçmeden susturmalıydı. Eve döndüğünde kocasının göğsüne kapanıp bir ağlama krizi daha geçiren Lizzie, o günden sonra, barışçılıktan vazgeçmişti.

III

Lizzie kocasına engel olamıyordu, bu nedenle postacıyla ihtiyar Peter Drew'a bir pusula gönderip yardıma çağırdı. İhtiyar çiftçi, kemikleri sayılan yaşlı atını arabaya koşup onları görmeye geldi. İki saat boyunca Amerika'dan söze etti, Jimmie ise Rusya'yı ağzından düşürmüyordu. Amerika, Kayzer'in önünde boyun eğmeli miydi?

Jimmie, Çar nasıl devrildiyse, Kayzer'in de aynı şekilde devrileceğini söylüyordu. Rusya işçileri yolu açmıştı, bundan böyle hiçbir ulusun işçileri köleciliğin önünde eğilmeyecekti. Evet, Wall-Street borsacılarının yönettiği Amerikan bankerleri tarafından yönetilen Fransa gibi cumhuriyetlerde bile, işçiler haksızlığa başkaldırmayı bilecekti!

– Ama Amerika'da, insanlar istediği her şeyi elde edebilir, oy vermesi yeter! diye bağırdı ihtiyar, artık kendini tutamıyordu.

– Oy vermek mi? diye haykırdı Jimmie. Leesville'dekine benzer biçimde, çürümüş bir politikacılar çetesi oy atsın diye mi? Oy vermekten söz etmeyin bana. Dediler ki, oy verme hakkımı yitirmişim. Neden? Seçmen kütüğünden kaydım silinmiş, yani işimi yitirmişim de ondan. Demek ki, ben oy kullanabilir miyim, kullanamaz mıyım, buna ihtiyar Granitch karar veriyor. Empire fabrikalarındaki adamların üçte ikisinin durumu bu, göreceksiniz. Ülkedeki kalifiye olmayan işçilerin yarısının oy hakkı yoktur, çünkü evleri yoktur, adresleri yoktur, çünkü hiçbir şeyleri yoktur.

– Peki, siz işçi sınıfını hükümetini nasıl yürüteceksiniz, seçim yapılmayacak mı, oy kullanılmayacak mı?

– Elbette her yurttaşın oy hakkı olacak, diye cevap verdi Jimmie. Ama önce kapitalistleri devre dışı bırakacağız. Politik organları satın alacak paraları kalmayacak. Bizim hakkımızda yalanlar yazdırmak için gazeteler satın alamayacaklar. Bir bakın Leesville'de çıkan *Herald* gazetesine. Baştan aşağı beylik yalanlar, hem de yalan oldukları besbelli. Halka hiçbir zaman doğru bir şey vermez bunlar...

Bu minval üzerine konuştu durdu. İhtiyarın vatan için anlattığı hamasi öykülerin hiçbir yararı yoktu; Jimmie'ye göre vatan, kapitalistlerin, zenginlerin, onu kandırmasına, üstünlük kurmasına, ele geçirmesine göz yummuştu. Jimmie'nin bağlılığı ülkesine değil, ezilen, sömürülen işçi sı-

nıfınaydı. Ne zamandır hükümet, büyük kuruluşların kendisini kullanmasına izin veriyordu, şimdiyse Başkanın adalet ve demokrasi çağrıları yapması, idealizmin güzel dilini kullanması boşunaydı. Jimmie onun bunlara inandığım sanmıyordu, ayrıca Wall-Street de onun vaatlerini yerine getirememesi için elinden geleni yapıyordu. Para babaları, Başkanın sözlerini alıp işlerine gelen biçime sokuyor, canları nasıl isterse öyle kullanıyorlardı. Aynı zamanda Jimmie Higgins'e küfür yağdırıyor, yine üzerine çamur atıyorlardı ve genç adamın gözünü yine kin bürüyordu. Jimmie'nin önyargılarının zırhını kırmak, ihtiyar bir askerin ve ihtiyar bir yurtseverin harcı değildi.

IV

Ertesi gün, Rusya'daki Devrim onuruna büyük bir toplantı yapılacaktı. İnanılacak şey değil ama Lizzie, Jimmie'yi oraya gitmemeye ikna etti. Hatta Bay Drew'yu da onu vazgeçirmek için yardıma çağırmıştı. Zavallı Lizzie'nin hayalinde hapse atılacak insanlarla dolu bir salon canlanıyor, Jimmie kalkıp bağırıyor, çağırıyor, polis gelip üzerine saldırıyor, sopa darbeleriyle kafatasını parçalıyordu. Kocası, sadece broşür dağıtacağını ve kapıda bekleyeceğini boşu boşuna anlatmaya çalışıyordu Lizzie'ye. Genç kadın, eşini kolları arasında sıkıyor, hüngür hüngür ağlıyor, etkilemeyi başaramayınca onunla birlikte gideceğini söylüyordu; gece çocuklara bakması için Bayan Drew'yu ikna etmeyi deneyecekti.

Peter Drew bu toplantıya gitmek istediğini bildirdi. Gelip Lizzie'yi ve çocukları alacak, çocukları evine bırakacak, sonra Lizzie ile birlikte toplantıya gideceklerdi. Jimmie ile Kültür Merkezi binasında buluşacaklardı, çünkü o bütün gün dekorasyonla ve diğer hazırlıklarla uğraşmak zorunda kalacaktı. Toplantıdan sonra, hep birlikte arabayla döneceklerdi. Devrimci ateşin, ihtiyarı da etkisi altına aldığını fark eden Jimmie, "Harika!" diye bağırdı.

Ne yazık ki, işler istedikleri gibi yürümedi ve Jimmie büyük bir hayal kırıklığına uğradı. İhtiyar, baştan aşağı bronz düğmeli, soluk mavi renkli bir üniforma ile Kültür Merkezinde boy gösterdi. Herkes gözünü dikmiş ona bakıyordu, Higgins yoldaşın yanında bu asker elbiseli adamı görenler şaşırıyorlardı. Sevimli ihtiyar, bakışlarını içlerinden çoğu kırmızı kokart takmış adamlara, kızıl kurdele yada kemerli kadınlara çeviriyor, dekorasyonu inceliyor, büyük kırmızı bayraklara, uzun kızıl flamalara, "Karl Marx Verein" yazılı pankarta dikkatle bakıyordu. Leesville Sosyalist Gençlik Ligasının ve Ypsels'lilerin pankartlarını, 4717 yerel grup numaralı Makine İşçileri Sendikasının, 526. Bölge Marangozlar Sendikası temsilciliğinin ve işçi kooperatifi derneğinin pankartlarını da gözden kaçırmamıştı. Jimmie'ye doğru döndü ve "Amerikan bayrağı nerede?" diye sordu.

Liederkranz korosu *Marseillaise*'i söyledi, dinleyicilerin alkış sağanağından, kırmızı mendillerin sallanmasından, sesleri kısılana kadar bağrışmalarından sonra Parti Grubu başkanı Gerrity yoldaş ortaya çıkıp kısa bir söylev verdi. Uzun yıllardır sosyalistler ülkelerinin durumunu tanımlamak için bazı benzetmeler kullanırlardı, şimdi ise buna gerek kalmamıştı, çünkü Rusya artık özgürdü ve Amerika aklı başına geldiğinde onu izleyecekti. Dinleyicilere, Rusya'dan NewYork'a tarihin en büyük olayını anlatmak için özel olarak gelen Pavel Mihayloviç'i takdim etti. Sıska, saz benizli bir adam olan Pavel yoldaş, aynı zamanda okumuş yazmış birine benziyordu, siyah sakalı ve siyah çerçeveli gözlüğü vardı. Önce birkaç kelime Rusça ile söze başladı, sonra karmakarışık bir İngilizce ile bir saat konuştu. Rusların özgürlüklerini nasıl elde ettiklerini ve proletaryanın geri kalanının kurtuluşu için bu özgürlükten nasıl yararlanacaklarını açıkladı. Onun ardından, sıra Schultze yoldaşa geldi. Dokumacılar-Halıcılar Sendikasını temsil ediyordu bu adam. Almanya'ya karşı savaşmaya gerek kalmadığını, çünkü Alman işçileri için

özgürlük yolunun açıldığını, yakında yola koyulacaklarını anlattı. Schultze bunları biliyordu, çünkü erkek kardeşi Leipzig'de bir sosyalist dergide editördü, daima bu kaynaktan ülkesinde neler olup bittiğine ilişkin haberler alıyordu.

Şimdi Smith yoldaş konuşuyordu. *İşçi*'nin editörü olan Smith, ajitasyonun başladığını haber verdi. Öyle konuşmaya giriş yapmakla filan uğraşmadı; enternasyonalist devrimciydi ve hiçbir kapitalist hükümet onu kanlı savaşlar için askere alamazdı, ister Avusturya'da, Almanya'da olsun, isterse de Bulgaristan'da, Türkiye'de olsun işçi kardeşlerini öldürmeye götüremezlerdi onu. Wall-Street'in adamları, talim alanlarında özgür Amerikalılara askeri eğitim yaptırmaya kalkıştıklarında, zevk ve sefa içinde geçen hayatlarının en büyük yanlışını yaptıklarını göreceklerdi. "Sözlerimi doğru anlayın" dedi, oysa kimin neyi yanlış anladığı konusunda tek kelime etmemişti, "sözlerimi doğru anlayın, ben barışçı değilim, savaş karşıtı değilim, ama katılacağım savaşı kendim seçmek isterim. Eğer elime tüfek vereceklerse, silahı almayı reddetmem, çünkü ben ve ücret kölesi arkadaşlarım, çoktandır silahlara sahip olmanın özlemini çekiyoruz. Yalnız, kime nişan alacağıma ben karar vermeliyim, önümdeki düşmanlarımla mı, ardımdaki düşmanlarımla mı dövüşeceğim. Alman işçi kardeşlerime mi silahı doğrultacağım, yoksa beni ezen, sömüren Wall-Street patronlarına ve uşakları basına karşı mı mücadele edeceğim?"

Söylevin bu sözleri, balyoz darbeleri gibi kalabalığın ortasına indi ve dinleyiciler konuşmacıya yeni bir alkış sağanağıyla karşılık verdiler. Ancak birdenbire kalabalık, gündem dışı bazı şeyler olup bittiğinin bilincine vardı. Beyaz favorili, mavi üniformalı, yaşlı bir adam, salonun ortasında sandalyesinin üzerinde ayakta duruyor, ellerini kollarını sallayarak bağırıp çağırıyordu. İki yanında oturanlar, kollarından çekiştiriyor, adamı yerine oturtmaya çalışıyor, ama o hiçbir şey duymak, bilmek istemiyor, ba-

ğırmaya devam ediyordu. Dinleyiciler meraktan kulak verdiler, yarı yarıya sessizlik sağlandı: "Utanın! Utanın!" deyip duruyordu yaşlı adam. Parmağını konuşmacıya doğru uzatıp suçlamada bulundu: "Siz insanları hıyanete teşvik ediyorsunuz, genç adam!"

– Otur, diye bağırdı kalabalık hep bir ağızdan, kapa çeneni!

İhtiyar inat ediyordu:

– Bu toplantıda hiç Amerikalı yok mu? Bir kelime söylemeden bu sinsi haini dinleyecek misiniz? Yazıklar olsun size!

Bazı adamlar, ceketinin eteğinden yakaladılar, bazıları yumruğunu gösterdi; salonun öteki ucundan Vahşi Bill bağırıyordu: "Boğazını kesin onun, ihtiyar domuz!"

İki polis koşa koşa geldi, "ihtiyar domuz" onlara doğru dönüp, "Sizin göreviniz Amerikan bayrağını ve onurunu korumak değilse, burada ne işiniz var?" diye sordu. Ama polisler onun toplantıya müdahaleye son vermesi için ısrar ettiler. O zaman ihtiyar dönüp onuru incinmiş tavırlarla salondan çıktı. Gitmeden önce bir kez daha dönüp baktı ve yumruğunu kalabalığa göstererek kısık sesiyle: "Hainler! Hainler!" dediği duyuldu.

V

Zavallı Jimmie hayretler içinde oturduğu yerde kalakalmıştı. Bu üzücü sahnenin sebebi, sosyalizmin zanaatkarlarının en fedakarı olan kendisiydi. İşçi sınıfını öldürenlerin üniformasını giymiş eski bir askeri, bu devrimci toplantıya getirmişti. Arkadaşlarıyla yüz yüze gelmeye niyeti yoktu, söylevler sona ermeden önce, Lizzie'yi dirseğiyle dürttü, ikisi birlikte kalkıp tanıdıkları hiç kimseye görünmeden dışarı çıktılar.

Dışarıda da onları garip bir durum bekliyordu. İhtiyarın çekip gittiğini sanmışlardı, tramvayın son durağından sonra karanlıkta yürüyecekleri çamurlu, uzun yol gözleri-

nin önüne geliyordu. Lizzie de Pazar günleri ve "miting gezmeleri" için sakladığı biricik güzel elbisesini giymişti üstelik. Bay Drew'un arabasını bıraktığı yere vardıklarında, sabırla onları beklediğini görüp şaşırdılar. Duraksadıklarını görünce, "Haydi gelin, binin!" dedi. Çok sıkılmışlardı, ama onun dediğini yaptılar, ihtiyar kısrak tıngır mıngır dönüş yolunu tuttu.

Uzun süre hiç konuşmadan yol aldılar. Sonunda, Jimmie kendini tutamadı: "Üzgünüm, Bay Drew. Anlayamadınız galiba..." İhtiyar onun sözünü kesti: "Konuşmaya değmez, genç adam." Sessizce yola devam ettiler, yalnız bir an Lizzie ağlıyormuş gibi gelmişti Jimmie'ye.

Doğrusu, Jimmie'nin çok canı sıkılmıştı olan bitene, çünkü ihtiyara karşı derin bir saygısı vardı, hatta sevmeye bile başlamıştı komşusunu. Jimmie, onun öne sürdüğü kanıtlara, modası geçmiş görüşler diye kulak asmamıştı. Oysa, bu yurtsever samimiydi! Ne yazık ki, devrimci düşünceleri anlayamıyordu. Devrimciler konuşurken kızması, çileden çıkması ne kadar acıydı! İşte, savaşın getirdiği acılardan biri de buydu; tartışmalara yol açıyor, insanları birbirine düşürüyor, dostları ayırıyordu.

Jimmie, en azından o gece öyle düşünüyordu. Kafası, dinlediği söylevlerle doluydu. Başka zamanlarda, kuşkular tedirgin ediyordu onu; çünkü insan tüm topluma karşı çıktığında, toplumun tümüne karşı mücadeleye giriştiğinde, bu toplumun da kendine göre bazı hakları var mı diye kendi kendine sormazlık edemezdi. Jimmie, Almanların savaşta yaptıklarına ilişkin anlatılanları dinliyordu; iğrenç savaşçılardı bunlar, yoldan sapıp insanı isyan ettiren, yararsız, tümüyle anlamsız işler yapıyorlardı. Hiçbir gereği olmaksızın, onları savunacak olanların gözünde insan sayılmalarını bile güçleştirecek durumlar yaratıyorlardı. Jimmie, Alınanları desteklemeyi aklından bile geçirmediği halde, Leesville gazetelerinin yazdığı gibi, Alman ajanı ve hain yerine konması onu son derece kızdırıyor, an-

cak yaptıklarının, geçici de olsa, Almanların çıkarları doğrultusunda bir eğilim gösterdiğini inkar edemiyordu.

Bir tartışma sırasında, bazı yurtseverler tarafından bu iddia net biçimde kanıtlandığında, Jimmie karşılık olarak, Alman sosyalistlerinin askeri şeflere karşı gelmesi çağrısında bulunduğunu belirtmişti. O zaman da yurtseverler, Alman sosyalistlerinin hatalarını sayıp dökmüş, iyi sosyalistler olmaktan çok, iyi Almanlar olduklarını söylemiş, söylevlerden ve yaşanan olaylardan çıkardıkları, bu iddiayı kanıtlayacak olgular sıralamışlardı. Bu Alman sosyalistlerinden biri Riechstag(*) kürsüsüne çıkmış, Almanların iki savaş yöntemine sahip olduklarını açıklamıştı: Ordularla, düşmanlara karşı savaş alanlarında zafer kazanmak, bir yandan da sosyalistler aracılığıyla düşman ülkelerde işçilerin moralini bozmak. Bu pasajı Jimmie'ye okunduklarında, genç işçi bunun yalan olduğunu söylemişti; hiçbir sosyalist böyle konuşmazdı. Tabii, bunun yalan olduğunu kanıtlaması olanaksızdı, ama sosyalist inançlara aykırıydı bu sözler. Sonraları, üzerinde düşündüğünde, şaşkınlığa düştü, ya doğru idiyse bu söylenenler! Ya Alman sosyalistleri böyle eğitilmişlerse, çocukluklarında aldıkları eğitim gereği, kendilerine sosyalist derken yüreklerinin derinliklerinde milliyetçi kalıyorlarsa! Jimmie, okuduklarından yada işittiklerinden, şu bu olayları birbirine ekliyor, yeniden düşünüyordu. Alman sosyalistlerinin hükümetlerine karşı mücadelelerinde pek de cesur davranmadıkları kesindi!

Belki de hükümete karşı çıkmaktan çekinmelerinin nedeni hapse girme korkusuydu; demek ki acınası bir durumdaydılar, Jimmie Amerika'da onlar için hapse giriyordu, onların da aynı tehlikeyi göze almaları gerekirdi, yoksa bu fedakarlığı istemeye hakları olmazdı. Jimmie, bu sorunu Meissner yoldaşla tartışmak istedi ve Jimmie öncülük ederse, Alman yoldaşlarının onu izleyeceği cevabı-

(*) Berlin'deki, Almanya Millet Meclisi.

nı aldı. İyi de, niçin Jimmie öncülük etsindi, sebepleri gözden geçirirken, Jimmie yüreğinin derinliklerinde, Almanya'yı savaştan dolayı Amerika'dan daha fazla suçladığını hissetti. Tabii, Meissner yoldaş katılmıyordu ona, kızıyor, sert konuşmaya başlıyor, Jimmie'yi savaşa dünyanın öteki kapitalist hükümetlerinin sebep olduğuna ikna etmeye çalışıyordu. Almanya'nın savaşa girmesi, ülkeyi savunmak içindi. Böylece aralarında bir ağız dalaşıdır başladı, tıpkı devrimci olmayan kişilerin yaptığı gibi. Parti Grubu toplantısında, avukat Norwood ve bira işçisi Schneider'in söylediklerini tekrarlıyorlar, fakat bu kez Jimmie, Norwood'un tarafını tutuyordu. Jimmie, can sıkıcı bir gerçekle yüz yüze kaldığını görüyordu; fedakar arkadaşı Meissner, Alman kökenliydi, bu nedenle bazı ince farklılıklar vardı aralarında ve arkadaşının olaylara bakış açısının kendisininkine tıpatıp uyması olanaksızdı.

XII. BÖLÜM

Jimmie bir belayı savuşturuyor

I

Savaş çıksın çıkmasın, toprağın sürülmesi ve ekilmesi gerekiyordu. John Cutter kiracısının oturduğu eve gelip tarım işçiliğine devam etmesini önerdi. Ancak bir şartı vardı. Jimmie savaş konusunda çenesini kapayacaktı. Çünkü Cutter, kendisi de ateşli bir yurtsever olmamakla birlikte, bir gece evinin yakılması riskini göze alamıyordu. Higgins ailesinde tartışmalar yeniden başladı. Lizzie, kocasının bir önceki yaz mevsiminde, şafaktan gün batımına kadar çalıştığını, eve geç döndüğünü, sosyalist bir gazete bile okuyamayacak kadar yorgun olduğunu hatırlıyordu, nerde kaldı ki propaganda yapsın! Bir propagandacının endişe içinde yaşayan karısı için bulunmaz bir nimetti bu! Zavallı Elizabeth Huszer! Sağ bacağındaki çorabın içinden iki kez daha yirmi dolarlık banknotlar çıkarmıştı. Artık yalnızca yedi tane kalmıştı kağıt paralardan ve Lizzie'nin her birinin üzerine titriyordu.

Jimmie kimseyle savaş konusunu konuşmayacağına söz verdi. En azından ülkenin bu köşesinde, siyasi konularda ağzını açmayacaktı. Çiftlik avlusundaki salaklara bir şeyler öğretmeye çalışmanın yararı neydi? Savaş mı istiyorlardı, gidip kendilerini bombalara parçalatabilir ya-

da siperde zehirli gazlarla öldürtebilirlerdi! Jimmie'ye gelince, kente gidecek, işçilerin sağduyulu olduğu, dostu düşmanı ayırt ettiği yerlerde savaş karşıtı propaganda yapacaktı. Birkaç kez, John Cutter'in atlarını arabaya koşup nefret ettiği bu adam için buğday ekmeye, tarlaya gitti. Bütün gün araba sürüyor, gece atların bakımını yapıyor, sığırları besliyor, işini bitirince eve dönüp akşam yemeği yiyor, arka avludan hızla geçen, T.N.T imalatı için hammadde taşıyan uzun yük trenlerinin uluyan düdük seslerini dinliyordu.

Şimdi büyük patlayıcı fabrikaları gece gündüz çalışıyordu. İstese de, istemese de durmadan savaşı hatırlatıyordu Jimmie'ye bütün bunlar. Gece yarısına doğru, mamul ürünleri naklederdi bu trenler, tekerlek gıcırtıları, demir şangırtıları içinde oflayıp puflayarak geçerken, Jimmie'nin evinin pencerelerini zangırdatır ve Jimmie'nin hayallerini çok uzaklara, deniz aşırı ateş hatlarına taşırlardı. Çok geçmeden, bu vagonlardaki patlayıcılar savaş alanlarında insanları havaya uçuracaktı. Bir gece, bir şey yolu kapadı ve tren arka avluda durdu. Sabah, Jimmie siyaha boyanıp üzerine parlak kırmızı renkli boyayla "tehlikeli madde" yazılmış vagonları gördü. Vagonların üstünde, bir adam gidip geliyordu, elinde bir sopa tutuyor, kalçasında bir kabarıklık fark ediliyordu, trenin korumasıydı bu adam.

Anlaşılan, gece raylardan birini sökmüşlerdi, treni devirmek, bir faciaya sebep olmak istedikleri açıktı. Jimmie tarlada çalışırken, bir dedektif gelip onu sorguya çekti. Poliste dosyası vardı genç işçinin ve yetkililer, söylediklerinden daha fazlasını bildiğinden kuşku duyuyordu. "Canınız cehenneme!" diye bağırdı kızgın sosyalist, "Bir şeyleri devirmek istesem, bunu çalıştığım yerde yapar mıyım sanıyorsunuz?" Akşam yemeği için eve döndüğünde, karısının da sorguya çekildiğini anladı. Öylesine korkmuştu ki kadın, aklını kaçıracaktı nerdeyse. Evden kovmakla tehdit etmişlerdi onu. Artık kahrolası savaşın, her

yerde kendisini bir av gibi kovaladığını görüyordu Jimmie... eninde sonunda onu yakalayacak ve siperlere sürükleyecekti!

II

Kongre yeninden toplandı ve Almanya'ya karşı savaş durumu ilan edildi. Artık tüm ülke silah başına koşuyordu. Yüz binlerce adam orduya gönüllü yazılıyordu, ama bu militaristler için yeterli değildi, seferberlik ilan edilmesini istiyordu onlar, herkes savaşa katılmaya mecbur kalmalıydı. Kendilerinden ve savaşlarından öylesine eminseler, niye savaşmak isteyenlerin cepheye gitmesiyle yetinmiyorlardı acaba? Jimmie ve savaş karşıtı arkadaşları böyle akıl yürütüyorlardı. Aslında, militaristler de büyük kitlelerin vuruşmak istemediğini biliyorlardı, onları buna zorlamak gerekliydi. Şimdi sosyalistlerin tüm enerjisi, seferberlik tasarısını engellemeye harcanıyordu.

Leesville grubu, Kültür Merkezini tekrar kiraladı, halka açık büyük bir toplantı düzenlediler. Kentin kapitalist gazeteleri, bu toplantıya karşı bağırıp çağırmaya başladı. Leesville'in yurtseverliği ve yasalara bağlılığı, bu yeni baştan çıkarma ve ihanet toplantısının hakaretlerine mi uğrayacaktı yeniden? *Herald,* iç savaşın eski tüfek savaşçısı olan kahraman ihtiyarın öyküsünü yeni baştan anlattı. Yaşlı asker, yerinden kalkmış, ünlü "kızıl" editör "Jack" Smith'in kışkırtmalarına karşı sesini yükseltmişti. *Herald* mavi üniformalı cesur ihtiyarın portresini ikinci kez yayınladı, Bull-Run savaşının ilk saflarından Richmond'un son kuşatmasına kadar, katıldığı tüm savaşların tam listesi de veriliyordu. Köy evinin önünden geçen bazı çiftçiler, Lizzie'ye de bir nüshasını verdiler gazetenin; oralarda ihanet çağrısı yapan söylevler duyarlarsa, kocasını linç edecekleri tehdidini savurdular. Jimmie eve döndüğünde karısını yine ağlar buldu. Kocasını mitinge göndermemeye kesinlikle karar vermişti. Üç gün boyunca ağ-

ladı ve tartıştı, hatta üç gecenin de bir kısmı ağlamak ve tartışmakla geçti.

Bu kadar trajik olmasaydı, komik sayılabilirdi durum. Jimmie, her zamanki lafları tekrarlıyor, savaş durdurulamazsa, askere alınacağını, siperlerde öldürüleceğini söyleyip duruyordu. O zaman, Lizzie de hemen barışçı kesiliyordu elbet. Savaşın, Jimmie'yi elinden almaya ne hakkı vardı? Küçükler babasız ne yapacaktı? Her çocuğun bir babaya hakkı vardı! Lizzie gözyaşları içinde inandığı bu sözleri söylerken, Jimmie de: "Çok iyi, öyleyse ben de mitinge gitmeliyim. Savaşı önlemek için elimden geleni yapmalıyım" diyordu. Lizzie onun iri yarı, korkunç polislerle boğuştuğunu, sopa yediğini görüyordu, yurtseverler de katran fıçılarıyla, kuş tüyü çuvallarıyla Jimmie'yi cezalandırmak için bekliyordu. Hayır, Jimmie propaganda yapmamalıydı, mitinge gitmemeliydi! Jimmie onu ikna etmeye uğraştı, nasıl öldürüleceğini sanıyordu karısı, Almanlar mı öldürecekti onu, yoksa polisler ve halk mı? Lizzie ise kimin tarafından olursa olsun, onu öldürülmüş görmek istemiyordu, yaşamasını istiyordu kocasının.

Jimmie bir orta yol buldu. Mitinge gidecek, ama orada ağzını bile açmayacaktı. Bu vaat da Lizzie'yi avutmadı. Bir olay patlak verirse, kocasının karışmadan duramayacağını biliyordu. Hayır, eğer o gitmeye karar verirse, kendisi de gelecekti; çocukları arabaya koyup tramvay durağına kadar iterek götürmesi gerekse bile. Jimmie toplantıda söz almak isterse, ceketinin eteğine asılacak, elleriyle ağzını kapatacak, polislerin sopalarına karşı onu koruyacaktı.

Tam her şey böylece kararlaştırılmıştı ki, mitingden önce, öğleden sonra şiddetli bir yağmur boşandı. Üç çocuğun konulacağı arabayı bu çamurlu yolda itmek artık olanaksızlaşmıştı. Yine gözyaşları döküldü, Jimmie karısının elini avucuna aldı, mitingdeki davranışları konusunda kendisine güvenmesini söyledi, kendisine ve ailesine zarar verecek hiçbir şey yapmayacağına yeminler etti.

Söylev vermeye kalkışmayacak, bağırmak için yerinden bile doğrulmayacak, ne olursa olsun tek kelime bile söylemeyecekti! Daha önceki yüzlerce toplantıda yaptığı gibi, broşür satmakla, toplantıya gelenlere yer göstermekle yetinecekti. Tekrar tekrar söz verdi, nihayet gözü yaşlı eşini sakinleştirmeyi başardı, kadının ellerini yavaşça ceketinin eteğinden çekti, ona ve çocuklarına veda edip gitti.

Yağmur altında geriye baktığında, karısının son anda cebinden çekip çıkardığı kırmızı mendili sallayarak kendisini uğurlayan oğlu Jimmie'yi gördü. Evden duyduğu son ses annesine: "Haydi canım, sen de sus artık" diyen küçük Jimmie'nin konuşmasıydı. Jimmie giderken aklı büyük oğlundaydı, şimdi beş yaşındaydı çocuk; öyle hızlı büyüyordu ki, bir gecede boy atıyordu adeta. Annesi gibi iri kara gözlüydü, çok şakacıydı, yaptığı yüz hareketleriyle herkesi güldürürdü. Neler bilmez, ne sorular sormazdı ki? Jimmie ile Lizzie onunla konuşmaktan hiç bıkmazlardı. Jimmie çamurlu yolda bata çıka giderken bunları hatırlıyor, her zamanki gibi dudaklarını sımsıkı kapatıp yumruğunu sıkıyor, düşüncelerinde, emekçi çocuklarının rahatça büyütülebileceği bir dünya yaratma görevine yeniden kendini adıyordu.

III

Gecenin başlıca konuşmacısı genç bir profesördü. Halka açık konuşmalarda, işçi sınıfının tarafını tuttuğu için işinden atılmıştı; bu yüzden Jimmie Higgins'in gözünde bir kahramandı. Bu adam savaşı avucunun içi gibi biliyordu; ona göre savaş, zenginliğin ham maddeleri ve işçilerin ruhları ile vücutları üzerindeki egemenliklerini sağlamlaştırmayı amaçlayan kapitalistlerin korkunç bir komplosuydu. Genç adam acı duyarak, ülkeyi zorla savaşa sokanların adlarını birer birer verdi ve şimdiden milyarlarca dolar kazanan ve on milyarlarcasını daha kazan-

mayı uman Wall-Street spekülatörleriyle maliyecilerini suçladı. Savaşmak istemeyen insanları, savaşmaya zorlama planlarını açıkladı. Söylevinin her cümlesini bitirdiğinde, Kültür Merkezini hıncahınç dolduran kalabalıktan bir alkış sağanağı kopuyordu. O toplantıya bakıp yargıya varacak olsanız, Amerika'da savaşa karşı bir devrim gerçekleşmek üzere derdiniz.

Genç profesör oturdu, solgun alnındaki terleri sildi, sonra Liederkranz korosu yeniden şarkı söylemeye başladı. Ancak, adı artık Liederkranz değildi müzik grubunun, yerel önyargılı çevrelere karşı, "İşçi Korosu Topluluğu" adını almışlardı. *İşçi* gazetesi editörü, Smith yoldaş kalkıp bağış toplanmasının ardından, konuşmacının soruları cevaplandıracağını bildirdi. Sonra kendisi konuşmaya girişti, katliama sürüklenmelerine karşı Leesville'deki işçilerin, karşıt görüşlerini açıkça göstermek üzere belirleyici bazı şeyler yapması gerektiğini açıkladı. Kendisine gelince, bu savaş çığlıkları karşısında bir parmak bile geri çekilmeyecekti. Ne tür bir kapitalist savaş olursa olsun, katılmayı reddediyordu, orduya yazılmaya karşı çıkanlara katılmaya hazırdı. Zaman azdı, bir şey yapılacaksa hemen yapılmalıydı...

Birdenbire sözünün kesildiğini fark etti. Bu kez müdahale eden ihtiyar bir asker değildi, o ana kadar, sahnenin kenarında duran bir polis amiriydi. Birkaç adım öne çıktı ve "Toplantı bitmiştir!" diye anons etti.

– Nasıl olur? Neden? diye bağırdı konuşmacı.

– Toplantı bitmiştir! Ve sizi de genç adam, tutukluyorum.

Dinleyiciler arasında bağrışmalar işitildi. Aniden, ön sıralardan, sahnenin önünden, her zaman orkestranın tatlı müzik parçaları çaldığı yerden, mavi üniformalı bir sıra asker sıçrayıp konuşmacıyla halkın arasına dizildiler. Mermilerini namluların ağzına sürdükleri süngülü tüfekleri kalabalığa doğru çevirmişlerdi.

– Çok çirkin bu yaptığınız, dedi Smith yoldaş.

– Tek kelime bile söyleme! diye emretti polis amiri. Arkasından gelen iki polis, konuşmacıyı kollarından yakalayıp sahnenin dışına götürdüler.

Gerrity yoldaş sahneye fırladı: "Bu yaptıklarınızı protesto ediyorum! Burada yasal bir toplantı yapıyoruz..."

Bir polis onu yakaladı: "Sizi de tutukluyorum." *İşçi* gazetesi editörünün kız kardeşi olan Mabel Smith yoldaş, "Ayıp! Ayıp!" diye bağırıyordu. Tam bir polis memuruna: "Hayır, susmayacağım, konuşma özgürlüğü adına protesto ediyorum! Açıklayacağım..." diye cevap yetiştiriyordu ki, bir başka polis onu da kolundan yakaladı. O zaman genç kadın avaz avaz haykırmaya başladı. Kalabalık korkuya kapılmış, ortalık karışmıştı.

Toplantıyı düzenleyenin eşi Bayan Gerrity, yerinden kalkıp bağıra çağıra protestoya girişti. Jimmie, salonun arka tarafındaydı, ondan pek uzak bir yerde değildi ve kenarında dikilen hindi tüyüyle şık şapkalı zarif kadını görünce yarı yarıya unutulmuş, garip bir heyecanla yüreği hop etti. Greenwich Village'li Evelyn Baskerville, dağınık siyah saçları, küçücük gamzeleri, cüretkar ve ürkütücü düşünceleriyle Jimmie'nin kalbini kıran ve yuvasını yıkmasına ramak kalan kadın oradaydı, şimdi de yeni tarz ayartıcı davranışlarla, süngülü tüfek taşıyan üç askeri birden oyalamaya çabalıyordu.

Sıra kuaker Mary Allen yoldaşa gelmişti, zorbalara zorla kabul ettirilen ahlak gücüne inanırdı. O da dipte, kolunun altında bir tomar bildiri ile duruyor, kırmızı eşarbını omuzu üzerinden arkaya atmış, haykırıyordu: "Özgürlük ve dürüstlük adına, bu saldırıyı protesto ediyorum! Protesto hakkımı kullanmadan ülkemin savaşa sürüklenmesine rıza gösteremem! Burada, sözüm ona Hıristiyan bir kentteyim, barışın efendisi, Peygamberimiz adına konuşuyorum..." Böyle küçük bir söylev vermeye başlamıştı ki haki üniformalı birkaç genç çevresini sardı. Ellerindeki tüfeklere rağmen, gazaba gelmiş kuaker kadını susturmakta zorluk çektiler.

Bira işçisi Schneider yoldaş, şarkıcılarla birlikte, sahnenin önünde duruyordu, fakat şimdi kim bilir nasıl, sahnenin önünde buldu kendini. "Amerika'da hak hukuk kalmadı mı?" diye bağırıyordu.

Dinleyicilerin ön sıralarından birisi:

– Kapat çeneni, pis Alman! deyince üç polis yoldaş Schneider'in üzerine atıldı, yakasına yapıştılar, boğazını öyle sıktılar ki heyecanlandığı zamanlarda moraran yüzü ölümcül siyah bir renge büründü.

Jimmie Higgins, elinde bir yığın "Neden savaş?" başlıklı broşürle olduğu yerde duruyor, öfkeden tir tir titriyor, insan olarak üzerine düşen rolü oynamak için, kendisinin sinir ve kaslarına ihtiyaç duyan kavgaya katılmak, kalabalığın uğultusunu bastıracak bir sesle bağırmak istiyor... en azından Mabel Smith yoldaş, Mary Allen yoldaş ve Evelyn Gerrity yoldaş kadar olayı protesto etmek istiyor, ama güçsüz ve çaresiz, sessiz, çocuklarının annesi Elizabeth Huzser'e verdiği sözlerle eli kolu bağlı, olduğu yerde kalıyordu.

Çevresine bakındı, yakınlarda bir yerde, dipte kendisi gibi kalakalmış, burnunu kıran ve üç ön dişini döken müthiş darbenin anısıyla eli kolu bağlı birini gördü. Vahşi Bill bir polisin gözünü ondan ayırmadığının farkındaydı, üzerine atlamak, onu yere devirmek için bahane arıyordu polis. Jimmie gibi, o da susuyordu. İkisi de orada durup Amerikan vatandaşlarının temel anayasal haklarının sıfıra indirildiğini, özgürlüğün kaba asker bozuntularının postalları altında çiğnendiğini, kutsal adaletin, kutsallığının en derin yerinden saldırıya uğradığını ve boğulduğunu seyretmek zorundaydılar. En azından, Leesville'de *İşçi* okuyanların gözünde durum bu merkezdeydi. *Herald* okuyanlar ise -insanların onda dokuzu- Leesville'de düzen ve asayiş kuvvetlerinin olaya hakim olduğunu, Alman propagandasının susturulduğunu, kışkırtıcılığın, yoldan çıkarıcılığın sözcülerinin kamuoyunun kapıldığı hiddetin ağır darbesini hissettiklerini öğreniyorlardı.

IV

Dışarıda, gösteri yapmak için büyük bir kalabalık toplanmıştı. Tutuklular hapishane arabasına kondular. Polis kalabalığı dağıttı, her biri teker teker oradan uzaklaştırıldı, sokakta yüksek sesle konuşmaya kalkışan birkaç kişi susturuldu. Jimmie arkadaşlarından altı yedi kişiyle birlikte, Main-Street'ten amaçsızca aşağı indiğini fark etti. Olanları birbirlerine tekrar tekrar anlatıyor, tutuklananlar arasında neden yer almadıklarını açıklıyorlardı. Kimisi en azından ötekiler kadar bağırıp çağırmış, fakat polis onları gözden kaçırmıştı, kimisi de kaçmayı ve bir başka toplantıda bağırma fırsatı yakalayıncaya dek serbest kalmayı daha akıllıca bulmuştu. Hemen o akşam bir broşür bastırmayı ve yeni bir halk toplantısı hazırlamayı önerenler de vardı. Tom'un "Büfeteriya"sına kadar böyle tartıştılar, orada iki masayı birleştirip her şeyi yeni baştan gözden geçirdiler. Çok miktarda kahve ile sandviç yada tart ile süt ismarladılar. Tam Dr. Service'ten yardım istemeksizin arkadaşlarını kurtarma sorununa el attıklarında, öyle bir facia patlak verdi ki toplantı düşüncesi akıllarından uçup gitti.

Devasa bir darbeydi de sanki, tüm dünyanın üzerine indirilmişti aniden. Tanımlanması kesinlikle olanaksız kozmik bir çarpmaydı, uzayın kasılarak çırpınmasıydı. Hava birdenbire canlanmış, yüzünüze doğru atılıyordu. Lokantanın tuzla buz olan camları sağanak halinde, salonun içine yağdı; duvarlarla masalar sara nöbetine yakalanmışçasına sarsılıp zangır zangır titredi. Muazzam bir gümbürtü yükseldi, yükseldi, her şeyi egemenliği altına aldı. Hem çok yakından, hem de çok uzaktan geliyordu sanki gümleyiş; yayıldı gitti, ırak bir yerde, sayısız pencereden dökülen sayısız camın şıngırtısıyla söndü. Sonra sessizlik çöktü, ürkünç, uğursuz bir sessizlik... İnsanlar birbirinin yüzüne bakıyor, "Tanrım, neydi bu?" diye soruyorlardı. Cevap da herkeste, aynı anda doğdu: "Patlayıcı deposu!"

Evet, kuşkusuz, öyle olmalıydı. Aylardır hep bunu konuşuyor, bunu düşünüyor, olasılığını, sonuçlarını tartışıyorlardı. Şimdi, gerçekleşmişti işte. Birden, arkadaş grubu içinden biri, canhıraş bir çığlık attı, dönüp bembeyaz kesilen yüzüne baktılar; yüreğini ne biçim bir dehşetin kapladığını anladılar. Higgins yoldaşın evi, tehlike merkezinin yanı başındaydı.

– Ah, arkadaşlar... oraya gitmem lazım, diye kekeledi. Bir sıçrayışta ayağa kalktı, dışarı fırladı. Onunla birlikte birçok arkadaşı da kalkmış, arkasından sokağa koşmuşlardı. Kaldırımlar cam kırığı doluydu, tek bir cam bile sağlam kalmamıştı Leesville'de.

Jimmie pratik tarzda hareket etme alışkanlığında olsaydı yada kolayca para harcamayı bilseydi, belki telefonla bir şeyler öğrenmeye çalışırdı; gazete idarehanelerine gider, haber sorardı belki de, ama o bir tek şey düşünebildi: Tramvaya binip evine gitmek. Arkadaşları da onun yanında koşuyor, aşırı bir heyecanla tartışıyor, Jimmie'yi yatıştırmaya çalışıyorlardı. Belki yalnızca birkaç cam ve birkaç tabak kırılmıştı. Bazıları onunla evine kadar gitmek istediler, ama dönüş için çok geç kalacaklardı, son tramvay gitmiş olacaktı, sabah da yapılacak işleri vardı. Jimmie'yi tramvaya bindirip vedalaştılar.

V

Tramvay tıklım tıklım doluydu. Herkes ne olup bittiğini görmeye gitmek istemişti. Yol boyunca Jimmie'nin konuşacağı çok kimse vardı yanında; ama durakta inince kendini yapayalnız buldu, çünkü ötekiler patlayıcı fabrikasına kadar gitmek istemişlerdi, daha bir mil kadar yolları vardı.

Jimmie bu kabus yolculuğunu ömrü boyunca unutamadı. Yol zifiri karanlıktı, evine giden yolun yarısına varmadan, ayağı bir şeye takıldı ve yüz üstü yere yuvarlandı. Kalkıp el yordamıyla yoklayınca bunun yolun üzerine

devrilmiş bir ağaç olduğunu anladı. Düşününce bu noktada büyük, ölü bir ağaç olduğunu hatırladı. Onu patlama mı böyle devirmişti?

Yolda giderken dikkat kesilmişti, bir yandan da korkusu artmış, onu hızlanmaya zorluyordu. Biraz ötede, bir çiftlik evi vardı, avluya girip bağırdı ama cevap veren yoktu. Avlu, çatıdan kopmuş kiremitlerle doluydu. Dehşet içinde, yürümeye devam etti.

Evine yarım milden az uzaklıkta, bir dönemeçte, arabalara koşulu atlar gördü; seslendiyse de cevap alamadı. Yol bir çamlıktan geçerdi, ama artık yol diye bir şey de yoktu, ağaçlar köklerinden kopmuş, şuraya buraya savrulmuştu. Jimmie eliyle etrafını yoklaya yoklaya ilerlerken, kırık bir dal, ağzının içine girip korkuyla bağırmasına neden oldu. Evinin patlayıcı fabrikasına iki mil uzaklıkta olduğunu biliyordu; bir patlamanın bu kadar uzaktan, böylesine tahribat yapabilmesine akıl erdiremiyordu bir türlü.

Önünde sağa sola sallanarak giden bir fener ışığı gördü. Yüksek sesle bağırdı ve feneri taşıyan adama kendisini beklemesini söyledi. Arkalarda bir yerde yaşayan bir çiftlik sahibiydi bu adam; Jimmie'den fazla bir şey bildiği yoktu, birlikte yola devam ettiler. Çamların ötesinde, yolun üzeri ne olduğu belirsiz döküntüler, parçalanmış cisimlerle örtülüydü, hepsi de yanık, kapkaraydı. "Buralardan geldi patlama sesi," dedi adam; bunun ardından söyledikleri neredeyse Jimmie'nin yüreğini durduracaktı: "Demir yolu üzerinde bir yer olmalı."

Küçük bir tepeye vardılar, gündüz buradan demiryolu görünürdü. Çok sayıda insanın, ellerinde fenerlerle dolaştığını gördüler. "Ne olur, buraya gelin," diye rica etti Jimmie çiftçiden ve evinin olduğu yere doğru koştu. Yol büyük bir toprak yığını altında kalmıştı, sanki binlerce buharlı araç toprak taşımıştı buraya. Jimmie'nin oturduğu evin damının görünmesi gereken yere geldiklerinde, daha önce orada olmayan bir tümsekle karşılaştılar. Eskiden elma ağacının olduğu yerde, şimdi hiçbir şey yoktu; çimen-

liğin bulunması gereken yerde, tümseğin dibinde kalan geniş bir çukur ve evin yerinde ise derin bir yarık vardı, karanlıkta dipsiz bir uçuruma benziyordu bu yarık!

VI

Jimmie altüst olmuştu. Feneri adamın elinden kapıp sağa sola koşmaya başladı. Evine ait, tanıdığı bir şeye rastlamak istiyordu, bir işarete, tutunacak bir noktaya ihtiyacı vardı. Kümes, domuzların kulübesi, ortasında eğrilmiş karaağaçla çimenlik ve öte yanda demiryolu... nerdeydi bunlar? Evvelce evinin bulunduğu yere gelmiş olduğuna inanamıyordu, gözlerinin ona gösterdiği kabus görüntüsüne gerçek diye inanamazdı. Kara çamur tepeciklerini aşarken sendeleyerek, ayağı kayıp acayip bir kokuyla dolu kraterlerin dibine yuvarlanarak, yerden yükselen dumandan gözleri yanarak, durmadan koşuyordu. Düştüğü çukurlardan tırnaklarını geçire geçire tırmanarak çıkıyor, fener taşıyan adamların peşi sıra atılıyordu. Bağırarak soru yağdırıyordu adamlara, cevap beklemiyordu. Azıcık öteye ulaşabilse evini bulacaktı elbet, aradığı öteki şeyleri de... Ama yine kraterlerden, yine altüst olmuş nemli toprak yığınlarından, çamur dağlarından başka bir şey yoktu ilerlerde. Yavaş yavaş, korkunç gerçek zihninde apaçık belirdi. Demiryolu boyunca, göz alabildiğine çirkef yığınları uzanıyor; iki yanında dağlarla çukurları zifos dolu vadiler ardı ardına sıralanıyor ve dağ tepelerinde, şurada burada, havaya uçan yük vagonlarının tekerlekleri, dingiller, şasilerden kopmuş çelik parçaları serili duruyor, yarıkların dibini öldürücü trinitrotoluol gazı sızıntıları dolduruyordu!

Jimmie avaz avaz feryat ederek ellerinde fenerlerle dolaşan erkek ve kadınlara seslendi, karısını ve bebeklerini görüp görmediklerini sordu. Kimse görmemişti, kimse onları geliyorum diyen patlama tehlikesine karşı uyarmamıştı. Jimmie hıçkıra hıçkıra ağlıyor, kendini kaybet-

miş, karısına, çocuklarına sesleniyordu. Yola doğru koştu ve uzun aramalardan sonra, ona kesin bir ipucu veren kömürleşmiş bir baca kalıntısı buldu. Böylece evinin nerede olduğunu kestirdi. Tam bu noktada, korkunç çukur, uçuruma dalıyordu. Kayarak çukurun çevresini dolaştı, yüksek sesle karısını, çocuklarını çağırıyor, sanki sevdiği canları, ansızın patlayan bu gazların paralayıcı gücüne cesaretle göğüs gerip orada bekler bulacağını umuyordu. Sonra koşarak yolun karşı tarafına çıktı ve yine seslendi, sanki buradan kaçmış olabilirlermiş gibi...

Sonunda, Bay Drew'un, birkaç hafta önce Elizabeth Huzsar ve üç çocuğunu arabasıyla götüren ihtiyarın kucağına attı kendini. Artık Jimmie yalmzca bu anıyı canlandırabiliyordu belleğinde; ihtiyar askerin koluna yapışıp küçük bir çocuk gibi ağladı.

İhtiyar onu evine götürmek istiyordu, ama Jimmie'nin bu yerde kalması gerekliydi: müthiş bir büyü, onu orada tutuyordu. Oraya, buraya gidip geliyor, Bay Drew'yu da kendisiyle birlikte çekip götürüyordu. Hiç sebepsiz, insanlara sorular soruyordu. Bazen savaşı çıkaranlara, özellikle de patlayıcıları üretip başkalarının arka bahçelerinden geçen yük trenleriyle nakledenlere lanetler savuruyordu. Onu dinleyenler, linçten söz etmiyordu bu kez.

O ıstırap dolu gece böyle geçti. Jimmie karanlıkta ihtiyar Drew'yu kaybetti, şafak söktüğünde yapayalnızdı. Alacakaranlıkta çevresini, geceki facianın canlı cansız her şeyi nasıl kırıp geçirdiğini ve bu yıkıma bakıp duranların yüzlerindeki dehşeti görebiliyordu. Az sonra, o dehşet son haddine ulaştı. Birkaç kişinin bir araya toplandığını fark etmişti; Jimmie yaklaştıkça iki yana açılıyorlardı. Kimse onunla konuşmaya istekli değildi, fakat sanki ne yapacağını görmek ister gibi merakla gözlerini dikmişlerdi. Adamlardan biri at örtüsüne sarılı bir yük taşıyordu; Jimmie gözünü ayırmıyordu bu nesneden. Bir an durakladıktan sonra, adam örtünün bir ucunu kaldırdı ve ürkünç manzara Jimmie'nin gözleri önüne serildi. Bir insan baca-

ğıydı bu, kalın beyaz bir bacaktı. Alt yarısı siyah bir çorapla örtülüydü, biraz yukarıdan bir kurdele parçasıyla bağlanmıştı çorap. Kadınlar için güzel eşyalar satan mağazaların vitrinlerinde görülürdü böyle bacaklar; ama bu bacak pörsük ve sarkıktı, üstten parçalanmış, kanla lekelenmiş, bir kısmı kömürleşmişti. Bir tek bakış Jimmie'ye yetti, elleriyle gözlerini kapadı, sırtını döndü ve koştu, koştu; yola doğru, çok uzağa, neresi olursa olsun başka bir yere, bu kabusun dışına kaçtı.

VII

Tüm dünya silinmişti Jimmie'nin gözünden, hiçti değeri. Ne gidecek bir yeri, ne de geleceğiyle ilgilenecek biri vardı. Tramvay yoluna kadar sendeleye sendeleye yürüdü, ilk gelen tramvaya bindi. Rastlantı, o tramvayın Leesville'e dönmesini istemişti; yoksa Jimmie'nin bu kente gitmesi için hiçbir neden kalmamıştı. Tramvay depoya vardığında indi ve amaçsız dolaşmaya başladı, gide gide on dolarlık banknot dağıtıcısı Jerry Coleman'la buluştuğu kahvehaneye vardı. İçeri girip bir viski ısmarladı. Kahvehane sahibine felaketi anlatmadı; içkiyi aldı, tek başına gidip bir masaya oturdu. Bitirince bir bardak daha içti, düşünmemesine yardımcı oluyordu içki. Bir saatten fazla oturup kaldı orada, durmadan da içki içiyordu. Karmakarışık ruhunda garip bir düşünce, dehşet gecesinin müthiş doruğunu oluşturan saplantılar, takıntılı sorular doğurmaya başladı: Adamın at örtüsüne sarılı olarak taşıdığı, Lizzie'nin hangi bacağıydı acaba? Sağ bacağı mı, sol bacağı mıydı? Sol bacağıysa haydi neyse, ama sağ bacağıysa çorabın altında bir para kesesi dikiliydi ve bu kesenin içinde yedi tane, soluk sarı yirmi dolarlık banknot vardı!

Ne yapacaklardı bacağı? Araştırma soruşturma yapmadan gömecekler miydi? Acaba onu bulan adam çorabı çıkaracak mıydı? Jimmie ne yapmalıydı bu durumda? Yüz kırk dolar, bir işçinin boş vereceği bir para değildi.

Böyle bir paraya ömründe hiç sahip olmamıştı o; bundan sonra da yüzünü görecek değildi. Adama gidebilir ve diyebilirdi ki: "Karımın bacağında, çorabın içinde para bulmadınız mı?" Yada şöyle diyemez miydi: "Lütfen karımın bacağını verin de çorabı çıkarıp, para kesesini sökeyim ve patlamayla havaya uçmazdan önce evimde yapılan, Lacey Granitch'in ameliyatıyla ilgili sus payı olarak bana ödenen dünyalığı alayım."

Jimmie peş peşe bardakları devirirken, bunları tekrar tekrar düşündü. Sonunda sorunu yine kendisi kestirip attı: "Tanrım, artık paraya ne ihtiyacım var? Hayat, yaşamaya bile değmez artık!"

XIV. Bölüm

Jimmie Higgins yola koyuluyor

I

Jimmie Higgins yalpalaya yalpalaya caddeden aşağı inerken, Vahşi Bill ile çarpıştı. Bill, arkadaşını böyle yıkılmış görmekten şaşırmıştı. Sebebini öğrenince, karakterinin hiç bilinmeyen bir yönünü ortaya koydu. Vahşi Bill'in konuşmalarını dinleyenler, onu iliklerine kadar zehirlenmiş bir yaratık, zalim ruhunu kıskançlığın, hıncın kemirdiği biri sanırdı. Öyle birinin, başkalarına iyilikte, yardımda bulunacağına ihtimal vermezdi kimse. Oysa, o anda gözlerinden yaşlar akıyor, kolunu Jimmie'nin omzuna doluyordu: "Vah zavallı Jimmie, vah zavallı dostum, bu ne büyük acı! Ulu Tanrım, çok üzüldüm." Yeter ki bir arkadaşı üzüntüsünü paylaşsın, Jimmie başka bir şey istemiyordu, Bill'e sarıldı ve hıçkıra hıçkıra ağladı. Eskiden evinin olduğu yere nasıl gittiğini, nasıl orada patlamanın açtığı derin bir krater bulduğunu ve ona karısının bir bacağını getirdikleri ana kadar, nasıl deli gibi dolaşıp karısına ve çocuklarına seslendiğini tekrar tekrar anlattı.

Vahşi Bill tüm hikayeyi baştan başa ezberleyene dek dinledi. Sonra, "Bak dostum, sen ve ben bu kentten gitmeliyiz" dedi.

Jimmie şaşkınlıkla: "Bu kentten gitmeli miyiz?" diye sordu.

– Seyyar satıcılık yaptırmıyorlar bana, tezgahımı açar açmaz polis üstüme saldırıyor. Leesville cehennemden farksız, gidelim buradan.

– Nereye gideceğiz?

– Neresi olursa olsun... ne fark eder? Hazır yaz da geliyor, pılı pırtıyı toplayıp gidelim...

Jimmie de istiyordu gitmeyi, neden olmasın? Bill'in kirada oturduğu eve gidip dünyada nesi var nesi yoksa bir çuvala doldurdular. Yükün büyük bir kısmını, dört sene kadar önce, Kolombiya Eyaletinde, Kaliforniya'dan Washington'a giden yolda yürüyen bir işsizler ordusuna komuta ederken yaşadığı maceralar sırasında topladığı hatıralar oluşturuyordu. Tramvaya bindiler ve kent dışında indiler, nehir boyunu izleyerek yürüdüler, Jimmie durmadan hıçkırıyordu, Bill ise korkunç öksürük nöbetlerinden birine yakalanmıştı. Jimmie'nin, Aday'la nehirde yüzdüğü yerden pek uzak olmayan bir noktada su kenarında oturdular. Jimmie yine macerasının yürek parçalayıcı bir anlatımına girişmişti ki uyudu kaldı ve Bill oradan uzaklaşıp çiftliklerden yiyecek dilenmeye gitti. Çiftçi kadınların yufka ev kadını yüreğinde acıma uyandırmak için öksürüğünü kullanıyordu. Gece olunca, demiryolunu aramaya çıktılar ve güneye giden bir yük trenine atladılar. Jimmie gençliğinin büyük bir kısmını geçirdiği gezginci hayatına yeniden dönmüştü.

Tamam da, şimdi durum farklıydı. O, artık bozuk ekonomik sistemin güçsüz ve kör bir kurbanı değildi. Devrimciliğin zor okulunu bitirmiş, devrimci olmuştu. Ülkesi savaşa giriyor, o ise ülke içinde kendi savaşını sürdürmeye gidiyordu. İki propagandacı, bir maden kentinde trenden indiler. Burada, "toprak üstündeki hizmetlerde" çalışmak üzere işe girdiler. Şirkete ait, tahtakurusu dolu yatakhanede, isyanın kutsal kitabından vaazlar verirken deşifre

olunca, hooop, bir başka marşandize atladılar ve eyaletin bir başka yerinde aynı işi tekrarlamaya gittiler.

Bölgede şirketlerin gözü açılmıştı, yeni bir grev patlak vermesin diye hepsi tetikteydi. Ama Vahşi Bill, genç emekçilerin kulağına, bunun hilesini bildiğini fısıldıyor, işçilere "iş başında grev yapmanın" inceliklerini öğretiyordu. Elbet bu düşünce, hoşnutsuz, hırçın adamlara çekici geliyordu; ustabaşına payını ödüyor, yevmiye listelerinden de düşmüyorlardı. Bill, işi yavaşlatma, işi sabote etme eylemlerinin teori ve pratiğinin anlatıldığı kitaplar okumuştu, herhangi bir işçiye patronunun zararına olacak davranışların ipuçlarını öğretebilirdi. Bir atölyede çalışıyorsa işçi, makinelerin içine, elinin uzanabildiği her yere cam tozu serper, çiftlikte çalışan marabalar meyve ağaçlarına bakır çiveler çakar, elmaların içine başparmaklarını batırıp zedelenmelerini, gideceği yere varmadan çürümelerini sağlar, kerestecide çalışıyorsa, hızar makinesine uzun bir demir çubuk sokar, lokantada, patron iflas etsin diye herkesin tabağına çift porsiyon yemek doldurarak servis yapardı. Bu eylemler, insanları ezme ve dalavere temeline dayalı bir toplumsal sistemin işçilerin ruhunda yaktığı kin ateşi nedeniyle, büyük bir coşkuyla gerçekleştirilirdi.

II

Sosyalist propagandacıların oldukça barışçı dünyasında, adı sanı bilinmeksizin yaşayan Jimmie için, sabotaj, şiddet ve suikast, yoldaşlarının kıyasıya tartıştığı ve büyük çoğunluğun aleyhte oy verdiği, az çok akademik konulardı. Şimdiyse, Jimmie gezginci işçiler, mevsimlik işçiler, iş aramak için dolaşan işsizler, kas gücünden başka satacak hiçbir şeyi olmayan mesleksiz işçiler arasındaydı. O burada, sınıf savaşının ön cephe siperlerindeydi. Bu adamlar, mevsimlerin ve sanayideki dalgalanmaların insafına kalmış, bir işten öbürüne geçen emekçilerdi. Oy

hakkından yoksun, dolayısıyla medeni haklardan da yoksundular; örgütlenme hakkından yoksun, dolayısıyla insanların doğuştan gelen haklarından da yoksundular. İğrenç izbelerde kalır, çürümüş gıda maddeleriyle beslenir, biraz dik başlılık ettiklerinde, ağızlarından ters bir laf kaçırdıklarında dayak yer ve hapse atılırlardı. Bu yüzden, elleri altında silah namına ne varsa hepsiyle, kendilerini ezenlerin hepsine karşı dövüşürlerdi.

Jimmie ile arkadaşı, ormanlık bir bölgenin ortasında, sakız ağaçlarının sık yetiştiği bir yerde, iş aramak için dolaşan işsizlerin toplaştığı bir "cangıl"a vardılar. Orada, kamp ateşinin çevresinde, Jimmie sınıf savaşının "gerillaları" ile tanıştı ve söyledikleri isyan şarkılarını öğrendi. Bazısı, sofu bir Ortodoksu öfkeden kudurtacak şekilde değiştirilmiş, Hıristiyan ilahisi parodileriydi. Bu emekçiler, buraya dinlenmeye ve mücadelelerindeki gelişmelerle ilgili düşünce alışverişinde bulunmaya gelmişlerdi. Aralarında mücadelenin taktiklerini tartışıyor, sosyalistlere ve "siyasacılar", "emeğin Hint fakirleri" dedikleri öteki gruplara lanetler savuruyorlardı. Endüstrinin efendilerine karşı "tek büyük sendika", "kitlesel grev" ve "doğrudan eylem" düşüncelerini övüyor, çektikleri acıların, kazandıkları başarıların öykülerini anlatıyorlardı, Jimmie de oturup dinliyordu onları. Bazen gözeri yaşarıyordu, çünkü hiçbir zaman böylesine umutsuz insanlara rastlamamıştı.

Örneğin, Çilek Curran -böyle anılmasının nedeni kızıl saçları ve çilleriydi- genç bir İrlandalıydı, gözleri dosdoğru göklerin maviliğinden inmişti sanki, yüzü kilise korolarında ilahi okuyan çocukların meleksi yüzlerine benzerdi. Bu genç adam, Vahşi Batı'daki bir kentte, bir "özgür toplantı" sırasında polis şefinin nasıl cop darbeleriyle kalabalığı dağıtma operasyonunu yönettiğini, kendisinin nasıl onun üzerine saldırdığını anlattı. "Adamakıllı yola getirilmişti." Bu Çilek'in en sevdiği sözlerden biriydi. Birisi kendisini engellemeye kalkışsa, onu "yola getirirdi."

Ardından, yerli halktan gelen Düz Kafa Joe, bir madeni nasıl dinamitlediğini, havaya savrulan toprağın kanyondan kayıp nasıl bir mil aşağı düştüğünü anlattı. Sonra, Gıtgıt Gıdak Peterson adında topal biri, Kaliforniya'da şerbetçiotu yetiştirilen bölgede, iki grevcinin tutuklanmasını, ardından, yıllar boyu her yerin yakılıp yıkılmasını anlattı.

Bu adamlar, eski tüfek askerlerin geçmişteki savaşları anlatması gibi, içlerinden geldiğince konuşurlardı. Bu sınıf savaşları, çok eski çağlardan beri sürüyordu; kendi örf ve geleneklerine sahipti; bu mücadeleye katılanların da, askerler gibi, kahramanlıkları, yücelikleri vardı. Bu savaşçılar, er meydanına çıkıp, parlak gün ışığında savaşmak isterlerdi; gel gör ki, bütün toplar karşı taraftaydı. Mevsimlik işçiler ne zaman işçileri örgütlemeyi başarsa, büyük bir greve hazırlansalar, kapitalist baskının bütün unsurları silah altına alınırdı; kapitalist polis onları dayaktan geçirir, kapitalist jandarmalar üzerlerine ateş açar; kapitalist zindanlarda soğuğun ve açlığın ıstırabını çekmeye giderlerdi. Grev bastırılır ve başkaldıran güçler dağıtılırdı. Bu tür birçok deneyimden sonra, kafası kızanların gizlice öç almaya kalkışmaları ve kapitalist topluma karşı gelmeleri kaçınılmazdı. Kendi provokasyonlarını unutan toplum, bu işçileri suçlu diye nitelerdi. Tuhaf suçlulardı bunlar, ulaşılması zor, Kaf dağının ardındaki bir hülyanın hizmetindeydiler. Kendi manevi değerleri ve kültürleri, kendi edebiyatları, müzikleri, sanatları vardı. Aralarında eğitimli insanlar, Amerikan üniversitelerinden yada yabancı ülkelerdeki üniversitelerden diplomalı kişiler bulunurdu; kamp ateşinin çevresinde oturanlar arasında eski Mısır ve Yunanistan'daki köle isyanlarından söz edenler, Strindberg ve Stirner gibi yazarlardan pasajlar aktaranlar yada ıssız bir yerde yaşayan bir çiftçi ailesini, akordu bozuk berbat bir piyanoda Rachmaninoff'un *Prelüd*'ünü çalarak nasıl şaşırttığını anlatanlar vardı.

İçlerinde, kentsoyluluklarını, ruh inceliklerini koru-

muş insanlar, mucizevi bir sabırla bekleyen, kurdukları insanlığın kardeşliği hülyası baskı, kovuşturma yada zorbalık yüzünden tatsızlaşmamış kişiler vardı. Ezilenlerin, lanetlilerin yeni baştan yarattığı, kurtarılmış bir dünya hayali beslerdi bu insanlar. Ondokuz yüzyıl boyunca insanların peşinden koştuğu bu düşü, bir Yahudi marangoz gökyüzünün yedinci katından yeryüzüne indirmişti aslında. Aradaki fark, devrimcilerin ne yapacaklarını, işe nereden başlayacaklarını çok iyi bilmesiydi; kesin bir programları, dünyanın ücretli kölelerine İncil gibi vazettikleri belli bir felsefeleri vardı. Bu mutlu çağrının hiç bitmeyeceğini, hapishanelerin, copların, ülkenin bütün mitralyözlerinin bu mesajı boğmaya yetmeyeceğini, açlığın, soğuğun, hastalığın onun parlaklığını solduramayacağını, komploların, alayların, hakaretlerin onu susturamayacağını biliyorlardı. Hayır susmayacaktı, çünkü işçiler bu mesajı dinliyor, anlıyorlardı. Dayanışma dersini öğreniyordu emekçiler. Emekçi kitleler, parlamentolar ve yasama organları yerine, işçi meclislerinin, sanayii ve yönetimi üstleneceği zamanlar için hazırlanırken, tek büyük birlik de kurulma aşamasındaydı. Dünya sanayi emekçilerinin "doğrudan eylem" dedikleri, kapitalist gazetelerin aynı kelimelerle tanımladığı uğursuz tedhiş değil, bu büyük mücadele düşüncesiydi.

III

Ülke savaşa gidiyordu; toplumun tüm kesimlerine yayılıyordu savaş atmosferi ve savaş kamuoyunu uğraştıran en önemli ve en güncel konuydu. Hükümet, Jimmie Higgins ve onun gibi genç olan bütün bir erkekler kuşağını askerlik hizmeti için orduya yazılmaya çağırdı. Haziran ayında, on milyon insan bu çağrıya uydu; ama söylemeye gerek yok, Jimmie cevap bile vermedi. Jimmie ve onun gibi düşünen arkadaşları, bu çağrıyı çağın en büyük komedyası kabul ediyorlardı. Eğer ülke onları istiyorsa, gel-

sin alsındı. Ve gerçekten de ülke, şerif kisvesinde çıkıp geldi; yanında otuz kadar kişiden kurulu, silahlı bir müfreze vardı. Çiftçiler ve terebentin üreten orman işçileriydi bunlar, seferberliğin yeminli temsilcileriydiler; av tüfeği ve karabinalarla silahlanmışlardı. Bu "desperadoslar" namuslu yurttaşların yetiştirdiği domuz ve tavuklarla beslenerek, bölge halkının zararına dolaşıp dururken, oğullarının okyanus aşırı savaşlarda kendini öldürtmesi mi gerekliydi? Uzun zamandır bu cangıl temizlensin istiyorlardı; şimdi yurtseverlik adına gerçekleştiriyorlardı bunu! Kampı çevirip karanlıktan yararlanarak kaçmaya kalkışan bir adamı öldürdüler. Ötekilerin üstünde silah aradılar, sonra onları altı-yedi otomobile bindirip en yakın hapishaneye götürdüler.

Böylece Jimmie, kasabanın Harp Divanı karşısında buldu kendini. Kaç yaşındaydı? Doğrusu, Jimmie de net bir şekilde bilmiyor, yirmi altı yaşında olduğunu sanıyordu. Ama askere alınma yaş sınırı otuz olduğundan, "Otuz iki yaşındayım" dedi. Onu neyle suçlayabilirlerdi ki? Harp Divanının onun nerede doğduğundan haberi yoktu ve bunu ona söyletemezlerdi, çünkü bunu Jimmie kendisi de bilmiyordu. Sevdiklerini yitirdiği korkunç geceden beri, yüzü kırış kırıştı, saçları da kırlaşmıştı. Bu çiftçiler, atların yaşını bir bakışta bilirdi, ama insanların yaşından anladıkları yoktu.

– Sizi alacağız, dedi Harp Divanı başkanı. Bölgenin sulh hakimiydi bu, keçi sakallı bir ihtiyardı.

Jimmie, "Peki, diye cevap verdi, ama benden bir şey elde edemezsiniz.

– Ne demek istiyorsun?

– Ben savaşmam, bilinçli bir savaş karşıtıyım.

– Seni kurşuna dizerler.

– Yok canım...

– Ömür boyu hapse korlar seni.

– Eee, ne çıkar bundan?

Böyle biriyle ne yapılabilirdi? Hapse atılsa onu bölge

halkının parasıyla beslemek gerekirdi ki bu da Almanların yenilmesinde hiçbir yarar sağlamazdı. Gözlerinin pırıltısından bile, kolay kolay hizaya gelmeyeceği belliydi. Yerel çıkarlar üstün geldi ve sivri sakallı adam:

– Seni salıverirsek, bu eyaleti terk edeceğine söz verir misin?

– Sizin eyaletiniz umurumda mı benim? Giderim elbet...

Bunun üzerine onu Vahşi Bill'le birlikte serbest bıraktılar. Bill çok hastaydı; artık bu fani dünya ve savaşlarıyla uzun boylu alış verişi kalmadığı bir bakışta anlaşılıyordu. İkisi birlikte, bir yük vagonuna binip bütün gece nereye gittiklerini bilmeden yolculuk yaptılar. Karanlıkta yatan Jimmie, birdenbire arkadaşının dehşet verici bir çığlığıyla uyandı. Elini uzattığında, sıcak ve nemli, akışkan bir şeye dokundu.

– Ah! Tanrım diye hıçkırıyordu Bill, sonum geldi benim!

– Ne oldu sana?

– Kanamam var.

Jimmie ne yapacağını kestiremiyordu. Yanında oturmuş, arkadaşının titrek elini tutuyor, hırıltılarını dinliyordu. Tren durduğunda, Jimmie aşağı atladı ve hat bekçilerinden birine doğru koştu. Adam feneriyle geldi ve bir kan birikintisinin ortasında yatan Vahşi Bill'i gördü. O kadar halsizleşmişti ki Bill, başını bile kaldıramadı. "Vay canına! Ölüyor bu adam!" dedi hat bekçisi.

Can çekişen adam bir şey söylemeye çalıştı; Jimmie duymak için ona doğru eğildi: "Elveda, eski dostum!" diye mırıldandı Bill. Hepsi buydu dediğinin, ama Jimmie hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Lokomotif düdük çaldı. Makasçı, "Hey gençler, ne yapıyorsunuz o vagonun içinde?" diye sordu, yine de görünmek istediği kadar sert değildi tavrı. Ölmek üzere olan adamı kaldırdı, çok hafifti yükü; istasyonun peronu üzerine koydu. "Üzgünüm" dedi, "ama rötarımız var." Feneri-

ni salladı, vagonlar bir gıcırtı sesi çıkararak harekete geçti, tren arkadaşının cesedi başında oturan Jimmie'yi arkada bırakarak gözden kayboldu. O uzun gece boyunca, dünya çok ıssız göründü Jimmie'nin gözüne.

Sabah, istasyon şefi geldi ve en yakında bulunan yetkililere rapor verdi, arkasından bir araba gelip cesedi aldı. Jimmie bekleyecekti de ne kazanacaktı? Garipler mezarlığındaki bir ortak çukurun, öteki mezarlardan ne farkı vardı? Zaten cenaze törenlerinin esinlendirici bir yanı da yoktu. Arabayı süren adam Jimmie'ye dikkatle bakmış ve yaşını sormuştu.

– Bu bölgede işçi kıtlığı var, diye eklemişti, bizde geçerli kural "ya çalış ya savaş"tır. Jimmie'nin gözleri önüne yeni bir Harp Divanı hayali dikildi. Hemen bir başka yük trenine atladı; yanında miras olarak, Vahşi Bill'in işsizler ordusuyla ilgili günlüğünü götürüyordu.

IV

Hasat zamanıydı, Jimmie Batıya, buğday ülkesine gitti. İş zordu, ama ödenen parayı duysanız, gözleriniz faltaşı gibi açılırdı. Jimmie, cephe gerisinde, evde kalanlar için, savaşın pek de kötü olmadığı kanısına varmıştı. Bir çiftçinin sizinle konuşma tarzını beğenmezseniz, yada karısının ikram ettiği pastayı lezzetsiz bulursanız, az ötedeki bir başka çiftliğe giderdiniz, sizi hemen işe alırlar, üstelik gündeliğinizi de arttırırlardı. Sanki Jimmie'nin ömür boyu arayıp da bulamadığı işçi cennetiydi buralar. Yalnız, bir terslik vardı: Kahrolası Harp Divanları, burada da her yeri kolaçan ediyorlardı. Sizi yakalıyor, sorguya çekiyor, tehdit ediyor, kovuşturmaların ardı arkası kesilmiyordu. İhtiyar kaçıklar size "kaynar kazana atılmıştır" diye yazan, her yerde geçebilecek bir kart verseler olmaz mıydı? Hayır, böyle bir kart vermek istemiyorlardı, üstünüzde böyle bir belge yok diye sizi ağır ateşte, çevire çevire kızartmayı yeğliyorlardı. Taktik bütün bunlar diye düşünü-

yordu Jimmie, sizi yormak, yıpratmak ve gönül rızasıyla olsun, zorla olsun orduya katılmaya itmek istiyorlardı. Yine de, onu ele geçirememişlerdi henüz ve hiçbir zaman zorla savaşa gönderemeyeceklerdi!

Bu sıralarda, Vahşi Bill hayatından çıktıktan sonra, Jimmie Higgins artık tehlikeli bir kişi olmaktan çıkmıştı. Kin beslemek, bile bile öç almaya kalkışmak onun huyunda yoktu. Jimmie kelimenin tam anlamıyla sosyalistti. Kendini toplumun bir parçası sayıyor ve kendisi için istediği barışı, bolluğu ve iyiliği tüm insanlara da diliyordu. Kapitalistlerden iktidarı alacağını, onlara şimdi kendisine davranıldığı gibi davranacağını düşünmüyordu bile. Dünyanın kapitalistler için olduğu kadar, işçiler için de rahat yaşanır, hoş bir mekan olacağı, herkesin eşit olacağı zamanları bekliyordu. Eski hikayelerin üzerine sünger çekmeye hazırdı; ne zaman olursa olsun, yeniden yola çıkılacak, yasal biçimde her şeye yeniden başlanacaktı. Propagandası, eski ütopik görüşleri yinelemekten ibaretti, ancak onu yakalamaya, zorla çekip götürmeye kalkıştıkları zaman tırnaklarını ve dişlerini gösteriyordu.

Şimdi mutluydu, yeniden bu kadar mutlu olabileceğini hiç düşünmemişti. Boşu boşuna, kendi kendine artık yaşamak için bir neden kalmadığını tekrarlayıp duruyordu; neden vardı, hem de dünyanın en büyük nedeniydi bu: Gelecekte, adaletli, mutlu ve sağlıklı bir dünyada yaşanacağını görüyordu. Bu dünyayı nasıl gerçekleştirebileceklerini anlatacak birini bulduğu sürece, dünya yaşamaya değerdi ve o da gerçekten yaşıyordu. Ancak zaman zaman, kalbindeki zehir gibi bir acı içini sızlatıyordu; gece uyandığı zaman, kolları Elizabeth Huzsar'ın yumuşak, sıcak, avutucu vücudunun anısını sardığında ve çocukların koşuşup oynaştığı bir çiftliğe vardığında duyuyordu bu yürek sızısını. Çiftçinin karısına, üzüntüsünün nedenini açıklayınca, ikisi de sınıf savaşına geçici bir ara veriyor, dertlerini ve büyük bir elmalı tartın yarısını paylaşıyorlardı.

V

Sosyalistler Saint-Louis'de bir kongre toplayıp savaş hakkında açıklama yaptılar. Bu savaşa, tarihte görülmüş en haksız savaş, "Birleşik Devletler halkına karşı işlenmiş bir suç" diyorlardı; ülkenin emekçilerini savaşa karşı çıkmak üzere harekete geçiriyor, "orduya yazılmaya karşı çıkan tüm kitle hareketlerini desteklemeyi" vaat ediyorlardı. Kuşkusuz, böyle bir zamanda bu tür bir tavır almak zordu; sosyalistler bunun farkına vardılar ve referandum talebini tartışmak için resmi toplantılar düzenlediler. Yaptıkları açıklamanın doğru olup olmadığı konusunda, büyük anlaşmazlıklar çıkmıştı. Leesville'den, çalıştığı yerin yakınlarındaki Hopeland kentindeki yerel gruba transfer edilmişti Jimmie. Geç de olsa aidatı ödemiş ve değerli kırmızı üyelik kartına yeniden sahip olmuştu. Şimdi, yine tartışmaları dinliyor ve savaş öncesi tartışmalar kadar ilginç, insanın aklını başından alan konularla karşılaşıyordu.

Bazıları, "orduya yazılmaya karşı çıkan tüm kitle hareketlerini desteklemenin" kesin anlamı üzerinde ısrarla duruyordu. Kentin en büyük kumaş tüccarı sosyalistti, o bu deyişin isyan ve ayaklanma anlamına geldiğini açıkladı ve olumlu karar alınmasının vatana ihanete davet olarak yorumlanacağını ekledi. O zaman, Rabin adında, Rus Yahudisi bir terzi -küçük adı da Şalom'du ve barış anlamına gelirdi- yerinden fırlayıp heyecan içinde: "Biz sosyalistlerin böyle kelimelerle ne işimiz var, bu işleri düşmana bırakamaz mıyız, ha?" diye sordu. Kendinizi Leesville'de, Stankewitz yoldaşı dinler sanırdınız. Şu farkla ki, Hopeland'da fazla Alman yoktu, olanlar da İrlanda ve Hindistan hakkında tartışmakla yetiniyorlardı.

Jimmie polemikleri dinliyor, her iki tarafa da kulak veriyor, kafası giderek karışıyordu. Savaştan her zamankinden fazla nefret ediyor, fakat öte yandan Almanlardan da nefret etmesini öğreniyordu. Savaşa giren Amerikan Hü-

kümeti bir tavır almak zorunda kalmıştı. Mağaza vitrinlerinde, duvarlarda resimli ilanlar, afişler görülüyordu, gazeteler, Almanların insanlığa karşı işlediği suçların hikayesiyle doluydu. Jimmie "Wall-Street palavralarını" es geçebilir, bunlara kulak tıkayabilirdi, ama çevresindeki işçiler bunları dikkatle okuyor, tartışmalarda koz olarak kullanıyorlardı. Yeni yeni haberler geliyordu her gün: Yaralı dolu bir hastane gemisi torpillenmiş, kurtarma gemileri top ateşine tutulmuş, onüç-ondört yaşındaki çocuklar, Belçika madenlerinde köleliğe götürülmüştü! Bu vahşeti yapan hükümete karşı kin ve nefret duymamak mümkün müydü? Nasıl oluyor da Jimmie, böylesi bir hükümetin zafer kazanmasına katkıda bulunabileceği düşüncesine karşı duyarsız kalabiliyordu?

Jimmie dürüsttü, her şeyi nasıl görüyorsa, tepkisi de aynı şekilde oluyordu. Durup düşündüğünde, Vahşi Bill, Çilek Curran, Düz Kafa Joe ve Gıtgıt Gıdak Peterson gibi arkadaşlarıyla birlikteyken neler yaptığını hatırladığında, aklından bile geçirmediği halde, Kayzer'in savaşı kazanmasına yardımda bulunduğunu inkar edemiyordu. Başkalarıyla tartıştığında, bu konuda bildiği her şeyi söyleyemiyordu. Kendi kendine düşünceye daldığında, bilinci bulanıyor, kuşkular ruhunu kemiriyordu. Ya Dr. Service'in kanıtlamaya çalıştığı gibi, Kayzer'in savaşı kazanmasının, Amerika için gelecekteki yirmi-otuz yılı yeni bir dünya savaşı hazırlığıyla geçirmesi anlamına geleceği doğruysa? Bu durumda, devrimci propagandacılığı bir süre, Kayzer'den kurtulana kadar bırakmak daha iyi olmaz mıydı acaba?

Harekette aktif rol alanlar ve savaştan önce Jimmie'nin saygısını kazananlar arasında, böyle düşünen sosyalist çok azdı. Bu hizip şimdi Saint-Louis kararını reddediyordu, oysa bu "çoğunluğun kararıydı", böyle deniliyordu oy çokluğuyla alınan kararlara. Bu karar referandumda bire karşı sekiz oranında oyla onaylanınca, bu

yoldaşlar partiden çekildi, hatta içlerinden bazıları, eski arkadaşlarına sert biçimde saldırılarda bulundu. Bu durum kapitalist basının çok işine geliyor ve bu da Jimmie Higgins'i kızdırıyordu. Batan gemiyi terk eden sosyalistlere de bakın, diyordu kahramanımız. Onlara dönekler diyordu, bunları eski zamanlardaki Judas Iscariote ve Benedict Arnold gibi benzerleriyle kıyaslıyordu. Onlarsa, Jimmie gibi düşünen insanlar olmakla birlikte, ona Alman, hain diyor, kimse kimsenin aleyhte gösterdiği kanıtlara kulak vermiyordu. İki taraf da öfkeden kör olmuştu sanki, davanın gerçeklerini bir yana bırakmış, korkuya kapılan karşıtlarını cezalandırma kaygısına düşmüştü yalnızca.

VI

Tüm ülkede, şimdi, babalar oğullarını askeri eğitim kamplarına gönderiyor, paralarını "özgürlük istikrazlarına" yatırıyorlardı. Karşıt düşünceleri dinlemek bile istemiyorlardı, uğrunda fedakarlık yaptıkları davanın pek de adaletli ve doğru olmadığına ilişkin bir kelime duysalar hiddetten köpürüyorlardı. "Demokrasi ve barış için halk meclisi" denilen bir kurum vardı, ulus çapında bir kongre yapmak istediler, kalabalık gelip toplantıyı dağıttı, kongreye katılacak temsilciler bütün ülkede dolaşıyor, boşu boşuna birbirlerini bulmaya çalışıyorlardı. Chicago valisi, bu kentte toplanmalarına izin verdiği halde, onları engellemek üzere askeri birlikler gönderdi! Jerry Coleman'ın çalıştığı örgüt, "Barış için Ulusal İşçi Meclisi" deşifre edilmiş, hemen arkasından benzer adlı bir başka örgüt, ilk bakışta aynı olduğu sanılan bir kışkırtıcılık faaliyetine başlamıştı. Ücretli vatan hainliği ile aşırı-idealizm arasında fark, böyle trajik bir dönemde insanların seçemeyeceği kadar azalmıştı.

Sosyalistleri tutuklamak, gazetelerini kapatmak modaydı. Birçok bölgede, hükümet yetkilileri, "çoğunluk

bildirilerinin" posta ile gönderilmesini yasaklamış ve yüksek düzeydeki devlet ve hükümet yetkililerini, günlük çalışmalarının her zamanki rutini içinde, bunların serbestçe dolaşmasına izin vermemeleri için uyarmışlardı. Jimmie, Leesville'deki arkadaşı Meissner yoldaştan bir mektup aldı. Jack Smith Kültür Merkezi salonunda yaptığı konuşma yüzünden iki yıl hapis cezasına çarptırılmış, öteki konuşmacılar beşyüzer dolar para cezası ödemeye mahkum edilmişlerdi. *İşçi*'nin birçok sayısının posta ile dağıtımı yasaklanmış, polis gazete bürosunu basmış, yayını durdurmuştu. Ülkede bütün bunlar olup biterken, Jimmie ile savaş lehine bir tartışmaya girişseniz, size şimdi Amerika'nın Prusya'dan daha Prusyalı kesildiğini söylerdi. Savaşı kazanmak uğruna, ülkenizdeki en küçük demokrasi kalıntısını bile feda etmek gerekecekse, yabancı diyarlarda demokrasi savaşı vermek neye yarardı?

Jimmie buna gerçekten inanıyordu, en tutkulu ve en ateşli bir inancın gücüyle, bu görüşü savunuyordu. Yurt içinde, şiddetin yararına mücadelenin kazanılacağını seziyor, militarist sistemin ve baskının Amerikan halkını ezeceğini anlıyordu. Jimmie, güzel demokrasi sözleri söyleyen Başkanın içtenliğine inanıyor, ancak ülkeyi on yıllardır yöneten Wall-Street'in hırs ve çıkarlarının gizli amaçlar taşıdığına, bunlar için savaş çılgınlığının uygun bir örtü oluşturduğunu savunuyordu. Amerika'da genel askerlik hizmetini kural haline getirmekle uğraşıyorlardı, her öğrencinin üstlerine itaat ve emirleri yerine getirme dersleri almaları zorunlu kılınmıştı; sosyalist basın susturulmuş, her türlü radikal propagandaya son verilmişti. Başkanın savaş programını destekleyen sosyalistler, günün birinde acı gerçekle karşılaşmışlardı.

"Hayır, diyordu Jimmie, savaşla mücadele etmenin çaresi, ne kadar ustaca ortaya konmuş olursa olsun, tüm önyargılara karşı direnmek, savaşı desteklemeye sizi ikna etmek için ileri sürülen kanıtları çürütmektir." Ruslar gibi

davranılmalıydı. Proleter devrim propagandası, Rus işçilerinin verdiği şanlı örnek, Kayzer'in gücüne karşı koymak için dünyanın bütün top ve obüslerinden daha fazla işe yarayabilirdi. Ama militarist çevreler, savaşacakları düşmanı bu şekilde yenmek istemiyorlardı. Jimmie, aralarından bazılarının savaşın sosyalistler tarafından değil, Kayzer tarafından kazanılmasını tercih ettiğinden kuşkulanıyordu. Hükümetler, tüm halkları birbirine yaklaştırabilecek bir temel atılmasını sağlamak amacıyla, bazı nötr ülkelerde toplantı yapmak isteyen sosyalistlere pasaport vermeyi reddediyordu. Jimmie bu sosyalist konferansın yasaklanmasını, dünya kapitalizminin işlediği en büyük suç sayıyordu. Kapitalizmin gerçek düşmanını tanıdığı ve bu düşmanı yerle bir etmek için savaşı bahane olarak kullanmak niyetinde olduğu açıktı.

VII

Günden güne, Jimmie Rusya'ya daha fazla umut bağlıyordu. Arkadaşı, terzi Rabin, New-York'ta basılan Rusça bir gazete olan "Novi-Mir"deki haber ve makaleleri tercüme ediyordu. Hopeland grubu, böylece esinlenerek, Rus işçilerine kardeşçe sempati mesajı gönderilmesini oylamaya koyarak kabul etti. Görünüşe göre, Moskova'da müttefik yanlısı sosyalistlerle gerçek proleterlerin birliğini temsil eden enternasyonalistler arasında kıyasıya bir mücadele sürüp gidiyordu. Birincilere Menşevikler, ikinci gruba da Bolşevikler deniliyordu. Jimmie Bolşeviklerin tarafını tutuyordu. Ülkesindeki solculara, kendilerini kapitalizme kullandırtan sosyalistlere güveni kalmamıştı.

Rus devrimcilerinin iki büyük amacı vardı: Birincisi, köylülerin büyük toprak sahiplerinin elinden alması gereken topraklar, ikincisi ise dış borçlardı. Rusya çarı Fransa'dan dört milyar dolar ve İngiltere'den iki milyar dolar

borç almış, bunun karşılığında, Rus emekçilerini köleleştirip içlerinden altı milyonunu savaş alanlarında ölüme göndermeyi vaat etmişti. Şimdi Rus işçileri bu borca sadık kalmak zorunda mıydılar? Bu soru Jimmie'ye sorulsa, "Hayır" diye cevap verir, Rusya'da Kerenski'yi destekleyen bütün sosyalistleri satılmış ve Wall-Street budalaları diye nitelerdi.

Amerikan hükümeti, Rus halkına savaşta adaletli davranmaları çağrısında bulunmayı istediğinden, Rusya'ya başında Amerika'nın en ünlü avukatlarından biri olmak üzere, bir komisyon gönderdi. Bu adamın hayatı anti-liberal davanın hizmetine satılmıştı. Ondan söz ederken, Jimmie Higgins'in sesi alaycılık ve hiddet tonlarıyla yükselirdi. Elbette ki Parti, Bolşeviklerin bu komisyonun niteliği hakkında önceden bilgi edinmesi için uyarıda bulundu. Pek de gerek yoktu buna, çünkü çarlığın yıkılmasıyla birlikte Rus sosyalistlerinin ülkesinden New-York ve San-Francisco'ya göçler başlamış, büyük kentlerin kenar mahallelerinde, Amerikan kapitalizminin sefaletini gören insanlar, Rus radikallerine Wall-Street hakkında tam ve doğru bilgileri vermekte gecikmemişlerdi.

San-Francisco'da tanınmış bir işçi lideri, askeri "hazırlık" resmi geçidini dağıtmak için bomba koymakla suçlanıyordu. Yalancı tanıkların verdiği ifadelerle üzerine suç atılmış ve ülkedeki sendikalar onun hayatını kurtarmak amacıyla kampanya düzenlemişlerdi. Tabii, kapitalist gazeteler, değişmez tutumlarıyla kampanyayı kötüleyip durmuştu. Şimdi, Petrograd'a dönen sürgünler, bu olaya tepki gösteriyor, Mooney'in serbest bırakılması için Amerikan elçiliğinin önünde gösteriler yapıyorlardı. Bunun haberi Amerika'ya ulaştığmda, Mooney adını daha önce hiç duymayan Amerikan kamu oyunda büyük bir şaşkınlık yarattı. Çok komik görünüyordu durum Jimmie'ye, San-Francisco'daki işçi mücadelesiyle ilgili ilk haberleri Amerikalılar, Petrograd'dan alıyordu. "Bakın da

görün, diye bağırıyordu, Amerika'da gerçek demokrasi var mıymış? Emekçi sınıflar söz konusu olunca nasıl da tedbirli davranıyorlar!"

Bütün yaz ve sonbahar ayları boyunca, Jimmie köle gibi tarlalarda çalışırken, ülkenin buğday, arpa rekoltesini arttırırken, ruhunda sevinç şarkıları ve coşku yükseliyordu. Denizaşırı ülkelerde, kendisi gibi insanlar, tarihte ilk kez olarak iktidarın dizginlerini ellerine alıyordu. Çok zaman geçmeden burada, Amerika'da da emekçiler bu harika dersi öğrenecek, özgürlük ve bolluğun onların da payına düşeceği düşüncesiyle coşacaklardı.

XV. BÖLÜM

Jimmie Higgins Bolşevik oluyor

I

Kış yaklaşıyor ve tarım işçileri kentlere dönüyorlardı. Ama o yıl, kaldırımları arşınlamak ve işsiz güçsüz dolaşmak için dönmüyorlardı şehirlere; her biri küçük bir kraldı adeta. Jimmie işi rastlantıya bırakıp Ironton kendine yöneldi ve orada büyük bir otomobil fabrikasında, gündeliği sekiz dolara iş buldu. Hemen on dolarlık yevmiye için pazarlığa girişti. İki dolar fazlasına ihtiyacı olduğundan değil, hayatta birinci ilkesi, kâr sistemine sıkıntı yaratmak olduğu içindi çekişmesi. Orta Batının bu büyük kentinde yayınlanan kapitalist gazeteler, "anavatana karşı" mücadele eden işçileri ele vermeyi iş-güç edinmişti, Jimmie ise, "anavatan" kelimesini "patron" kelimesinin kamuflajı olarak kullananları ve emeği en değerli haklarından yoksun etmek için savaşı bahane edenleri ele veriyordu.

Ironton'da yerel sosyalist grubu vardı, hâlâ aktif ve kararlıydılar, ancak büroları sık sık polis tarafından ziyaret ediliyor, Partinin dergi ve yayınlarının çoğunun postaya verilmesi yasaklanıyordu. Broşür bastırabilirdiniz, artık doğrudan doğruya savaştan söz etmek mümkün değildiyse bile, İngiltere'nin İrlanda'ya karşı yaptığı demokrasi gösterisiyle alay edebilir, savaş vurgunculara saldırabi-

lirdiniz; insanların askere alınmasına benzer biçimde, servetlerin de savaş hizmetine sokulmasını talep edebilirdiniz. Bazı Amerikalı sosyalistler öylesine duyarlı olmuşlardı ki, savaş öncesi zamanlardan kalma bir Alman isyancı, *Kayser'e bir taşlama yazıp* delice kendini beğenmişliğinin ve çılgınlıklarının altını çizerek, Romalı imparator Agricola'nın yaşamını anlatmıştı.

Geç sonbaharda, Jimmie Higgins'i pek derinden sarsması gereken, ama es geçtiği bir olay meydana geldi. Isonzo boylarında, İtalyan ordu birlikleri, ezeli düşmanları Avusturyalılarla çarpışıyordu. Hemen hemen tümüyle yenilgiyle sonuçlanan, uzun ve yıpratıcı bir savaşın sonuna gelmişlerdi. İtalya'da, yurtiçinde ise, İtalyan sosyalistleri neredeyse Amerika'daki Jimmie Higginsle aynı nedenlerden dolayı, hükümete karşı gırtlak gırtlağa mücadele ediyorlardı. Papanın geçici iktidarına son verdiği için İtalyan hükümetinden nefret eden Katolik İtalyanlarla bağlaşıktılar ve onlardan yardım alıyorlardı. İtalyan sosyalistlerine yardımcı olan bir başka olgu da, ülkeye sızan Avusturyalı ajanların ısrarlı ve kurnazca çabalarıydı. Bunlar, İtalyan safları arasında bozgunculuk tohumları saçıyor, Avusturyalıların dostça niyetlerinden ve savaşın yakında biteceğinden söz edip askerleri savaşmaktan caydırmaya çabalıyorlardı. Bu ajanlar, faaliyetlerinde o kadar ileri gittiler ki, İtalya'da yayınlanan belli başlı gazeteleri taklit edip bazı kentlerde ayaklanmalar olduğu, halkın açlıktan kırıldığı ve kadınlarla çocukların kurşuna dizildiği gibi haberler bile yaydılar. Bu gazeteler, İtalyan askerlerinin siperlerinde dağıtılıyor, özellikle İtalyanların Avusturyalılarla dostluk kurduğu bazı dağlık bölgelerde etkili oluyordu. Sonra, bir gece birdenbire, bu Avusturyalı birliklerin yerine seçkin Alman "şok grupları" mevzilendiriliyor ve bunlar, sabahın ilk ışıklarıyla İtalyan hatlarını yarıyor, yüz millik bir cephede, önlerine çıkan düşman birliklerini ezip geçiyorlardı. Bu harekatlar sırasında, çeyrek milyon esir, ikibin top ele geçirmiş, İtalyanların nesi var nesi yoksa almışlardı.

Jimmie'nin bu korkunç olaya pek önem vermemesinin nedeni, kısmen bunu kapitalist gazetelerde okumuş olması ve bunlara inanmamasıydı, ama asıl neden, tüm ilgisinin proletaryanın iktidara geçtiği Rusya'ya yönelmesiydi. Şimdi, savaşların nasıl bitmesi gerektiğini ve altüst olmuş bir dünyada barışın nasıl sağlanacağını bütün dünya halkları görecekti.

Ilımlı Kerenski hükümeti, müttefik ulusların kapitalist yöneticileriyle tartışmalara girişiyor, onların barış şartnamesini elde etmeye çalışıyor, böylece Rusya'nın emekçilerinin niçin savaştıklarını öğrenmesini istiyordu. Rus işçilerinin istediği, hükümetin ilhaka ve savaş tazminatı ödemeye yanaşmaması ve silahsızlanmaya gidilmesiydi; boydan boya yakılıp yıkılan Rusya'da kol gezen açık, kıtlık ve salgın hastalıklara, çekilen bütün acılara karşın, bu koşullarda savaşmayı sürdürüyorlardı. Ama müttefiklerin devlet adamları, bu koşulları kabul etmeyi hiç istemiyordu. Dünyanın tüm sosyalistlerinden destek alan Rus işçileri, bunun sebebinin, müttefik devlet adamlarının emperyalist savaştan yana tavır alması olduğunu açıkladılar. Bu devlet yöneticilerinin, Alman güçlerini yenip geniş toprak parçaları elde etmeden ve tüm bir kuşağının yaşam süresince Almanya'yı felce uğratacak bir fidye koparmadan, paylaşım savaşını bitirmeye niyeti yoktu. Rus emekçileri, böyle bir amaç için savaşmayı reddettiler ve Kasım'da ikinci bir devrim patlak verdi, Bolşeviklerin ayaklanmasıydı bu.

Sarayları ve hükümet arşivlerini ele geçirdikten sonraki ilk eylemlerinden biri, tüm dünyaya İngiltere, Fransa ve İtalya hükümetlerinin Rusya'yla yaptığı gizli anlaşmaları açıklamaktı. Bu anlaşmalar, Rus devrimcilerinin davranışlarını haklı çıkarıyordu. Emperyalist müttefiklerin azgınca bir yağmaya girişmeyi planladığını gösteriyordu bu belgeler. İngiltere, Alman sömürgelerini ve Mezopotamya'yı alacaktı; Fransa, Rhin Nehrine kadar tüm Almanya topraklarını ele geçirecekti; İtalya, Adriyatik kıyılarına sahip olacak ve Filistin'le Suriye'yi İngiltere ile paylaşacaktı.

Jimmie Higgins için en ilginci, bu açıklamaların çok büyük önem taşıması, savaşın başından beri yapılan en önemli açıklamalar olması, fakat Amerika'daki kapitalist gazeteler tarafından görmezden gelinmesiydi! Önceleri, bu basın organları kısacık haberler yayınlamışlardı bu konuda: Bolşevikler güya hükümetler arasındaki anlaşmalar olduğunu ileri sürdükleri birtakım gizli belgeler açıklamışlar, ama gerçekliği çok kuşku götürürmüş bu açıklamaların. Sonra, İngiliz, Fransız ve İtalyan hükümetlerinin uyduruk yalanlamaları, kaçamak inkarları yayınlandı ve en nihayet suskunlukla geçiştirildi olay. Bu anlaşmalar konusunda bir tek satır okumanız bile olanaksızdı artık, ancak onurlu bir geleneğe sahip bir-iki gazete, sütunlarında yer veriyordu bu habere. Sosyalist basın bu anlaşmaların tüm metnini yayınladı. Şimdi, diyordu Jimmie Higgins çalıştığı atölyedeki işçilere, görkemli müttefiklerimiz hakkında ne düşünüyorsunuz? Wall-Street uşağı gazetelerimiz hakkında ne düşünüyorsunuz? Böylesi olguların kendi önünde ortaya konduğunu gören her işçi, Jimmie Higgins'in önemli bir davayı savunduğunun, bilgisizliğine ve dar görüşlülüğüne karşın, dünyada tamamlanması gereken en önemli eserlerden birine gönül verdiğinin farkına varmaz mıydı?

II

Şimdi Jimmie yedinci semadaydı, bulutlarda uçuyordu. İşte, ilk halk iktidarı, tarihteki ilk halk hükümeti kurulmuştu! Politikacılara, bankacılara başvurmaksızın kendi işini yürüten, tüm dünyaya karşı dimdik ayakta duran Devlet işlerine ilişkin gerçekleri açıklarken, insanların çoğunluğunun anlayacağı dili kullanan, orduları terhis eden ve emekçileri işleri başına gönderen bir işçi iktidarı görev başındaydı! Bu hükümet, patronları fabrikalardan kovuyor, işletmelerin yönetimini atölye komitelerine devrediyor, sapık kapitalist yayınları ortadan kaldırıyordu. Bu

gibi yayınların varoluş nedeni ortadan kalkmıştı Rusya'da zaten. Dostumuz Jimmie Higgins, her sabah ilk iş köşedeki gazete bayiine gidiyor, yeni haberlerden ne var öğrenmek istiyordu. Fırlayıp sokaktan aşağı inmek için öylesine acele ediyordu ki, kahvaltı etmeyi bile unutuyordu.

Jimmie, Ironton'da yeni biriyle tanışmıştı. Küçük adı "Şolem" olan ve "barış" anlamına gelen ufak tefek bir terziydi bu yeni arkadaşı. Rabin ona adı Deror olan ve "özgürlük" anlamına gelen erkek kardeşine götürmesi için bir mektup vermişti. Her gün öğleden sonra, otomobil fabrikasındaki işinden çıktığında, Jimmie akşam gazetesini alır ve Deror'un terzi dükkanına giderdi. İkisi birlikte haberleri okurlardı. Aman Tanrım, şu işe bak! Hiç böyle şey duydunuz mu hayatınızda? Bolşevik Dışişleri Bakanı marksist bir Yahudiydi, daha önce Solem'in Jimmie'ye okuduğu gazete olan *Novi Mir*'de çalışmıştı. Waldorf-Astoria otelinde hizmetkarlık yapmıştı ve şimdi de gizli anlaşmaları ortaya çıkarıyor ve uluslararası proletaryaya propaganda manifestoları gönderiyordu.

Elbette ki, Amerikan kapitalist basını, yeni devrime ilişkin yalanlarla doluydu. Ama Jimmie satırlar arasını okumayı çok iyi öğrenmişti ve hâlâ yayınlanmakta olan birkaç sosyalist gazete, bunları Parti Grubu merkezinde okuduğunda, ona geri kalan bilgileri sağlıyordu. Tabii, Bolşevikler ne yaparsa Jimmie için iyiydi; bunlara iyi demeyenler, demek ki yalan söylüyorlardı. Genç işçi, Bolşeviklerin Çar hükümetinin Fransız bankerlerle imzaladığı dört milyar dolarlık borç anlaşmasını reddettiğini, borcu ödemeyi üstlenmediklerini biliyordu ve Jimmie, dört milyar dolarda saklı gücün çok iyi farkındaydı.

Amerikan gazeteleri, Rus sosyalistlerinin demokrasi davasından çekilmesine, Almanlara savaşı kazanma şansı tanımalarına kızıp köpürüyorlardı. Onları Alman ajanlığıyla suçluyorlardı, ama bu tür çamur atmalar Jimmie'ye vız geliyordu. Amerika'da işçilere karşı uygulanan böyle "beyin yıkamaları" iyi bilirdi. Bolşevik yöneticilerin ilk

yaptığı şey, Almanya'nın devrimci işçilerine bir çağrıda bulunmak olmuştu. Rusya proletaryası yolu göstermişti, Alman proleterlerin de onu izlemeleri gerekirdi! Almanya'ya yığın yığın propaganda broşürü gönderiliyor, pilotlar uçaklardan Alman birlikleri üzerine bildiriler atıyordu. Jimmie ile Deror, Alman gazetelerinin bu eylemlere karşı protestoda bulunduğunu okuduklarında gülmekten kırılıyorlardı. Savaş lordları ağlasınlar bakalım! Başlarına geleceği bilmiyorlar mıydı sanki? Ocak ayında, Jimmie ve Deror bir Alman tugayının isyan ettiğini ve tüm Almanya'da yüzbinlerce kişinin katıldığı grevler patlak verdiğini okudukları zaman, savaşın sonunun yakın olduğunu düşünmeye başladılar. Bir Parti toplantısında, terzi kalkıp Ironton Parti Grubunun Bolşevik adını almasını önerdiğinde, bu sözler alkışlarla karşılandı. Bu Amerikan Bolşevik yanlıları, gidip işçi sendikalarına danıştılar, "atölye komiteleri" kurulmasını önerdiler ve artık endüstriyi Rus tarzında yeniden düzenlemek gerektiğini bildirdiler.

III

Devrim böyle silindir gibi her yeri dümdüz edip ilerlerken, işler bozuldu birden. Alman askeri şefleri Almanya'da yurtiçindeki grevleri düzenleyenleri tutuklattılar. Bunlar ya hapse konuldu ya da öldürülmeleri için cephenin en ön saflarına gönderildi. Ustaca pohpohlamalarla karışık terör yöntemleriyle grevleri kırdılar ve homurdanan köleleri işleri başına gönderdiler. Ve işte o anda, Alman orduları Rusya'yı işgale başladı.

Bu Jimmie'nin savaşın başından beri beklediği krizdi. Tolstoy, eğer bir ulus savaşmayı reddederse, başka bir ulusun o ülkeyi istila etmesi olanaksızdır, demişti. Jimmie Higgins dünyadan elini eteğini çekmiş bir çilekeş, mistik filan değildi ama büyük Rus yazarının düşüncesine katılıyordu. Bir işçiyi, orduda savaştırırken, barış isteyen kardeşlerine karşı ateş açmaya zorlamak mümkün değildi.

Burada, bu teori sınanmıştı, Alman sosyalistleri, Rus sosyalistlerinin üzerine yürüme emri almışlardı, kızıl bayrağa karşı ateş açma emri almışlardı! Efendilerinin, savaş lordlarının dediğini yapacak mıydılar? Yoksa uluslararası proletaryanın endişeli çağrılarına kulak verecek, silahlarını kendi subaylarına mı çevireceklerdi?

Neler olup bittiğini tüm dünya gördü. Jimmie Higgins'in güvendiği şanlı devrim mekanizmasının, gidip çukura yuvarlandığını, üzerindekileri çamurların içine attığını herkes gördü. Alman orduları yürüdü ve saflarındaki sosyalistler de, sosyalist olmayanlar ne yaptıysa aynını yaptı. Çarın bayrağına ateş eder gibi kızıl bayrağa ateş ettiler. Yasalara saygılı Alman yurttaşları olarak subaylarının emirlerine uydular, Bolşevikleri püskürtüp silahlarını, cephanelerini ele geçirdiler, Rusya kentlerini yaktılar. Rus kadın ve çocuklarını köle yaptılar, tıpkı Belçikalı ve Fransız kadın ve çocuklarını köleleştirdikleri gibi. Bu halklar, Alman Tanrısı tarafından, yüce Alman kültürünün yasal kurbanları olarak belirlenmişti. Riga ve Revel'yi yakıp yıktılar, taş taş üstünde bırakmadılar. Rusya'nın tüm batı bölgelerini işgal ettiler, Courlande, Letonya ve Estonya'yı aldılar. Rusya'nın güneyinde, tahıl bakımından zengin bir bölge olan Ukrayna'ya girdiler. Savaş gemileriyle çıkartma yapıp Finlandiya'yı istila ettiler, bu görkemli halkın özgürlüğünü ayaklar altında çiğnediler. Petrograd kapılarına dayandılar, Bolşevik hükümeti Moskova'ya kaçmak zorunda kaldı. Ve Alman sosyalist gazeteleri, bütün bu askeri başarılardan zalimce bir kibirle söz etti!

IV

Vah zavallı Jimmie Higgins, vah! Yüzünün ortasına ağır bir yumruk darbesi yemişti sanki, yıkılmıştı. Olan bitenin anlamını tam olarak kavrayana dek haftalar geçti. Tüm umutları sönüp gitmişti. Ironton'daki Bolşevik yandaşı grubun da durumu aynıydı, toplantılar sönük geçi-

yordu. Doğrusu, bazı üyeler devrim lehine yine gürültü patırtı ediyordu, hatta hemen ertesi gün devrim olacağını öne sürenler vardı; bunlar yirmi-otuz yıl ağızlarında birtakım formüller gevelemekten başka bir şey yapmamış kişilerdi zaten, tribündeki seyircilerdi. Ama grubun aklı başında üyeleri, "Saint-Louis Kararı"nın Petrograd siperleri önünde, ölümcül bir yara aldığını görüyorlardı.

Rabin'in takındığı tavır ilginçti. Amerikalılardaki yaygın inanç, bir Yahudinin hiçbir zaman savaşa gitmeyeceği şeklindeydi. Hatta, bu konuda anlatılan bir fıkra da vardı: Bir adam oğluna seslenmiş niye arkadaşının seni dövmesine izin veriyorsun, diye. "Sus demiş oğlu, sakin ol. Ayağımın altında bir madeni para var da." Tüm savaş boyunca, Amerikalı sosyalist Yahudiler, Almanlardan sonra en ateşli barış taraftarlarıydı. Ama şimdi Rus hükümeti tarihte ilk kez olarak Yahudilere tüm haklarını kazandırmıştı. Bu yüzden, ufak tefek terzi, Amerikalı Bolşeviklerin önünde ayağa dikilerek ve gözlerinden yaşlar akarak şu açıklamada bulundu: "Yoldaşlar, söylevlerden bıktım artık, savaşa gideceğim! Polonyalı, Bohemyalı sosyalistlerle birlikte, Kayzer'e karşı bir ölüm kalım savaşına girişeceğim! Dünyadaki tüm Yahudi sosyalistler de benim gibi yapacak!" Bunlar boş laf değildi. Rabin yoldaş, dükkanını kapattı, New-York'taki devrimci Yahudilerin örgütlediği "Kızıl Tugay"a katılmaya gitti.

Alman savaş lordları, Amerikalı sosyalistlerin "bacağını kırmak" ve barış taleplerini sürdürmelerini olanaksız hale getirmek isteselerdi, bundan iyisini yapamazlardı. Güçsüz Bolşevikleri, Brest-Litovsk'ta barış konferansına sürüklediler, Almanların işgal ettiği bütün toprakların kendilerine verilmesini talep ettiler ve külliyetli miktarda bir savaş tazminatı kopardılar. Yeni Rus hükümetini, merkezi güçlerin naibi olmaya ve bunların dünyanın geri kalanını uyruklaştırmalarında yardımcı olmaya zorlamayı planladılar. Alman orduları, zaptedilen toprakları boydan boya aştı, her yer yağmalandı, köylünün elinden bütün

ürünü alındı, karşı koyanlar kurşuna dizildi, evleri yakıldı. "Alman Barışı" neymiş, gösterdiler dünyaya. Özgür insanlar, her yerde onlara diş biliyor, yumruklarını öfkeyle sıkıyor, uygarlıktan bu aşağılık barış gösterilerinin kökünü kazımaya ant içiyordu. Hatta Jimmie bile!

V

Evet, hatta Jimmie bile! Alabildiğine sıkı çalışacağını ve mümkün olduğu kadar çok kamyon üreteceğini vaat ediyordu kendi kendine. Ne yazık ki, bütün ömrü boyunca ezilemez ve kaz gibi güdülemez insan, yüreğinde demir atmış kin ve isyanı taşırken, bugünden yarına, birtakım entelektüel görüşler ve gazetede okunan bazı haberler yüzünden silip atamaz. Bazen Jimmie kendini öyle hissediyordu ki, beyni ikiye bölünmüş gibiydi. Günlük yaşamında, her yirmi dört saatte bir, taban tabana zıt görüş açılarıyla, kesinlikle çelişik kavrayışlarla karşılaşıyordu. Azgın Alman ordularının yok edilmesini istiyor, sonra yüz seksen derece dönüp, Amerika'da Alman ordularına karşı savaşmayı amaçlayan emeğin kapitalist yöneticilerinin ölümünü istiyordu.

Çünkü bu yöneticiler, ömrü boyunca Jimmie'nin düşmanı olmuşlardı, onlar da Jimmie gibi, bugünden yarına önyargılarını unutamazlardı. Örneğin, Jimmie'nin her sabah okumak zorunda olduğu kapitalist **Ironton Daily Sun** gazetesi! Jimmie bu yalancı gazetede bir köşe yazısı okuduğu gün, savaşın kazanılmasına katkıda bulunmak tamamıyla olanaksız görünürdü gözüne. "Dışarıdaki demokrasi"den savaş çığlığı olarak yararlanmak isteyen politikacılar, Amerika'daki demokrasinin en küçük izlerini bile yok ediyor, bu slogan sayesinde nefret ettikleri ve korktukları radikalleri kendi taraflarına çekiyor, en önemli ihtiyaç maddelerine koydukları vergilerle, savaşın bedelini yoksullara ödetmeye çalışıyorlardı! Kapitalistler ateşli yurtsever-

lik söylevleri veriyor, ama kölece çalıştırdıkları işçilerin sırtından kırbacı eksik etmek istemiyorlardı.

Jimmie Higgins, Fransız ordusu için kamyon üreten bir fabrikada çalışıyordu. Bu fabrikanın sahipleri işçilerin sendika kurmalarını istemezlerdi. Bu yüzden işçiler greve gitti. Grev sonucunda, sendika kurulması kabul edildi. Ama işverenler aralarında anlaşıp bu sözleşme maddelerini çiğnediler, grevin en etkin yöneticilerini birer bahaneyle işten uzaklaştırdılar. Jimmie Higgins ellerinin hüneriyle dünyayı demokrasi için güvenli bir yer haline getirmeye çalışırken, kendini işten çıkarılmış buldu. Artık sokaklarda sürtmek, kaldırımları arşınlamak zorundaydı, çünkü kâra susamış koca bir toplum, demokrasiye inanmıyordu ve işçilerinin, iş koşullarının belirlenmesi konusunda sesini yükseltmesi bu toplumun hiç mi hiç işine gelmiyordu. Hükümet, bu tür çatışmalara müdahaleyle uğraşıyor ve her yerde savaş üretimini sekteye uğratan grev salgınına son vermeye çabalıyordu. Ama bu mekanizma henüz çalışmaya hazır değildi ve bu arada, Jimmie'nin ruhundaki küçücük yurtseverlik embriyonu da ciddi bir donup kalma tehlikesi atlattı.

Jimmie içki içmiş ve parasının bir kısmını bir sokak kadınıyla harcamıştı. Sonra kendinden utandı, ölen karısının ve çocuklarının anısı onu rahatsız etti; kendini toparlayarak yeni bir hayata başlamaya karar verdi. Leesville'i düşünüyordu; orası hayatta mutlu olduğu tek yerdi ve şimdi Deror, Rabin ülkenin batısına gideli beri, birkaç arkadaşının olduğu tek yerdi. Meissner, bu yaşananlara ne diyordu acaba? Bayan Gerrity ne olmuştu? Leesville Parti Grubu, Rusya ve savaşa dair ne düşünüyordu? Birdenbire Jimmie gidip onları görmeye karar verdi. Bilet fiyatını öğrendi ve parasının buna yeteceğini hatta biraz da artacağını hesapladı. Trene binecek, hem de serseri gibi hayvan taşıyan yük vagonunda değil, yolcu vagonunda yolculuk yapacaktı.

XVI. Bölüm

Jimmie bir kışkırtıcıyla karşılaşıyor

I

Mart başlarında fırtınalı bir günün sabahı, yerler hâlâ karla örtülü ve kar taneleri havada uçuşurken, Jimmie Leesville'de trenden indi. Garın karşısında geniş bir alan vardı, önünde bir kalabalığın toplandığını gördü Jimmie. Ne olup bittiğini anlamak için hızlı hızlı yürüyerek oraya yaklaştı. Yirmi kadar genç adam, kimisi haki üniformalı, kimisi sıradan pantolon ve kazak giymiş olarak askeri talim yapıyorlardı. Jimmie'nin içinden aylaklık etmek geliyordu, durup onları seyretmeye başladı.

Neredeyse üç yıldır üzerinde kafa yorduğu, militarizm denen, insan ruhunun canavarca sapıklığı, insanları avucuna alıp otomata çeviren, kitle halinde emirlere uyan ve tek başına olsa kalkışamayacağı, rüyasında bile görse başaramayacağı şeyleri yapmaya giden canlı makinelere dönüştüren korkunç güç, oradaydı. Karşınızdakiler, Leesville'in kibar gençlerinden oluşan bir takımdı, orta sınıftandılar, çoğu çevredeki mağazalarda tezgahtar, kahvehanelerde garson olarak çalışırdı, güzel bayanların ayaklarına ayakkabıları ustaca geçirip denemelerine yardımcı olan satıcılardı kimisi... Şimdi ise, sert bir disiplin altına gir-

Jimmie saflara bir göz attı; tanıdığı tramvay sürücüsü oradaydı, Empire'da çalışan bir ustabaşı ve Leesville "First National Bank" şubesi müdürü Ashton Chalmers'ın oğullarından biri de talim yapanlar arasındaydı. Jimmie birden yerinden sıçradı. Olamaz! Gözlerine inanamıyordu! Ama... doğruydu; genç Emil Forster de oradaydı! Sosyalist Emil, Alman Emil, üniversite öğrencisi ve düşünür Emil... Bu emperyalist savaşın takındığı ikiyüzlü maskeye karşın gerçekleri gören, Grup toplantılarında her Çarşamba akşamı, korkmadan gerçekleri anlatan arkadaşları, o da oradaydı. İnce vücuduna haki üniformayı geçirmişti, elinde bir tüfek tutuyordu ve eğitim kıt'asında, talim aşamalarını teker teker tekrarlarken yüzünde yırtıcı bir kararlılık ifadesi okunuyordu. Komutlar yağıyordu durmadan: Sağdan çark, dörder sıra, ileri marş! Bir, iki, üç dört, sol, sağ, sol, sağ, sola dön, marş!..v.b...

Sahneyi göz önüne getirmek isterseniz, çok sayıda ayağın aynı tempoda hızla yürüdüğünü düşünün -rap, rap, rap, rap, rap rap- resmi bir ciddilikle yüzleri kaskatı kesilmiş yürüyüşçüleri ve kıpkırmızı, kızgın yüzlü, erleri eğitmek için didinirken, ağzından her defasında tek solukta çıkan *marş* kelimesi gelip ta yüreğinize çarpan genç bir adamın haykıran sesiyle verdiği komutları hayal edin. Kızarmış yüzlü bu genç adam, despot askerin cisimleşmiş biçimiydi. Jimmie hep böyle düşünürdü onu, adamlarına şahin gözlerini dikip bakan, onları pençesine alan, sersemleten, yöneten, emrindeki kölelerin duygularına metelik vermeyen, uygar insan ilişkilerinin kurallarını hiçe sayan bir subay.

– Kısa adımlar atmaya dikkat et, Casey! Sıra başındaki adamdan gözünü ayırma, hizayı bozma! Soldan çark, dörder sıra marş, bir, iki, üç, dört. Şimdi daha iyi -sen, çık sıradan- tamam! Tanrı aşkına, biraz dik dur, yere sertçe bas Chalmers. Berlin'de geçit töreninde böyle mi yürüyeceksin, gören de sakatlar kıt'ası geçiyor sanır! Sağdan

çark, dörder sıra ileri marş! Uçtaki adam, aradaki mesafeyi koru! Kaç kez söyleyeceğim? Uygun adım yürüyüşe devam -rap, rap, rap, rap- derken Jimmie'nin yanında duran okul kaçağı küçük bir çocuk şarkı mırıldanmaya başladı: "Sol sol, asker kafayı buldu, sonra sırt çantasını topladı, çekip gitti -sol! Ne dersiniz, haklı değil miydi?- sol, sol... sol askerler sol!"

II

Bir mart günü, yerlerde kar varken ve acı bir rüzgar eserken, böyle talimleri yada açık havada askeri eğitim çalışmalarını izlediyseniz, nasıl olduğunu bilirsiniz: Üşümemek için ayaklarınızı yere vurmak zorundasınızdır, aynı anda karşınızda yirmi sağ yirmi sol ayak yeri uyum içinde dövmektedir. Sizin de ayak vuruşlarınızın onların temposuna uyması kaçınılmazdır, aynı ritim vücudunuzu da sarar; düşünceleriniz de manganın yürüyüşüyle uyumludur -rap, rap, rap, rap, sol, sağ, sol, sağ! Psikologlar bize bir duyguya özgü davranışları gösterdiğimizde, sonunda o duyguya kapıldığımızı öğretiyorlar. Jimmie Higgins için de aynı şey söz konusuydu. Öyle belli belirsiz bir süreçti ki bu, farkına bile varamadı; militarist olmaya başlamıştı Jimmie! Yumrukları sıkılıyor, çenesi sımsıkı kapanıyor, ayakları yürüyor, yürüyor, Berlin yolunda ilerliyor, büyük bir cumhuriyetin özgür insanlarını küçümsemek neymiş Prusyalı savaş lordlarına öğretmeye gidiyordu!

O anda, Jimmie'nin ruhunda filizlenen heyecanı söndüren bir durum ortaya çıktı. Kırmızı suratlı genç adam yürüyüşün temposunu aksatıyordu: "Tanrı aşkına, Pete Casey, kısa adımlar atılacağını aklında tutamaz mısın sen? Kıt'a, dur! Şimdi, söyle bakalım, neyin var senin? Çık sıradan, bir kez daha göstereyim." Zavallı Casey, yumuşak yüzlü ve düşük omuzlu bir adamdı. Daha sekiz gün önce, Chalmers Holding Binasında asansörcüydü. Yerinden kımıldamadan yürümeye çabalıyordu, öyle ki

bütün sıra onu merkez alarak, çevresinde dönebilirdi. Onunla alay eden ceberut subay, bu işi bildiği gibi halletmeye karar vermişti ve uzun sanayi köleliği yaşamında buna benzer çok zorbalar gören Jimmie, özellikle bu subayın verdiği komutların yerine getirilememesinden mutluluk duyuyordu. Sonunda, subay kıt'ayı talim alanının ortasındaki çeşmeye gönderdi. Adamlardan bazıları, öte yanında buzla kaplı yalak uzanan kuyu kapağının üstünden geçip gideceklerdi nerdeyse. Seyirciler mırıldandı, bazı askerler de homurdandılar. Kırmızı yüzlü genç adam, burnunu sürtüp askerlerin yardımına gelmek zorunda kaldı.

Jimmie'nin ruhunda dürtüler birbiriyle çatışıyordu. Uygun adım yürüyen bu insanlar, demek ki iki yılı aşkın zamandır, arkalarından atıp tuttuğu "budalalar"dı. Hiç de budalaya benzemiyorlardı oysa, bunu kabul etmesi gerekirdi, hepsi de ne yapmak istediğine kendi özgür iradesiyle karar verebilecek insanlara benziyordu. Ve kararlarını vermişlerdi: Fransa'ya daha çabuk varabilmek amacıyla, seferberlik dolayısıyla askere çağırılacakları zamandan haftalarca önce çalıştıkları yerleri terk etmiş, askerlik sanatının abecesini öğrenmek için çalışmaya koyulmuşlardı. Aralarında, bankacılar, zengin tüccarlar, iş adamları vardı ve bunlar kahvehanelerde çalışan garsonlarla, tezgahtarlarla ve asansörcülerle birlikte talim yapıyorlardı. Hepsi de, Filipinlere savaşmaya gitmek için işini bırakıp kaçan, eski bir demirci çırağından emir alıyorlardı.

Jimmie bu son bilgiyi durup talimi seyreden birinden aldı. Bunun gazetelerde okuduğu şey olduğunu kavradı o zaman, dünyanın demokrasiye güvenmesi için, halkın yeni ordusu oluşmaktaydı! Jimmie bu kelimeleri okumuş, ama bunları "kamuflaj", "budalalar" için tuzak sanmıştı. Şimdi orada, gözlerinin önünde, şu olağanüstü manzarayı görmekteydi: Ashton Chalmers'in, "First Bank National"in Leesville şubesi müdürünün oğlu, komutlara uyarak yürüyor; eski demirci çırağı tarafından, kızgın korlar üzerine konmuş, tava getiriliyordu. Bu komutan, bir şan-

tiye şefi aksanıyla komut vermesini çok iyi biliyordu: "Hazır ol! Tüfek omuza! Nişan al!"

Kıt'a süngü talimi için vaziyet aldı. Talimde, ağır tüfek ele alınıyor, akıl almaz bir hızla baş üstünden aşırılarak, bir o yandan, bir öteki yandan döndürülüyordu. "Tüfeği başının üstünden geçir ve önceki yerine döndür, dikkat, başla: Bir, iki,üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz-sekiz, yedi, altı, beş, dört, üç, iki, bir." Böylesine kısa bir zamanda bu hareketi tamamlamak dile kolaydı. Casey, ufak tefek asansörcü, çaresiz en arkada kalmıştı; hareketin ancak yarısını yapabiliyor, yine de tüfeğini zamanında eski yerine döndüremiyordu. Safça bir yüz ifadesiyle çevresine bakınıyor, sonra rahat durumuna geçiyor, harekete yeniden başlıyordu. Yüzler kasılıyor, nefes almak gittikçe zorlaşıyor, benizler soluyordu. "Tüfeği sağa geçir!" diye bağırıyordu demirci-zorba. "Dikkat! Başla: Bir, iki, üç..." Sonra, haykırıyordu: "Hayır, Chalmers, kolunu öyle gevşetme, dümdüz tut tüfeği! Aşağıdan başla, kollar gergin! Tamam! İşte böyle! Sapla! Sapla! Deş karnını!" Jimmie dehşetten donduğunu hissetti. Bu tüfeklerin ucunda hiçbir şey yoktu, bir küçük siyah delik o kadar. Ama gün gelecek, oraya bir süngü takılacaktı. Bu talim, Leesville mağazaları tezgahtarlarının, bazı insanların bağırsaklarına ince uzun ve parlak bir bıçak daldıracağı anlamına geliyordu. "Sapla! Sapla!" diye bağırıyordu eski demirci ve canını dişine takan askerler, bütün vücutlarıyla atılıyor, tek ayakları üzerinde sıçrıyorlardı. Dehşetli bir silah eğitimiydi bu!

III

İnsan bir sürü hayvanıdır, bu varoluşunun temel yasalarından biridir. Eğer bir grup birey bir iş yapıyor ve bunu hevesle, enerjik bir biçimde yapıyorlarsa, bu işe katılmayan, aynı hevesi göstermeyen, aynı derecede enerjik olmayan bireyle alay edilir, ona karşı öfke duyulur ve bu

birey kalbinin derinliklerinde acı ve umutsuzluk duyar. Bu doğrudur, hatta grubun yaptığı iş içki içmek bile olsa. Hele grubun görevi dünyanın demokrasiye güvenmesini sağlamaksa çok daha belirgindir bu psikoloji.

Bu insan için tek kurtuluş yolu, haklı olduğunu, kendisinin haklı olduğunu bir gün başkalarının da anlayacaklarını hiçbir zaman unutmamaktı. Diğer bir deyişle, bir başka grup insanın, bir gün gelip de onu alkışlayacağını aklından çıkarmamalıydı bu kişi. Gelecekte öyle kabul göreceğinden eminse, o andaki alaylara katlanabilir. Ama kuşku duymaya başlarsa, gelecekteki insanların, uygun adım yürümeyi ve süngüleri Hun'ların(*) vücutlarına batırmayı öğrenen şimdikilerle aynı düşünceyi paylaşması olasılığı zihnini rahatsız ederse, o zaman ne yapsın?

Bu yıkıcı kuşkunun Jimmie'nin ruhunu kemirmesine neden olan etkenlerin başında, Emil Forster'i asker üniformasi içinde, yürümeyi ve süngü hücumunu öğrenirken görmesi geliyordu. Emil onun kahramanlarından biriydi, Emil'in bilgisi ondan kat kat fazlaydı ve Emil savaşa gidiyordu! Kıt'a, talim alanının karşısındaki çayırlığa kadar uygun adım ilerledi, orada yeraltındaki bir depoya silahları bıraktılar, sonra Emil dışarı çıktı ve Jimmie onun yanına gitti. Genç halı desinatörü eski bir arkadaşını gördüğüne çok sevinmişti elbette, onu yemeğe davet etti. Birlikte sokakta giderlerken, Jimmie gördüklerinin anlamını ona sordu. Emil yanıtladı: "Bunun anlamı, kararımı vermiş olmamdır."

– Almanlara karşı dövüşmeye mi gideceksin?

– Sana ne denli garip görünürse görünsün, ben onların iyiliği için dövüşmeye gidiyorum. Bebel anılarında, otokrasiyle yönetilen ülkelere demokrasi getirmenin yolu, onları savaşta bozguna uğratmaktır, demiştir. İçinde yaşadı-

(*) Hunlar, Fritzler, Hienie'ler, sucukçular gibi sözler, I. Dünya Savaşında müttefikler tarafından Alman askerlerini anarken kullanılan adlardı.

ğımız zamanda, bu bozgunu Almanya'ya yaşatma görevi Amerika Birleşik Devletleri'ne düşer gibi geliyor bana.

– Ama, sen bunların tam tersini söylerdin!

– Biliyorum, ama komik geliyor şimdi bunlar bana. Kendimi bazen gülünç hissediyorum. Herşey değişti, inatçılık etmek, gerçeklerin karşısında gözlerini kapamak akıllıca bir davranış mı?

Jimmie dikkatle dinliyordu.

– Özellikle de Rusya, diye konuşmasını sürdürdü Emil, sorulmayan soruya cevap vererek. Eğilecekseniz ve askeri bir aygıt üzerinizden geçecekse, sosyalizmi kurmak neye yarar? Bir aptallık yapmışsınız, hepsi bu... artık farkına varmanız gerek bunun. Artık Rusya için umut var mı?

– Alman sosyalistleri var.

– İyi de, onlar iktidarda değil ki. Üstelik, içlerinden büyük bir kısmının gerçek devrimciler olmadığını da göz önünde bulundurmamız gerekir. Politikacı bunlar, halkın çoğunluğuna karşı koymaya cesaret edemediler. Zaten, neden ne olursa olsun, kendi ülkelerini savunmadılar, Rusya'yı da savunmadılar. Ve onlara üçüncü bir şans tanıyacağımıza da inanmıyorlar, çok pahalıya patlar bu.

– Ama böylece, diye karşı çıktı Jimmie, onları suçladığımız şeyleri şimdi biz yapmıyor muyuz, "vatansever"lere dönüşmüyor muyuz, kapitalist bir hükümeti desteklemiyor muyuz?

– Bir hükümeti desteklediğinizde, diye cevap verdi Emil, desteğinizin nasıl kullanıldığı büyük bir fark yaratır. Hükümetimizin bütün hatalarını biliyoruz. Ancak yeterince insan hazır duruma gelince, hükümetin de değişebileceğini biliyoruz. Bu da gerçek bir fark demektir. Kayzer'i alaşağı edebilirsek, Almanlar da onu kapı dışarı eder ve işte o zaman onlarla ciddi biçimde konuşabiliriz.

IV

Bir süre sessizce yürüdüler. Jimmie düşüncelerini toparlamaya çalışıyordu. Yeni düşüncelerdi bunlar, benzerlerini daha önce duymamış değildi, ama bir Almanın ağzından dinlememişti hiç buna benzer sözleri. "Baban ne diyor?" diye sordu sonunda.

– Hiç değişmedi babam. Evde ortam çok gergin, kavgaları güçlükle önleyebiliyoruz. İhtiyarladı, yeni düşünceleri kabullenemiyor kolay kolay. Oysa bunları en önce onun görmesi gerekirdi. (Babası eski bir devrimciydi, Dresde'de hapis yatmıştı.) Senin Alman tarihini iyi bildiğini sanmıyorum.

– Hayır, bilmiyorum, dedi Jimmie.

– Peki, o zamanlarda, Alman halkı özgürleşmek istemişti. Askeri birlikler hareketi ezdi, gerçek devrimciler sürgüne gönderildi. Bazıları, örneğin büyükbabam, buraya geldiler. Ama, görüyorsun ya, bu devrimcilerin çocukları onlara yapılan haksızlığı unuttular. Gözlerini yine Almanya'ya çevirdiler, duygusal bir biçimde eski yurtlarını düşünüyorlar. Tarihte yazıldığı gibi ve şarkılarda söylendiği gibi hatırlıyorlar Almanya'yı, bir tür Noel ağacı Almanya'sı bu. Gelişen Almanya'dan haberleri yok. Çağdaş yöntemleri ve çağdaş bilimi olanca feodal zalimlikleriyle birleştiren yeni çelik ve kömür krallarını bilmiyorlar, mühendis kafalı yabani hayvanları tanımıyorlar!

Yürümeye devam ettiler, Emil düşünceye dalmıştı. "Görüyor musun," dedi birdenbire, "bu savaş büyük bir değişiklik yarattı bende, düşünülebilecek en müthiş değişiklik bu. Sanki bir kadını sevmişsin de gözlerinin önünde delirdiğini yada sefih bir hayata başladığını görmüşsün... Çünkü Almanya'ya da, Noel ağacına da inanırdım ben. Severdim ve savunurdum yurdumu. Doğrusu, gazetelerde yazılan her şeye inanmazdım. Şimdi arkaya baktıkça, bunun Alman savaş lordlarının zihnime kurduğu bir tuzak olduğunu, burada Amerika'da bile bana ulaştıkları-

nı, onların istediği biçimde düşünmeye beni zorladıklarını sanıyorum. Galiba tam zıt uca geçtim, bir de baktım ki Alman olan herşeyden kuşkulanıyorum. Babam geçen gün bununla suçladı beni. Eski bir Alman şarkısı söylüyordu. Şarkıda diyordu ki, insanların türkü söylediği duyulduğunda, herkes huzurlu olabilir; çünkü zalimlerin türküsü yoktur. Ben de, bu düşünceyi ortaya atan ulusun, yürüyüşlerde marş söyleyerek Belçika'yı istila ettiğini hatırlattım babama.

– Harika! diye bağırdı Jimmie. Hermann Forster'in bu sözü nasıl karşıladığını gözünün önüne getirebiliyordu.

Genç halı desinatörü, hüzünlü bir gülümseyişle: "Hakileri giydin de ondan böyle konuşuyorsun, dedi babam," diye konuşmasını sürdürdü "Oysa gerçekte, zaten o düşüncelerle doluydum ve birdenbire gün ışığına çıkmıştı benim için bunlar. Seferberlik Konseyine çağrıldım, bir şekilde karara varmam gerekiyordu. Savaşmaya karar verdim, bir kez karar verince de derhal uygulamaya geçmek istedim. Askerlik şubesine gittim hemen." Emil durdu ve arkadaşına bakıp sordu: "Peki ya sen, sen ne yapacaksın?"

Jimmie elbette asker kaçağıydı, horlanan "savaş kaçkınlarından" biriydi. Olağan bir zamanda olsaydı, bunu Emil'e söyler ikisi de güler geçerdi. Ama şimdi, arkadaşı haki üniforma içindeydi, vatansever kesilmişti ve belki ona çok fazla güvenmek de akıllıca olmazdı. "Beni daha askere almadılar," dedi, biraz durakladıktan sonra "Eskisi kadar emin değilim artık ben de, yine de asker olmaya hazır hissetmiyorum kendimi; şu tipin yaptığı gibi, birinin beni parmağının ucunda döndürmesine katlamamam ben."

Emil gülmeye başladı: "Ya ben senden askeri eğitim almanı istersem?"

– Peki de, size durmadan küfretmesi mi gerekir subayın?

– Bu da, oyunun bir parçası. Kimse aldırış etmez o kü-

fürlere. Bizi savaş koşullarına alıştırmaya çalışıyor, herkesin istediği de bu zaten.

Jimmie öylesine yeni bir bakış açısıyla karşı karşıyaydı ki, diyecek laf bulamadı.

– Görüyorsun ya, dedi arkadaşı, eğer gerçekten savaşa gitmek istiyorsan, canla başla katılman gerekir talimlere. İnsanın duyguları nasıl değişiyor bir bilsen, olağanüstü bir şey bu. Kendini düşmanın karşısında farz ediyorsun ve başarının, disipline bağlı oluğunu biliyorsun. Eğer bir komutanın varsa ve onun işini iyice bildiğini hissedersen, eğitmenin o olduğu için mutlu olursun, tüm askeri aygıta, kendisinden isteneni yaptırmak mümkün olur o zaman. Bunları benim söylemem, kulağa biraz tuhaf geliyor, biliyorum; ama, disiplini sevmeyi öğrendim. Emil, sinirli bir gülüşle güldü: "Ordu bir sanayi kuruluşudur, iyi bil bunu, bu noktaya kadar geldi çağdaş ordular. Bak, üç yıldan beri Avrupa'da çarpışıyorlar, bizi eğitmek için en iyi adamlarını gönderdiler, cansiperane çalışıyoruz talimlerde ve öğreniyoruz; gerçekten de, savaşmayı öğrenmek için, peşimizden atlı kovalıyormuşçasına, kendimizi paralarcasına çalışıyoruz."

V

Bu sözlerin Emil Forster'in ağzından çıkması öylesine garipti ki! Jimmie gerçeğe inanmakta zorluk çekiyordu: Ayağının altından yer kayıyordu sanki. Sosyalist harekete militarizm hakim olmuştu! Bunu söylemeye cesaret edemiyor ama dikkatlice imada bulunuyordu: "Peki, savaşmaya alışmaktan korkmuyor musun? Bütün bu disiplin falan filanı özümsemekten çekinmiyor musun? Belki de zenginlerin bize oynadığı bir tür oyundur bu."

– Biliyorum, dedi öteki. Bunu düşündüm ve deneyeceklerinden de hiç kuşku duymuyorum. Genel askeri eğitimi bu amaçla isteyebilirler. Onları yenmeliyiz, hepsi bu; şimdiden işe sarılmaktan başka yapabileceğimiz bir şey

yok. Niçin savaşa gittiğimizi kanıtlamalıyız onlara. Şunu, tüm dünyanın önünde savunmaktan başka çare yok: Bu savaş, dünyaya demokrasi getirme savaşıdır. İnsanların zihinlerine bu inancı yerleştirebilirsek, emperyalistlerin amaçlarını boşa çıkarırız, hiçbir şey elde edemezler bizden.

– Tabii, bunu yapabilirseniz... diye söze başladı Jimmie duraksayarak.

– Yapıyoruz ya işte! diye bağırdı Emil. Her gün yaptığımız bundan başka bir şey mi? Leesville'de patlak veren greve bir bak!

– Ne grevi?

– Empire fabrikalarındaki grevden haberin yok mu?

– Hayır, bilmiyordum.

– İşçiler işi bıraktı, hükümet, iki tarafın uzlaşmaya varması için bir hakem heyeti gönderdi. İhtiyar Granitch'e boyun eğdirdiler ve sendikayı tanımaya, sekiz saatlik işgünü temeli üzerinde, vardiyaları yeniden düzenlemeye zorladılar.

– Tanrım, diye içini çekti Jimmie. Bunun için Empire avlularında başkaldırmış, genç Lacey Granitch'in hakaretlerini dinlemişti o; bunun için hapse konmuş, tahtakurularına yem olmuştu! Şimdi de hükümet, adamların davayı kazanmalarına yardımcı oluyordu. İlk kez olarak, Jimmie yaşamında ilk kez olarak, hükümeti köleci ve düşman olarak değil, bir başka gözle görmeye başlamıştı.

– Granitch nasıl karşıladı bu kararları?

– Of! Çok kötü karşıladı! Tehditler savuruyor, herşeyi öylece yüzüstü bırakıp, çekip gideceğini, işletmeyi yönetmeyi hükümete devredeceğini söyleyip duruyordu. Sonra baktı ki hükümetin de istediği bu zaten, blöf yapmayı bir yana bıraktı. Bak hele, bir başka şey daha var. Emil asker kaputunun cebini araştırdı ve bir gazete kupürü çıkardı: "Ashton Chalmers geçen gün maliyecilerin toplantısına katıldı ve ziyafet sırasında bir söylev verdi.. Oku şunu."

Jimmie bir yandan yürümeyi sürdürürken, bir yandan

da Emil'in altını kurşun kalemle çizdiği birkaç kelimelik pasajı okudu: "Biz istesek de, istemesek de, eski düzen yok oldu artık; bunu kabul etmemiz gerekiyor. Yeni bir çığır başlıyor, emek hakkını alacaktır önümüzde açılan çağda. Dökümtüler gibi, yıkıntılar gibi geride kalmak istemiyorsak, işe koyulmalı ve bu yeni çağın kuruluşunda payımıza düşeni yapmalıyız. Yoksa çok kan dökülür, katliamların sonu gelmez bu savaşta."

– Vay canına, bak sen! diye bağırdı Jimmie.

– Leesville'in altı üstüne geldi. Söylevin tümünü yayınlayan gazeteleri bir görseydin! Sanki, semalarda tanrı çıldırmıştı da papazlar kiliselerde bunun haberini veriyordu halka.

Genç işçinin kafasında birdenbire bir düşünce doğdu. Arkadaşının kolunu yakaladı: "Emil," diye bağırdı, "Hani Ashton Chalmers ile ihtiyar Granitch bizim opera binasındaki toplantımıza gelmişlerdi, hatırlıyor musun?"

– Elbette ki hatırlıyorum, dedi Emil.

– Belki de o toplantının sonucudur onların bu tavırları.

– Çok büyük bir olasılıkla öyledir.

– Biletleri de ben satmıştım onlara!

Jimmie baştan ayağa bir ürperti geçirdi. Zaman zaman bir propagandacının ruhunu şenlendiren ödüllerden biriydi bu. Alaylar arasında, umutsuzca çırpınır durur, sonra birden bire, günışığı gibi, başka yerlerde, bir şekilde başkasının ruhuna ulaştığı ve tam bir etki yarattığı gerçeğiyle karşılaşır. Ashton Chalmers sosyalist konuşmacıyı dinlemişti, sonra araştırma yapmış, birçok literatür okumuştu. Ekonomik adalet uğruna dünya çapında yürütülen büyük hareketin gücünü anlamış, sınıfıyla bağlarını koparmış, işçi sınıfıyla arasındaki engelleri yıkmış, geleceğini gördüğü yeni çağla ilgili gerçeği apaçık söylemişti. Banka müdürünün harika sözlerini okuduğunda, Jimmie Almanya'ya karşı savaşma eğilimini kendisine her zamankinden yakın buldu.

XVII. BÖLÜM

Jimmie kışkırtmaya karşı mücadele ediyor

I

Tabii ki, Loesville'in bütün sosyalistleri, Emil Froster gibi "askerlik karadulu" tarafından sokulmuş değildi. O gün öğleden sonra, Jimmie, bira fabriksındaki işinden evine dönmekte olan Schneider yoldaşla karşılaştı. Aynı yaşlı Schneider'di bu, aynı iri yarı töton görünüm, aynı gümbür gümbür töton ses aynı kızgın töton kafası. Daha Jimmie, Emil lafı eder etmez, Schneidir öfkeden kudurdu. Sosyaliste de bakın hele! Eğitimci çavuşun kendisini aramasını bile bekleyememişti, koşup bulmuştu onu, orta yerde tuhaflıklarını sergilemiş, kentin şaşkalozları da maymun oynuyormuş gibi seyretmişlerdi.

Hayır, dedi Schneider, bir yandan da sayıp sövüyordu. Kendisi çizgisinden bir milim bile şaşmamıştı. İsterlerse onu hapse göndersinler, isterlerse idam mangasının karşısına çıkarsınlar, militarizmi özümlemesi olanaksızdı. Birçok soru karşısında, şişman bira işçisi askere alınanların listesine adını yazdırdığını ama çağrıldığında, öldürseler askere gitmeyeceğini söyledi. Belki de karısı ve altı çocuğu olduğu için böyle konuşuyor, diye aklından geçirdi Jimmie. Ama öteki söylevine dalmıştı, arkadaşının yüzündeki alaycı gülümsemeyi fark edemedi. Bağıra çağıra

konuşuyordu, yoldan geçenler dönüp ters ters bakıyorlardı ona. Jimmie, kendini savaşın kurbanı sayan bu adama pek ısınamamıştı, onun yanından ayrılıp Meissner'i görmeye gitti.

Ufak tefek şişe imalatçısı, yine aynı yerde oturuyordu, durmadan artan harcamalarını karşılamak için, evinin üst katını Polonyalı bir aileye kiraya vermişti. Jimmie'yi kolları açık karşıladı, elini sevinçle sırtına vuruyordu, ikram etmek için bir şişe bira açtı. Başına gelen işlere ilişkin yüzlerce soru sordu Jimmie'ye, sonra kendisi Leesville'de olan biteni anlattı. Grup tümüyle savaşa iyi karşı çıkmıştı, propagandalar hâlâ devam ediyordu ama şiddetli bir muhalefetle karşı karşıya idiler. İşçi sınıfına vatanseverlik iksiri öylesine pompalanmıştı ki, bunları konuşmaları dinlemeye ikna etmek çok zorlaşmıştı artık, radikallere gelince, parmakla gösteriliyorlardı her yerde, mektupları açılıp okunuyordu, toplantıları dinleyici sayısı kadar detektif tarafından izleniyordu. Pek çoğu askere çağırılmıştı, Meissner bunun seferberlik konseyinin bir komplosu olduğuna inanıyordu.

Kimler askere alındı, diye sordu Jimmie. Öteki cevap verdi: Kuyumcu Claudel, o zaten gitmeye can atıyordu, tabii; cam üfleme işçisi Koeln, o Alman asıllıydı ama Amerikan vatandaşlığına geçmişti, ne kadar karşı çıktıysa da onu askere almışlardı; Sonra, Stankewitz yoldaş...

– Stankewitz ha! O da mı? diye bağırdı Jimmie, şaşkınlıkla.

– Elbette, o da gitti.

– Gitmek istemiş miydi peki?

– İsteyip istemediğini sormadılar ki! Çağrılınca gel dediler yalnızca!

Jimmie'nin bilincindeki savaş buydu işte. Dünya savaşı üzerine öğrendiklerinin en büyük kısmını Stankewitz adındaki Yahudi arkadaşı öğretmişti ona. Sigara dükkanının tezgahı üzerine eğilip, ömründe ilk coğrafya derslerini ondan almıştı Jimmie. Şu sarı ülke Rusya'ydı, yeşil ül-

ke Almanya, gök mavisi olanı Belçika ve açık pembe olan ülke de Fransa'ydı. Demiryolları yeşilden pembeye doğru uzanıyor, gök mavisinin üstünden aşıyor, gök mavisinin savunma hatlarında koruganlar yeşile dönük duruyor, bunu Meissner, Schneider ve yeşilin bütün adamları ölümcül bir hakaret sayıyorlardı. Gök mavisi halkın suçluluğunun itirafıydı bu! Stankewitz yoldaşın kupkuru, kızgın kafası dikiliyor, Grupta tartışmaları yatıştırmak isteyen tiz sesi duyuluyordu sanki: "Yoldaşlar, bizi bir yere götürmez bu tartışmalar! Cevap vermemiz gereken bir soru var: Enternasyonalist miyiz, değil miyiz?"

– Tanrım, dedi Jimmie, ne kadar korkunç!

Artık öyle bir noktaya gelmişti ki, Kayzer'e iyi bir ders verilmesi gerektiğini kabul etmeye başlamıştı Jimmie. Emil Forster gibi düşünen birinin bunu yapması kolaydı. Ama savaştan bütün kalbiyle nefret eden bir adamı güçbela kurduğu işinden koparmak, ona üniforma giydirmek ve başkalarının emirlerine uymaya zorlamak, gerçekten de bu açıdan baktığınızda savaşın korkunçluğunu daha iyi anlayabiliyordunuz.

II

Meissner yoldaş, konuşmasını sürdürdü. En kötüsü Gerrity yoldaşı da askere almışlardı. Jimmie şaşkınlıkla: "Ama evli o!" diye bağırdı.

– Biliyorum, dedi ve açıkladı Meissner: Hesaba katmıyorlar bunu. Bilinmesi gereken, bir kadının hayatının size bağlı olup olmadığı. Gerrity'lerin bundan haberi yoktu. Evelyn yoldaş stenograf olarak çalışıyordu, biri bu konuda gevezelik etmiş olmalı, seferberlik konseyi onun fişini aldı ve savaş dışı tutulma kararını iptal etti. Elbette ki, Grubun örgütleyicisi olduğu için yaptılar bunu; ne pahasına olursa olsun, onun savaş karşıtı eylemlerine son vermek istiyorlardı.

– Ne yaptı Gerrity?

– Askere gitmeyi reddetti ve bir manga asker onu aramaya çıktılar. Zorla götürdüler. Sheridan kampına sevk edildi, burada üniforma giymeye zorladılar onu, bunu da reddetti. Çalışmak istemedi, savaşla ilgili hiçbir şey öğrenmek istemedi. Yargılandı ve yirmi yıl hapse mahkum edildi. Hücreye kondu, katıksız ekmek ve sudan başka bir şey verilmiyordu. Bazen el ve ayak bileklerinden zincire vuruluyor, saatlerce, öyle ayakta tutuluyordu.

– Vah zavallı, vah! diye bağırdı Jimmie.

– Karısı aklını kaçırdı. Grupta hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Sonra kiliseleri ziyaret etmeye başladı. Bilirsin, kadınların dikiş diktiği, kızıl haç yararına bazı şeyler ürettiği yerler vardır. Mary Allen yoldaşla oraya gittiler ve kadınlara nutuk çektiler. Kadınlar hiddetten deliye döndü. Bir kez tutuklandılar ama serbest bırakıldılar. Gazetelerin de bu konudan söz etmesi istenmiyor.

Meissner yoldaş, özellikle bu haberin Jimmie'yi ne denli etkileyeceğini bilmiyordu. Meissner, arkadaşının yaşadığı gizemli maceraya, ruhunu sarsan geçici tutkuya ilişkin hiçbir şey bilmiyordu. Jimmie'nin gözleri önünde, küçük gamzeleriyle, dağınık gür saçlarıyla, zarif bir kadının görüntüsü canlandı. Evelyn yoldaşın zor durumda olduğunun düşüncesine bile dayanamıyordu. "Nerede o?" diye sordu. Şimdi de kendisini telaş içinde sağa sola koşuşurken, kiliselerde hayır işlerinde çalışan kadınların yanına gittiklerinde, onların kavgalarına göğüs gererken, Evelyn yoldaşla birlikte hapse girerken, yada belki de ona yardım için, şefkatle, yumuşak biçimde ve saygıyla rahatlatıcı, kardeş ellerini uzatırken görüyordu.

Jimmie hayalciydi, idealistti, bir şeyi hemen gerçekleştirmeye kalkışması için bunu istemesi yeterdi. Düşgücü, güzel stenografın hayaliyle de hareketlenerek, uçuşların en vahşisine çılgınca atıldı. İlk kez olarak özgürlüğünü hissediyordu. En kötüsü olursa, Gerrity yoldaş ekmek ve su rejimi yüzünden ölüp giderse yada sürüklenerek, öldürmek üzere siperlere götürülürse, yaslı dul kendisini

destekleyecek, dostça ve avutucu kollarıyla onu saracak birine ihtiyaç duyacaktı.

– Nerede o? diye tekrar sordu Jimmie. Fakat Meissner yoldaş onun New York'a gittiğini, orada "askerlik hizmeti yapmayı reddedenlere" tedavi uygulanması amacıyla kampanya yürüten bir örgütte çalıştığını anlatarak Jimmie'nin tatlı hayallerini yıktı. Meissner bu örgütün yayınladığı bir broşürü arayıp buldu. Burada askeri çılgınlığın bu zavallı kurbanlarına uygulanan en korkunç işkenceler anlatılıyordu, bunlar dövülüyor, işkenceden geçiriliyor, aç-susuz bırakılıyor, aşağılanıyor, hakaretlere uğratılıyor, çoğu kez harp divanına veriliyor ve yirmi yıl ağır hapse mahkum ediliyorlardı. Jimmie gece boyunca yazılanları okumak için uyanık kaldı ve sonuç, ruhunda yeşeren minicik milliyetçilik tohumunun da solması oldu.

III

Jimmie Grubun ilk toplantısına gitti. Artık üye sayısı azalmıştı, çünkü çoğu hapiste, bazıları da askeri eğitim kampındaydılar, kimisi gelmeye cesaret edemiyor çünkü işlerini kaybetmekten korkuyorlardı, kimisini de sürekli baskılar ürkütmüştü. Ama yaşlı savaş atları oradaydı: Schneider yoldaş ve Hermann Forster adındaki ihtiyarcık, eyalet hapishanesinde yatan kardeşinin kötü muamele gördüğünü gösteren bir raporla kuaker Mary Allen yoldaş. Bu kadın tüm uyarılarına ve tüm protestolarına karşın Amerika'nın bu kanlı savaşa girmesini şahsına karşı yapılmış bir hakaret sayıyordu. Jimmie'nin onu son gördüğü zamandan beri daha da sararıp solmuş ve daha zayıflamıştı. Elleri ve konuşurken dudakları titriyordu. Dünyadaki olayların canavarlık boyutundaki kötülüğüne karşı duyduğu hıncın onu kemirdiği halinden belliydi. New-York'ta savaş karşıtlarına katılıp askere gitmeyi reddeden, eğitim kampına gönderilen ve uğradığı hakaretler sonucu intihar eden bir gencin yürek paralayıcı öyküsünü

anlattı. Mary yoldaşın çocuğu yoktu, bu nedenle bu savaş karşıtlarını evlat gibi kanadının altına almıştı. Onların çektiklerini anlatırken ruhu öfke ve acıyla kıvranıyordu.

Jimmie, Empire farikalarına gitti ve orada iş aradı. *Herald* gazetesinin yazdığına bakılırsa binlerce işçiye ihtiyaç vardı, ama Jimmie gibisini istemiyorlardı! Başvurduğu adam onu görür görmez tanıdı ve "Yapabileceğim bir şey yok!" dedi. Jimmie yeni kurulan sendikanın merkezine gidip Abel Granitch'in kendisine yeni toplusözleşmenin şartlarına uygun bir iş vermesini istedi. Fakat sendika sekreteri, iyice düşünüp taşındıktan sonra, kara listeyle ilgili maddenin, yalnızca son grevde işten çıkarılan işçileri kapsamına aldığı, yıllarca önce yapılan grevlerde işine son verilenlere uygulanamayacağı kararına vardı. "Sorun çıkarmak için uğraşmaya değmez" dedi sekreter. Jimmie içinden sendikayla alay ederek uzaklaştı oradan. Savaştan her zamankinden çok nefret ediyordu.

İş bulmak için acele etmedi, daha biraz cep harçlığı vardı. Meissner'in yanında hesaplı bir hayat yaşıyordu. Genç Forster'in talim yaptığı alana tekrar gitti ve eve onunla döndü. İhtiyar Hermann'la bir tartışmalarına tanık oldu orada. Bu ailedeki bölünme artık iyice belirgin hale gelmişti. İhtiyar, hain oğluna evi terk etmesini emretmiş, ama ana adamın ayaklarına kapanmış, oğlunun birkaç güne kadar zaten gideceğini, belki de bir daha dönmeyeceğini söyleyip yalvarmıştı. Jimmie onların evine gittiği akşam, gazetelerde Bakanın bir söylevi yayınlanmıştı; Amerika'nın bu savaşta güttüğü amaçlar anlatılıyordu burada: Bütün halklar için adalet koşulları sağlanacak, uluslar ligası kurulacak ve dünya çapında bir silahsızlanmaya gidilecekti. Emil bunları zafer kazanmışçasına bir edayla okudu, bu sözlerde kendisinin savaşı desteklemesini haklı çıkaran noktalar vardı. Bunların büyük bir kısmını sosyalistler de istemiyor muydu? Hermann, kaba bir ifadeyle, sözler güzel ama eyleme gelince iş değişir, dedi. Peki, ya öteki müttefiklere ne demeliydi? Başkan onları harekete

geçireceğini mi sanıyordu? Hayır, İngiliz, Fransız ve İtalyan emperyalistleri için, bu güzel sözler yemdi sadece, savaş kazanılana dek işçilerin rahat durması için işlerine yarayacaktı onların, sonra militaristler Amerikan Başkanını başlarından atacak, Almanya'nın attığı kemikleri toplamakla yeteneceklerdi. Eğer niyetleri gerçekten Başkanın koşullarına uymaksa, niye bunu apaçık göstermiyorlardı, neden hiç söz etmiyorlardı bundan? Neden kahrolası gizli anlaşmaları boşa çıkarmıyorlardı? Niye İngiltere demokrasi getirici kariyerine İrlanda ve Hindistan'ı özgürlüğüne kavuşturarak başlamıyordu?

Konuşma böyle sürüp gitti, Jimmie baba-oğulu dinliyor, bir birisiyle bir ötekisiyle aynı düşüncede olduğuna kanaat getiriyor, birbirine taban tabana zıt, iki çelişik görüş arasında bocalarken umutsuzluğu, zihin karışıklığı giderek artıyordu.

IV

Kış boyunca, gazeteler bahardaki büyük Alman saldırısı hakkında yazılanlarla doluydu. Almanlar bunu biliyor ve orada herkes savaşın onların büyük bir zaferiyle biteceğine inanıyordu. Amerika'da kimse pek emin olamıyordu bundan: Küstahça ilan edilen bu saldırı, onların gözlerini başka taraflara çevirmelerine yol açıyordu. Belki de düşman, İtalya'yı ezmeye hazırlanıyor ve Fransa'nın zayıflayan İtalyan cephesine yeni birlikler göndermesini engellemek istiyordu.

Birdenbire, Martın üçüncü haftasında, Almanlar Cambrai önlerinde, İngiliz savunma hatlarına akın ettiler. Peş peşe ordular geliyor, savunmacıları yok ediyor, açılan gedikten sızıp ilerliyorlardı. İngiliz güçleri geri çekiliyordu. Her saat, geri çekilişleri bozguna dönüşebilirdi. Günden güne, cephelerden yeni bilgiler geliyor, Jimmie *Herald* gazetesi bürosunun bulunduğu binanın ön cephesine asılan haritada, cephede büyük bir gediğin açılıp mızrak

gibi içerilere, İngiliz savunma hatları gerisine sokulduğunu görüyordu. Ve dosdoğru Fransa'nın kalbine yöneliyordu bu mızrak. Üç gün, dört gün, beş gün boyunca savaş cephesindeki bu korkunç yarılma büyüyerek devam etti; dünya nefesini tutmuş, olacakları bekliyordu. Bu yeni haberler Jimmie'yi de sarsmıştı. Bunun Almanların zafere ulaşması anlamına geleceğini anlayacak kadar savaş konusuyla haşır neşir olmuştu. Bu konjonktürü kılı kıpırdamadan izleyebilmesi için insanın sağlam bir barışçı midesine sahip olması gerekirdi.

İşte Mary Allen yoldaşta böyle sağlam bir mide vardı. Dünyayı egemenliği altına alan hırsız çetesi, ateşli dinsel inançları olan bu kadına vız gelirdi. Schneider yoldaşın da böyle bir midesi vardı; Almanya'nın, sosyalizmin doğum yeri ve beşiği oluğunu biliyor ve dünya için en iyi kaderin Almanlar tarafından fethedilmek olduğuna inanıyordu. Sonra da bıraksınlar, Alman sosyalistleri yavaş yavaş bir kooperatif cumhuriyete dönüştürsün dünyayı, diyordu. Almanların gösterdiği insanüstü başarılar, Alman disiplininin yenilmezliği, şimdi Schneider yoldaşı sevindiriyordu. Ama Parti Grubu üyelerinin çoğunluğu dehşet içindeydi; derin bir üzüntüyle, uygarlığı tehdit eden tehlikenin farkına varıyorlardı.

Jimmie, gelen telgraf haberlerinin sergilendiği tabloyu gözden geçirdikten sonra askeri manevraları izlemeye gidiyordu. Oradan da, Emil Forster'le birlikte "Büfeterya"ya giderlerdi. Emil'e karşı derin bir hayranlığı vardı her zaman ve şimdi evdeki gerginlikten canı sıkılan genç halı desinatörü, içini dökecek bir arkadaş bulduğu için mutluydu. Jimmie'nin, İngiliz yenilgisinin ne anlama geldiğini kavramasında yardımcı oluyordu. Büyük çapta mühimmat, çok sayıda top kaybedilmişti, bu da Amerika'nın ödeyeceği ağır bir bedel anlamına geliyordu. Çünkü kayıpları Amerika'nın karşılaması gerekiyordu; Amerika, Almanları yeni zaptettikleri topraklardan adım adım geri püskürtüp kovmak zorundaydı.

Jimmie dikkatle dinliyor ve durumu harita üzerinde inceliyordu. Yavaş yavaş, yeni bir bilimle, askeri stratejiyle ilgilenmeyi öğrenmeye başlamıştı. Böyle bir hastalığa yakalanırsanız işiniz bitiktir. Artık askerleri yaşayan, acı duyan, açlık çeken, yaralarından kanlar akan, işkenceler içinde can veren insanlar olarak göremezsiniz; satranç tahtası üzerindeki piyonlar gibi görünürler gözünüze, sağa sola oynatırsınız; tahıl satıcısı gibi, onları tugaylara, tümenlere, alaylara bölersiniz; şuraya buraya gönderir, kayıplarınızdan düşman kayıplarını çıkarırsınız, yedekleri kritik anlar için saklar, falan hedef için filan bedeli ödersiniz; onbinlerce insanı elinizin tersiyle süpürüp atar, bir kalemde siler, bir kırmızı elektrik düğmesine basarak yok edersiniz! Bir kez hayatı böyle görmeye başladıktan sonra, yüreğiniz barışçıların, hümanistlerin çağrıda bulunabileceği yumuşak bir kalp değildir artık; kıyım üreten bir makinesinizdir, neredeyse savaş tanrısının kucağına düşecek, olgun bir elma olup çıkarsınız, vatanseverlik rüzgarına kapılıp gitmeye hazır, nerede duracağı belirsiz, yıkıma ve ölüme doğru sürüklenen bir sonbahar yaprağına dönüşürsünüz.

XVIII BÖLÜM

Jimmie Higgins dalış yapıyor

1

Güzel bir günün akşamı, Meissner'gillerde vakit geçirirken, Jimmie kendisini çok sevindiren yeni bir haber aldı. Stankewitz yolda, Sheridan'daki kamptan gelmişti! Tütüncü dükkanını devretmek istediği adam, ödemeleri bitirememiş ve Stankewitz ticari işlerini yoluna koymak için üç günlük bir izin almıştı. "Bilirsin ya, şaşırtıcı biridir!" demişti Meissner. Akşam yemeğinden sonra, Jimmie doğruca sokak köşesindeki küçük dükkana gitti.

Jimmie, ömründe böylesine değişen bir insan görmemişti. Romen asıllı Yahudi dostunu neredeyse tanıyamayacaktı. Onu ihtiyar gösteren buruşuklukları düzelmiş, yüzü dolgunlaşmıştı, omuzları diklemişti, sanki iki üç parmak uzamış gibiydi; güneşten yanmıştı, yanaklarına renk gelmişti; yepyeni biriydi bu karşısındaki! Eskiden Jimmie ile erkek erkeğe oyunlar oynama alışkanlıkları vardı; birbirlerine yumruk kaldırır, sanki karşılıklı birbirlerinin burunlarını ezecekmişçesine ufak ufak darbeler indirir, bazen de bilek güreşi yaparlar, birbirlerinin elini avuçlarında sıkar, kim daha fazla dayanabilecek diye bakarlardı. Bu kez denediklerinde, "yapacak bir şey yoktu"; çaresiz Jimmie yenildi ve aman diledi.

– Eee, ne diyorsun? Dokuz kilo aldım, tam dokuz kilo! Çok zor bir eğitim bu kamptaki, ama gerektiği gibi eğitiyorlar seni. Nerde çalışırsan çalış, böyle kuvvetli besinlerle beslenemezsin bu zamanda.

– Memnun musun oradan, hoşuna gidiyor mu orada çalışmak? diye sordu Jimmie, şaşırmıştı.

– Hoşuma gitmez olur mu! Bir yığın şey öğrendim orada, daha önceleri bilmezdim bunları. Savaşa ilişkin bütün düşüncelerimi değiştirmemi sağladı, bunu da unutmamak gerek.

– Savaşmaktan yana mısın?

– Elbette savaşmaktan yanayım, sorulur mu bu? Böyle konuşurken, Stankewitz yoldaş aşka gelip yumruğunun tezgahın üstüne vurdu. "Bu savaşın kazanılması lazım, anlıyor musun! Alamanları pataklamamız lazım! Orduya yazılmasaydım da, yine bu kanıya varırdım nasılsa. Rusya'da yapılanları görmek, inançlarımı değiştirecekti kesinlikle."

– Ama, ya devrim...

– Devrim bekleyebilir... bir yıl, iki yıl, belki de daha iyi olur böylesi. Almanlar ezip geçecekse, devrim yapmak neye yarar! Hayır bayım bu Almanların, Romanya'dan, Rusya'dan ve Polonya'dan kovulduğunu görmek istiyorum ve Amerikan ordusunda bir yığın Romanyalı sosyalist var, bir yığın Polonyalı sosyalist var diyorum sana. Kayzer bunlarla Fransa'da karşılaştığında, çok şaşıracak, bahse girerim!

Böylece Jimmie bir doz daha vatanseverlik dersi aldı, yüksek bir dozdu bu kez. Çünkü Stankewitz yeni inancı uğruna yanıp tutuşuyordu. "Anti-milliyetçiyim" dediği zamanlardakinden çok daha fazla propaganda hevesiyle doluydu. Kendisininkinden farklı görüşlere karşı hoşgörüsü yoktu. Formüllere bağlı kalıp hâlâ savaş karşıtı düşünceleri savunan Grup üyelerinden söz açıldığında, küplere biniyordu. "Ya salaktır bunlar, yahut da kendileri Almandır," diyordu Stankewitz, anlaşılan Almanları, Fran-

sa'dan önce Leesville'de yenilgiye uğratmaya kararlıydı. Tartışmaya öylesine dalmıştı ki, boşaltılması için iki günlük süre kalan sigara ve eşantiyon kutularını unutup gitmişti. Bu dönüşüme tanık olmak Jimmie için şaşırtıcıydı, Romen-Yahudi asıllı arkadaşının yalnızca yeni üniforması ve geliştirdiği kasları değil, savaş konusunda kendine güvenen konuşması, Başkana karşı adaletli tutumu da şaşırtıyordu onu. Başkan, Doğu Avrupa'da işkenceye uğratılan, hırpalanan egemen uluslara özgürlük ve barışçıl bir gelecek sağlamak üzere, Amerika'nın iyi niyetini angaje etme cesaretini bulmuştu kendinde.

II

Jimmie, bir mektup kağıdı almış, Madam Meissner'den de ucu sivri bir mürekkep kalemi ve şişe mürekkep ödünç almış, ıkına sıkına Evelyn Gerrity yoldaşa, imlası bozuk bir mektup yazmaya koyulmuştu. Ona sempatisini ve hiç eksilmeyen dostluğunu bildirecekti. Savaşa eğilim duyduğundan hiç söz etmedi; gerçekte, bir kör hücrenin tavan demirlerine bileklerinden zincire vurularak bağlanan Jack Gerrity'yi gözü önüne getirdiğinde, duralamıyordu artık, derhal devrim istiyordu. Fakat, daha çabuk gitsin diye büyük postaneden gönderdiği mektubu attıktan sonra, bir gazete satın aldı ve Fransa'da olup biteni okudu. Savaş ateşi yeniden, onu baştan aşağı sardı.

Savaş kızışmıştı. İngiliz güçleri umutsuzca ve cansiperane bir mücadeleyle, devasa Alman ordusunun ilerleyişini birkaç gün için durdurmuştu. Ama takviye gerekiyordu; uygarlığın kurtarılması isteniyorsa acele takviye gerekiyordu. Amerika'nın yardım yollaması, toplar, obüsler, yiyecek maddeleri ve herşeyden önce de asker göndermesi gerekiyordu. Jimmie'nin damarlarındaki kan öfkeyle tutuştu. İçinden yükselen bir kardeşlik duygusuyla, savaş çağrısına uymaya, bir haftadır, mermi çukurlarında sipere yatarak, gece gündüz, durmak dinlenmek bilmeksizin çar-

pışan bu umutsuz adamların imdadına koşmaya itildiğini hissetti. Keşke Jimmie dosdoğru gidip orduya yazılabilseydi! Keşke bir eğitim kampından geçmek, eski bir askerin emri altında talim yapmak zorunda kalmasaydı! Keşke bu savaş vurguncuları, hilekar politikacılar, açgözlü, yalancı gazeteler ve ülke demokrasisinin tüm öteki düşmanları hiç olmasaydı!

Jimmie mektubu attıktan sonra, geri dönüp postaneden çıktığında karşı duvarda bir afişle karşılaştı: "ÜLKENİN SİZE İHTİYACI VAR!" Jimmie bunun yine bir "özgürlük uğruna" sorunu olduğunu anladı, kendisini birçok kez takip etmişler, onu işinden gücünden etmişler, ama söylemeye bile gerek yok ki başaramamışlardı. Yine de, meraktan, durup baktı ve Fransa'ya gönderilmek üzere her türlü meslekten insan arandığını gördü. Uzun bir meslek listesi vardı: Marangozlar, tesisatçılar, elektrikçiler, baltacılar, yük hamalları, demiryolu işçileri, çamaşırcılar, aşçılar, ambar memurları... Jimmie listede aşağı doğru "makineci" maddesine kadar indi ve kendini suçlu bulan biri gibi irkildi; daha aşağıda "motosiklet sürücüsü" yazılıydı ve hemen onun altında, "motosiklet tamircileri" arandığı belirtiliyordu. Burada, Jimmie'nin yumrukları sıkıldı. Kafasından çılgınca bir düşünce geçti ve bu onu öylesine heyecanlandırdı ki artık yazılanları güçlükle okuyabiliyordu. Niçin Fransa'ya gitmesin? O, Jimmie Higgins niçin Fransa'ya gidemeyecekti ki? Onu tutan hiçbir şey yoktu. Okyanusta bir kıyıdan öbür kıyıya esen rüzgarlar kadar özgürdü. Ve zaten iş arıyordu. Bu işlerden birine girmekten onu ne alıkoyabilirdi ki?

Böylece, bütün maceralarda yer alabilir, duyduğu, okuduğu harika manzaraları kendi gözleriyle görebilirdi. Bir askeri kampta uzun süre eğitim görmesine, birinin onu buyruğu altında topaç gibi çevirmesine gerek kalmayacaktı. Jimmie ödenen ücrete baktı: Ayda elli bir dolar, ayrıca yiyecekle diğer masraflar için de ödenek. Afişin en altında şu kelimeler vardı: "Niçin Sam Amcanın hesabına

çalışmayacakmışsınız?" Aslında, o anda Jimmie, Sam Amcasına karşı dostça duygularla doluydu; niçin onu patron olarak da denemeyeyim, diye düşündü. Ne de olsa, tüm sosyalistlerin amacı, bireysel bir çıkarcı olmaktansa, topluluğun hizmetinde çalışmak değil miydi?

III

Jimmie gişeye sorup "askeri işgücü kayıt bürosunun" Main Street'le Jefferson Caddesinin köşesinde olduğunu öğrendi. Gösterilen köşe başına gitti, orada boş bir mağazanın önünde büyük bir ilan asılıydı: "Savaş cephesi için işçi aranıyor," haki üniformalı bir er gidip gelerek nöbet tutuyordu mağazanın girişinde. Bir hafta önce, üste para verseler Jimmie askerlerin yönetimindeki bir yere girmezdi, ama Emil ve Stankewitz'den askerlerin de insan olabileceğini öğrenmişti. Oraya doğru ilerleyip, ere: "Günaydın," dedi.

– Günaydın, diye cevap verdi er, araştırıcı bakışlarla ona bakıyordu.

– Şimdi işe başvursam, ne zaman Fransa'ya gidebilirim?

– Bu gece, dedi asker.

– Bekleyemem bu kadar.

– Acelen ne peki?

– Eğitim kampına gönderilmek istemiyorum.

– Mesleğini iyi biliyorsan, eğitim kampına gitmezsin. Ne iş yaparsın?

– Makineciyim. Bisiklet tamirinden iyi anlarım, motosiklet de tamir edebilirim.

– Gir içeri, dedi asker. Yol gösterdi ve Jimmie'yi büronun çavuşuna tanıttı. "Makineciymiş, ama işe hemen başlamak istiyor. Belki de karısından kaçıyor" dedi çavuşa.

– Bu gece eğitim kampına hareket edecek bir birlik var, diye cevap verdi çavuş.

– Eğitim kampına mı? diye bağırdı Jimmie. Ben Fransa'ya gitmek istiyorum.

Öteki gülümsedi: "İyi ama, seni denemeden Fransa'ya gönderemezler, değil mi ya?"

– Hayır, gönderemezler, dedi Jimmie. Bir tuzak karşısındaymış gibi tetikteydi. Ya işçi diye gönderilip de savaşa sokulursa?

Öteki sözüne devam etti: "Eğer işinin eriysen hemen Fransa'ya gidersin. Orada çok adama ihtiyaç var, burada zaman kaybetmeni istemeyiz."

– Peki öyleyse, dedi Jimmie, ama başka bir yerden öğrenip de kızmayasınız bana: Ben sosyalistim.

– Makineci değil misin sen? diye sordu çavuş.

– Aynı zamanda sosyalistim. İki yıl önce, Empire'da grevdeydim. Kara listeye alındım. Burada iş bulamıyorum artık.

– Pekala, dedi çavuş, demek ki bu kenti bir an önce terk etmen gerekli.

– Benim gibi birini ister misiniz? diye ısrarla sordu Jimmie.

– Bizim istediğimiz, makineden anlayan ve Kayzer'i yenmek için ölesiye çalışmayı kabul eden insanlar. Bu tür biriyseniz, dininizi, inancınızı sormayız size. Bu gece bir birlik yola çıkacak.

– Tüh! dedi Jimmie. Soru sormaya, uzun uzadıya düşünüp taşınmaya, arkadaşlarına veda etmeye zaman kalır sanıyordu. Ama çavuş öylesine kararlıydı, öylesine iş adamlarını andırıyordu ve insan olan herkesin bir an önce Almanlarla savaşmaya can attığına öylesine yürekten inanıyordu ki oraya alelacele gelen Jimmie, şimdi duraksamaya, "Bilmem ki, karar veremiyorum," diye yan çizmeye utandı. İşte, kapana kısılmış, militarizm canavarının pençesine düşmüştü.

IV

– Otur, dedi çavuş ve sosyalist dostumuz Jimmie, endişe içinde yazı masasının yanındaki sandalyeye ilişti.

– Adın ne?
– James Higgins.
– Adresin?
– Bir arkadaşımın evinde kalıyorum.
– Arkadaşının adresi? falan, filan. Jimmie'nin çalıştığı son yer, yaptığı iş, verebileceği referanslar. Böyle eski bir asker üzerinde onun adli sicilinin yapacağı etkiyi düşününce yüzünü buruşturmaktan kendini alamadı Jimmie. En son, Ironton'da kamyon fabrikasından kapı dışı edilmiş ve kara listeye alınmıştı. Empire fabrikalarından kovulmuş ve orada da kara listeye geçirilmişti. Leesville sokaklarında, açık hava toplantılarında nutuk çekmekten tutuklanmış ve hapse atılmıştı; Kumme ve Heinrich von Holst'un bombalı komplosunda tutuklanmıştı. Çavuş herşeyi hiç yorum yapmadan kaydetmişti ama bu son olayı duyunca başını kaldırıp karşısındakine baktı.
– Hiçbir ilgim yoktu bu olayla, diye açıklamada bulundu Jimmie.
– Bunu kanıtlamanız gerekecek, dedi çavuş.
– Daha önce kanıtladım ya, diye cevap verdi Jimmie.
– Kime kanıtladınız?
– Adalet Bakanlığı ajanı Bay Harrod'a.
Öteki telefon ahizesini eline aldı ve Posta idaresinin bağlanmasını istedi. Jimmie konuşmanın yarısını dinledi. Bay Harrod acaba otomobil servisinin makine onarım birliğine katılmak isteyen James Higgins'in dosyasını aramak zahmetine katlanabilir miydi? Aradan biraz zaman geçti, Bay Harrod konuşuyor, bu sırada Jimmie sinir gerginliği içinde bekliyordu, ama herşey yolunda gitti anlaşılan, çavuş ahizeyi yerine koydu ve rahatlatıcı bir ses tonuyla: "Çok saf biri olduğunuzu söyledi. Şimdi biraz aklınızı başınıza topladığınız için sizi tebrik etmemi istedi benden."
Jimmie bu anlaşılmaz sözleri kendine göre en iyi biçimde yorumladı ve mesleki bilgi ve becerileriyle ilgili sorulara cevap yetiştirmeyi sürdürdü. Empire'da buna ta-

nıklık yapacak biri var mıydı? Çavuş tam Empire fabrikalarına telefon etmek üzereydi ki vazgeçti; eğer Jimmie bir makine atölyesinde çalıştıysa ve bisiklet mağazasında da onarım işlerine baktıysa, orduda elbette ona göre iş bulunurdu. Çalışacak insanlara böylesine ihtiyaç duyulduğu bir anda, hemen hemen herkesi askere alıyorlardı. "Boyunuz ne kadar?" diye sordu çavuş, kilonuz önemli değil çünkü sizi iyi besleyeceğiz."

Doktorun bürosu hemen üstteki kattaydı, Jimmie'yi yukarı götürdüler. Ceketini ve gömleğini çıkarttırdılar. Göğüs ölçüsünü aldılar, kalbini, akciğerlerini dinlediler, dişlerini saydılar, burnunu muayene ettiler ve daha birçok ufak kontrolden geçti. Tabii, mükemmel olmayan şeyler de vardı, ama ordunun amacına uygun yapıdaydı, anlaşılan. Doktor bir kağıda sayıları not edip imzaladı. Sonra, Jimmie beraberindeki erle, asker alma bürosuna yollandı.

Şimdi, birdenbire, Jimmie kendini önünde bir angajman metni ve elinde mürekkepli bir kalemle buldu. "İyi düşündün mü? Bu geri dönülmez adımı atmaya gerçekten kararlı mısın?" diye kimse sormamıştı. Hayır, çavuş, Jimmie'nin bilerek ve isteyerek bu işe kalkıştığından kesinlikle emindi. Tüm soruları sormuş ve tüm bilgileri not etmişti, ağırlığı, boyu, falan filan. İmdi kurbanının karşısında yüzü ciddi, otoriter bir tavırla ona bakıyordu. Gözleri şunları söylüyordu sanki: "Yani, bütün bu yaptıklarımı boşa çıkarmak niyetinde misin?" Eğer Jimmie imzalamayı reddederse, kim bilir nasıl aşağılanacak, horlanacaktı.

Bu yüzden kağıdı okumak için bile duralamadı, imzaladı. "Şimdi, dedi çavuş, tren bu akşam, saat on yedide kalkıyor. Biletinizi vermek için oraya geleceğim. Gelmezlik etmeyin, artık askeri disiplin altında olduğunuzu unutmayın." Bu son kelimelerde yeni bir vurgu vardı, Jimmie'nin içinden bir ürperti geçti ve mide boşluğunda bir eziklik duygusuyla çıktı gitti asker alma bürosundan.

V

Hemen Stankewitz yoldaşa haber vermeye koştu. Arkadaşı sevinçle kucakladı onu, Fransa'da buluşacaklarını söyledi. Sonra gidip Emil Forster'i buldu, o da çok mutlu oldu haberi alınca. Yoldaş Schneider'i de aramak istediğini hissetti, ona da bildirmek istiyordu gideceğini. Schnider'e karşı uzlaşmaz bir tutum içine girdiğini fark etti birden. Gidip ona şöyle bir açıklamada bulunmak istiyordu: "Uyan artık, sersem! Rüya görmeyi bir yana bırak, Kayzer'in savaşı kazanacağı falan yok."

Jimmie, ziyaretlerine gidemeyeceği başkalarını da düşündü. Örneğin, Mary Allen yoldaş: Hanımefendi haberi öğrendiğinde, onun uzun dilinin erişemeyeceği bir yere varmış olacaktı. Evelyn yoldaş da aklından geçti, Jimmie onu görse bile, belki de kadın Jimmie'yi görmezden gelecekti; belki de onunla konuşmak istemeyecekti! Fakat Jimmie bu düşüncelerin getirdiği cesaretsizliği yendi. Savaşa gidiyordu ve aşk mutluluklarının bir yana bırakılması gerekliydi.

Akşam yemeğini Meissner'lerde yedi ve haberi onlara da duyurdu. İtiraz etmelerini, nutuk çekmelerini bekliyordu, ama böyle bir şey olmadı. Acaba bira fabrikası işçisi Meissner, Stankewitz'in deneyiminden mi etkilenmişti? Yoksa Jimmie'nin, Emil Forster olayında yaptığı gibi tüm düşündüklerini Jimmie'ye açıklamaktan çekiniyor muydu?

Jimmie, Meissner'e bir emanet de bırakmak istiyordu. O güne dek, Vahşi Bill'in günlüğünü gözü gibi saklamıştı. Ama bir nakliye gemisinde, yanında götürebileceği bir literatür türü değildi bu.

– Gerçekten de öyle, diyerek kabul etti Meissner. Hem denizaltılar da var, kim bilir kimin eline geçer...

Jimmie aniden oturduğu yerden sıçradı. Bu düşünce daha önce hiç aklına gelmemişti. Yasak bölgenin başladığı sınırı aşacaklardı elbet. Herşeye karşın, bir çarpışmanın

içinde de bulabilirdi kendini. Belki de Fransa'ya hiç varamayacaktı! "Vay canına! dedi, okyanusun suyu soğuk mu soğuktur bu mevsimde!"

Bir an, ikirciklendi. Kuşkusuz, mevsimin biraz ilerlemesini beklemek daha akıllıca olacaktı, o zaman gemiden denize atlayıp dalış yapmak daha az sıkıntı verirdi! Ancak, Jimmie savaşan orduları, ölümcül bir kapışmayla göğüs göğüse vuruşan erleri hatırladı. Haberciler, motosikletlere her zamankinden çok ihtiyaç duyuyor olmalıydılar. Aynı anda asker alma bürosundaki çavuşun "Artık askeri disiplin altında olduğunuzu unutmayın," deyişini de anımsadı. Dehşetli bir kararlılıkla dişini sıktı. Şeytan alsın denizaltıları! Gidecekti, elinden gelen herşeyi yapacaktı! O büyük tarihi anda, duyduğu sorumluluğun onu titrettiğini hissetti; askerdi, yerine getirilmesi gereken bir görevi vardı, ulusların kaderi onun davranışına bağlıydı!

XIX. BÖLÜM

Jimmie hakileri sırtına geçiriyor

I

Trene binecek yedi genç vardı, oranın yerlisi bir köy demircisinin geçici buyruğu altındaydılar. Ertesi sabah, saat yedide, eğitim kampının büyük giriş kapısı önünde kağıtlarını gösterdiler ve bir erin refakatinde, ana yoldan aşağı yaya olarak indiler, sırt çantalarını ve valizlerini de sürükleyerek götürmeye çabalıyor, bir yandan da gözlerini fincan kadar açıp çevrelerindeki manzaraya bakıyorlardı.

Kırkbin kadar adamı barındıran bir askeri eğitim merkeziydi geldikleri yer. Bir tepe üzerindeydi, henüz bir yıl önce dikenlerle, çalılarla kaplı, ıssız bir yerdi burası. Şimdi dizi dizi ahşap binalar her yönde uzanıyor, yatakhaneler, yemekhaneler, etüd salonları, bürolar, depolar geniş bir çevreye yayılıyor, aralarındaki geniş arsalarda da eğitim ve talim alanları yer alıyordu. Bütün ahalisi üniformalı, dimdik, capcanlı, düzgün yapılı ve sağlıklı genç erkeklerden oluşan bu kenti görmek bile önemli bir deneyimdi insan için. Hepsi işe-güce dalmıştı askerlerin, boş duran kimse yoktu. Yeni bir tür kentti bu, hiçbir serseri, ayyaş, dilenci yoktu burada. Leesville'den gelen yedi genç işçi, kendilerine pek de yakışmayan sivil elbiseleri

ve külüstür bavulları, kolileri yüzünden acınacak haldeydiler, zavallılıklarından sıkıntı duyuyorlardı.

Yeni gelenlere ilk iş, sıcak bir banyo yaptırıldı. Elbiseleri ve vücutları dezenfekte edildi. Sonra aşı oldular. Bir sosyalist grupta, hareketin çılgın köpüğünü oluşturan her türlü eksantrik tipe rastlanır. Bu yüzden Jimmie, aşıların böyle bol keseden kullanılmasına karşı çıkanların uyarılarını dinlemişti. Güya, önledikleri öne sürülen hastalıklardan çok daha öldürücü hastalıklara neden olabiliyormuş bu aşılar. Ama kampın askeri doktorları, Jimmie'nin bu yaşamsal konuyla ilgili görüşlerini almak için hiç vakit kaybetmediler, sol kolunu sıvamasını istediler sadece, derisini temizlemek için alkollü pamukla ovdular ve daldırdılar iğneyi.

Sonra, Jimmie'ye hakileri giydirmek için terzi geldi. Genç makine işçisinin aklından bile geçmemişti böyle bir şey. Sam Amcanın hesabına çalışırken, eski sivil giysilerini giymesine izin verecekler sanıyordu; Abel Granitch hesabına çalışırkenki giyimine benzer biçimde. Ama nerde, tam bir takım giysi ve günlük kullanım eşyası verdiler ona, diş fırçası bile vardı donanımında. Kolunda sınıfını gösteren bir dişli çark amblemiyle, yepyeni, tiril tiril ve üzerine tıpatıp oturan bir haki üniforma giydiğinde, kalktı, gitti ve aynaya baktı. Morali bozulmuştu, kızgındı adeta. Şimdi Stankewitz yoldaş kadar yakışıklı ve şıktı şık olmasına ama, yoldan geçen kadınlar, yumuşak huylu ve kibar Emil'e yaptıkları gibi, ona da bakıp gülümseyecekler miydi acaba? Böylece, militarizm ilmek ilmek ördüğü ağla, Jimmie Higgins'in ruhunu sarmaya başladı.

II

Jimmie karantinaya alındı, kampın sınırları dışına çıkması yasaklandı; tifo ve benzeri bulaşıcı hastalıklara karşı yapılan aşılar nedeniyle alınmıştı bu önlem. Çevresinde ilgisini çeken pek çok şey vardı ama ne yazık ki, bir-

denbire kendini çok hasta hissetti ve aşılama karşıtlarının haklı olduğunu düşünmeye başladı. Sağlığı bozulmuştu, ne olduğu belirsiz bir düzine hastalığa birden yakalanmıştı! Hastaneye kaldırıldı, vücutça çökmüştü, ruhça daha da beter bir durumdaydı. Fakat aradan birkaç gün geçince iyileşti ve oraya gelen herkesin ilk birkaç gün kendini az çok hasta hissettiğinden söz eden hemşirelerin anlattıklarına kulak kabarttı. Derken ayağa kalktı ve birkaç gün izinli sayılarak kampın içini dolaşma olanağı buldu. Harika görüntülerle karşılaştı bu izin süresinde.

Yüzerce pisti olan bir sirk gibiydi karargah. Leesville'de gördüğü talim ve manevralar burada daha büyük ölçekte yapılıyordu. Kuramsal bilgiler okulu yüzlerce eğitim grubundan oluşuyor ve aynı anda, öteki gruplar özel bir bedensel eğitim görüyorlardı. Duvarlara tırmanıyor, siper kazıyor, yol döşüyor, nişan talimleri yapıyordu bu savaşçı adayları. İki günde bir yağmur yağıyordu, bu yüzden yerler çamur deryasıydı, ama kimsenin aldırdığı yoktu buna; adamlar talimden döndüğünde, üstleri başları çamur kaplı oluyordu, kuruyan yağmur sularının buğusu yükseliyordu üniformalarından. Üstelik bunlar, adeta hoşlarına gider gibiydi; şakalarına ve alaylı konuşmalarına hiç ara vermiyorlardı.

Jimmie onları izlerken, bir yandan meraka bir yandan da dehşete kapılıyordu, çünkü orada yapılanlar, sonsuz gaddarlığı, binbir biçime bürünen zalimliğiyle savaşı gözlerinin önüne getiriyordu. Orada, bir grup adam vardı, bunlara ateş altında ilerlemeyi, karın üstü sürünerek yokuş yukarı tırmanmayı, bir toprak yığınından ötekine, bir kaya parçasından öbürüne bir hamlede sıçramayı, sonra birden kendini yere atmayı ve aynı zamanda nişan alıp ateş etmeye hazır duruma geçmeyi öğretiyorlardı. Karşılarında biri, güya elinde bir mitralyöz varmışçasına, içlerinden birini "vurduğunda" bağırarak haber veriyordu. Sonra kazma küreğe sarılıyor, ormanda saklanan köstebekler gibi çukur kazıp içine gömülüyorlardı. "Kazın

ulan, kahpe dölleri, hızlı kazın, durmayın!" diye bağırıyordu subay. "Kafanı eğ, Smith! Savurun toprağı havaya, göreyim sizi! Ha gayret! Tamam, iş diye buna derim ben!"

Jimmie hiçbir zaman futbol antrenmanlarında hazır bulunmamıştı, bu nedenle kışkırtmaların, aşka getirmelerin insanlara ne denli şevk ve heyecan verdiğini ve böylece insanlara çok ağır işler yaptırmanın mümkün olduğunu bilmezdi. Şaşırtıcı bir şeydi bu, aynı zamanda büyüleyiciydi, efsunlanmış gibi gözlerini talim yapan adamlardan ayıramıyordu genç adam. Askerlerin ne yaptığına dikkatle bakıyordu: Kitle halinde çalışmayı öğreniyordu adamlar, felç edici, ürkünç bir güç kazanıyorlardı bundan. Ne yapsalar vahşice bir hırsla yapıyor, bin ayaklı koçbaşı şiddetiyle darbeler indiriyorlardı. Gözlerinde alevler parlıyordu, yüz ifadeleri kararlı, karanlık ve kızgındı; tam bir savaşçı görümündeydiler. Savaşa öyle üstünkörü, yarım yamalak verilmiş kararlarla gitmedikleri belliydi.

Bir tepeye çıktığınızda, süngü talimi yapan bir müfreze ile karşılaşıyordunuz. Bunun ne anlama geldiğini fark etmek için öyle çok büyük bir düş gücü gerekmiyordu: Deriden mankenler üzerinde, süngü hücumunu öğrenmeye çalışıyorlardı; koşarak geliyor, bu hedeflerin üstüne atılıyor, süngüyü batırıyor, boydan boya kesiyor, parçalıyorlardı ve en garibi gazaba gelip haykırıyorlardı böyle saldırırken. Subaylar onlara gerçek anlamıyla savaş naraları atmayı, kızgınlıkla bar bar bağırmayı, kudurmuşçasına bir saldırganlığa varıncaya dek duygularını kızıştırmayı öğretiyorlardı. Görseydiniz, kanınız donardı. Jimmie'nin midesi bulanmaya başladı, dönüp oradan uzaklaştı. İşte, üç buçuk yıldır karşı çıktığı buydu, savaşa gitmek için vahşileşmek gerekiyordu!

Jimmie atış talimini de izledi. Hedefe atış talimlerinin yapıldığı alandan, çok sayıda daktilo makinesi bir arada çalışıyormuşçasına, sürekli bir tıkırtı işitilirdi. Birlikler, uygun adım gelir, adamlar tek sıra halinde atış banketine dizilir ve eğitmenin gözetimi altında, şamataya kendi pay-

larına düşen kotalarıyla katılırlardı. Öteki uçta, hedeflerin yakınında duran başka adamlar, mermilerin isabet derecesini kaydeder ve sonuçları telefonla bildirirlerdi. Böylelikle, gün boyunca, yaz olsun, kış olsun, ister yağmur yağsın, isterse de güneş açsın, insanlar hemcinslerini öldürmeyi öğreniyorlardı, mekanik biçimde, bir fabrikada üretim için gerekli işlemlerin ayrıntılarını öğrenircesine. Biraz ötede, hareketli hedefler vardı, bunların üzerinde, seçkin atıcılar nişancılıklarını geliştirirlerdi. Bu hedefler, Jimmie'nin daha önce plajlarda yada sosyalist kermeslerde yapılan atışlarda gördüğü gibi, kuş yada av hayvanı biçiminde değildi. Hayır, bunlar ya insan kafası yada insan vücudu biçimindeydi ve her biri düşman askerlerinin giydiği üniformanın rengi olan yeşilimsi bir griye boyanmıştı.

III

Savaşın uğursuz ve yırtıcı yanını göre göre, Jimmie her gün öldürme düşüncesiyle bir arada yaşamaya başladı. Motosiklet tamir etmeyi, her yerde yapılan işlere benzer sanmıştı. Şimdiyse, Pazar günü arkadaşlarla gezmeye çıkan işçi yada öğrencilerin bindiği motosikletleri tamir etmekle, savaşçıların ve kuryelerin kullanacağı motosikletleri onarmanın farklı olduğunu anlıyordu. Jimmie, savaşa ilişkin kesin bir düşünce edinmesi gerektiğini, her zamankinden daha derinden hissediyordu. İki çelişik görüş sistemini zihninde barındırması, günden güne güçleşiyordu.

Şimdi karşılaştığı insanların kafaları netti, tek bir anlayışa sahiptiler ve başka türlü düşünülebileceğini akıllarının ucundan bile geçirmiyorlardı. Demokrasi uğruna sürdürülen bu savaştan sonra, dünyada büyük değişimler olabileceği, insanların artık başkalarının kendilerini aldatmasına, sömürmesine izin vermeyeceği konusunda, onları fikir birliğine vardırabileceğini fark etti genç adam. Hükümet nasıl şimdi askeri birliklerin yiyecek ve giyim gerek-

sinimlerini karşılıyorsa, aynı şekilde devletin büyük sanayi kuruluşlarını işletmesi ve halkın temel gereksinmelerini karşılaması düşüncesi onların ilgisini çekebilirdi. Ancak, bu programa sosyalizm adını verdiği an, sıkıntılar başlıyordu. Sosyalistler, Amerika'nın, Rusya'nın buyruğu altına girmesini isteyen zavallılar değiller miydi? Bu adamlarla girdiği tartışmalar, savaşı Amerika'nın kazanacağı temeline dayanıyordu. Bu konuda ikircikliendiğinizi hissettirdiğiniz anda, önce alaylı sözlerle karşılanıyor, sonra kızgın bakışlı adamlar, size bir hap yutup organizmanızı Alman zehrinden temizlemenize ilişkin uyarılarda bulunuyordu.

Askerileşmenin tehlikelerinden söz etmeye kalkışmaya bile değmezdi. Bu adamlar askerileşmenin tehlikelerine değgin herşeyi biliyorlardı... ama Kayzer açısından. Bir tüfeğin hedef çaprazına gözünü diken ve altı yüz metreden bir kediyi bile vurabilecek kadar silahını iyi kullanabilen biri, bırakırdı kedi düşünsün işin sonunun nereye varacağını. Hiç değilse, askere yeni alınmış, çamurlar içinde yürüyüş yapmayı, yağmur altında uyumayı, bayat sığır eti yemeyi ve Hunları kıyma gibi doğramayı öğrenmeye çalışan bu coşku dolu gençlerin gözünde durum buydu. Tüyler ürpertici, mağrur bir neşeyle görevlerini yerine getiriyorlardı. Kendi sertliklerinden zevk duyuyor, kendilerine "boz ayı", "kaplan" ve benzeri isimler takıyor, öfkelerini dile getiren vahşi şarkılar söylüyorlardı; sloganları "Gösterelim onlara!" idi. Hayalci yada ütopistler için, ürkünç bir atmosferdi bu. Jimmie Higgins içine kapanıyor, dış dünyada olan bitenle ilgili görüş alışverişinde bulunmak üzere, çevresinde bir sosyalist meslektaşını aramaya bile cüret edemiyordu.

IV

Akşamları konserler, sinema gösterileri, konferans gibi etkinlikler vardı. Hepsi de savaşla ilgiliydi bunların, kuşkusuz. Y. M. C. A'nın(*), Jimmie'nin bütün kalbiyle nefret ettiği kurumun inşa ettirdiği büyük bir salonda toplanılıyordu. Jimmie'nin gözünde bu, beyaz yakalı köleleri emri altına alıp boyun eğdirmek amacına hizmet etmek üzere, sömürücü sınıfların icat ettiği bir oyalama biçimiydi. Ama askeri eğitim kampında, bu etkinlikleri görmezlikten gelerek yaşamak olanaksızdı. Jimmie bir konferans dinlemeye davet edildi ve can sıkıntısından gitti.

Konuşmacı, Flandres savaş cephesinden gelen, Ebenezer Collins adında bir çavuştu ve "doughboy"lara(**) Hunların hilekarlıklarından, çevirdikleri dolaplardan söz edecekti. Çavuş Collins'in konuştuğu dil bile, Jimmie'nin daha önce hiç duymadığı, anlamakta güçlük çektiği, farklı bir İngilizceydi.(***)

Yine de çavuşun içtenlikle konuştuğuna inanıyordu; çünkü bu ifade tarzı uydurma ve yapmacık olamazdı. "Ypres'e gittiğinizde, diyordu konuşmacı, kucaklarında bebek tutan ak saçlı yaşlı kadınlar görürsünüz, hortlaklara benzer bu kocakarılar. 'Gidin buradan, Hun'lar gelebilir bugün buraya' dersiniz onlara, ama gitmek istemezler, çünkü gidecek yerleri yoktur, kalacak evleri de yoktur!"

Anlaşılması güç, yabancı lehçesine karşın, Londra'nın dış mahallelerinde yaşayan yoksul bir ailenin çocuğu olan çavuşun iyi bir insan olduğu anlaşılıyordu. Herşeyden önce, espri yapmayı seviyordu, ölümün kol gezdiği korkunç cephede bile yitirmemişti şakacılığını. Buzlu suların ensenizden içeri aktığı, buz tutmuş suyla dolu siperlerde, geceler boyu uyanık beklemişti. Londra varoşlarından gelen Çavuş, aynı zamanda onurluydu, bir "Hun" ona kıyasa

(*) Young Men's Christian Association derneğinin kısaltılmış adı.

(**) Amerikan askerlerinin kendilerine taktıkları ad . Piyade eri anlamına gelir. I. Dünya savaşında Fransız askerlerine Poilus (Yiğit Adamlar), İngiliz askerlerine Tommie'ler denirdi.

bile, kendisinin o "Hun"a yapamayacağı şeyler vardı. Jimmie, Leesville Grubunda, müttefikler Alman'lardan daha iyi midirler, değil midirler diye hararetli tartışmalara tanık olmuştu. Örneğin Almanlar, yolcuları arasında kadın ve çocuklar da bulunan transatlantikleri, savaşı kazanmak için batırmak zorunda mıydılar? Müttefikler de aynı şeyi yapsalardı Almanlar kadar iyi savaşçı mı olacaklardı? Çavuş Collins bu soruları tartışmadı, yalnızca savaşçı erdemini ortaya koydu. "Biz, oyunu kurallarına göre oynuyoruz," dedi, "Onlar, öyle yapmıyor. Oyunu kuralına göre oynarsanız, hilesiz oynamayı öğrenirsiniz."

Üç yıl, sekiz ay boyunca, Jimmie savaşın vahşetine ilişkin öyküler dinlemiş, üç yıl, sekiz ay boyunca bunlara inanmayı reddetmişti. Gel gör ki, şimdi yoksul Londralı çavuş, "Hunlar"ın gece saldırılarından birinde yaralanan bir nöbetçi erin öyküsünü anlatmaya başlamıştı. Çavuş onu geri hatlara götürmeyi denemiş, fakat sonra olduğu yerde bırakmak zorunda kalmıştı; şafak sökerken, karşı saldırıyla köy geri alındığında eri aynı yerde bulmuşlardı. Hâlâ yaşıyordu er, ama el ve ayaklarından bir ambar kapısına süngülerle mıhlanmıştı. Bu hikaye bittikten sonra, salonda boydan boya boğuk bir mırıltı dolaştı; iki bin kadar genç adam yumrukları sıkılmış, dişleri kenetlenmiş, Fransa'daki büyük görevlerine hazırlanıyorlardı.

"Şu anda, dedi çavuş, Almanlar var güçleriyle, savaşın en büyük saldırılarından birine girişmiş bulunuyor." İngilizler, köşeye sıkışmış, umutlarını yitirmişlerdi. Şimdi savaşta, belirleyici atılımı gerçekleştirme ve nihai darbeyi indirme sırası, Amerika'daki askeri kampta eğitim gören bu adamlara gelmişti. Onlardan başkası demokratik dünyayı kurtaramazdı, dünyanın geri kalanının Alman postalları altında çiğnenmesini önleyemezdi. Görevlerini yapmak istiyorlar mıydı? Jimmie Higgins iki bin ağızdan birden çıkan cevabı duydu ve içindeki barışçı, büzülüp kaybolma raddesine geldi.

Ama bu barışçı, büsbütün de sessiz kalmıyordu. Hak-

sız bir savaştı bu! İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkları çözmenin zalimce ve kanlı bir yoluydu savaş! Eğer halklar aklın sesine kulak verecek kadar zeki değilseler henüz, bu bile savaşları haklı çıkarmazdı! Bir insanın ilkeleri olmalı ve bu ilkeler savunulmalıydı; yoksa dünyanın, onun düşüncelerini izlemesini nasıl sağlayabilirdi? Evet, bu haksız bir savaştı! Ama işte, orada sürüp gidiyordu savaş ve haksız olduğunu öne sürmek bitmesi için yeterli değildi! Ne yapmalıydı?

V

Jimmie çalışabilecek kadar iyileştiğinde, onu kampta, motosikletli birliğin eğitim gördüğü kısma götürdüler. Burada büyük bir onarım atölyesi vardı, birçok makine vardı bu eğitim birliğinin kullandığı, bazıları eski ve bozuktu, bunları kullanmak ustalık isterdi. Burada kullanılan motoru daha önce hiç görmemişti. Ama sırlarını çabuk öğrendi motorun ve servisten sorumlu subayları memnun ederek, bunu tümüyle nasıl söküp takabildiğini, frenleri nasıl onardığını, bilyeli rulmanları nasıl temizlediğini, bozuk jantları nasıl düzelttiğini gösterdi. "Çok iyi, dediler, senin gibi iyi ustalara şiddetle ihtiyaç var cephede. Burada fazla beklemen gerekmeyecek."

Kampta trenlerin gelip gittiği, askerlerin trene binip indiği bir istasyon vardı. Kısa aralıklarla, katarlar geliyor, cepheye gönderilen erleri alıp gidiyordu. Jimmie de emir verildiğinde eşyasını topladı, çağrıya uydu ve trende yerini aldı. Ertesi gün, akşamüstü güneş batarken, "sevkıyat kampı" denilen bir başka devasa büyük askeri merkezde trenden indi. Burası, askeri kodlamada "New-Jersey sınırları içinde bir yer" olarak anılıyordu. Oysa, çevresinde yüz millik uzaklıktakiler bile, bu merkezin ne amaçla kurulduğunu bilirlerdi. Burası, doklarıyla ve rıhtımlarıyla, savaş amacıyla kurulmuş bir limandı. Askeri malzeme ve asker taşıtım filoları, buradan iaşe, cephane ve askeri bir-

likleri alıp okyanusun öteki kıyısına taşırdı. Gemiler konvoylar halinde yola çıkar, her defasında otuz-kırk bin adam taşırlardı. Yalnızca New-York limanından, yeni bir Alman saldırısına karşılık vermek üzere, her hafta buna benzer bir konvoy okyanusa açılıyordu.

Sevk edilen birliklerde, yalnızca savaşçılara değil, tüm bu karmaşık makinenin parçaları olan, geri hizmet elemanlarına da rastlanıyordu: Uzak kuzey-batının ormanlık bölgelerinden gelen baltacılar, Fransa'daki ormanlardan ağaç kesip, demir yolları için traversler ve siperler için ahşap destekler biçecek olan orman işçisi ekipleri, demiryolu işçileri, mayıncılar, inşaat işçileri, istihkamcılar, işaretçiler, köprücü istihkam erleri, yol bakım işçileri, tren rayı döşeyen işçiler, telefon operatörleri, kırk bin otomobil için sürücü ve beş bin lokomotif için makinistler, fırıncılar ve aşçılar, ayakkabı ve elbise tamircileri, Fransa topraklarında tarla açmak için çiftçiler, hasta ve yaralıları tedavi etmek için doktor ve hemşireler. Yüz milyon nüfuslu bir ulusun bilgi ve becerisinin sunabileceği herşey, bu büyük kampta toplananlar arasında mevcuttu. En gençlerin, en çok hayat dolu olanların hepsi oradaydı, hizmet için can atıyor, tehlikeye gülüp geçiyorlardı. Sabırsızlık ve merak kemiriyordu içlerini, böyle bir göreve gönderildikleri için mutluluktan uçuyorlardı. Jimmie Higgins onlara bakarken, kuşkularının, Nisan güneşi görmüş dolu sağanağı gibi eridiğini hissediyordu. Bir insan, böyle bir etkinliğe tanık olur da hiç kendini kaptırmaz mıydı? insan, bu gülen gençlerin arasında bulunur da, onların neşesini paylaşmaz mıydı?

Jimmie'nin çocukluğu neşeli geçmemişti. Kendi ülkesinin gençliğini de çok iyi tanımaya fırsat bulamamıştı. Bu demokratik dünyanın gamsız, yaşam dolu, kaba saba konuşan, şaşırtıcı, kalıbına sığmayan gençliğine yabancıydı. Bir şeyi bilmedikleri zaman, ne yapalım, bilmiyorduk diye omuz silkiyorlar; bir işi beceremediklerinde: "Göster ki öğreneyim!" diyorlardı. Hiç okula gitmemiş

olan Jimmie, onların argolarını anlamakta güçlük çekiyordu. Bu gençlerden biri size "Haydi oradan, pezevenk!" dediğinde, bu her zaman küfür, aşağılama anlamına gelmeyebiliyordu, "Merhaba canım!" diye selamladıklarında da size boyun eğdiği, sevgi beslediği anlamı taşımayabiliyordu söyledikleri. Komutandan "katı pişmiş yumurta" diye söz ettiklerinde hiç de bu subayın kaynar suda haşlandığını kastetmiyorlardı, gösterişçi, sahte tavırlı demekti bu. Güpegündüz birisi size "İyi geceler!" derse, bu da arada bir anlaşmazlık olduğunu gösteriyordu.

Almanya'nın yöneticileriyle Alman halkı arasında ayırım yapılması gerektiğini öne süren Jimmie ile öteki erler arasında sık sık tartışmalar çıkıyordu. Bu çok bilmiş gençler için, böyle ince farklar hiçbir şey ifade etmiyordu. Jimmie söylediklerinde ısrar ederse, ona "naftalin", "küflü peynir" diyor, "guguk kuşusun sen", "alıcıların eğrilmiş senin" diyorlardı. Kulaklarının yanında ellerini çark gibi çevirerek yaptıkları bir işaretle "kafanın içinde tekerlekler var" yani "delisin" diyorlar; üstünde kanat çırpar gibi hareketlerle "çan kuleni yarasalar sarmış" demeye getiriyorlardı, bu da geri kafalı anlamına geliyordu. En sonunda, Jimmie susuyor ve bırakıyordu kendi dillerince nutuk atsınlar. Birbirlerinin "yürekli olmasını", "aklını başına toplamasını", "işe el atmasını" yada "işe koyulmasını" istiyorlardı. Oturup onların hep bir ağızdan söylediği, Fransa'ya gidince ne yapacaklarını anlatan bir şarkıyı dinliyordu.

Çağırın ihtiyar borazancıyı, sırayla söyleyelim şarkıyı,
Bu şarkı başka şarkı, ezgisi titretir bütün dünyayı.
Bildiğimizce söyleriz, yalnızca iki milyonuz katılan
Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

Fransa'nın kızgın yollarından, gelin de dinleyin bizi
Tommie'ler alkış tutar, Poilu'ler kurumlu, dizi dizi.
Afrikalılar, Kanadalılar, İskoçyalılar donsuz dolaşan,
Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

Betlehem'in toplarını getirin, eski New-York'u aşarak,
Bostonlu yaman eri getirin, domuz etini de unutmayarak,
Arabalar dolusu limonata, üzüm suyu fıçılardan taşan,
Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

Gelin Dixieland'lı adamlar, haydi Maineli odun kırıcılar
Gelin Texaslı kovboylar, ne durursunuz, ovalı yarıcılar?
Florida'dan Oregon'a, gerçek Yankee hep toplanan
[Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

İşe sarıldık artık, bitirmesini de iyi biliriz eseri,
Eski dünyayı yıkalım, tıkalım deliğe kralı, Kayzeri.
Sade insanlar, sen, ben olalım açılan yeri dolduran,
[Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

Koro:
Hey Bill! Hey Bill! Siper al, haydi görev başına!
Hey Bill! Yerinde kalasın diye, kilit vurmalı sana;
Zencefile daldıralım seni, budur Yankee'ye yakışan
Kayzer'i topa tuttuğumuz zaman.

XX. BÖLÜM

Jimmie Higgins banyo yapıyor

I

Sevkıyat kampında uzun zaman tutmazlar sizi, çünkü sizi getiren trenin geliş saati, bineceğiniz geminin kalkış saatine göre ayarlıdır. Bir yemek yersiniz, bazen bir gece uyku çekersiniz olsa olsa, ertesi sabah yaya olarak rıhtıma gidersiniz. Bu büyük konvoyların yola çıkışı sırasında, öyle eskisi gibi geleneksel "duygusal ayrılık sahneleri" yoktu; gözü yaşlı anneler, eşler, kız kardeşler veda için çağrılmamışlardı, kantinci kadınlarsa öylesine çok askeri kahvelerle, sandviçlerle, sigaralarla ve çikolatalarla uğurlamışlardı ki, gözyaşı neymiş unutmuşlardı artık. Bir ulusun topluca göçüne benziyordu bu, ama Amerika'nın karşı kıyıdaki parçası o kadar büyümüştü ki, sıla hasreti çekeceği kimsenin aklına gelmiyordu.

Jimmie gece bindi gemiye. Ark lambalarıyla aydınlanmış, upuzun rıhtımda askerler teçhizatlarını yere yığmış, bir şeyler atıştırıyor, savaş şarkıları söylüyor, birbirlerinin ruhlarını savaşmaya hazır ve gergin tutuyorlardı. Birer birer gemiye tırmandılar, ışıksız ve sessiz, gemi yavaşça süzülerek, kıyıda uzanıp giden limandan ayrılıp denize açıldı. Düşman denizaltı gemilerinin ne zaman, hangi saatte Amerika kıyılarına yaklaşacağını bilen yoktu; bu yüzden

limanın ağzı mayınlanmış ve kapatılmıştı, gemiler geçeceğinde dar bir geçit açılıyordu yalnızca.

Sabahleyin, gemi konvoyu açık denizdeydi, koca koca yeşil dalgaların ortasında, bir inip bir çıkıyordu gemiler. Jimmie, daracık kuşetine uzanmış, kendisiyle alay eden kahpe feleğe ve pençesine düştüğü militarizme lanetler yağdırıyordu. Ordunun sağlık servisi, tifoya karşı aşılayabilirdi onu, ama deniz tutmasına karşı yapabileceği bir şey yoktu. Bu yüzden, yolculuğun ilk dört günü, Jimmie'nin elinden, bir denizaltı gelsin de çektiklerine son versin diye dilemekten başka bir şey gelmedi.

Sonunda, güverteye çıkabildi, sosyalist ajitatör şimdi çok perişan durumdaydı, güneşte oturabileceği bir köşecikten başka isteği yoktu. Tek ki Atlantik'in dalgalarını gözü görmesin... O sallantıları düşünmek bile midesini bulandırmaya yetiyordu. Yavaş yavaş ayağa kalktı, şimdi sürekli açlık hissediyordu. Denizin üzerinde, filonun öteki gemilerini gözleriyle aradı. Fantastik biçimde alacalı bulacalı renklere boyanmış gemiler, devasa bir V harfi biçiminde yol alıyorlardı. Önden iki kruvazör gidiyordu, iki yanda da birer kruvazör vardı, bir tanesi de artçıydı. Gece gündüz gözcüler çevreyi kolluyor, işaretçiler ellerinde flamalarla ve ışıkla işaretler veriyor, telgrafçılar, telsizin başından ayrılmıyor, denizin altındaki düşman harekatıyla ilgili haberler iletiyorlardı. U-botlar(*) henüz hiçbir nakliye gemisini batıramamışlardı, birçok kez denedikleri halde. Denemeye devam edeceklerini de tüm dünya biliyordu. Günde iki kez, gemi baştan kıça alarm zilleriyle çın çın çınlıyor, ekipler tahlisiye sandallarıyla manevra yapmaya koşuyordu. Her yolcunun bir numarası vardı, hasta olup da yatmadığı sürece, herkesin can yeleğini göğsüne takıp kendisi için belirlenen yerde görev alması gerekiyordu.

(*) İngilizler ve Amerikalılar düşman denizaltılarına böyle diyorlardı. Bu ad, Almancada resmi adı *"unterseeboot"*un kısaltması olan U-boot'tan geliyordu.

Yolcular kağıt oynuyor, kitap okuyor, şarkı söylüyor, güvertede geziniyordu. Yukarıda, Jimmie'nin hiçbir zaman davet edilmediği kaptan köprüsünde, subaylar ve bazı kadın yolcular bulunuyordu. Bu kadınlar, askeri hastane ve ambulansların sağlık görevlileriydi. Askerler onlara "Jane" derlerdi, bu "Jane"ler çok ciddi, işine bağlı, üniforması içinde etkileyici ve işgüzar bir havaya bürünmüş kadınlardı. Aralarında çok sayıda kadın hakları savunucusu da vardı. Bu feministler, dünyanın barışta olduğu kadar, savaşta da kendilerine ihtiyaç duyduğunu kanıtlayarak, karşı cinsin alaylarına cevap veriyorlardı. Tıklım tıklım dolu nakliye gemilerinde, onlara da yer ayırmak zorunluluğunu inkar edemezdi kimse.

Evvelce hiçbir zaman transatlantikle yolculuk yapmamış olan Jimmie, geminin dolup taştığını fark edemiyordu, güvertelerde gezinecek çok az yer kalması onu rahatsız etmiyordu. Denize, beyaz martılara, alaca renkli gemilere bakıyor, iş başındaki mürettebatı izliyordu. Yol arkadaşları arasından dostlar edinmişti. Kısa bir süre önce, ambulans şoförlüğü yapmak üzere cepheye giden bir adamın sosyalist ve Oregon'un orman kamplarından bir I.W.W. üyesi olduğunu öğrenmişti. Mevsimlik işçiler bile, anlaşılan Kayzer'den nefret etmeye başlamışlardı. Bunlardan Fransa'ya giden çok vardı ve hükümet şeflerini hapse atıp kinlerini alevlendirmeseydi, daha da çoğu cepheye gidecekti. Akıllı bir subay, kuzey-batının uzak bölgelerine, ladin ağacının sıkça yetiştiği ormanlık alanlara giderek, adamların yurtseverliklerine çağrıda bulunmuş, onlara iyi bir ücret ve uygun çalışma saatleri vaat etmiş ve sendika üyesi olmalarını kabul etmişti. Sonuçta, IWW gibi en muhalif örgütler bile siyasi ortama uymuş ve tüm oduncular, baltacılar "Kayzer'i topa tutmak" için işe koşulmuşlardı.

II

Filo, denizaltı bölgesine yaklaşıyordu, refakatçi destroyerlerin gelme zamanıydı. Herkes ileriye doğru bakıyor, ufku gözlüyordu ki birdenbire bir çığlık güverteyi boydan boya dolaştı: "İşte, geliyorlar!" Jimmie ufukta bir duman lekesi fark etti ve ardından bunun çok hızlı giden bir grup gemi olduğu ortaya çıktı. Bu uçsuz bucaksız, koskoca okyanusta, nakliye gemilerini gelip bulmaktaki maharetleri genç adamı büyülemiş, eğik, alçak dört bacasıyla, ince uzun yapılı, çevik gemilere hayran olmuştu. Bu deniz tazıları, çok güçlü motorlarını koruyan ince bir çelik zırhlı gövdeden oluşuyordu. Bunlara torpido-bot da denirdi, başlıca silahları torpildi. Ekspres tren hızıyla suyu yarar, artlarında kaynaşan beyaz bir köpük bırakırlardı. Onların kayarcasına hızla gidişini, bir o yana, bir bu yana yalpalamalarını, dalgalar üzerinde salınmalarını gören, bunların içinde insanların kazasız belasız yaşayabileceğine inanmazdı. Jimmie bu gemileri seyretmekten hiç bıkıp usanmıyordu, onlarsa durmaksızın konvoydaki gemiler arasında çaprazlama gidip geliyor, sanki denizin üstünde köpükten bir kumaş dokuyor, güvertelerindeki gözcüler gece gündüz, gizli bir düşmanı gözlüyordu.

Nakliye gemilerinde herkes tetikteydi, Jimmie de yüreğinin ta derinliğinde saklamakla birlikte endişeden kaskatı kesilmişti. Sauerkraut denilen ekşi lahana, Alman çöreği bretzel, Limbourg peyniri ve "sıcak köpek" de denen Viyana sosisleriyle ilgili şaka yaptıkları kadar, düşman "U-botları" ile de dalga geçen bu alaycı gençlerin, içindeki kaygıyı anlamasına fırsat vermiyordu. Gerçekte, bir denizaltı gemisine rastlamak istiyordu bu askerler, tabii vurulmamak koşuluyla, torpil bir-iki ayak öteden geçsin de ülkedeki tanıdıklarına yazacakları ilginç bir konu çıksın diye.

Fırtınalar patlak verdi, böyle günlerde, denizin üstüne

kalın bir perde gibi yağmur iner, göz gözü görmez olurdu. Yine de küçük deniz tazıları sağa sola seğirtir, köpükten izlerini deniz üstüne serer, gece gündüz nakliye gemilerine bekçilik ederlerdi. Karanlıkta nasıl olup da öteki gemilerle çarpışmıyorlardı, bu da akıl almaz bir sırdı; Jimmie uyumadan yatar, askerlerin balık istifi gibi yığıldığı ambarda, bu gemilerden birinin burnunun keskin bir kılıç misali geminin bordasını delip kuşet dizilerinin arasına dalmasını gözünün önüne getirip dehşete düşerdi. Ancak şafak sökerken, sığınağında delik melik açılmadığını görürdü; bu sırada denizin bekçileri, hiç durmadan köpük dokumayı sürdürürlerdi.

Çok rüzgarlı bir gündü, hava bir açılıp bir kapanıyor, bulutların arasından bazen görünüp bazen kaybolan güneş ışınları, dalgalar üzerinde titreşen, beyazımsı bir parıltı oluşturuyordu. Tam Jimmie "mevsimlik işçi" dostuyla, küpeştenin yanında durup beyaz doruklu dalga tepelerini seyre dalmıştı ki, arkadaşı onun dikkatini ısrarla yanıp sönerek göz alan bir ışığın üzerine çekti. Bunu ötekilere de gösterdiler ve olağanüstü görünen herşeyi haber vermek için kesin emir aldıklarından, birisi gözcüye durumu bildirdi. Bütün gemide bir bağırtı dolaştı, işaretçiler alelacele, bayraklarıyla havayı dövdü ve üç destroyer, aport yapan av köpekleri gibi hemen avın üzerine atıldılar.

Gemide, dürbünü olanlar vardı; bunun deniz üstünde siyah bir cisim olduğunu açıkladılar, sonra üzerinde insanlarla bir sal görüldüğü bildirildi. Çok sonra, Jimmie karaya çıktığında, gözüne çarpan ışık işaretinin anlamını kavradı: Salın üzerinde bir kadın, küçük cep aynasıyla güneş ışığını gemiye doğru yansıtmış ve dikkatlerini çekmeyi başarmıştı.

Dürbünü olanlar üst güverteye çıkmışlardı, Jimmie ise kurtarma sırasında hiçbir şey görememişti elbet, nakliye gemileri yollarından sapmamış, çünkü rotadan ayrılmama ve hız kesmeme konusunda kesin emir almışlardı. Küçük

destroyerler de çevrede, millerce açıktaki denizi köpükle boyamadan enkaza yaklaşmamış, salın yanına geldiklerinde bile büsbütün durmamış, saldaki adamlara halat atıp çekerek, teker teker savaş gemisine geçmelerini sağlamışlardı. Jimmie'nin yanında duran bir denizci, bu hareket tarzını açıkladı: Denizaltılar böyle salların, tahlisiye sandallarının çevresinde döner dolaşır, imdada gelen gemileri avlamaya çalışırlardı. Zavallı kazazedeler yem durumundaydılar, "canlı yemler" dedi denizci. U-botlar günlerce, bazen haftalarca çevrede dolaşır, cankurtaran kayığındaki insanların dalgalarla boğuşmasını, umutsuzca işaretler göndererek, tahta parçalarına bağladıkları paçavraları sallayarak, bağırarak, yardım çağırarak, kızgın güneş altında açlıktan ve susuzluktan ölmelerini izlerlerdi. Kaderine terk edilen son kazazede de öldüğünde, denizaltı sıvışır giderdi. "Ölü yem, hiçbir işe yaramaz," diye açıklama yaptı denizci.

III

Toms adındaki bu tayfa, Cornouailles kökenliydi, çünkü nakliye gemisi, bütün konvoycu savaş gemileri gibi İngiliz bandıralıydı. Jimmie'nin kaderi Büyük Britanyalıların elindeydi. Bu Toms'un görev aldığı gemiler yedi kez torpillenmiş ve yedisinde de kurtulmuştu adam. Deniz kurdu Toms'un, karada maişet derdinde didinen deniz görmemişlere anlatacak son derece ilginç öyküleri vardı ve bizim deniz görmemiş emekçi sosyalistimizin yıllardır tartıştığı bir konuya, yeni bir ışık altında bakmasını sağlıyordu anlattıkları: Kış ortasında, üstü açık bir tahlisiye sandalıyla deniz ortasında kalan kadın ve çocukların ne hale geldiklerini ve neler söylediklerini işittiğinde, Jimmie olaya farklı bir açıdan bakmaya başladı. Sandallar suyla dolar ve çocuklar önce masmavi sonra bembeyaz

kesilirlerdi. Kurtarıldıklarında burunları, kulakları, elleri ve ayakları tamamen donmuş olurdu.

Jimmie işçiydi, işçilerin dilinden anlardı, ideallerini, hayata bakış tarzlarını bilirdi. Karşısındaki de bir işçiydi, bilinçli bir sosyalist değildi elbet, ama sendikalıydı ve sosyalistlerin, kapitalistler ve emperyalist ülkelerin yöneticilerine karşı nefretlerini paylaşıyordu. Yedi denizin fırtınalarıyla boğuşa boğuşa yıpranmış bu deniz emekçisinin anlattıklarının anlamını kavramaya ve bunlara inanmaya hazırdı Jimmie. Satılık gazetelerde okuyunca inanmayı reddettiği bir şeyi kabul ediyordu şimdi: Denizin kendi gelenek ve görenekleri vardı, denize özgü davranış yasaları vardı ki yüzyıllardan beridir, bazı korsanlar ve vahşiler haricinde kimse çiğneyememişti. Gemilerle denize açılan adamlar ayrı bir sınıftandı, yenmek zorunda kaldıkları güçlüklerden, haşinliğine göğüs gerdikleri doğa unsurlarının kendine özgü acımasızlığından doğan korunma içgüdüleri, ulus ve ırk engellerine baskın çıkıyordu, hatta savaş kinlerini bile unutabiliyorlardı bu yüzden.

Şimdiyse, bu deniz yasalarının uygulanması olanaksızlaşmış ve buna neden olan Hun, insan türü topluluğunun dışına atılmıştı. Deniz adamlarının ruhunda, bu vahşi Hun'a karşı beslenen kin, özellikle eşi benzeri görülmemiş bir hınca dönüşüyordu. Avcıların, yırtıcı sürüngenlerin, çıngıraklı yılanların izlerini sürdüğü gibi kovalıyorlardı bu düşmanı. Toms'un bağlı olduğu sendika, yalnızca savaş yıllarında değil, ondan sonraki yıllarda da, üyelerinin bir Alman gemisine yada içinde bir Alman'ın yolculuk ettiği, bir Alman limanına giden ve Alman malları taşıyan bir gemiye binmemesini şart koşuyordu. Alman sosyalistleriyle uluslararası konferanslara katılmaya gitmek isteyen sosyalist temsilcileri de gemilerine almayı reddediyordu sendika; Almanya lehine tavır alan işçi örgütlerinin yöneticilerini de, her ne sebeple olursa olsun, yolcu olarak gemilerine kabul etmiyorlardı.

Jimmie bunu öğrendiğinde, gece geç saatlere dek süren tartışmaları gözünüzün önüne getirin hele. Çevrelerinde büyük bir kalabalık toplandı, her kafadan bir ses çıkıyor, sosyalist dostumuzu kışkırtacak laflar geliyordu sağdan soldan. Sonunda, birisi onu subaya gammazladı ve "otomobil birliği" komutanı ona sert bir fırça çekti. Barış koşullarını tartışmak ona düşmezdi, işine bakmak ve çenesini tutmak için oradaydı. Militarizm canavarının pençe ve dişlerinden ürken Jimmie, "Başüstüne, efendim" diye cevap verdi ve bir köşeye çekilip bütün gün somurttu. Bir denizaltı gelip nakliye gemisini vursun, iki sosyalistle bir mevsimlik işçi dışında, herkes denizin dibini boylasın istiyordu.

IV

Limana varacakları günün sabahıydı. Herkes can yeleğini takmış, görevli olduğu noktada bekliyordu. Birden geminin borda tarafından haykırışlar ve çığlıklar duyuldu. Jimmie küpeşteye koşup eğildi, baktı. Hızlı bir balık gibi, dosdoğru nakliye gemisinin üzerine gelen, beyaz bir köpük izi gördüler. "Torpil! Torpil!" diye bağrışmalar oldu. Herkes olduğu yerde donup kalmıştı. Arkada, uzakta, beyaz çizginin başladığı yerde, bir periskopun denizin üstünü taradığı görünüyordu. Ardı ardına şaklama sesleri duyuldu, çepçevre suyun ta yükseklere kadar fışkırdığı görüldü, küçük deniz tazıları hemen o noktaya seğirttiler, ateş açtılar ve öldürücü sualtı bombalarını fırlatmaya hazırlandılar. Ne var ki, tüm bunları Jimmie hayal meyal fark edebildi, çünkü önünde cehennemin ağzı açılıyormuşçasına bir gümlemeyle birlikte havaya uçtu ve güvertenin üzerine düştü; yarı yarıya sersemlemişti, başının üstünden büyük bir metal parçası uçup gitti, arkasında bir yerde, lüks bir yolcu kabinini göçertti.

Gemide tam bir kargaşalık hüküm sürüyordu. İnsanlar şuraya buraya koşuşuyor, mürettebat tahlisiye sandallarını indirmek için telaşla uğraşıyordu. Jimmie ayağa kalkıp etrafına baktı, ilk gördüğü kişi mevsimlik işçi arkadaşıydı. Kafasında derin bir yarayla, bir kan gölü ortasında yatıyordu arkadaşı.

Birisi marş söylemeye başladı: *"Söyleyin, şafağın ilk ışıklarını görüyor musunuz?"* (*)

Jimmie her zaman bu marştan nefret etmişti, çünkü şoven ve yurtseverler, ilk notaları duyar duymaz ayağa fırlamayan, ağırdan alan radikallere sert davranmak ve onları aşağılamak için kullanırlardı bunu. Ama şimdi, bu marşın yarattığı etki görülecek şeydi. Herkes katıldı marşa, askerler, işçiler, hastabakıcılar, ambulans şoförleri hep bir ağızdan marş söylüyordu; en müthişinden bir korku duymalarına karşın, hiçbiri savaşa giden bir ordunun neferleri olduğunu aklından çıkarmıyordu. Bazıları filikaların suya indirilmesinde mürettebata yardım ettiler, ötekiler yaralıların yaralarını sardılar ve onları hızla burnu aşağı gelecek biçimde eğilmekte olan geminin güvertesinden uzaklaştırdılar.

Koca gemi batıyordu. Bunun farkına varmak korkunçtu. Onlara onbeş gündür yuva olan bu büyük yolcu gemisi, kuşetleriyle, yemek salonlarıyla, servise hazır yemekleriyle, mutfağıyla bu yüzer otel, güçlü motorlarıyla, bir ordunun levazım ihtiyacının hepsini sağlayacak, her türden malzeme dolu ambarlarıyla bu muazzam deniz taşıtı denizin dibine batmak üzereydi! Jimmie Higgins çok sayıda transatlantiğin torpillenmesine ilişkin anlatılanları okumuştu gazetelerde, ama son birkaç dakikada öğrendikleri yanında, hiç kalırdı bunların hepsi. Yarı şaşkın du-

---

(*) Amerikan milli marşı *Star Spangled Banner*'ın birinci dizesi.

rumda, gemi direğine bağlı halatlardan birine sımsıkı tutunmuştu; geminin güvertesinde, tahlisiye sandalları geminin bordasından aşağı indiriliyor, orada gözden kayboluyorlardı.

V

"Önce kadınlar!" Emir böyleydi, ancak kadınlar, yaralılar filikalara bindirilmeden önce yerlerinden kıpırdamak istemediler. Bu da gecikmeye neden oldu. Jimmie, mevsimlik işçi arkadaşının götürülmesine ve bir halatın ucunda, filikaya indirilmesine yardım etti. O anda, güverte öylesine eğilmişti ki, yürümek çok zorlaşmıştı, geminin burun tarafı suya gömülüyor, kıçı havaya kalkıyordu. Dalgalar arasında okyanusa dalmadan önce koskoca bir dağ gibi dikildiğini görmedikçe bir transatlantiğin ne denli büyük olduğunu bilemezsiniz! "Denize atlayın!" diye bağırıyordu bazı sesler. "Öteki gemiler denizden toplar sizi. Atlayın, yüzmeye çalışın!"

Jimmie küpeşteye koştu. Aşağıda bir cankurtaran sandalı gördü, kayık açılmaya çalışıyor, ama koca koca dalgalar onu yine batan gemiye doğru atıyordu. Korkunç bir çığlık işitti Jimmie, bir adam denize düşüp filikayla gemi bordasının arasından kaydı gitti. Herkes denize atlıyordu, öylesine kalabalıktılar ki denizin yüzü insan doluydu. Sonunda, Jimmie de küpeşteye tırmandı ve denize atladı. Bedeninin buz gibi suya çarptığını hissetti ve daldı, üzerinden bir dalga geçti. Can yeleği sayesinde hızla su yüzüne çıktı, derin bir soluk aldı. Üzerine gelen yeni bir dalga onu yarı yarıya boğdu. O sırada kafasına bir kürek darbesi yedi, batmaktan kurtulmak için çırpınan bir denizci bu küreğin ucuna yapışmıştı. Denizciden sakınmak ve batan gemiden uzaklaşmak için yüzmeye çabaladı. Yüzmeyi iyi bilirdi, Aday ile derede yüzmelerine benzer "su sporlarına" birçok kez katılmıştı. Ama böylesine soğuk

bir suda yüzmemişti hiç, Meissner yoldaşla konuşmaları sırasında, buzlu deniz suyundan söz ettiklerinde düşündüğünden çok daha soğuktu su. Donmuş bir el vuruyordu vücuduna sanki, canını bedeninden çıkarmaya çalışırcasına; umutsuzca çırpınıyordu bedeni, hareketleri boğulmakta olan birinin debelenmesini andırıyordu.

Dalgalar onu kaldırıp bir o yana, bir bu yana atıyordu. Birden, Niagara Çağlayanına kapılmış da sürükleniyormuş gibi kayıp gittiğini hissetti, yandan ve alttan bir güç onu dibe çekiyordu. Sonum geldi diye düşündü ve yeniden su yüzüne çıktığında soluğunun tamamen kesildiğini hissetti. Geminin kocaman gövdesi artık görünürde yoktu, şimdi Jimmie bir anaforun içinde dönüyordu, parçalanmış filika kalıntıları, kürekler, şezlonglar, çeşitli eşya parçaları ve bu eşyalara sarılmış insanlar da dönüyordu onunla birlikte. Bazıları da can havliyle su üstünde kalmaya, yüzen bir cisme tutunmaya çabalıyordu. Takati kesilmişti, tam yüzü koyun dönüp kendini bırakacağı, baş aşağı suya dalacağı sırada, ansızın bir dalganın tepesinde, seraba benzer bir şey gördü: Denizcilerin var güçleriyle kürek çekip hızla hareket ettirdiği bir filikaydı bu. Kayıktakilerden biri ip attı ona doğru, Jimmie ipi yakalamaya çalıştı ama elinden kaçırdı. Cankurtaran kayığı dalga tepesinden aşağı, ona doğru indi, birisi eğilip kolunu uzattı ve onu yakasından tuttu. Kuvvetli bir koldu bu, güven verici ve rahatlatıcıydı. Jimmie tüm gücünü tüketmişti, bıraktı bu kişi kendisini çekip alsın filikaya; ve artık uzun bir süre, hiçbir şeyin farkına varamadı.

VI

Jimmie gözlerini açtığında, kendini alışılmadık, garip bir durumda buldu. Önce, nerede olduğunu anlayamadı. Yalnızca, yara beresinin sızladığını ve vücuduna birtakım darbeler indirildiğini hissetti, bu vuruşlara karşı koymak

istedi, fakat bir yandan, sanki dev bir karabiber öğütücüsüne konmuş da sarsıla sarsıla çevriliyormuş duygusu vardı içinde. Jimmie bilincinin açılması ve çevresinde olup biteni fark edebilmek için mücadele etti; yanı başında bakırdan yapılmış bir parmaklık, yani bir korkuluk bulunduğunu gördü. Kendisine darbe indirenin bu korkuluk olduğunu anladı, ardından bir bölmede bulunduğunu gördü; iki yanında, iki adam daha vardı. Üçü de iplerle bakır korkuluğa bağlıydılar. İyi de, bölme, korkuluk, Jimmie ve ötekiler çok tuhaf davranıyorlardı, dipsiz bir uçuruma inercesine dalıyor, sonra yeryüzünü terk edip göğe tırmanırcasına yükseliyorlardı. Bu muazzam sallanmada, dipten doruğa çıkış, matematiksel bir kesinlikle tam beş buçuk saniye sürüyordu.

Çok geçmeden, Jimmie içerde bir sıra adamın bulunduğunu gördü, hepsi de sımsıkı bağlı ve aynı azaplı işkence tarzına tâbiydiler. Kasap dükkanındaki sıra sıra çengellere asılmış gibiydiler, ama kasaphaneler hiçbir yana kırk beş derece ve tam beş buçuk saniye içinde öteki yana kırk beş derece eğilir miydi?

Yeni yeni çengeller getiriliyor ve bu ürkünç kasaphanede yerlerine asılıyordu. Üniformalı iki deniz eri yalpalayarak geldi, bir adamı iki yanından tutmuş getiriyorlardı. Deniz erleri erişebildikleri herşeye, korkuluğa, Jimmie'ye, öteki adamlara tutunmaya çabalıyordu. Sendeliyorlardı durmadan, sonra sallanma uygun bir denge durumuna gelince, korkuluğun boş kalan bir yerine geçip, yeni gelen adamı da göğsünün çevresini dolanan bir iple oraya bağladılar. Adamı orada bıraktılar, çarpınıp çırpınıp durdu, ta ki bayılıncaya dek. Salonun yan tarafı, bir hizaya dizilmiş çengellerle doluydu ve öteki taraf da yeni gelenlerle dolmak üzereydi. Görünüşe bakılırsa, burası bir yemek salonu olmalıydı, ortada uzun bir masa vardı, yan taraflarına iki dizi sandalye sıralanmıştı. İnsanları bu sandalyelerin arasına yerleştirip bağlıyor, kimisini sandalye-

lere oturtup bağlıyorlardı. Boş buldukları her köşeye yerleştirip sabitleştiriyorlardı insanları. Bazıları kendi kendine ayakta durabileceğini sanıyordu, ama denizciler gittikten sonra bunun öyle pek de kolay olmadığını anladılar, sandıklarından fazla beceri gerektiriyordu burada dengeyi korumak. Yere düşüyor, şuraya buraya çarparak yuvarlanıyorlar, bir başkasının üzerine çıkıp, bir tür çatırtı çıkararak duruyorlardı.

Jimmie'in rahatsız bir durumdan kurtulmak için çırpınması ilk değildi. Bu nedenle, bilinci çabuk yerine geldi, düşüncelerini toparladı. Ateşler içinde tir tir titriyordu, ıslak ceketini üzerinden çıkarmaya çalıştı. Karşısında, sandalyelere bağlı bazı kadınlar oturuyordu. Bu yüzden, üstündekileri sıyırmaktan utandı. Tam o anda, ellerinde battaniyelerle denizciler göründü. İğrenç durumdaki, donmuş üniformasını çıkarıp atmasına yardımcı oldular, bağlı olduğu halatın kesmemesi için vücudunun ortasını battaniyeyle sardılar. Bir hizmetli, elinde içi çok sıcak kahve dolu termosla geldi, gemi ne kadar eğilirse eğilsin termosu dengelemeyi mükemmel beceriyordu. İçmek için küçük çubuklar bulunan fincanlara doldurdu kahveyi, Jimmie'nin gırtlağından da birkaç yudum kahve geçti böylece.

Bunun ardından, makine işçisi dostumuz kendini daha iyi hissetti ve sağındaki adama dikkat edebildi. Bu adam, burnunu birçok kez çarpmıştı bir yerlere, şimdi burnundan kan boşanıyordu. Kafası öne arkaya eğildikçe, kan gözlerine de dolmuş, onu kör etmişti. Öteki yandaki adamın, yüzü koyun yere kapanıp yatmaktan başka elinden bir şey gelmiyordu anlaşılan, ayaklarının Jimmie'nin midesine çarpmasına da engel olamıyordu bir türlü; Jimmie'nin birçok kez protesto etmesinden sonra bir subay gelip adamın göğsünü dinledi ve öldüğünü söyledi. Başka bir ip getirdiler ve kımıldamaması için ölüyü sıkıca bağladılar.

Saatler boyu, Jimmie o korkuluğa bağlı kaldı. Destro-

yer kısa bir süre sonra limana varmış olacaktı, bunu tekrarlayıp duruyorlardı. Bu arada, gücü kuvveti yerine gelsin diye ona sıcak çorba içirdiler. Yaralılardan bazıları iyice halsiz düşmüştü, onlar için kimse bir şey yapamıyordu. İlk kurtardıkları tahlisiye sandalındakileri, subaylar ve mürettebat kendi kuşetlerine yatırmışlar ve geri kalanları da korkuluklara ellerinden geldiğince sıkı biçimde bağlamaları gerekmişti. Deniz erlerinden biri, "Şükredin ki hava pek kötü değil dedi, fırtınalı havalarda gemi daha hızlı sallanmaz ama her sallanışında daha fazla eğilir." Bu açıklama, Jimmie'ye son derece akıllıca geldi.

Zavallı gencin, takatsizlikten kolları inmeli gibi kımıldayamaz olmuş, limanın göründüğünü, tüm sıkıntılarının birazdan biteceğini haber verdiklerinde, bundan böyle dünyada herhangi bir şeyin sakin kalabileceğine ilişkin umudunu tümüyle yitirmişti. Yalpa vurmalar yavaş yavaş azalıyordu. Küçük gemi, koskoca makinelerinin hareketiyle burnundan kıçına dek zangır zangır titriyordu durmadan, ama Jimmie önemsemiyordu bunu, makinelere alışkındı; kendisini korkuluğa bağlayan ipi çözdü ve olduğu yerde zemine uzandı, çok geçmeden uyuya kaldı. Limana vardıklarında, birileri sedyeyle gelip onu rıhtıma çıkardığı ve acilen hastaneye götürmek üzere ambulansa koyduğu zaman, gözlerini aralamadı bile.

XXI. BÖLÜM

Jimmie sosyete dünyasına adım atıyor

I

Jimmie yeniden yaşamla ilgilenmeye başladığında, kendini bir yatakta yatar buldu. Gerçekten, hiç kımıldamayan bir yataktı bu, ne bir sıçrayışta tavana fırlıyor, ne de hızlı bir asansör gibi dibe doğru dalıyordu. Daha da iyisi, yatakta temiz çarşaflar ve çevresinde dönüp dolaşan, bembeyaz giyimli, tapılası bir melek vardı. Jimmie Higgins'in maceralarını okuyan sizler, belki de hayatın bazı nimetler sunup kayırdığı kişilerdensinizdir ve Jimmie'nin daha önceden, bırakın temiz çarşafı, çarşaf serili bir yatakta yatmak ne demektir, pijama giymek nedir bilmediğini, asla sıcacık gülüşlü, başı yaldız pırıltılı kestane saç halesiyle çevrili, kar beyazı giyimli bir meleğin ona sıcak et suyu getirmediğini size açıklamak gerekebilir. Bu harika yaratık, onun en küçük hareketlerini bile kolluyor; onun ihtiyaçları için koşuşturmadığı zamanlarda, başucunda oturup sohbet ediyor, kendisiyle ve hayatıyla ilgili sorular soruyordu Jimmie'ye. Onu asker sanıyordu kız, zavallı kinik Jimmie, onun böyle düşündüğünü fark etti ve sıradan bir motosiklet tamircisi olduğunu söylemekte pek de acele etmedi.

Burası bir askeri hastaneydi ve görülecek korkunç gö-

rüntüler, işitilmeye değer dehşetli öyküler vardı burada. Fakat Jimmie öylesine iyi hissediyordu ki kendini, uzun bir süre bunların hiç farkına varmadı! Yatağında, uyuklayan güzel bir kedi gibi uzanmıştı; lezzetli şeyler yiyip içiyordu. Sonra altın parıltılı, kestane renkli bir halenin güneşiyle gözlerini yeniden açmak üzere uykuya dalıyordu. Ancak yavaş yavaş aynı koğuşta bir yerlerde, birinin daha yattığını, boğulurcasına nefes aldığını, bütün gece soluk soluğa kaldığını, zaman zaman da tıkandığını fark etti. Bu hastanın akciğerleri kısmen zehirli gazlarla kemirilmişti.

Jimmie'nin sorular sorması üzerine, nakliye gemisindekilerden yüzden fazlasının öldüğü söylendi ona. Birçoğu kadındı ölenlerin. Hemşire Jimmie'ye bir gazete getirdi, burada ölenlerin listesi vardı. Uzak Kuzey-Batı bölgesinden mevsimlik işçi dostu Mike Angoni ölenler arasındaydı. Cornouailles'lı denizci Peter Toms da uğradığı sekizinci torpil saldırısından kurtulamamıştı! Gazetede, nakliye gemisini batıran denizaltının, bir sualtı bombasıyla parça parça edildiği de yazılıydı. Denizaltının enkazı denizin yüzüne yayılmıştı. Ne kadar tuhaf, ne kadar dehşetli gelirse gelsin insana, barışçı, sosyalist Jimmie sevinçle irkildi bu haberi okurken! Batan U-botta bir Alman yoldaşın, kendisi gibi yoksul, köleleştirilmiş, mutsuz bir sosyalistin bulunabileceğini aklından bile geçirmedi! Jimmie, bu sinsi, kalleş, dehşetengiz deniz canavarlarının, kimin nesi olduğuna bakılmaksızın, toptan yok edilmesini diliyordu!

Altın parıltılı kestane saç haleli hemşire, Amerikalı hastasıyla yakından ilgileniyordu. Fırsat buldukça, onunla sohbet etmek için gelip yanına otururdu. Patlamada paramparça olan Elisabeth Huzsar ve üç bebeğin öyküsünü dinledi. Jimmie'nin sosyalist olduğunu da öğrendi ve bu konuda ona sorular sordu. Tembel sınıflara karşı biraz sert tavırlı değil miydi? Bazı kapitalistlerin daha iyi bir toplumsal sistemi kabul etmekten kendisi kadar mutlu olmasını sağlayamaz mıydı? Genç kadın kapitalist derken "it"

üzerinde vurgu yapıyordu, bu da bir süre Jimmie'yi şaşırttı, aynı zamanda "ücret oranlarının" hiçbir zaman savaş öncesindeki kadar düşük olmayacağını da öne sürüyordu hemşire. Jimmie'nin oran ne demek diye sorması gerekti ona. Ama pay ne demek diye sorması gerekmedi, çünkü karşısında, tepsi üzerinde nefis bir çilekli pay kendisinden iltifat bekliyordu.

II

Bütün bunların anlamı, destroyerin bir İngiliz limanına yanaşmış olmasıydı. Hemşire İngiliz'di. Jimmie'nin biraz kurnazlığı olsaydı, Büyük Britanyalıların pek çok kontları, dükleri, lordları ve benzeri soyluları olduğunu, bunlara derin duygularla bağlı olduklarını hatırından çıkarmazdı. Ama kurnazlık, sosyalistlerin öyle önde gelen erdemlerinden değildir. Jimmie, bu soylulardan nefret etmekle övünürdü. Birileri ona bu konudaki düşüncesini sorsa, hiç çekinmeden söylerdi bunu. Böylece, beyaz meleğe eski dünyanın kısır soylularını son derece hor gördüğünü, hiç duraksamaksızın onları yerlerinden etme niyeti beslediğini anlattı. Beyaz melek boşu boşuna, onlardan bazıları yararlı insanlar olabilir, en azından iyi niyetlidirler diye itirazda bulundu. Jimmie onların topunun asalaklar, sülükler çetesinden başka birey olmadığını, onları süpürüp atmaktan başka çare kalmadığını açıkladı.

– Kafalarını mı keseceksiniz? diye sızlandı hemşire. Hiç değilse kendilerini savunma hakkı verilmeli onlara.

Jimmie, "Elbette!" diye cevap verdi. "Benim bütün istediğim herkesin çalışması, dükler ve soylular da herkes gibi çalışsın."

Hemşire çıktı, kovayı da boşaltmak için götürdü. O gittikten sonra, Jimmie'nin yanındaki yatakta yatan, başındaki sargıyla bir Hindu Swami'sini andıran, Amerikan destroyerinin nişancı-topçusu yorgun gözlerini Jimmie'ye

doğru çevirdi ve onu azarladı: "Bak dostum, böyle konuşma, rahat bırak kadıncağızı!"

– Sen ne demek istiyorsun bununla? diye sordu Jimmie, militaristin tekiyle aralarında tartışma çıkacağını sezmişti.

– Demek istiyorum ki, bu genç bayan da soylu sınıfından...

– Haydi oradan sen de! diye bağırdı Jimmie.

– Doğru söylüyorum! dedi öteki. Babası, Skyeterrier mi ne, öyle Allahın belası bir yerin kontu.

– Peki, öyle diyelim öyle olsun, diye homurdandı makine işçisi kahramanımız, zira bu "askerlik arkadaşlarının", "sizinle kafa bulup bulmadığı" hiç belli olmazdı.

– Hiç ismini sordun mu?

– Miss Clendenning'miş adı.

– İyi ya, bir daha geldiğinde saygıdeğer Beatrice Clendenning Hanımefendi siz değil misiniz diye bir sor da, bak bakalım ne diyecek sana.

Ama Jimmie bu soruyu soracak enerjiyi bulamadı kendinde. Hemşire iyice yıkadığı kovayla yeniden geldiğinde, en sevdiği hastasının sakince yattığını gördü, ama yüzü öylesine kızarmıştı ki, onun izin almadan yatağından kalktığından kuşkulandı genç kadın.

III

Şaşkınlıkları, bununla da bitmeyeceğe benziyordu. Ertesi gün, heyecanlı bir mırıltı bütün koğuşu dolaştı. Herşey yıkanıp silindi yeni baştan, oysa zaten tertemizdi her yer. Koğuşlara çiçekler getirildi ve bütün hemşireler göğüslerine iğneledi birer tanesini. Jimmie ne olup bittiğini sorduğunda, saygıdeğer Beatrice Hanımefendi ona gizemli bir gülümsemeyle baktı. "Önemli ziyaretçilerimiz gelecek, dedi. Ama sizle ilgili değil bunlar... Siz proletersiniz, sınıf bilinciniz var."

Fazla bir şey söylemek istemedi, ama o gittikten son-

ra, bitişik yataktaki komşusu anlattı durumu. "Kralla kraliçe hastaneye, hastalara geçmiş olsun demeye geliyor" dedi nişancı-topçu.

– İyi, iyi sen alay etmeye devam et! dedi Jimmie. Bu adamın kendisiyle "kafa bulduğundan" kuşkusu yoktu.

– Denizaltı kurbanlarını görmeye geliyorlar buraya, dedi nişancı. Sen, bugün ağzına bir tıkaç koy da sosyalist gevezeliğine dur de bakalım.

Hemşire geldiğinde, Jimmie ona bir yığın soru sordu, evet, doğruydu; kral ve kraliçe hastaneyi ziyarete gelecek ve U-bot kurbanlarına sevgi dolu sempatilerini sunacaklardı. Tabii, bütün bunlar Jimmie'yi ilgilendirmezdi. Koğuştan çıkarılıp gözden ırak bir köşede, özel bir odaya konmak istemez miydi acaba? Devrimci gözleri rahatsız olmazdı bari! Yoksa orada kalmayı ve kralı gelip geçici bir konuşmacı olarak kabul etmeyi mi yeğlerdi?

– Elbette olduğum yerde kalmak isterim, dedi Jimmie. Hem onun, benim gibi bir tiple konuşacak zamanı yoktur ki!

– Konuşmaktan başka bir iş yaptığı yok zaten, diye cevap verdi hemşire, siz de çok iyi bilirsiniz bunu.

Jimmie başka bir şey söylemedi çünkü hastabakıcı saygıdeğer Beatrice Hanımefendinin kendisiyle eğlendiğinin farkındaydı. Önceki hayatında hiçbir kadın kendisiyle alay etmemişti, karşılığında ne yapacağını kendisi de bilmiyordu. Aslında, saygıdeğer Beatrice Hanımefendi, kadın hakları savunucusu bir feministti ve genellikle bütün erkeklerle dalga geçerdi, ama Jimmie'nin bu kadarını anlaması beklenemezdi. Jimmie sakince yatağına uzandı ve sosyalist ruhuna yaraşmayan aşırı heyecanını gizlemeye çalıştı. Bu da nerden çıkmıştı, şimdi? O, küçücük işçi, doğduğu yer bile belli olmayan, devletin bir Sosyal Yardım çiftliğinde büyütülen, yaşamının büyük bir kısmını şurada burada dolaşmayla geçiren Jimmie Higgins, şimdi İngiltere Kralıyla tanışacaktı! Jimmie kralların hepsini bir kefeye koyardı, onlara karşı takınacağı ta-

vır kesinlikle belirliydi: "Kıral" derdi onlara ve böyle dediği zaman, hesapları tamam demekti, dünyadan süpürüp atıyordu bu sözüyle hükümdarları.

Ama, işte bir "kıral" hastaneye geliyordu! Jimmie ne yapacaktı? Nasıl konuşacaktı onunla? "Majesteleri" mi demeliydi? Jimmie örtülerin altında yumruklarını sıktı. "Şeytan alsın beni eğer bunu yaparsam!" dedi kendi kendine. Devrimci ateşliliği onu sardı, "mevsimlik işçi" dostları, Vahşi Bill, Çilek Curran, Düzkafa Joe ve Gıtgıt Gıdak Peterson aklına geldi. Ne yaparlardı böyle bir durumda? Aday ne yapardı acaba? Jimmie'nin devrimci eğitimi bazı bakımlardan savsaklanmıştı, hiçbir sosyalist grup toplantısında, bir "kıral" ziyaretine gelirse bir yoldaşın nasıl davranması gerektiğine ilişkin herhangi bir şey söylenmemişti.

Jimmie'nin ruh yapısı çok insanca, iyilik doluydu. Öteki insanlar ona karşı sevgi ve sempati gösterse, hemen aynı biçimde karşılık vermeye hazırdı. Bir "kıral"a karşı terbiyeli davranmak devrimci ahlaka uyar mıydı, peki? "Kıral"lara karşı nefretini gösterecek bir şeyler yapmak onun görevi değil miydi? Belki de "kıral hazretlerinin soylu çenesine" kafa tutacak bir Allahın kulu çıkmamıştı hayatta karşısına. Eh, iyi öyleyse, şimdi görürdü gününü o!

IV

Bir hastabakıcı kadın, heyecan içinde, koşa koşa koğuşa geldi ve mırıldanarak: "İşte onlar, geliyorlar!" dedi. Ardından tüm hastabakıcılar ayağa kalktı, çember olup sinirli sinirli ellerini ovuşturarak beklediler. Yataklarda yatan hastalar, kapıya gözlerini dikip içeri girecekleri gözlemeye koyuldu.

Sonunda, üniformalı bir adam belirdi kapıda. Jimmie, gazetelerde resimlerini çok kere görmeseydi, bunun kral olduğunu hiçbir zaman tahmin edemezdi. Orta boylu, ince yapılı fakat kamburumsu bir adamdı. Son derece sıra-

dan bir görünümü vardı. Kırlaşmış siyah sakalı özenle taranmıştı ve tüm İngilizler gibi kırmızı yanaklıydı. Hastane başhekiminin refakatindeydi; ardı sıra ciddi görünümlü, siyahlara bürünmüş bir kadın ve ona refakat eden iki doktor, ayrıca çok sayıda üniformalı subay koğuşa girdi.

Kral ve kraliçe, maiyetleriyle birlikte koğuşun ucunda durup bütün yataklara fırdolayı göz gezdirdiler. Hepsinin dudaklarında hoş bir gülümseme asılıydı, sağa sola başlarıyla selam vererek "Nasılsınız?" diye sordular. Tabii, herkes de onlara gülümsedi, hastabakıcılar kralın önünde reverans yaparak "Majesteleri nasıllar?" diye sordular. O zaman "Majesteleri" cevap verdi: "Umarım, herkesin sağlığı iyidir." Doktor, koğuştan sorumlu başhemşireyi çağırdı, hemşire gülümseyerek geldi, yerlere kadar eğildi ve herkesin iyileşmekte olduğunu söyleyip teşekkür etti. Buna karşılık Majesteleri çok memnun olduklarını açıkladılar. Kraliçe çevresine bakındı ve tepeden tırnağa bandajlarla sarılı bir adamı görünce yanına gitti, başucuna oturdu ve ona sorular sormaya başladı. Kral ise koğuşun ortasına doğru ilerledi ve birden bakışları saygıdeğer Beatrice Hanımefendinin gözleriyle karşılaştı.

Hiç yerinden kımıldamadı genç kadın, öteki hastabakıcılarla birlikte olduğu yerde kaldı, ama kralın yüzünde hafif bir gülümseme belirdiğini fark etti Jimmie. Kral genç hemşirenin yanına yaklaştı ve "Nasılsınız?" diye sordu. Genç kadın, onu karşılamak için ayağa kalktı. Sanki her gün krallarla görüşmek alışkanlığındaymış gibi, kılı bile kıpırdamamıştı.

– Hastalarınız nasıl? diye sordu Majesteleri.

– Çok iyiler, dedi hemşire ve Majesteleri çok memnun olduğunu belirtti, sanki aynı sözleri bir dakika önce söylememişti. Kral hastalara baktı, bakışları iyi niyetli fakat gözleri yorgundu. Saygıdeğer Beatrice Hanımefendi ise, yalnızca kadınlara özgü incelikli yöntemlerden birinden yararlanarak, onu özellikle gözde hastasını görebileceği

bir noktaya yöneltti. Kralın, hastalardan birkaçıyla konuşmak istediğini biliyordu ve belli belirsiz bir hareketle, onu Jimmie Higgins'in yattığı yatağa doğru götürdü.

– İsminiz nedir? diye sordu kral. Ha, demek Higgins. Peki Higgins, kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

– Çok iyiyim, kesinlikle çok iyiyim, dedi genç adam büyük bir cüretle. Artık kalkmak istiyorum, ama bu hanımefendi izin vermiyor bana.

– Vermez tabii, dedi Majesteleri. Bir zamanlar krallar tirandı ama şimdi tiranlık yapanlar hastabakıcılar. Saygıdeğer hanımefendiye gülümsedi. -Amerikalı bir asker misiniz siz?

– Yoo, dedi Jimmie, ben yalnızca makineci bir işçiyim.

– Bu savaş, insanların olduğu kadar, makinelerin de savaşı, diye cevap verdi Majesteleri zarif bir edayla.

– Ben sosyalistim! sözleri fırladı Jimmie'nin ağzından.

– *Yaaa, öyle miii?! dedi Majesteleri.*

– Evet, hem de inançlı bir sosyalistim!

– Kendi ülkelerine karşı çıkan sosyalistlerden değilsiniz, gördüğüm kadarıyla.

– Uzun bir süre öyleydim. Bu savaşta bizim ne işimiz var diyordum. Ama sonraları... biraz değiştim.

– Bunu duyduğuma memnun oldum, dedi kral. Kuşkusuz, bu son deneyiminiz, düşüncenizi tam anlamıyla değiştirmenizde etkili olmuştur!

– Kesinlikle, diye cevap verdi Jimmie. Ama yine de sosyalistim ben, size yalan söylemek istemem Kıral hazretleri.

– Ne yapalım, öyle olsun! dedi Majesteleri. Kral, Saygıdeğer Beatrice Hanımefendiye baktı ve aralarından, yalnızca yüksek düzeyde sofistike kişilerin alıp vermeyi bildiği çok güç fark edilir mesajlardan birinin kıvılcımı geçti. Bunun anlamını çıkarmak, A.B.D'nin Leesville kentinden gelen sosyalist makine işçisinin becerebileceği şeylerden değildi. Saygıdeğer Beatrice Hanımefendiye

ulaşan mesajda: "Harika, nefis!" diyordu kral. Majestelerine giden mesajda ise: "Sizi eğlendireceğini biliyordum!" deniliyordu.

Jimmie'nin kafası propaganda düşüncesiyle meşguldü elbette. Bu olağanüstü fırsattan elinden geldiğince yararlanmalıydı. "Savaştan sonra her şey değişecek! dedi. İşçi sınıfı için tabii."

– Emekçi sınıflar bütün dünyayı değiştirecek, dedi kral. İçimizden en aptallar bile bunu biliyor.

– İşçilerin yaptıkları işin karşılığı olan ücreti almaları gerekir! diye ısrarla konuşmasını sürdürdü Jimmie. Bakın Kıral Hazretleri, benim geldiğim ülkede bir birey her gün oniki saat çalışabilir ve öldüğünde gömülecek kadar para bile bırakamaz ardında. Diyorlar ki, İngiltere'de durum bundan da beter.

– Korkunç derecede yoksulluk çekti halk, diye kabul etti Majesteleri. Bu sefaleti ortadan kaldırmanın çaresini bulmalıyız.

– Sosyalizmden başka çare yok! diye bağırdı Jimmie. Çevrenize bakın, göreceksiniz! Kâr sisteminden kurtulmak gerekir. İş yapan, ürettiğinin karşılığını almalı.

– İyi de, dedi Majesteleri, hiç değilse bir noktada benimle aynı düşünceyi paylaşmalısınız: Önce, Almanları yenmemiz gerekir. Sonra Saygıdeğer Beatrice Hanıma dönerek: "Amerikalı konuklarımızdan çok şey öğreniyoruz," dedi ve aralarında yine o gizemli işaretleşmelerden biri geçti. Bu kez mesajın anlamı şuydu: Hastanede yatan hastaların, sosyalist propagandayla daha fazla heyecanlandırılmaları, belki de sağlıklarına zararlıydı. Böylece Saygıdeğer Beatrice Hanım, öteki yatağa doğru döndü ve onunla birlikte kral da başını çevirdi. O yatakta yatan hastanın adı Deakin'di ve Cap Cod'dan geliyordu. Majesteleri, İngiltere'nin, Yankee nişancı-topçularına ne denli ihtiyaç duyduğunu belirtti. Büyük Britanya'nın deniz kuvvetlerine yardıma gelenlere minnettardılar. Jimmie konu-

şulanları dinledi, biraz da kıskançlık duydu. Bencilliğinden değildi kıskançlığı, sosyalizmin top atışlarında nişan almadan çok daha önemli olduğunu bilmesindendi.

V

Yatağın başucunda bir subay duruyordu. Birkaç dakikadır oradaydı, ama Jimmie onu ancak kral kalkıp gittikten sonra fark etti. Bu subay, tam da Jimmie'nin tüm yüksek rütbeli ama yüzeysel aristokrat askerler hakkında düşündüğü türden biriydi. Sinekkaydı tıraş olmuş, küçücük oyuncak bıyıklı, durgun tavırlı, umursamaz ve çevresindekilere karşı kayıtsız, şık şıkırdım üniformalı, elinde tuhaf, ince ve fantezi bir baston tutan ve her haliyle işe güce benzer şeylerle hiç uğraşmadığını açığa vuran biriydi. Tepeden bakışlarıyla, makineci işçiyi baştan ayağa inceliyordu. "Yaa, yiğidim, dedi, biraz önce sohbet ettiğiniz kişi kraldı."

Bu, apaçık bir gerçekti.

– Elbette, dedi Jimmie.

– Genellikle, diye konuşmayı sürdürdü subay, kralla konuşulurken "Majesteleri" denir, "Kral hazretleri" denmez.

Jimmie, şimdi kendini yorgun hissediyordu, tartışmaya hiç isteği yoktu. Her zaman yaptığı gibi hemen cevap yapıştırmaya atılmadı, "Kimse söylememişti bunu bana," demekle yetindi.

– Hem kralla konuşurken, insan kendiliğinden görüşlerini açıklamaz. Onun soru sorması beklenir ve uygun karşılıklar verilir.

Jimmie gözlerini kapamıştı, cevap vermek için yarı yarıya araladı göz kapaklarını: "Bana da tutup bunun demokrasi uğruna verilen bir savaş olduğunu söylediler!" dedi.

XXII. BÖLÜM

Jimmie Higgins Sam Amcası hesabına çalışıyor

I

Jimmie Higgins'e, hastanenin çimenlik bahçesinde dinlenmesi için iki gün izin verdiler. Burada Jimmie savaşta kolunu, bacağını kaybetmiş, alev makineleriyle yakılmış, zehirli gazlardan sağlığı bir daha düzelmeyecek biçimde bozulmuş askerlerle tanıştı ve anlattıkları öyküleri dinledi. Bu adamlar arasında Jimmie gibi düşünenler az değildi. Cehennemin giriş kapısından dönmüştü bu insanlar, savaşa ilişkin herşeyi biliyorlardı. Şanlı zafer masalları onları hiç mi hiç ilgilendirmiyordu! Gazetelerde ucuz köşe yazıları karalayanlara göreydi bu palavralar. Bırakın, evinde oturup daha çok adam ölüme gitsin diye tam-tam çalan, kana susamış reziller ağzında gevelesin bu cafcaflı lafları! Cepheye gidiyorsunuz, tepeleniyorsunuz, kalıcı sakatlıklara uğruyorsunuz, peki ne yapıyorlar sizin için? Bu dünyada yaşaması güçtür sakatların ve kör talihin gadrine uğramışların. Evet, diyordu Jimmie, dünya sosyalistlere karşı zalim olduğu kadar bu ezik insanlara karşı da acımasızdır.

A.B.D.'de Leesville'de, deniz ortasında ve eski İngiltere'de, hastanede düşünüp taşınıp da hiçbir zaman çözemediği bilmece yeniden belirdi zihninde. Almanlar konu-

sunda ne yapılmalıydı? Onlara el uzatmak, bile isteye elini kaplan kafesine sokmak demekti. Hayır, asla! Onlarla savaşmak gerekliydi, ne pahasına olursa olsun onları alt etmeli, dize getirmeliydi demokrasi dünyası! Konuşmacı, gördüklerini anlatıyordu: Prusyalı bir subay, yaralarını tedavi eden İngiliz cerrahını sırtından vurmuştu, esir kampının komutanı olan bir subay, tifüs salgınına karşı her türlü tıbbi yardımı önlemiş, tutsakları ölüme terk etmişti.

Cehennemi bir çarpışmayla bile olsa, bitirilmeliydi bu savaş. Zerre kadar insanlıktan nasibini almış biri, dişini sıkar, ellerini yumruk yapar, her ne biçimde olursa olsun, bu zorlu mücadelede yer alırdı. Jimmie de kendi kararınca insan olduğundan, dişlerini kenetliyor, yumruklarını sıkıyordu. Hayalinde, karşısında konuşan, feleğin sillesini yemiş insanın acılarından kendine düşen payı alıyordu. Böylece, Jimmie Higgins militarizmin ve devrimciliğin güçleri arasında, tenis topu gibi bir sağa bir sola fırlatıldığını görüyordu.

O sırada, savaş alanlarında yeni bir kriz patlak vermişti: Hunlar, Flandre'da -üçüncü Ypres savaşı- kudurmuşçasına bir saldırı başlatmışlardı. Büyük Britanya güçleri geri çekiliyordu, henüz bozgun değildi bu, ama her an bozguna dönüşebilecek bir geri püskürtülmeydi. Günde birkaç kez, cepheden haberler geliyor, yüzleri endişe dolu insanlar, sokaklarda durup bunları okuyordu. Rüzgarın esiş yönü uygun düştüğünde, Manche'ın öteki kıyısından top sesleri işitiliyordu. Jimmie bütün gece yattığı yerden bu bitmez tükenmez, tekdüze gümbürdemeleri dinliyordu. İnsanın yarattığı bir fırtınanın gök gürültüleriydi sanki, bu fırtınada çelik sağanağı askerlerin kafasına yağar, savaşçılar obüs deliklerine sığınmaya çalışır, telaşla siper kazarlardı. Aslında, rüzgarın yön değiştirmesine göre, savaş bazen kahramanımızın burnunun dibine geliyordu.

II

Yine de, herşeye karşın yaşamak gerekiyordu. Jimmie ömründe ilk kez olarak yabancı bir ülkedeydi, iki Amerikalı yol arkadaşıyla birlikte onu serbestçe dolaşmaya bıraktıklarında, sokaklarda gezinmeye başladı. Savaştan önce küçük bir liman olan bu kentin manzarasına, gözleri fıldır fıldır bakakalıyordu. Şimdi dünyanın en büyük ticaret merkezlerinden biri olmuştu burası. Her gün büyük miktarda savaş malzemesi, Büyük Britanya'dan Dover boğazının karşı kıyısına taşınıyordu.

Sokaklarda birkaç ihtiyarın dışında, üniformasız birine rastlamak olanaksızdı. Küçük çocuklar bir yana bırakılırsa, boş duran kimse yoktu. Kadınlar kamyon sürüyor, tramvaylarda vatmanlık yapıyor, asansörcülük gibi işlerle uğraşıyorlardı. Ciddi ve gergin görünüyordu bu kadınlar, ama bunca uzaklardan, acılı günlerinde onlara yardıma gelen Amerikalıları gördüklerinde yüzleri aydınlanıyordu. Fırınlarda ve pembe yanaklı genç kızların çok hafif biralar sattığı sayısız kahvehanede, İngilizler, okyanus aşırı yerlerden gelenleri nasıl ağırlayacaklarını bilemiyordu. Bobby'ler denen, tepeden bakışlı İngiliz polisleri bile, sokak labirentleri arasında yönünüzü bulmanız için durup size yolu tarif ediyorlardı. "Sağdan birinci, soldan üçüncü," diyorlardı hızlı hızlı ve anlamadığınızı gördüklerinde, ilkinden de daha hızlı aynı sözleri yineliyorlardı.

Ama yeni Amerikan ordularında motosikletlere öylesine ihtiyaç vardı ki, Jimmie'nin kahraman pozlarında dolaşmasına fazla zaman bırakmadılar. Hareket emriyle birlikte yeni donanımı da geldi, saygıdeğer Beatrice Hanımefendiye, ara sıra mektup yazacağına ve aristokrasiye karşı çok sert davranmayacağına söz vererek veda etti. Üzerinde, feribotlarla Hudson'daki kadar çok gemi seferi yapılan boğazı geçti. Şimdi bambaşka ve daha büyük bir limana varmıştı. Karşı kıyıdaki bu limanı, Amerikalılar elden geçirmiş ve savaş için baştanbaşa yenilemişti. Sa-

vaş başlayalı beri, limana çok sayıda rıhtım, antrepo eklenmişti. Jimmie, gemilerin ambarlarına dalan ve oradan bir hamlede koskoca lokomotifler yada yarım düzine kamyon çıkaran dev vinçler gördü. Gemilerin çekildiği havuzların ardında, yine rıhtımların ve demiryollarının kesiştiği görülüyordu. Arkada hangarlar, akla hayale gelebilecek her türlü eşyayla tavanlarına kadar dolu olarak, millerce, millerce uzaklığa yayılıyordu. Çevredeki tepeleri, asker barakalarından oluşan bir kent kaplamıştı. En tepede, yosun kaplı bir yel değirmeni, rüzgarda gıcırdayarak dönüyordu. Ortaçağ, sanki dehşet dolu gözlerle, modern zamanlara bakıyordu bu tepelerden.

Kimse Jimmie'yi bu harikaları görmeye davet etmek zahmetine katlanmadı. Şöyle bir göz atabildi ancak, yanındakilerle konuşması sırasında biraz daha fazlasını öğrenebildi. Bir adam, kutu konserve domateslerin boşaltılması işini yönetiyordu. Altı ay boyunca, sepetler dolusu, arabalar dolusu domates konservesinden başka bir şey görmemişti, Hangarın bir ucundan giriyor, öteki ucundan çıkıyordu arabalar. Yüksek çevrelerden birileri, eğitim kampındaki asker birliği günde kaç kutu tüketir, hastanedekilere kaç kutu gerekli, Fransa ormanlarındaki oduncular a ne kadarı lazım, Y.M.C.A. kulübelerindeki eğlendiriciler ne kadarını yer, kılı kılına biliyordu. Bunu Jimmie'ye anlatan, kamyonlara sepetleri dizen zenci ekiplerinin yöneticisiydi.

Sonra, Jimmie Chicago otellerinden birinde hizmetkârlık yapmış bir Fransızla tanıştı. Şimdi, demir sac atölyesinde Koreli işçi ekibine kumanda ediyordu. Jimmie Amerika'da çalıştığı atölye, imalathane ve madenlerde dünyanın tüm ırklarından insanların çalıştığına inanırdı ama şimdi daha önce hiç duymadığı insan türleriyle karşılaşıyordu. Annamlılar, Siyamlılar, Müslümanlar ve ve Sihler, Madagaskarlılar, Habeşliler ve Cezayirlilerle karşılaşmıştı. Tüm İngiliz imparatorluğu, tüm Fransız sömürgeleri de oradaydı. Portekizliler, Brezilyalılar, Batı

Hint Adaları sakinleri, Avustralya çalılıklarından gelenler, Güney Afrikalı Zulular... Bütün bunlar yetmezmiş gibi, Amerika Birleşik Devletleri, kazanındaki yarı erimiş parçaları döküyordu ortaya: Havaililer, Porto Rikolular, Filipinliler, Meksikalı melezler, Alaskalı Eskimolar, San Franciscolu Çinliler, Dakotalı Siyular, Louisiana ve Alabama plantasyonlarında çalışan zenci tarım işçileri. Jimmie bu sonunculardan bir ekibi, uçaktan atılan bir bombayla tahrip edilmiş demir yolunu onarırken görmüştü. Ağır demir kaldıraçları oynatırken, siyah derileri terden parlıyor, neşeli bir gülümsemeyle bembeyaz dişleri ortaya çıkıyordu. Sıraya dizilmiş zenci işçiler, sanki makine parçasıymışçasına hep birden hareket ediyor, birlik içinde çalışabilmek için şarkıyla tempo tutuyorlardı. "Haydi hep beraber, kaldır!" diye sesleniyordu subay ve işçi dizisi uyumlu biçimde eğilip doğruluyordu...

"Al bir *katır*
Bir de *sıpa!*
İşi *sallama*
Kendini *salma*!
Vur *kamburu*
Sırtın *ortasına*..."

III

Dört yıldır, Jimmie Fransa'yla ilgili makaleler okuyordu; şimdiyse oradaydı ve herşeyi gözüyle görebiliyordu. Tahta sabolar giymiş insanlar, örneğin! Havan topu mermileriyle, bombalarla delik deşik edilmiş sokaklarda takır tukur yürüyen kadın ve çocukları görmek için bile denizler ötesinden gelmeye değerdi. Hele tavşan kümesleri gibi dizi dizi kapılarıyla, yığınla küçük tren vagonu! Treni, üstünde boyayla A.B.D. yazılı, standart büyüklükte bir lokomotifin çektiğini görmek sevindiriciydi. Bu lokomoti-

fin bir parçası da Jimmie'ye aitti, trende arkaya geçerken heyecandan ürperdiğini hissetti.

Denizaltı ve hastanede yatışı nedeniyle, birliğinden kopmuştu. Üzerinde bir takım bilgiler olan bir serbest geçiş kağıdı vermişlerdi eline. Belirli bir trenle, belirli bir kente gitmesi gerekiyordu. Şimdi Jimmie yerine oturmuş, pencereden dışarıyı seyrediyordu; okul çıkışında bir küçük çocuk gibi mutluydu. Kırların güzelliğini fark etti, ilkbaharın yumuşak yeşil rengi her yeri sarmıştı, düz, geniş, iki yanında kavak ağaçları sıralanan yollar, sipsivri, garip biçimli çatılarıyla taştan evler, tarlalarda çalışan ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar gördü.

Jimmie kompartımandaki adamlarla sohbet etmek istedi. Kimisi asker, kimisi işçiydi, hepsi de büyük bir makinenin çarklarıydılar, her biri yararlı birer göreve gidiyorlardı. Birbirlerine verilecek haberleri, anlatılacak hazırlık dönemi anıları yada ilginç savaş öyküleri vardı. Bir yıldır hazırlanıyordu Amerika, savaşın bu en umutsuz kriz döneminde bakalım ne yapacaktı? Hepsi de heyecandan yerinde duramıyor, üzerine düşen göreve bir an önce başlamak istiyor, akıllarından çıkmayan eserin gerçekleştirilmesinde ellerinden gelen herşeyi yapmak için sabırsızlanıyorlardı. Kendilerine "doughboy" diyen Amerikan piyade askerlerinin, "Fritzleri" diz üstü çökerteceğini bilmeyen yoktu. Dindar insanlar gökte bir tanrının var olduğunu nasıl bilirlerse, öyle biliyorlardı bunu. Ancak şu farkla ki, o göğe bir an önce erişmek ve o zafer tanrısıyla bir an önce karşılaşmak istiyorlardı. Jimmie'nin yanında Wisconsin'de çiftlik işçisi olan bir genç oturuyordu. Görünüşüne bakılırsa, Alman asıllıydı. Adı ve şivesi de Alman kökenini ortaya koyuyordu. Ama o da Kayzer'in askerleriyle savaşmaya hazırdı... Kayzer'i yeneceklerinden hiç mi hiç kuşkusu yoktu. Çocukluğundan beri özgür bir ülkede yaşamamış mıydı, Amerikan devlet okullarından birine gitmemiş miydi?

Yabancı ülkedeki askerlerin başına gelenlere ilişkin,

hepsinin anlatacak gülünçlü öyküleri vardı. Fransızlar kusursuz insanlardı kuşkusuz, hele genç kızlar... Ama dükkancılar açgözlüydü, paranızı iyice saymanız, size verilen paranın da saf altın olup olmadığını anlamak için ısırmanız yerinde olurdu. Dillerine gelince, aman tanrım! Niye uygar bir halk, sizin gibi yabancıların, bir deyimi söylerken gırtlaktan bir homurtu çıkarmanızı isterdi ki? Yolda, Chicagolu bir vatman, elinde bir el kitabıyla gelip yanlarına oturdu. Ara sıra, yüksek sesle bir takım cümleler okuyordu kitaptan. An, in, on, un heceleri özellikle zordu, genizden çıkarılıyordu bu sesler. Ekmek isteyecekseniz, *"peing"* demeniz gerekiyordu, dört tane yumurta yemek istiyorsanız *"cat-roof omelette"*! Peki, ya şuna nasıl diliniz dönecekti: Gelin de, Fransızca beş yüz elli beş frank deyin bakalım!

Neyse ki, "doughboy"ların ücretlerini hesaba katarsanız, böyle yüksek rakamlar söylemeye ihtiyacınız olmayacağını anlarsınız, dedi New-York'un kuzeyinden bir tesisatçı. Ona gelince, kendisinin bu homurtuları çıkarmak zahmetine katlanmaya hiç niyeti yoktu, yeme içmeyi anlatan hareketleri yapacak, önüne her türlü yiyecek içecek konacaktı. Bir kez, hoşuna giden bir kızla karşılaşmış, ona bir ziyafet çekmek istemişti. Bir piliç resmi çizmiş, sofraya kızarmış bir piliç getireceklerini sanmıştı. Kız garsonla uzun uzadıya konuşmuş, sonunda delikanlı iki alakok yumurtayla çıkagelmişti. Bir kadını yemeğe götürmenin Fransız tarzı da böyleymiş demek!

IV

Jimmie'yi başka askerlerle birlikte, bir kamyona bindirip gönderdiler. O anda, kesinkes savaşa gittiklerini biliyorlardı! Furgonlardan ve kamyonlardan oluşan, birbirine değercesine sıkışık, iki uzun taşıt dizisi vardı yollarda. Bazılarına Fransız askerleri binmişti ve malzeme yüklüydüler. Kuzey yönüne gidiyordu bunlar. Bazılarıysa yaralı

Fransız askerlerini taşıyordu; bunlarsa güneye iniyorlardı. Günün en işlek saatinde Broadway'e benziyordu ortalık, yalnız toz duman içindeydi herşey burada. Gergin yüzleri ve kan çanağına dönmüş gözleriyle sürücüleri şöyle bir görebiliyordunuz. Bazen yol kapanıyor, trafik duruyor, o zaman küfrün bini bir paraya gidiyordu; öfkeli adamlar her dilden sövüp sayıyor, özellikte acelesi fazla olan genelkurmay kuryelerinin arabaları, yolu bırakıp tarlalara sapıyor, hoplaya zıplaya, sallana silkelene ilerliyorlardı. Fransız sömürgelerinden gelen işçi ekipleri ise, duraklama sırasında, fırsattan yararlanarak anayolun üzerinde bombaların açtığı çukurları doldurmak için uğraşıyordu.

Jimmie'yi, otomobil birliğinin mevzilendiği köyün yakınlarında indirdiler. Damı oluklu sactan yapılmış bir tür hangardı burası. Ordu bir günde kurmuştu bu barakayı. İçerde, onarım işinde çalışan yirmi işçi vardı. Jimmie formalitelerle hiç vakit kaybetmedi, ceketini çıkardı ve işe başladı. Anlaşılan, işleri başından aşkındı buradakilerin. Kamyonlar dolusu makine geliyordu, evvelce rastladığı biçimde yamuklaşmış, eğri büğrü, bozuk olanlar vardı içlerinde; ama kimisi de önceden hiç görmediği, yepyeni bir tarzda hasar görmüştü. Böyle bozuklukları ne görmüş ne de hayal etmişti Kumme'nin bisiklet atölyesinde çalışırken: Şarapnel parçalarıyla lime lime edilmiş fren düzenekleri, patlamalarda bükülmüş, biçimsizleşmiş kadranlar ve tabloyu tamamlayan kurumuş kan pıhtıları...

Burası, yıllar süren savaşta hırpalanan Fransız ileri hatlarının takviyesi için getirilmiş Amerikan birliklerinin mevzilendiği çeşitli noktalardan biriydi. Yakınlarda bir yerde, yedek birlikler bekletiliyordu ve köyün dışında bir grup adam, sahra hastanesi olarak kullanılmak üzere çadır kurmaktaydı. Cephe, otuz mil kadar ilerdeydi, bitip tükenmeyen top sesleri uzaktan, uzun, öfkeli kükremeler gibi duyuluyordu. Bu korkunç cehennemde, her saat milyonlarca dolar tüketiliyordu; dev bir et değirmeni insan bedenlerini öğütüyor ve bu böylece gece gündüz, durmak

dinlenmek bilmeden, dört yıldır sürüyordu. Bu top gümbürtüleri altında, insan ya inançlı bir barışçı yahut da azılı bir militarist olabilir, ama asla savaşa karşı ilgisiz kalamaz ve bu konuda kafasında bu iki ayrı görüşü birden barındıramazdı.

Gel gör ki, Jimmie Higgins bu zıt görüşlerden ikisine de sahipti! Bu müthiş felakete neden olan Prusya ordusunu dize getirmeyi amaçlıyor, ama ülkenin uğradığı felaketten kâr sağlayan savaş vurgunculanını da alaşağı etmek istiyordu. Jimmie Higgins savaşın çok kritik bir anında orduya katılmıştı, henüz büyük Amerikan topları yoktu cephede ve mitralyözler, uçaklar gönderilmesi vaatleri de tutulmamıştı. Amerika'daki gazetelerde bu duruma kızıp köpüren yazılar çıkıyor, orduda şikayetlerin sonu gelmiyordu. Bu sıkıntılara neden olan, karaborsa, vurgunculuk ve yanlış politikalardır diyordu kimisi, Jimmie de bu düşünceye candan yürekten katılıyordu. "Hele bir askerler yurda dönsün, işsiz güçsüz kalsınlar bakalım, onları nasıl sömürecek bu fırsatçılar" diyordu arkadaşlarına. Adamlar bu tartışmalara kulak kabartıyor, fizyonomilerinin büründüğü vahşice ifade makineci işçiyi sevindiriyordu. Karşı çıkacaklardı böyle bir sömürüye onlar, endişe etmenize hiç gerek yoktu; Jimmie konuşmasını sürdürüyor, savaş sonrası, ekonomik güçlüklerle başa çıkmanın yollarını onlara anlatıyordu.

V

Tabii, bu konuşmalar ancak aralıklı, rüzgar ters yönden estiğinde, top sesleri duyulmadığında yapılabiliyordu. Çoğu zaman Jimmie'nin düşünceleri, cephe üzerinde yoğunlaşıyor; çevresindeki binlerce adam da cepheyi hiç akıllarından çıkarmıyorlardı. Yumruklarını sıkıyorlar, dişleri öfkeyle kilitleniyor, üstlerine çullanan canavarı kapana kıstırmaktan başka bir şey düşünmüyorlardı. Jimmie boz renge boyalı cankurtaranların ardı ardına gelişini izli-

yordu. Sedyelerde, başları sargılı, vücutları çarşafla örtülü, yüzleri korkunç bir biçimde balmumu rengi bağlamış yaralılar indiriliyordu ambulanslardan. Allah bilir nasıl dehşetli bir kuşatmanın akabinde, siperlerden gelen Fransız askerleri gördü, donanımlarının ağırlığı altında iki büklüm, sendeleyerek yürüyorlardı. Jimmie onlara ilk kez, yağmurun aralıksız yağdığı bir günde rastlamıştı. Koca kamyonlar, yerdeki tozları yağan yağmurun etkisiyle çamur deryasına döndürmüştü. Ayak bileğine kadar çamura batıyordu insan. Fransızlar baştan ayağa paltolarına bürünmüştü, kafalarındaki çelik miğferlerden yalnızca çamurlara bulanmış sakalları, burun uçları ve çukura kaçmış gözleri seçiliyordu. Jimmie'nin çalıştığı yere pek uzak olmayan bir noktada, yemek yemek için mola veriyordu bu askerler. Yorgunluktan ıslak zemine yığılıp kalıyor, bir vahşi havyanın bile yatmak istemeyeceği, su birikintili çukurlarda uykuya dalıyorlardı. Aman Allahım! Bu insanların çektiklerini anlamak için hiç de Fransızca bilmeniz gerekmiyordu. Neler oluyordu cephede?

Jimmie çarpışmalara daha yakın olmadığı için haline şükrediyordu. Ama bu ödlekçe avuntu, pek uzun süre yetmedi ona; çünkü hem ödlek değildi, hem de başka insanların onun yerine çarpışmasına ve acı çekmesine razı olamazdı. Vicdanı sızlamaya başlamıştı, demek ki Yabani Hayvanı yere sermenin, dünyanın demokrasiye güvenmesini sağlamanın bedeli buydu, nasıl olmuştu da bugüne kadar bu gerçek onun gözünden kaçmıştı? Fransa'nın emekçileri, ateş hattında, siperlerde, yağmur altında savaşırken, o nasıl olur da sıcacık, kupkuru bir yerde, karnı tok, sırtı pek oturabilirdi?

Jimmie hangara gitti ve mesai süresinden fazla çalıştı, ek ücret de almıyordu. Böyle bir özveriyi ihtiyar Granitch asla koparamazdı ondan bildiğiniz gibi, İhtiyar Kumme de avucunu yalardı. Üç gün boyunca militarist kaldı, isyanla geçen bütün ömrü boyunca aldığı eğitimi unutmuştu. Sonra, kendi birliğinden kızıl saçlı bir İrlandalı protes-

tanla tartıştı. Bu adam tüm sosyalistlerin hain olduğunu, savaştan sonra orduyu onların üzerine sürüp hepsini yok etmek gerektiğini söyleyince, Jimmie öylesine öfkelendi ki, gerçekte söylemek istediklerinden fazlasını söyledi ve yine komutanından "fırça" yedi. Birkaç gün boyunca, proleterlik duyguları yine alevlendi; Hunlar olsun olmasın, devrim derhal gerçekleşsin istiyordu.

VI

Yine de çoğu zaman, sürü zihniyeti Jimmie'ye egemen oluyordu. Çevresindekilerin istediğini o da istiyor, Fransa'nın o güzelim kırsal bölgelerini, ilgi çekici eski köylerini Yabani Hayvanın saldırılarından korumak istiyordu. Jimmie Higgins, kendisinin de içinde çalıştığı motosiklet tamir atölyesi başta olmak üzere, Amerikalıların kurduğu sahra hastanelerini, dinlenme kamplarını ve Y.M.C.A.'nın barakalarını da savunmalıydı. Ancak, Yabani Hayvan zapt edilemiyor, ilerliyor, azgın bir boğa gibi her an saldırıyordu. Jimmie'nin bulunduğu kasaba, Marne vadisi yakınlarındaydı, Paris yolu da buradan geçiyordu; Yabani Hayvanın hedefi Paris'e varmaktı elbette, bunu başaracağına da inancı tamdı.

Top sesleri gittikçe şiddetleniyor, ülke çılgınca söylentilerle çalkalanıyordu. Taşıt araçlarının gidiş-gelişi şimdi yoğunlaşmıştı, ancak seyrüsefer çok yavaş yapılabiliyordu; çünkü Almanlar en önce yolları bombalıyor, mayın koyuyorlardı. İki mil ötede, bir Fransız topçu konvoyuna büyük bir mermi isabet etmişti. Çavuş, "Böyle giderse, bizi daha gerilere gönderirler," dedi Jimmie'ye. Peki ya göndermezlerse ne olacaktı, Jimmie birtakım olasılıkları kafasında tartmaya başladı. Ya onları büsbütün unuturlarsa? Motosiklet birliklerinin tam zamanında yer değiştirmesini gözeten birileri var mıydı acaba? Ya Almanlar hatları yarar, bütün hesapları boşa çıkarırlarsa? Bu olasılıklar, Jimmie'nin A.B.D.'de, Leesville'de asker alma büro-

sunun kapısından içeri girerken beklediklerini biraz aşıyordu doğrusu.

Jimmie'nin birliğinde herkese gaz maskesi dağıttılar. Hangara bir alarm zili takıldı ve herkesin hızlı biçimde maskesini takmaya alışması için egzersizler yapıldı. Jimmie öylesine korkuyordu ki kaçmayı bile aklından geçirdi ama (insanın fıtrattan gelen yapısı böyle terstir işte) cepheden uzaklaşması için gerekenin tam zıddı yönde gitmekten başka bir şey yapamadı, dosdoğru ateş hattına gitti! Çünkü, komutanları hangara gelip şöyle bir soru sormuştu: "Arkadaşlar, içinizde bisiklete binmesini bilen var mı?" Hiç motosiklet onarımında çalışıp da, motosiklete binmeyi bilmediğini kabul edecek işçi var mıdır dünyada? "Ben varım! Ben biliyorum!" diye atıldı Jimmie. "Ben de! Ben de!" diye bağırdı orada çalışan öteki işçiler.

– Ne yapılacak? diye sordu Jimmie, her zamanki gibi bir adım öne çıkıyor, işe gönüllü oluyordu.

– Fransızlar çok acele altı kişi istiyor. Birçok motosikletli birliği saldırıya uğramış ve esir alınmışlar.

– Tamam! dedi Jimmie. Ben giderim.

– Ben de! dedi bir başkası. "Ben de! Ben de!" dedi ötekiler.

– Çok güzel, diye sevincini belirtti subay ve sen, sen, sen diyerek üçünü seçti. Cullen, komutayı sen ele alacaksın. Chatty-Terry'de bulunan Fransız genel karargahına gideceksiniz. Nerde olduğunu biliyor musunuz?

– Tabii, dedi Cullen, ben daha önce gittim genel karargaha. Jimmie "Chatty-Terry"ye hiç gitmemişti, yalnız Marne'ın öteki kıyısında olduğunu biliyordu. Subay, Cullen'e bir harita verdi, içinden geçmeleri gereken kasabalar işaretlenmişti üzerinde. Jimmie ve arkadaşları bu yer isimlerini öğrenmek için tekrarladılar, ancak kendilerinin anlayabileceği şifreli bir dil kullanıyorlardı akıllarında kalsın diye. Yerli halk ne düşünüp de koymuş bu adları, umurlarında değildi. Waypers (Ypres), Reems (Reims), Verdoon (Verdun), Devil-Wood, Arm-in-tears (Armenti-

ere), Saint-Meal (Saint-Mihil)... Jimmie bu isimleri daha önce de duymuştu, bir hafta önce Amerikalıların ilk zaferlerini kazandıkları yerin adı örneğin (St. Quentin). Kimisi Cantinny diyordu bu yere, kimisi de Tincanny. Şimdi de, Jimmie, tüm sosyalistlerin kurşuna dizilmesi gereken hainler olduklarını söyleyen kızıl saçlı bir İrlandalı protestanın emriyle, "Chatty-Terry"ye (Chateau-Thierry) gitmek zorundaydı.

Subay onlara geçiş izni kağıtlarını verdi, her birine ayrı ayrı verildi bu belgeler, çünkü yolda birbirlerini kaybedebilirlerdi; yeni motosikletlerin dizildiği yere yöneldiler hemen. Yolda, Jimmie bir an paniğe kapıldı, "Nereye gidiyorsun, budala" diye sordu kendi kendine. Motosikletçi birliklerini tümüyle yok eden obüslerin düştüğü yere mi? Bu obüslerin çoğu da zehirli gaz doludur! Hayatı boyunca yaptığı tüm çılgınlıklar arasında, bu artık doruk noktasıydı, tüy dikiyordu budalalıklarının üstüne! Dizleri titremeye başladı Jimmie'nin, içi bulanıyor, kendini çok kötü hissediyordu. O anda çevresine bakındı ve Pat Cullen'in tehditkar mavi gözleriyle karşılaştı; Jimmie de sert sert baktı ona ve kötü düşünceleri kafasından kovdu, içindeki mücadeleci ruh canlandı, alevlenerek yükseldi, bir motosikletin tutacaklarını yakaladı ve aracı kapıya doğru itti. Ne yani, bu İrlandalı herifin onu zayıf anında yakalamasına izin mi verecekti? Bütün bu kalabalığın karşısında, kendini şamatayla "oyun bozan" ilan ettirecek, tüm sosyalist hareketi utanç verici bir duruma mı düşürecekti? Hayır, olmazdı böyle şey!

XXIII. BÖLÜM

Jimmie Higgins Hun'la karşılaşıyor

I

Altı motosikletli araçlarına atladılar, pat pat motor patırtısıyla yola koyuldular. Tabii aralarında da yarışıyorlardı -bütün motosikletliler, her zaman yarışır- çok geçerli bir nedenleri de vardı zaten yarış için: Fransız ordusu onlara acele ihtiyaç duyuyordu, değerli motosiklet birliklerinden birçoğu savaş dışı edilmiş yada esir alınmıştı. Asfaltı yakarak, kamyonların, otomobillerin, cankurtaran arabalarının, top arabalarının, at ve katırların çektiği furgonların arasından sıyrılmak için sağa sola kıvrılarak, her an ölümcül akrobasi numaraları yaparak, uçarcasına gidiyorlardı; her normal motosikletli için büyük zevkti böyle hızlı yol almak. Bazen, çok yavaşlamak zorunda kaldıklarında, çukurlara dalıyor, tepelere tırmanıyor, aracı ekili tarlaların içinden sürüyorlardı. Kimi zaman, Jimmie kendini kızıl saçlı rakibi İrlandalıyla yarışır buluyordu. Önlerinde, yolu kapanmış, hareketsiz duran iki araç arasında daracık bir aralık vardı ve Jimmie motosikletin üzerinde büzülerek, iki yandan el kadar mesafe kalacak şekilde, ok gibi sıyrılıp geçti; neşeli ve özgür, yola devam etti. Üst rütbeli rakibini ekmişti! İyice hızlandı, gaza bastı ve arayı açtı, onu artık kimse yakalayamaz ve emir yağdıramazdı!

Uzun sığınmacı dizileri sökün etmiş geliyordu karşıdan, savaş alanlarından kaçıyorlardı; atların hatta köpeklerin çektiği arabalara, el arabalarına yükleyebildiği kadar eşya yüklemiş götüren, acınacak durumdaki kırsal bölge sakinleri, bütün yolu yayan yürüyerek aşan ihtiyarlar, mobilyaların, şiltelerin arasına yerleştirilmiş çocuklar, bebekler, tencereler, kuş kafesleri... Sade insanların gözüyle, savaş buydu işte. Jimmie duramaz, bütün bunlar üzerine kafa yoramazdı şimdi, o cepheye gidiyordu. Başının üstünde, çok yükseklerde, tarassut balonları geniş kulaklı kocaman boz renkli filler gibi salınıyordu. Gökte, uçaklar vızır vızır uçuşuyor, akıl almaz akrobasiler yapıyor, birbirlerine çelik sağanakları yağdırıyordu; fakat Jimmie bir göz bile atamazdı bunlara, o şimdi cepheye gidiyordu!

Var hızıyla bir virajı aldı ve birden karşısına, yol ortasında, bir çukur çıktı. Sanki bir buharlı ekskavatör, bir hafta kazarak açmıştı bu çukuru. Jimmie frenlere asıldı, yana eğildi ve bir ağaca toslamaktan kıl payı kurtulup lahana tarlasına daldı. Motosikletten indi, bir iki kez "Allah kahretsin" diye ilendi ve birdenbire kulak tozuna on iki parmaklık bir kalas indirilmişçesine sarsıldı. Çevresindeki dünya, birden muazzam bir gümbürdemeye dönüşüverdi, tam karşısında kurşuni bir duman dağı yükseldi. Jimmie gözleri fal taşı gibi açık bakakalmıştı, bir ot yığını arasından, ileri doğru uzanan siyah bir cisim fark etti, sanki tarih öncesi çağlardan kalmış dev bir tapirin hortumuydu bu. Aslında, on parmak kalibreli bir topun namlusuydu, sıçramalarla sarsılarak geri çekiliyordu top ve barut kokusu alan Jimmie hemen motosikletine atlayıp yeniden yola koyulmakta acele etti, yoksa bu canavar yine kükreyecek ve bu kez onu büsbütün boğacaktı.

Oradan biraz ötede, önünde depo yerine kullanılan bir avlu ve kiremit yığınlarıyla, yeni inşa edilen bir ev bulunuyordu. Bir uluma havayı yırttı, tıpkı A.B.D.'de Leesville sokaklarında, kalabalığı yara yara yol alırken, itfaiye

şirketinin bir numaralı arabasının çaldığı sireni andırıyordu bu ses. Bu arada, bir ışık parladı, sonra yine herşey kapkara bir duman bulutu içinde yitti gitti. Duman bulutu dalgalanarak göğe tırmandı. Ardından bir cayırtı koptu, bu kez daha yakından geldi sesi; toprak kaynayan devasa siyah bir mantar gibi havaya yükseldi ve yaklaşan fırtınayı haber veren simsiyah bulutlara benzer biçimde eğrilip büküldü. Güm! Güm! Yeri göğü sarsan, ta içinize kadar işleyen iki dehşetli gümleme Jimmie'nin kulağına geldi, dizleri titremeye başladı! Tanrım! Ateş altındaydı! İleriye doğru baktı, Almanlar belki de oradaydı, çok yakındaydılar! Bunu kesinlikle bilmeksizin ilerlemek mi gerekiyordu bu durumda acaba?

Büyük bir çarpışma oluyordu, en azından bu kesindi, ama vaveyla öylesine dağınıktı ve öylesine başka başka yerlerden yankılanıyordu ki, ilerde mi yoksa gerilerde mi muharebe oluyor, anlama olanağı yoktu. Bu sırada mühimmat taşıyan atlı furgonlar, katırların çektiği yük arabaları, kamyonlar, otomobiller ağır ağır, sabırla ilerliyor, top mermisi patlamalarına aldırış etmiyorlardı. Jimmie ardına baktı ve kahrolası kızıl saçlı İrlandalı protestanı gördü! Çatlak sesiyle bağırdı adam: "Hey, gelmiyor musun, ne bekliyorsun orada?" Jimmie motosikletine atladı ve çılgınca bir hızla ileri atıldı.

Bir cephane yükünün isabet aldığını gördü yolda, arabanın ve sürücünün parçaları etrafa saçılmıştı. Korkunç bir manzaraydı, ama Jimmie hiç duygulanmadan yanından geçip gitti, tüm ruhu Chatty-Terry'ye varmada Pat Cullen'in önüne geçmek üzerine yoğunlaşmıştı. Bir köyün yanına geldiğinde, doğrudan doğruya cehennemi bölgeden gelen bir kokunun burayı sardığını hissetti, bir köy evinin çatısı uçmuştu ve yaşlı bir köylü kadın yol kenarında durmuş, eteklerine sarılan, korkudan tir tir titreyen iki çocukla kalakalmıştı. Jimmie motosikleti durdurup "Chatty-Terry?" diye bağırdı ona. Kadın cevap vermeyin-

ce yeniden: "Chatty-Terry? Chatty-Terry?" diye sordu, "Fransızca anlamıyor musunuz? Chatty-Terry?" Anlaşılan ihtiyar kadın, Fransızcayı da anlayamaz durumdaydı.

Köyün yolundan tekrar yukarı çıktı ve yolağzında seyrüseferi düzene koyan bir jandarmayla karşılaştı. Bu adam İngilizce biliyordu ve "Chatty-Terry mi? Düşman aldı orayı!" dedi. Jimmie'nin cesareti kırılmıştı, ne yapması gerektiğini sordu. Jandarma, genel karargahın köye nakledildiğini açıkladı. Şatodaydı karargah, "Chatty" demediğinden, Jimmie onun İngilizcesini anlayamıyordu. Yine de, kendisine işaret edilen yöne doğru yola çıktı ve büyük bir bahçenin parmaklıklı kapısı önüne vardı. Dışarıda bir nöbetçi bekliyordu, karınca yuvası gibiydi şatonun önü, içeri giren çıkan belli değildi, Jimmie aradığı yeri bulduğunu anladı. Yarışmada, İrlandalı hasmını da yenmişti üstelik!

II

Jimmie'nin geçiş kağıdı, hem Fransızca hem de İngilizce yazılmıştı, bu nedenle nöbetçi kağıdı okudu ve içeri girmesini işaret etti. Şatonun kapısında, kağıdını yeniden gösterdi ve antrede bulunan bir Fransız subayı, onu görünce "Tanrım! Motosikletli biri gelmiş!" diye bağırdı. Jimmie'yi hafifçe itekleyerek geniş bir salona soktu, bu odada, duvarların dibine dizili, sayısız dosya dolabı bulunuyordu ve ortada bir subay büyük bir masanın başına oturmuştu. Masada genelkurmayın haritası seriliydi. "Amerikalı bir kurye!" diye seslendi onu getiren subay.

– Yalnızca bir kişi mi geldi? diye sordu subay İngilizce.

– Beş kişi daha geliyor, diye cevap verdi Jimmie derhal. Pat Cullen'den nefret ediyordu, ama bir Fransız subayının Pat'ın işi serdiğini düşünmesini istemiyordu ne de olsa. "Yol kapalıydı, araç trafiği ise çok yoğun şosede. Ben elimden geldiği kadar hızlı..."

– Bakın! diye sözünü kesti subay. Öyle Fransızlar hakkında anlatıldığı kadar kibar değildi. Bu pakette, uçaktan alınan fotoğraflara göre çıkarılan haritalar var. Anlıyor musunuz? Topçular için bunlar.

Subay bir an durdu. Dışarıdan kulakları sağır edici bir gürültü gelmişti. Salon pencerelerinin camları kırıldı, Jimmie'nin yüzünü bir şey sıyırdı geçti.

– Tamam, dedi subay. Düşman yaklaşıyor. Telefon hatlarımız kesik! Kurye gönderiyoruz, ama yerlerine varamayabilirler. Çok sayıda haberci göndermemiz gerekli. Hani nasıl diyorsunuz? Yedeklerini yollamamız gerekir onların. Anladınız mı?

– Elbette! dedi Jimmie.

– Çok acil bu iş; muharebenin kaderi buna bağlı, belki savaşın kaderini bile değiştirebilir bu bilgiler. Anladınız mı?

– Elbette! dedi Jimmie yeniden.

– Oğlum, yürekli misin sen?

Jimmie bu soruya çok çabuk cevap vermedi, ama subay cevap beklemeyecek kadar ince hesapçıydı. Yeni bir soru sordu: "Fransızca biliyor musunuz?" Jimmie hayır anlamında başını sallayınca, "Öğrenmeniz gerek!" dedi. "Şunu söyleyin bakayım: Batterie numéro quatre.(*) Bir deneyin, lütfen. Batterie numéro quatre?"

Jimmie okul çocuğu gibi kekeleyerek söylemeyi denedi: "Botteree num'r Cott". Subay bu kelimeleri ona birçok kez tekrarlattı. Hiç endişelenmemesi için güvence veriyordu subay ciddi bir tavırla, eğer bu sesleri çıkarmayı başarırsa, her Fransız onun ne aradığını anlayacaktı. Kasabanın doğusundaki büyük şoseden gitmesi gerekiyordu, ilk yol ağzına geldiğinde, sağa sapacak ve sık bir ormanın kenarına vardığında, sola giden yolu izleyecek, karşılaştığı herkese "Batterie numéro quatre!" diyecek, 4 nolu bataryanın yerini öğrenmeye çalışacaktı.

– Silahınız var mı? diye sordu subay. Jimmie'den hayır cevabı alınca, bir muhafıza birkaç kelime söyledi,

adam bir otomatik tabanca ve kayışıyla geldi. Jimmie silahı görünce irkilmekle birlikte, görev gereği tabancayı ve kayışı takmak zorundaydı, bir yandan onurlanıyor ve seviniyor, bir yandan da kaygı duyuyor, içini korku dolduruyordu. "Bataryadakilere, Amerikalıların birazdan gelip onların yerini alacağını söyleyin. Bulabilecek misiniz onları, yiğit Amerikalı dostum?" Subay şefkatle, sevdiği oğluyla konuşur gibi hitap ediyordu ona. Jimmie hiçbir zaman böyle yumuşak tonda emir almamıştı, o da bu tavrı sevgiyle karşılamak istedi, birdenbire yumruklarını sıktı ve cevap verdi: "Elimden geleni yapacağım, efendim!" Dönüp odadan çıkarken, kimi görse beğenirsiniz? Pat Cullen'di gelen! Jimmie ona alaycı bir tavırla göz kırptı ve dışarı fırlayıp motosikletine atladı.

III

Böylece, Leesville'li genç makine işçisi, dar yolları var hızıyla aşmaya başladı, Yollar, top atışlarıyla tahrip edilmişti. Köylerin içinden geçerken, gözüne ilişen bazı şeyler ona Middle West'te başının üstünden geçen hortumu hatırlattı. Ölmekte olan bir insan, yaşadığı bütün hayatı hatırlar derler ya, bu belki Jimmie için tam anlamıyla doğru değildi, ama daha önce işittiği barışçı düşünceleri hatırladığı kesindi. Tanrı aşkına, ne biçim bir yere gelmişti? Tam da Alman ordusunun yarıp geçmeyi denediği noktaya doğru ilerliyordu, akla hayale gelebilecek en tehlikeli görevi yerine getirmeye çalışıyordu genç işçi. Karl Marx ve bütün ileri gelen devrimciler adına, Jimmie gibi Bolşevik bir tarım işçisi nasıl olur da böyle bir gayya kuyusu içine atardı kendini?

Yola devam ediyordu! Yalnızca yola çıktığı için, resmen söz verdiği için, bir bataryanın muharebeyi kazanmasını sağlayacak haritaları götürdüğü için, hayatının fedakarlığını yapmaya gidiyordu... Bu kadar önemliydi de-

mek ki onun için bu cehennemi kapitalist savaş! Jimmie Higgins'in proleter ruhu böyle isyan ederken motor uğulduyor, patırdıyor, mucizevi bir güç bilinçaltının derinliklerinden gidonu yönetiyor, hem de öylesine iyi yönetiyordu ki, Jimmie obüs deliklerinden sakınıyor, otomobilleri sürtünürcesine sollayıp geçiyordu.

Hava top mermilerinin ıslıklarıyla, patlamaların kulakları sağır edici gümbürtüleriyle doluydu. Cehennemi gürlemeler, patlamalar, cayırtılar birbirine karışıyor, ne neyin sesidir Jimmie güçlükle ayırt edebiliyordu. Ötede, yol tenhaydı, taşıt araçları sağa sola sapıp terk etmişlerdi anayolu. Neredeydi peki, bu yol ağzı? Ya Almanlar oraya dek gelip, "Botteree num'r Cott"u esir almışlarsa ne yapacaktı Jimmie? Gidip teslim mi olsundu yani Almanlara, cabadan yepyeni, pırıl pırıl motosikleti de kaptıracaktı ha! Başka "Botteree"lerin önünden geçip gidiyordu, neden haritaları onlara verip geri dönmesin ki! Ama Jimmie asfaltta ilerliyor, içinden kendi kendine öfkeleniyordu. Gerçek bir kurye olsaydı, ne yapılması gerektiğini bilirdi, ama bir tamirciden başka neydi ki o? Böyle bir görev onun gibisine verilir miydi hiç?

Şimdi, top mermisi patlamalarıyla parçalanmış ağaçlarla dolu bir ormandaydı. En basitinden bir önlem alarak, motosikletinden inip önlerde neler oluyor, az ilerdeki açıklıkta Almanlar var mı, bakmaya karar verdi. Birdenbire korkudan dizlerinin bağı çözüldü, işittiği ölümcül feryat, figan, vaveyla, gümbürdemeler, mermi uğultuları onu tepeden tırnağa titretiyordu. Midesi bulanıyordu, New York'tan gelirken, okyanusu aştığı ilk üç günde yaptığına benzer biçimde davrandı. Az kaldı, vücudunun öteki işlevleri de harekete geçecekti. Oradan geçen bir grup Fransız, kahkahayla gülmeye başladılar. Gülünçtü ve küçük düşürücüydü ama Jimmie engelleyemiyordu başına gelenleri. Demek ki, asker olarak yaratılmamıştı, kendisi de istememişti asker olmayı. Yerde kocaman kocaman

obüs deliği kraterlerinin açıldığı, havanın gaz maskesi takmayı gerektiren, mide bulandırıcı pis kokularla dolduğu bu yere gönderilmesi de kendi iradesine bağlı bir iş değildi, zavallı Jimmie, Fransızlara nasıl anlatabilirdi ki bunları?

IV

Dizlerindeki korkunç titremeyi bastırdı ve içinde ne varsa boşaltmak için vücudunun harcadığı çabaları güçlükle zaptetti; motosikletine yeniden bindi ve ilerlemeye çalıştı. Ancak birkaç metre gidebiliyor, durmak zorunda kalıyordu, çünkü yol delik deşikti. Motosikleti bırakıp yaya mı gitsem, diye düşündü. Yoksa, geri dönüp kahrolası haritalarınız yanlışmış, yol ağzına falan rastlamadım mı deseydi subaylara? Hayır olmazdı, çünkü yol ağzı biraz ilerde görünmüştü, Jimmie yüz metre kadar daha motosikleti sürdükten sonra, bir buğday tarlasına ve en sonunda orman sınırına rastladı. Ormanın kenarından dört top, namlularından büyük bir gümbürtüyle ateş ve duman kusuyordu. Jimmie motosikletini bir çukura sakladı, var gücüyle tarlayı koşarak aştı, içi rahatlamıştı nihayet, çünkü "Botteree num'r Cott"u bulmuştu. Değerli paketini teslim edebilir ve kıyametin koptuğu bu savaş alanından, yolların onu götürebildiği kadar hızlı geri dönerdi.

Ne var ki, umutsuzluk içinde bunun Fransız bataryası olmadığını, Amerikan bataryası olduğunu fark etti. Fransız bölüğü daha uzakta, sağdaydı. Subay ona gerekli bilgileri verirken, Jimmie'nin hedefine varmak için ateş altında, hedefine varana dek gideceğine inanıyormuş gibi konuşuyordu.

O anda ikinci bir subay çıkageldi: "Ne taşıyorsunuz yanınızda?" diye sordu. Jimmie cevap verdi: "Haritalar." Subay almak istedi haritaları, Noel sabahı hediye alacak bir çocuk kadar heyecanlı ve hevesliydi bu haritalara bakmaya. Paketi yırttı -orduda buna formaliteleri delmek de-

nir-kağıtları önüne yaydı ve öteki subaya sayıları birer birer söylemeye koyuldu. Öteki subay, geçici konaklama yerine ait bir eşyanın üzerine, katlanabilir küçük bir masanın başına oturmuştu, önünde sayılarla dolu birtakım kağıtlar vardı. Bu subay verilen rakamları not etmeye başladı, bu sırada topçular namluya mermi sürüyor ve patlamadan uzaklaşmak için geri çekiliyorlardı, bazı telaşlı habercilerse yola koyulmuştu bile. Arkada, başka adamlar barut fıçılarını yuvarlayarak götürüyordu. Jimmie'nin yolda gelirken yanından geçtiği büyük kamyonlardan birinden, cephane yükleri boşaltılıyordu. Gerçek bir fabrikaydı bu, tarlaların ortasına kurulmuştu, ürettikleriyse gözle görülmeyen bir düşmanın imhasıydı.

– Zor anlar yaşıyoruz, dedi subay haritaları katlar ve Jimmie'ye uzatırken. Yarım saatte, üç kere kesildi telefon bağlantımız, körü körüne ateş etmek zorunda kalıyoruz.

– Almanlar nerede? diye sordu Jimmie.

– Şurada, ilerde bir yerlerdeler.

– Gördünüz mü onları?

– Tanrım, hayır! Düşman bu kadar yakına gelmeden önce, buradan geri çekilmeyi umuyoruz.

Bu ölüm fabrikası adamlarının sakin tavırları, işgüzar havaları karşısında, Jimmie kendini güvende hissetti. Bu insanlar cephe koşullarına, savaşın gürültü patırtısına katlanabiliyorlarsa, kuşkusuz kendisi de yapabilirdi bunu. Yalnız onlar grup halindeydiler, o ise gideceği yere tek başına gitmek zorundaydı. Keşke ben de topçu olsaydım diye bir düşünce geçti Jimmie'nin aklından.

Haritaları üniforma ceketinin iç cebine doldurdu, koşarak motosikletini bıraktığı yere geldi ve kendisine işaret edilen düz yolda gitmeye başladı. Sonra, orman içlerine giden patikaya saptı ve birden yolunu kaybettiğini anladı. Evet, aynen öyle. Kaybolmuş ve bütün umudunu da yitirmişti! Bu keçi yolu, hiç de onun aradığı yola benzemiyordu. Orman içinde, uzun ve dar bir geçidi izliyor, yerlerde

devrilmiş ağaç kütükleri serili yatıyordu, sonra bir tahıl tarlasını aşıyordu yol, bir dere yatağına iniyor ve karşı kıyıya tırmanıyordu, bir tepeye doğru çıkıyordu keçi yolu, sonra yine inişe geçiliyordu. "Lanet olsun!.." diye ilendi Jimmie kendi kendine. Amerika'daki tüm kazan fabrikalarının hep birden çalıştığını düşünün, bu ormanda hüküm süren gürültüyü zihninizde canlandırmış olursunuz. Jimmie kendi kendine sövüp sayarak, bu gümbürtülü ormanı aşmaya çabalıyordu.

V

Tepenin doruğuna vardı, soluk soluğaydı, yüreği gümbür gümbür çarpıyor, her yanından ter boşanıyordu. Birden motosikletten aşağı atladı, makineyi de götürerek bir ağaç *gövdesinin arkasına* saklandı, kaygıyla öteleri gözetliyordu gizlendiği yerden. İleride birtakım adamlar vardı, ama *ne tür adamlardı* bunlar? Jimmie daha önce gördüğü Alman askeri portrelerini hatırlamaya çalıştı, bunlara benziyorlar mıydı? Hava duman doluydu ve net görmeyi güçleştiriyordu, ancak yavaş yavaş Jimmie içlerinden bir grubun, tekerlekler üzerinde hareket eden bir mitralyözü çekip götürdüklerini anladı. Makineli tüfeği bir yükseltinin arkasına yerleştirdiler ve Almanya yönünde ateş etmeye başladılar. Jimmie duralayarak ilerledi, çünkü perçin çekici sesi çıkararak ateş eden, lakin ondan çok daha hızlı ve çok daha güçlü olan silahın hedefe yöneltilmesine müdahale etmek zorunda kalmayı istemiyordu. Namlusu yusyuvarlak bir silindirdi ve adamlar, bir kutudan çıkardıkları uzun fişek şeritleriyle besliyorlardı silahı, yaptıkları işe öylesine dalmışlardı ki, çevrelerine dikkat ettikleri yoktu, Jimmie'yi görmediler bile. Genç adam, büyülenmiş gibi bakakalmıştı. Bu yaratıklar, insana benzemiyordu onun gözünde, mağaralardan kaçmış, paçavralara bürünmüş, kıllı canavarlardı. Çamura batmışlardı, saçları

sakallarına karışmış, kir pas içindeydiler, dumandan kararmışlardı. Yüzleri gergindi, dişleri öfkeli bir köpeğinkiler gibi apak sırtanıyordu suratlarında. Jimmie düşmanı büsbütün unuttu, bu gürleyen, ateş kusan makineden ve onun ayrılmaz parçası olan adamlardan başka bir şey görmüyordu gözleri.

Birdenbire adamlardan biri yerinden fırladı; bu ötekilerden daha uzun sakallı ve üstü başı daha fazla kararmış biriydi. "Geri çekilin! Geri çekilin!" diye haykırdı adam. Silah gürüldemeyi ve ateş kusmayı kesti, adamlar onu sağından solundan çekiştirip geriye doğru sürüklemeye uğraştılar. Şefleri onları gayrete getirmeye devam ediyordu, fakat birdenbire çıldırtıcı bir olay meydana geldi: Adam bağırıp dururken, tümüyle ağzı ve alt çenesi yok oluverdi. Ne oldu, nereye uçtu kopan organ parçası görmek mümkün değildi, kayıplara karıştı ve yerinde, içinden kan boşanan kıpkızıl bir mağara açıldı. Adam ayakta kaldı, gözleri silah ve kıllı yüzünde bembeyaz parlayan bir korkuyla doldu, gurultuya benzer bir ses çıkarıyordu, hâlâ bağırdığını yada daha fazla çabalarsa bağırabileceğini sanıyordu belki de.

Ötekiler bu korkunç olaya en ufak bir ilgi göstermediler, dikkat bile etmediler. Mitralyözü çekip götürmeye çalışıyorlardı ve inanır mısınız, ağızsız ve alt çenesi uçmuş adam da yardıma koyuldu onlara! Tekerlekler bir tümseğe takıldı, adam elleriyle çaresizliğini ifade eden sinirli hareketler yaptı ve Jimmie'nin yanına koştu. Dehşete düşen makine işçisi, içinden kanlar akan kırmızı mağaraya ağzını bir karış açmış, şaşkın şaşkın bakıp duruyordu.

Jimmie tam "Dört numaralı batarya..." diye tılsımlı sözlerine başlayacaktı ki, adam ellerini deli gibi sallayarak onu susturdu ve kolundan yakaladı. Dört yıldır genç makine işçisinin kaçınmaya uğraştığı militarizm canavarı cisimleşmiş, ete kemiğe bürünüp karşısına dikilmişti! Jimmie'yi mitralyöze doğru itti ve o anda ötekiler "Yar-

dım et bize!" diye seslendiler. Elbette, Jimmie için işe el atmaktan ve herkesle birlikte makineli tüfeği çekmekten başka yapılacak şey kalmamıştı.

Tekerlekleri harekete geçirmeyi başardılar ve ağır silahı yükseltinin tepesine çıkardılar. Ormandaki eğri büğrü patikadan, sarsıla sarsıla bir furgon çıkageldi ve mitralyözcüler "aferin" anlamına gelen bir iç çekişle rahatladılar; aralarından biri yine Jimmie'nin koluna yapıştı: "Taşı şunu, taşı!" diye bağırıyordu. Arabadan ağır bir kasa çıkardı ve Jimmie'nin eline verdi, kendisi de bir tane aldı ve birkaç saniye sonra, mitralyöz yine takırdamaya başladı. Jimmie kasaları taşımaya devam etti. Furgonu süren adamlar atlarına atlayıp gittiler; Jimmie körcesine, umutsuzca bir çabayla kasaları taşımayı sürdürdü. Arkasından bağıran Fransız'dan mı çekinecekti? Hayır, çekinmesine gerek kalmamıştı, çünkü yeni bir kasayla geldiğinde, adam bir çakının ortadan katlanması gibi birden iki büklüm oldu ve öne doğru düştü. Bağırmamış, yerinden sıçramamıştı bile, yüzü çamura ve yapraklara gömülü, uzandı kaldı öylece... Jimmie döndü, koşarak yeni bir kasa getirmeye gitti.

VI

Anladığı tek şey, Almanların oraya doğru geldiğiydi. Görmemişti henüz Alman askerlerini, ama mitralyöz sustuğunda küçük fil yavrularının yaşadığı yuvadan duyulan seslere benzer, sızıltılar dolduruyordu havayı. Ara sıra, ağaç dallarından kopan parçalar üzerine düşüyor, önündeki çamur, yüzüne gözüne bulaşıyordu. Ve tabii, etrafında her yerde, patlayan top mermilerinin gümbürtüleri ardı arkası kesilmeden havayı sarsıyordu, öylesine sıktı ki bu patlamalar, artık yaşamın ayrılmaz bir parçası gibi geliyordu Jimmie'ye. Birdenbire adamlardan biri düştü, sonra bir başkası; geriye yalnızca ikisi kalmıştı onlardan. As-

kerlerden biri, ne yapması gerektiğini işaretlerle anlattı. Jimmie bir kelime bile söylemedi, yalnızca çalışmaya koyuldu ve çağdaş eğitimcilerin çok sevdiği bir yöntemle, yani pratik yapa yapa, mitralyözü kullanmayı öğrendi.

Birden, makineli tüfekle nişan alan asker, elini alnına götürdü ve arka üstü düştü. Jimmie onun yanı başındaydı ve mitralyöz hâlâ ateşe devam etmekteydi. Şimdi, Jimmie için silahın başında konumlanmaktan ve namluyu hedefe doğrultmak için nişangahtan bakmaktan başka yapacak ne vardı? Doğrusu, hiçbir zaman silahla nişan almış değildi, ama mekanikten, makinelerden anlıyordu, bir de her işe el atma huyu vardı, bildiğimiz gibi.

Jimmie nişangahtan baktı ve birden uzaklarda, ormanın bitiş çizgisi canlandı, hareketlendi sanki. Çalılıklar boz siluetler kusuyor, bunlar önce öne doğru koşuyor, sonra düşüyor, bir sıçrayışta kalkıp öne atılıyor, yine düşüyordu. "Geliyorlar!" diye fısıldadı Jimmie'nin yanındaki adam. Jimmie namluyu sağdan sola doğru çevirerek, boz siluetleri gördüğü her yeri taradı.

Almanlardan bazılarını öldürmüş müydü? Bunu hiçbir zaman bilemeyecekti. Daha sonraları, bu düşünce onu hiç bırakmayacaktı. Belki mermileri yere yada havaya göndermekle aptalca davranmıştı. Belki de, yanı başındaki Fransız askerleri onun bu kadar uzaktan, Fransa'yı kurtarmaya gelmiş o kusursuz Amerikalılardan biri olmasından dolayı, herşeyi bildiğini, herşeyi başaracağını sanmışlardı, kim bilir?

Almanlar yata kalka ilerlemeyi sürdürüyorlardı. Bazıları düşüp ölüyordu içlerinden kesinkes, ama bu hiçbir şeyi kanıtlamazdı, bu onların ilerleyiş yöntemiydi. Kaçı düşüyor, kaçı kalkıyor, Jimmie'nin bunları sayma olanağı yoktu. Bütün bildiği, düşman askerlerinin kendisinin bulunduğu yere doğru geldiğiydi. Gittikçe kalabalıklaşıyor, gittikçe yaklaşıyorlardı. Fransızlar küfürler savuruyor, makineli tüfek gümbür gümbür gümbürdüyor, öylesine

hızlı ateş ediyordu ki namlusu el yakacak kadar ısınmıştı. Sonra aniden sesi kesildi, ölmüştü sanki silah da!

– Allah belasını versin, Allah kahretsin! diye bağrıştı iki Fransız. Öfkeyle makineli tüfeği sökmeye giriştiler, ama daha uğraşmaya başlayalı bir dakika geçmiş geçmemişti ki, birisi elini yan tarafına bastırdı ve acı bir çığlık atarak geriye doğru düştü, bir saniye sonra Jimmie de sol kolunda korkunç bir acı hissetti, ne olduğunu anlamak için kolunu kaldırmaya davrandı, dirsekten aşağısı dümdüz sarkıyordu kolunun, kıpırtısız. Üniforma ceketinin kolundan dışarı kanlar akıyordu.

VII

O müfrezeden sağ kalan tek Fransız askeri için, o noktada yapacak bir şey kalmamıştı. Jimmie'yi kolundan tutup "Gelin, gelin!" diye bağırdı. Anlaşılan gideceklerdi oradan. Jimmie yerinden kalkmak istemiyordu, ama öteki hızlı hızlı konuşarak onu sağlam kalan kolundan çekti. Zaten acıdan yarı yarıya bilincini yitirmişti genç adam, arkadan tutulup götürülmesine karşı koymadı. Yerde yatan ölü bir askerin yakınından geçiyorlardı. Yanında bir tüfek duruyordu ölü askerin. Fransız tüfeği aldı, yedek fişekliği de çözüp çıkardı adamın üzerinden, sonra büyük bir kayanın arkasına geçip yamyassı oldu, adeta yapıştı kayaya. Jimmie üzerinde taşıdığı tabancayı anımsadı, yan tarafında asılıydı silah; onu çıkarıp Fransız'a uzattı ve kafasını iki yana sallayarak: "Ben yok bilmek! Ben yok çalıştırmak!" dedi. Sanki, İngilizce'yi yanlış konuşursa, Fransız askeri iyi anlayacaktı. Fakat Fransız, onun kafa sallamasının anlamını çıkarmıştı, küçük tetik mekanizmasının nasıl çalıştırılacağını gösterdi, bununla silahın ateş etmesi sağlanıyordu. Sonra, acele acele Jimmie'nin giydiği gömleğin kolunu yırttı, çantasından çıkardığı pansuman malzemesiyle yaralı kolu sıkıca sardı. Ve kayanın üs-

tüne tırmanarak "Kahrolası Almanlar!" diye küfredip ateş etmeye başladı.

Jimmie bütün cesaretini toplayıp saklandıkları yerden dışarıya baktı. Boz şekiller, şimdi çok yakındaydı ve Jimmie onların Alman olduklarını anladı, gördüğü gravürlerdeki askerlere çok benziyorlardı. Ona doğru koşuyorlardı şimdi, hem hızla ilerliyor hem de silahlarını ateşliyorlardı. Jimmie de bir el ateş etti, gözlerini yummuştu, çünkü korkutmuştu onu silahı. Baktı ki bu iş kendiliğinden hallediliyor, bir daha sıktı tetiği ve bu kez gözlerini kapamadı, zira dosdoğru üzerine gelen zebella gibi bir Alman görmüştü. Alman askerinin suratından, savaş çılgınlığı akıyordu. Herifin ne yapmaya niyetlendiği besbelliydi; iyice bilenmiş süngüsünü saplamak için doğruca Jimmie'nin üzerine çullanacaktı. Jimmie, barışçı görüşlerini bir an bile aklından geçirmedi, ateş etti ve Alman'ın yere düştüğünü gördü, üstelik bundan sevinç bile duydu.

Arkasından, cuv cuv atış sesleri duyuluyordu. Anlaşılan orada, ormanın içine gizlenmiş Fransızlar vardı; bu yüzden düşmanın ilerleyişi zorlaşmıştı. Jimmie'nin arkadaşı bir sıçrayışta ayağa kalkıp koşmaya başladı, o da onu izledi. Yüz metre kadar ilerde, bir obüs çukurunun yanına vardılar, altı Fransız askeri mevzilenmişti içinde. Jimmie kendini çukurun içine dar attı, adamlar hemen sorular sormaya başladılar, ona birçok yedek mermi verdiler, Almanlar yeniden ortaya çıktığında, Jimmie'nin de üzerine düşeni yapmasını istiyorlardı. Bir kurşun saçlarını koparırarak başını sıyırdı geçti, yanı başında patlayan bir şarapnel kulak zarını delecekti neredeyse, ama o ateş etmeyi ısrarla sürdürüyordu. O anda, aklı fikri yaptığı işteydi, ya Almanları durduracak veyahut kendisi de bir patlamayla havaya uçacaktı. İkisi yaralı beş Fransızla, düşman saldırısına karşı bir saat tuttu mermi çukurunu. Fransız askerlerinden biri, geriye doğru koşup ek cephane getirdi. Bir tüfek şarjörünü Jimmie için doldurdu, tek eliyle ateş ede-

bilsin diye tabancayı ayarladı. Şimdi Jimmie, yarı ölü, yarı kör ve barut dumanından yarı boğulmuş olarak, tabancasını ateşlemeye devam ediyordu.

"Kahrolası Almanlar" yeniden saldırmak için öne atıldı ve bu kez sonuncusuydu bu, mermi deliğindekiler bunu çok iyi biliyordu. Düpedüz sürülerleydi bu boz şekiller, kurşunları da dolu gibi yağıyordu. Jimmie, tabancasıyla iyice nişan alabilmek için, düşman çok yaklaşana kadar beklemeye karar verdi. Büzülerek mevzi aldı, gözlerini dikmiş, hayat veren kanı göğsündeki kurşun deliğinden akıp giden bir Fransız'a bakıyordu. Sonra otomatik tabancasını hedefe doğrulttu ve şarjörü boşalttı; Almanlarsa akın akın üzerlerine gelmeye devam ediyordu.

Artık Jimmie çok yorgun hissediyordu kendini, çevresinde ne olup bittiğine bile gerçekte aldırmaz hale gelmişti; çukurun içinde diz çöktü ve göğe doğru baktığında, tam üstünde, koskoca vücutlu, dev yapılı bir Alman askerinin süngü takılı tüfeğini ona çevirdiğini gördü. Jimmie gözlerini kapayıp darbeyi bekledi, ama birden Alman paldır küldür onun üzerine yıkılıverdi. Jimmie kendisini ölmüş sanıyordu, yattığı yerde acaba ölümden sonraki ölümsüzlük bu mudur diye soruyordu kendi kendine. Ama ne gökyüzünde, ne de cehennemdeydi daha önceleri hayal ettiği şekilde. Yavaş yavaş olan bitenin bilincine vardı, Almanın kıvrandığını, inildediğini fark etti. Jimmie, yaralı düşman askerinin altından yekinip çıktı ve yukarıya baktığında bir başka Almanın obüs çukurunun üzerinde belirdiğini gördü. Öne eğildi herif, havuza dalarcasına bir hareketle, tam suratının ortasına yuvarlandı Jimmie'nin.

Kuşkusuz arkalarda, uzaktaki bir noktada bu Almanlarla ilgilenen birileri vardı. Jimmie yüreğinde pırpır eden zayıf bir umut ışığıyla, sakince olduğu yerde yatmaya devam etti. On-onbeş dakikalık çatışma boyunca, güm güm silah patlamaları sürdü gitti, ama Jimmie durum nasıl di-

ye dışarıya bir göz atma riskine giremeyecek kadar yorgun ve halsizdi. Yukarıda, arkasında birisinin koştuğunu işitti, deliğe fırdolayı göz gezdirdi ve iki adamın obüs deliğine atladığını gördü. Dikkatle bakınca yüreği sevinçle yerinden oynadı, "doughboy"lardı bu gelenler.

VIII

Evet efendim, obüs çukurunda iki "doughboy" vardı! Jimmie onlardan onbinlercesini görmüştü evvelce, bu nedenle hiç kuşku duymuyordu. Savaşta yıpranan, hırpalanan Fransız askerlerine kıyasla, bir mağazanın raflarından indirilmiş oyuncak askerler gibi pırıl pırıldılar, sinekkaydı tıraş olmuşlardı, çenelerinin duruşundan kararlılık ve irade okunuyordu, ince yapılı, dimdik duruşluydular; bunlar ve başka binlerce ayrıntı, kendi ülkenizin sizin için dünyanın her yerinden daha iyi olduğunu anlamanızı sağlıyordu! Vitrin raflarından inip gelen bu askerler, ne güzel bir yöntemsel kesinlik sergiliyorlardı böyle! Bir kelime bile söylemediler, çevreye bakınmadılar bile, sadece tüfeklerini eğerek obüs çukuruna atladılar ve derhal çatışmaya giriştiler. Bu adamların fizyonomisine baktığınızda, hedefi on ikiden vuracaklarından hiç mi hiç kuşku duymazdınız!

Az sonra, iki Amerikalı asker daha gelip çukura atladı. Birbirlerini tanıdıklarına ilişkin bir işaret bile yapmadan, hemen mevzi alıp ateşe başladılar, mermilerinin çoğunu harcadıklarında birisi kalktı, geriye doğru seslendi, bir adam koşarak geldi, büyük bir çanta içinde yeni cephane getirdi.

Akabinde üç Amerikan askeri daha geldi, tüfekleriyle. Anlaşılan, en azından Almanlar kadar Amerikalı asker vardı orda; çünkü bu yeni gelenler birkaç kelime konuşma fırsatı buldular: "Şurada, gerideki savunma hattını tut-

mamız istendi bizden, aman şeytan götürsün savunma hattını, ön cephede saldırıya geçeceğiz biz."

– İlerlerde çok fazla Hun var, dedi öteki. Tepeleyelim onları.

– Şimdi de, sonra da yapacağımız bu zaten, dedi üçüncüsü.

– Sen, geride kal ve parmağını sardır, dedi birincisi. Ama öteki hiç ilgilenmez göründü, "Git kendin uğraş böyle sargı filan gibi pestenkerani işlerle" der gibiydi.

O anda, içlerinden biri çevresine bakındı ve Jimmie'yi gördü: "Bak hele, bir Yankee var burada!" diye bağırdı. "Ne yapıyorsun burada?"

Jimmie cevap verdi:

– Ben motosikletli birliktenim. Bir haritayla, dört numaralı bataryaya gönderdiler beni, ama sanırım düşman çoktan ele geçirmiş bataryanın bulunduğu yeri.

– Yaralı mısın? diye sordu öteki.

– Önemli değil, dedi Jimmie özür dilercesine. Zaten, çok zaman geçti yaralanalı.

– Peki, sen geri dön, dedi "doughboy". Şimdi biz geldik buraya, herşey yoluna girdi. Öyle övünürcesine söylemedi bunları, gerçeğin sade bir ifadesiymiş gibi deyiverdi. Küçük bir çocuğu andırıyordu bu asker, pembe yanaklı yaramaz bir oğlan çocuğuydu adeta, ufacık kalkık burnunun üzeri çilliydi, ağzını da sağa sola büküp duruyordu. Ama Jimmie'nin gözüne bu adam Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen gençlerin en yakışıklısı, en kusursuzu gibi göründü.

– Yürüyebiliyor musun? diye sordu adam.

– Elbette! diye yanıtladı Jimmie.

– Peki ya bu Frenchies (Fransızlar)? "Doughboy" öteki askerlere baktı. "Dillerini biliyor musun?" Jimmie hayır anlamında başını sallayınca, genç asker, savaşın perişan ettiği, saçı sakalına karışmış Fransızlara dönerek: "Siz, dostlarım, geri dönün artık, size ihtiyacımız kalma-

dı burada," dedi. Sanki söyleneni anlamamış gibi, sabit bakışlarla baktıklarını görünce sordu: "Polly voo francy?" (Parlez-vouz français?: Fransızca konuşuyor musunuz?)

– Evet, evet! diye bağırdılar hep bir ağızdan.

– Peki öyleyse, dedi "doughboy", geri dönün siz! Evlerinize dönün! Hemen! Gidin uyuyun, dinlenin biraz! Sizler, gidin dinlenin! Biz "Heinie"lerin kafasına odunu indireceğiz, merak etmeyin!

Fransız askerleri, bu tarz bir "francy"yi anlar görünmediğinden "doughboy" onları ayağa kaldırdı, cephe gerisini eliyle işaret etti, sırtlarına eliyle dostça pat pat vurdu ve kocaman ağzı kulaklarına varırcasına gülümseyerek: "Yiğit çocuklar! Evlerinize dönün artık! Amerikalılar geldi, Amerikalılar!" dedi, sanki bu söyledikleri, savaşta Fransızların rolünün bittiğini belirtmeye yetermiş gibi. Fransız askerleri obüs çukurunun tepesinden ötelere baktığında, bu yepyeni, oyuncak mağazası raflarına yaraşır askerlerin yığın yığın, orman boyunca ileri atıldığını, yere yattığını ve "Kahrolası Almanların" üzerine ateş açtıklarını gördüler. Pembe yanaklı gence, yüzlerinde sahibine bağlı köpeklerde görülen bir minnettarlık ifadesiyle baktılar, neleri varsa toplayıp sırtladılar ve tüfeklerini de omuzlarına vurup cephe gerisine doğru yola koyuldular, o anda birdenbire kendini çok kötü hisseden, gücü tükenen ve başı ağrıdan çatlayan Jimmie'nin yürümesine de yardım ediyorlardı.

IX

"Doughboy"ların bir savaş türküsü vardı, Jimmie sık sık işitirdi bunu söylerlerken. "Yank'lar geliyor!" idi şarkının adı, ama şimdi yeniden yazılması geriyordu sözlerinin: "Yankee'ler burada!" demeliydiler. Jimmie'nin içinde motosikletiyle yolunu kaybettiği bu ormanda, şimdi terütaze, sinekkaydı tıraş olmuş, terzi elinden yeni çıkan

üniformalar giymiş asker kaynıyordu. Hun'a karşı ilk darbeyi indirmeleri için, salıverilmişlerdi üzerine. Dört yıldan beri çeşit çeşit şeyler okuyorlardı Almanlar hakkında bu askerler, nefret ediyorlardı onlardan; bir buçuk yıldır, bu amansız düşmanla kapışmaya hazırlanıyorlardı ve şimdi, düşmanın üzerine yürüsünler diye emir vererek, koyuvermişlerdi onları. Gerilerde, bitmez tükenmez kamyon dizileri, "doughboy"ları cepheye taşıyordu, "Marine" denilen deniz piyadeleri de vardı aralarında. O sabah saat dörtte yola çıkmışlardı, sardalye gibi kamyonlara tıkışıp bütün gün gitmişler, sonra orada, ormanın ardında, kamyonlar durmuş, askerler aşağı atlamış, savaşmaya girişmişlerdi!

Jimmie tanığı olduğu dünya çapındaki dramı, ancak çok sonraları anlayabildi. Dört ay süreyle, Yabani Hayvan Paris üzerine yürümüş, karşı konulmaz bir güçle kendine yol açıp durmadan ilerlemiş, orman yangını gibi geçtiği yerleri yakmış, kül etmiş, bu mühendis kafalı Yabani Hayvan, çevresine her gün daha büyüyen, daha korkunçlaşan bir yıkım yaymış, ardında taş taş üstünde kalmamış kentler bırakmıştı! Dünya soluğunu tutmuş, tir tir titremişti. Eğer Yabani Hayvan Paris'e ulaşırsa, bunun savaşın ve özgür insanların değer verdiği herşeyin sonu anlamına geleceğini herkes biliyordu. Şimdi, orada, son çullanmasını yapıyordu düşman, en büyük, en güçlü saldırısıydı bu, Fransız savunma hatları esniyor, çatırdıyor, çöküyordu. İşte bu umutsuz krizin ortasında, yük gemilerini "doughboy"larla doldurup, ilk kez Yabani Hayvanla boy ölçüşsünler diye getirmişlerdi onları cepheye.

Emir ne pahasına olursa olsun savunma hatlarında tutunmaktı, ama bu onlar için yeterli değildi. Deniz piyadeleriyle birlikte, saldırıya geçmişler, Almanları sendeleye tökezleye, sarsak sarsak, gerisin geriye kaçırmışlardı. Denizaşırı ülkelerden gelen bu yeni birlikler, Prusya ordusunun onuruna dokunuyordu, alay edip durmuşlardı oysaki

bu ordularla o güne dek, varlıklarından bile kuşku duymuşlardı.

"Frizt" bu darbeyi yiyince, bir daha kendini toparlayamadı. O günün tarihi, bozguna uğrayan ordu ta Rhin kıyısına ulaşana dek durmayacak olan büyük geri çekilmenin başlangıcını işaretler. Bunu başaran Yank'lardı, Jimmie Higgins'in işbirliğiyle Yank'lar yazmıştı bu tarihi! Çünkü savaş alanına ilk varan, Yank'lar gelene dek savunma noktasını tutan Jimmie'ydi! Evet, gerçekten de, eğer bu mitralyözün yanında kalıp onun çalıştırılmasına yardım etmeseydi, tek tüfeğin ve tek tabancanın mermilerini saldırıya girişen Almanların üzerine boşaltmak için obüs çukurunda sipere yatmasaydı, bu değerli bir saatlik zaman boyunca onları durdurmasaydı, belki de düşman bu konumu ezip geçer, Yankee'ler savaş alanına yayılma olanağı bulamaz ve "Chaty-Terry" zaferi, gelecek çağların menkıbelerinde yankılanamazdı! A.B.D.'nin Leesville kentinden gelen küçük bir sosyalist makine işçisi, hiçbir zaman izine rastlanmayan, efsanevi "dört numaralı bataryayı" arayarak Boilleau ormanının patikalarında dolaşmasaydı, belki de dünya tarihinin yürüyüşü değişirdi.

XXIV BÖLÜM

Jimmie Higgins madalyonun öteki yüzünü görüyor

I

Bütün coşkunluklar, bütün şanlı zafer sevinçleri, Jimmie Higgins'in yaşamının gelecekteki bir bölümüne ertelenmişti. Şu anda bitkindi, başı ağrıyordu, sol kolu ateş gibi yanıyordu. Üstüne üstlük, öylesine garip bir olayla karşılaşmıştı ki, savaşla ilgili bütün düşünceler zihninden uçup gitmişti. Jimmie, eski tüfek Fransız arkadaşlarıyla dar bir yolda yürüyordu, içlerinden birinin gözüne, yan tarafta, biraz ötede, tıpkı kendilerininkine benzer üniforması yerlerde sürünen bir asker ilişti. Kolundaki beyaz üzerine kırmızı kızıl haç bandına bakılırsa, bu adam savaşçı değildi, ya hastabakıcı yahut da cankurtaran arabası sürücüsüydü. Omuzundan yaralanmış, birisi yarasına pansuman yapmış, sonra da onu orada bırakmışlardı. Fransız askerler, onun ayağa kalkmasına yardım etti ve adamı cephe gerisine götürmek üzere yola devam ettiler. Jimmie onlara bakıyordu, birden adamın yüzü dikkatini çekti. Onu daha önce görmüş olmalıydı, tanıdık geliyordu yüzü, ya da inanılmaz bir benzerlik söz konusuydu. Trajik ve yoğun bir takım olayların ortasında karşılaşmıştı bu adamla. Eski duyguları, bilinç altında kaynaşıyordu ve ani bir patlamayla, duygusal kargaşanın içinden yüze çık-

tı anılar. Olanaksızdı bu! Amma da saçma! İyi ama başka bir şey de olamazdı; gerçek buydu! Fransız sedyeci, Lacey Granitch'ten başkası değildi!

"Empire Machine" fabrikalarının genç varisi, belki karşısındaki makine işçisini hiç tanıyamayacaktı, ama yüzündeki şaşkınlık öylesine belirgindi ki Lacey de kendi anılarını karıştırdı şöyle bir. Gruptaki askerler yürümeye devam ediyorlardı. Genç adam, ara sıra yurttaşına sıkıntılı bakışlarla bakıyordu. Birdenbire, bir anayola vardıklarında ve dinlenmek için biraz oturdukları, binmek üzere bir taşıt aracının geçmesini bekledikleri sırada, Lacey, Jimmie'nin yanına sokulup konuşmaya başladı: "O gece, evdeki adam sendin, değil mi?"

Jimmie, evet anlamında başını salladı. Leesville'in genç beyefendisi, utançla gözlerini başka yana çevirdi, sonra yine makine işçisine seslendi:

– Senden bir şey isteyeceğim.

– Ne isteyeceksiniz?

– Beni satma.

– Ne demek istiyorsunuz?

– Benim kim olduğumu açıklama. Kimsenin bilmesi gerekmez bunu. Herşeyi unutmaya, geçmişten uzaklaşmaya çalışıyorum.

– Anlıyorum, dedi Jimmie. Kimseye bir şey demem.

– Söz veriyor musun?

– Elbette!

Bir süre sustular. Sonra birden, nedenini Jimmie'nin anlayamadığı bir soru sordu adam: "Konuşacaksın, değil mi?"

– Yok canım, diye karşı çıktı Jimmie. Neden böyle söylüyorsunuz?

– Benden nefret ediyorsun da ondan!

Jimmie duraksadı, kendi belleğini araştırır gibiydi: "Hayır, dedi, hiç de nefret etmiyorum sizden. Artık nefret etmiyorum kimseden."

– Ey büyük Tanrım! diye bağırdı öteki. Nefret etmemelisin benden, cezamı çektim ben.

Jimmie, Lacey'nin görünümünü inceledi. Evet, doğru söylüyordu, besbelli. Saçı sakalına karışmış, berbat durumdaydı Lacey, duyduğu acılardan yüz çizgileri gergindi, derisi kırış kırıştı. Bir insan, birkaç günlük muharebelerde, hatta yıllarca süren bir savaşta bile bu denli yıpranmazdı. Empire'deki grevcilere saldıran, tehditler savuran, küstah genç aristokrattan yirmi yıl daha yaşlı görünüyordu bu adam.

Gözleri Jimmie'ninkileri arıyor, endişeyle, yalvarırcasına bakıyordu ona: "Kaçmak zorunda kaldım. Dayanamıyordum. Herkes bana bakıp duruyor, arkamdan kıs kıs gülüyorlardı. Amerikan ordusuna yazılmayı denedim, beni istemediler, ne iş olursa olsun yapmaya hazırdım oysa. O zaman, Fransa'ya geldim, adama çok ihtiyaçları vardı. Sıhhiyeci yaptılar beni. Herşeyi gördüm artık, bir yıldan beri cephedeyim. İki kez yaralandım, ama nereye gidersem gideyim, ölemiyorum bir türlü. Asıl yaşamak isteyenlerse ölüp gidiyor. İşe bak!"

Sanki kendisinde, yaşamak istedikleri halde ölen adamları görmüş gibi, birden sustu. Ve devam ettiğinde, konuşması yakarışı andırıyordu: "Hatalarımın bedelini ödemeye çalıştım. Şimdi bütün istediğim, beni yalnız bırakmaları. Kimse gevezelik etmesin bundan böyle, benim hakkımda. Açık değil mi, bu söylediklerim?"

Jimmie cevap verdi:

– Hiç kimseye, tek kelime bile söylemeyeceğime yemin ederim.

– Teşekkür ederim, dedi Lacey. Bir anlık bir duruştan sonra: "Peterson benim adım, Herbert Peterson," diye ekledi.

II

Bir kamyon geçti, en yakın ilkyardım noktasına kadar götürdü onları. İki çadır kuruluydu orada, orta direklerin-

de kızıl haçlı bayrak dalgalanıyordu. Otomobiller, hemşireleri, tıbbi malzemeyi getirip götürüyor, Fransız ve Amerikalı yaralılarla dolu ambulanslar vızır vızır gidip geliyordu. Şimdi Jimmie kendini öylesine zayıf hissediyordu ki, hiçbir şey umurunda değildi. Sabırla bekleyen bir sıra hastanın arasında yerini aldı, karışıklık yaratmaya hiç niyeti yoktu, çünkü savaşmanın, Hun'ları "pataklamanın" yeri burası değildi. Herkes elinden geldiğince sabırla, iyileşmeyi bekliyordu. Yere yattı, gözlerini kapadı, derken yavaş yavaş tanıdığı bir koku geldi bulunduğu yere. Önce hayal ürünü sandı bunu, çünkü Lacey Granitch'e rastlamıştı. Lizzie ile küçük kır evinin odasında, korkudan büzülüp gürültülere kulak kabarttıkları ve kapının altından sızan kokuyu duydukları geceyi hatırlatmış olmalıydı bu karşılaşma ona. İşte, şimdi Jimmie çadırdan, iniltilerle, çığlıklarla, delilerin sayıklamalarına, feryatlarına benzer seslerle karışık aynı gürültüleri işitiyordu. Bu kokuları ve sesleri duyduğu her iki seferde de, Empire fabrikalarının genç sahibinin yanında bulunması ne tuhaftı!

Jimmie'nin sırası geldi, çadıra götürdüler onu. Acele geçiştirdiler muayenesini, atardamarların kesilmediğini, öldürücü bir kanamadan korkmak gerekmediğini söylemekle yetindiler. Bölüğün ambulansıyla göndermek üzere kayıtlara geçirdiler adını. Yirmi kadar daha "oturabilen yaralı" ile bir kamyona bindirildi. Lacey Granitch de vardı aralarında. Uzun, katlanması güç bir yolculuktu. Hastane, yan yana dizilmiş pek çok çadırdan oluşuyordu ve büyük bir faaliyet gözleniyordu çevresinde. Jimmie yine sıra bekledi, o kadar çok yaralı ve onlarla ilgilenecek o kadar az insan vardı ki!

Sonunda, ameliyat odasına alındı. Burada ilk gördüğü şey, içi kesilmiş kol-bacak, çeşitli insan parçaları dolu bir küveti taşıyan iki hasta bakıcıydı. Cerrahın beyaz önlüğü kan lekeliydi, yüzünde beyaz bir maske vardı, hastabakıcıların da çoğu maskeliydi. Kimse kimsin, nesin diye sormadı, formalitelerle yitirilecek zaman yoktu. Ameliyat

masasına yatırıldı, kırık kolu dışında, üstü tümüyle kauçuk bir örtüyle örtüldü. Pansumanını çözdüler, sonra hastabakıcılardan biri yüzüne huniye benzer bir cisim kapatıp "Derin nefes alın, lütfen," dedi.

Yine o berbat koku sardı ortalığı, ama şimdi, her nedense sakinleştiriciydi. Jimmie soluk alınca, çevresindeki herşey sallanmaya başladı, boşlukta yüzüyordu adeta. Kafasının içi uğultularla, vızıltılarla doldu, mitralyözün çıkardığı tıkırtılardan beterdi bu sesler. Çığlık attı, kurtulmak için çırpındı, ama kollarının, bacaklarının bağlarını sıkıladılar. Yaralı olmayan kolunu birisi sımsıkı tutuyordu. Debelenmeleri hiçbir işe yaramadı bu yüzden.

Düşmeye başladı, baş aşağı, döne döne gidiyordu; devasa, dipsiz bir uçuruma yuvarlandı, indi, indi, indi derinliklere. Uzaklardan gelen yabancı bir sesin şöyle dediğini işitti: "Çok sıkı bu yenler!" Bu sözler kulaklarında çınlayıp duruyordu, canavarca bir anlama bürünüyordu bu kelimeler, suçlayıcıydılar, tek başına, tüm bir evren oluşturuyorlardı: "Çok sıkı bu yenler!" Yaratılışın geri kalanı yitti gitti, yaşam lambası söndü, çevrimsel sonsuzlukların ortasında, "Çok sıkı bu yenler!" diye, varolan tek gerçeği açıklayan sesten başka bir şey kalmadı.

III

Kaosun uçsuz bucaksız bölgelerinin bir noktasından, bir homurtu yükseldi. Derken, yüzyıllarca sonra, boşluğun dışından, boğulan gırtlaktan bir şeyler çıkarmak amacıyla, gizemli biçimde unutulmuş bir çaba çıkageldi. Buna benzer pek çok sorumsuzca gösteriden sonra, Jimmie Higgins adındaki bilincin zayıf alevi titreyerek büyüdü ve Jimmie, boğulmamak için canla başla mücadele edenin kendisi olduğunu fark etti. Aynı anda, kafasının yerinde, artık dehşetli bir ıstıraptan başka bir şey kalmadığını hissetti. Birisi koluna bir çivi saplamış, onu zemine çakmıştı, midesini de gazla şişirmişler, öylesine şişirmişlerdi ki

patlayacağından korkuyordu genç adam. Tıkanmaların, boğulmaların arasında, kabir azabıydı bu. Kurtulmak için sık sık soluk almaya çabalıyordu, kimsenin de aldırdığı yoktu ona, acısının dar hücresinde yapayalnızdı, diri diri gömülmüş, sonsuza dek unutulmuşlara karışmıştı.

Anestezinin sisli bölgelerinden yavaş yavaş yüze çıktı. Bir sedyeye yatırıldığını, taşındığını hissetti. İnleyerek su istedi, ancak kimse ona su vermek istemiyordu. İçinde bir şeylerin düzeninin bozulduğundan, bu şeylerin patlayacağını sezdiğinden yakınıyordu, ama bütün bunların eter buharından kaynaklandığını söyleyip duruyorlardı ona. Hiç endişe etmemesini, bütün bu rahatsızlıklarının geçeceğini, birazdan kendisini çok iyi hissedeceğini yineleyip duruyorlardı kulağının dibinde. Bir koğuşta, yer yatağına yatırıldı. Sıra sıra dizili döşeklerde yatan yaralılar vardı burada. Bıraktılar, tek başına şeytanlarıyla boğuşsun. Savaştı bu, savaşta, savaştaki gibi yaşanırdı; yalnızca kolu kırık bir savaşçı mutlu saymalıydı kendini.

Böylece, bir gün ve bir gece boyunca, Jimmie upuzun yattı, berbat bir durumu kendi olanaklarıyla, olabildiğince düzeltmeye uğraşmak zorunda kaldı. Bu çadırda iki hemşire kadın vardı ve Jimmie'nin onlara bakmaktan başka yapacak işi yoktu. Sonunda, ikisine karşı da alabildiğine nefret duymaya başladı. Birisi sıskaydı, sivri sivri kemikleri vardı, yüzü soluktu, işlerini aceleye getirmeksizin, ağır ağır tamamlıyordu, tabii Jimmie onun yorgunluktan düşüverecek halde olduğunu fark etmemişti. Öteki kibardı, sarı saçları darmadağınıktı, genç bir doktorla hiç utanmadan sıkılmadan flört ediyordu. Kuşkusuz, erkeklerin çabucak öldürüldüğü o günlerde, birilerinin de gelecek kuşakları düşünmesi gerekiyordu elbet. İyi de, Jimmie bu flört felsefesini onaylayacak havalarda değildi. Saygıdeğer bayan Beatrice Clendenning'i düşündü, "neşeli İngiltere"ye dönebilseydi keşke. Barışçı ilkelerini hatırladı ve bu cehennem savaşının dışında kalamadığı için pişmanlık duydu.

Günler geçtikçe, acısı yavaş yavaş azaldı, bir ambulansa bindirilip cephe gerisine, alayın büyük sahra hastanesine gönderildi Jimmie. Çok geçmeden oturabilir hale geldi, dışarı, güneşe de çıkabiliyordu. Nekahetin beklenmedik sevinçlerini duyuyordu içinde, sürekli açlık hissetmesine şaşıyordu. Durmadan, çok güzel şeyler dağıtıyorlardı, yiyip içmeleri için. Ağaçlara, çiçeklere bakmak, kuş ötüşlerini dinlemek başlı başına bir mutluluktu. Motosiklete binip de "Botteree noum'r Cott"u aramak için nasıl yola koyulduğunuzu -sahi, neydi bu dört numaralı batarya hikayesi aslında?- ve kendinizi nasıl Alman ordusunun önüne atıverdiğinizi, iki saat orduyu orada tuttuğunuzu, oyaladığınızı ve tek başınıza nasıl Chatty-Terry zaferini kazandığınızı anlatırken sevinç duyuyordunuz.

IV

Jimmie'nin karşılaştığı kişilerden ilki Lacey Granitch'ti.

Adam, bir park köşesine, gözlerden ırak bir yere götürdü onu.

– Kimseye bir şey demedin, değil mi?

– Hayır, Bay Granitch, diye cevap verdi Jimmie Higgins.

– Biliyorsun, benim adım Peterson, dedi Lacey.

Jimmie, "Evet, Bay Peterson" diye cevap verdi.

Bu ikisi arasındaki ilişki garipti. Toplumsal yaşamın birbirine taban tabana zıt, uç noktalarındandı ikisi de. Acının demokrasisi, sınıf tanımazlığı yakınlaştırmış onları. Jimmie, Leesville'in genç beyefendisinin yıkıldığını görüyordu, Lacey'in tepesine binerdi isteseydi, ama tam tersine, çekingenlik dolu bir alçak gönüllülükle davranıyordu ona karşı. Jimmie, intikamının zalimce ve ürkünç biçimde alındığını seziyordu; üstelik, tüm devrimci ateşliliğine karşın, dünyanın efendilerinden biriyle konuştuğunu unutamıyordu. Granitch'in milyonlarca dolarına eş-

lik eden güç ve saygınlıktan tüm ruhuyla nefret edebilirdi insan, ama yine de bunlara karşı ilgisiz kalamaz, bunların huzurunda asla kendini rahat hissedemezdi.

Lacey'e gelince, artık o zengin, özgür, herkese tepeden bakan soylu kişi değildi. Çok acı çekmiş, servetleri falan hesaba katmadan, insan kardeşlerine saygı beslemeyi öğrenmişti. Eskiden, bir yığın grevcinin önünde hakaret ettiği bu genç makine işçisinin, nasıl ölümün pençesinden kurtulduğunun ve nasıl Yabani Hayvanın boğazlanmasına katkıda bulunduğunun öyküsünü dinledi. Onun hakkında daha çok şey öğrenmek istiyordu, iki adam saatlerce oturup konuştular, her ikisi de yeni bir dünya keşfediyordu adeta.

O sıralarda, Avrupa ve Amerika, Bolşevikler konusunda kıran kırana bir tartışmaya girişmişti. Hunları yenip demokrasiyi insanlığa geri getirme savaşında yan mı çizmişlerdi, yoksa bazılarınca ileri sürüldüğü gibi, insanlığa yeni tip ve daha geniş bir demokrasinin yollarını mı göstermekteydiler? Lacey elbette, ilk savı destekliyordu; zaten Amerikan ordusundaki herkes paylaşıyordu bu tezi, tüm dünya da, aşırı uçtan bazı "kızılların" dışında Fransa bile katılıyordu bu görüşe. Lacey, Jimmie'nin de bu kızıllardan olduğunu öğrendiğinde, bu konuda ona saatlerce sorular sordu ve tartıştı onunla. İnsanlar nasıl olur da Lenin ve Trotski'nin yaptığı gibi davranabilirlerdi? Almanya'ya satılmış uşaklar değillerse tabii. O zaman Jimmie, enternasyonalizm teorisini açıklamak zorunda kaldı. Bolşevikler, Almanya'da propaganda yapıyorlar ve Kayzer iktidarının devrilmesi için, en azından müttefik orduları kadar çaba harcıyorlardı. Jimmie bütün bunları nereden biliyordu? Ayrıntılarını bilmiyordu tabii, fakat enternasyonalizm ruhunu biliyordu. Lenin ve Trotski'nin neyi nasıl yaptığını açıklayabilirdi, çünkü onların yerinde olsaydı ne yapması gerekeceğinin farkındaydı!

Konuşmalarını böylece sürdürüyorlardı ve günün birinde, zaten varolan bütün insani ve ilahi yasalar gereği

kendisinin saydığı, muazzam bir servetin mirasına konmak üzere yetiştirilen Leesville'in genç beyefendisi, fabrikalarının genç bir makine işçisinin söylediklerini dinliyor, onun bu mal mülk yığınını nasıl ele geçirmeyi planladığına, bu zenginliği Lacey'in hesabına değil, tüm toplumun yararına nasıl yönetmeyi düşündüğüne kulak veriyordu. Jimmie bir kez bu tür bir konuşmaya daldı mı, kendisini dinleyen insanlara karşı saygı neymiş unuturdu. Bu düş onun öz düşüydü, mülksüzleştirenleri mülksüzleştiren proletarya hayaliydi bu, gözleri parlardı bundan söz ederken. Eskiden olsa, Leesville'in genç beyefendisi, ona hiç istifini bozmadan, küstahça cevap verirdi ya, şimdi kem küm ederek bunun muazzam bir program olduğunu, fakat gerçekleştirilmesinin olanaksızlığından korktuğunu söylemekle yetiniyordu.

V

Lacey, Jimmie'ye geçmişiyle ilgili sorular sordu, böylesi bir fanatizmin ona nereden aşılandığını anlamaya çalıştı. O zaman, Jimmie ona açlıktan, işsizlikten, sürmenajdan, grevlerden, hapishaneden, tüm yönleriyle baskılardan söz etti. Ötekisi dinliyor, başını sallıyordu. Evet, kuşkusuz, bunlar bir insanı en uç noktalara sürüklerdi. Sonra, düşüncesini izleyerek: "Kendi kendime soruyorum, dedi, ikimizden hangimiz hayatta daha çok mutsuzluğa uğradı acaba?"

Jimmie bu sorunun anlamını kavrayamamıştı. Lacey'in herşeyi vardı, değil mi? Bu soruya, şu cevabı verdi adam: "Benim sahip olduklarım çok fazlaydı, senin sahip olduklarınsa çok az. Bir insan için hangisi daha kötü acaba?"

Zihninden geçenleri aydınlatmak için, Jimmie'ye kendi yaşamının bir bölümünü anlattı. Yaşadıkları büyük malikaneyi ve evin yönetimini hizmetçilere bırakan, işi gücü başından aşkın babasını betimledi. "Annem deliydi, dedi

Lacey. Bir adamın bunu söylemesi doğru değil, biliyorum ama, bu acı gerçeğin etkileri bütün yaşamım boyunca ezdi beni. Belki babam aklı başında bir kadın arayamayacak kadar meşguldü, belki de böyle bir kadının bulunabileceğine inanmıyordu.

Her neyse, annemin aklı fikri dostlar alışverişte görsün hesabı, herkesin onun Leesville'in en çok para harcayan kadını oluğunu görmesindeydi. "Konumu" buydu, çocukları da bu gösterinin bir parçasıydı. Herkesin çocuğununkinden fazla giysimiz olmalıydı bizim, herkesinkinden fazla sayıda hizmetçi, uşak hizmetimize koşmalıydı. Tekrar tekrar düşündüm bütün bunları büyüdüğümde; bunu yapmak için zamanım boldu. Hele bir hizmetçi kadın oyuncağımı almaya kalkışsın elimden, anında patlatırdım tokadı suratının ortasına. Hiçbir şeyi iki kez istemezdim, eğer bunu yapmak zorunda kalsam, kızılca kıyameti koparırdım evde, korkudan hemen yaparlardı istediğimi. Sigara tüttürmeyi, içki içmeyi çocuk yaşta öğrendim, ardından kadınlar geldi tabii. Kadınlar da bitirdi beni, bildiğin gibi."

Durdu, Jimmie sempatiyle başını salladı; Vahşi Bill'in, Parti Grubunda yüksek sesle okuduğu, koroda şarkı söyleyen sekiz kızın öyküsünün anlatıldığı makaleyi anımsamıştı.

– Çok parası olmak, feci bir şey bekar bir erkek için, diye konuşmasını sürdürdü Lacey. İnsanca duygularınız vardır, elbette. Bir kadına inanmak ihtiyacındasınızdır, onlarsa tam anlamıyla soğukkanlıdırlar, hiç değilse zengin bir erkeğin düşüp kalktığı kadınlar bu türdendir. Maceracılardan söz etmiyorum yalnızca, sosyetik genç kızlardan söz ediyorum, yani herkesin sizi evlendirmek istediği kızlardan. Yaşlı cadaloz anaları da arkalarından iter durur bu kızları. Ellerinde avuçlarında ne varsa, elbiselere harcarlar, geçen mevsimin faturalarını nasıl ödeyeceklerini düşünmezler bile. Sizi ele geçirmek bu kızların görevidir, öylesine kararlıdırlar ki bu konuda, hırslı ve çok

da dişlidirler. Saygınlıklarına halel geleceği falan umurlarında değildir, her pisliği yaparlar. Arabanıza alır, gezmeye götürürsünüz bu kızları. İnelim de çiçek toplayalım diye tuttururlar. Sizi ormanların içine sürükler bu kızlar. Bir de bakarsınız, ellerini tutmuşsunuz, onlara sarılır, öpersiniz, ve... ahlak kurallarının koyduğu sınırları aşarsınız farkına bile varamadan. Artık onlarla evlenmek zorundasınızdır, bunu istemediğinizi anladıklarında hüngür hüngür ağlar, intihar edeceklerinden, kafalarına kurşun sıkacaklarından falan söz ederler; aslında bir şey yapacaklarından değil, biraz daha fazla canınızı sıkarlar hepsi hepsi. Elmas kravat iğnenizi ödünç istemeyi ve geri vermeyi unutmayı da ihmal etmezler.

Genç Leesville beyi sustu. Onu ve Jimmie'yi tatsız anılar baskı altına almıştı, hızlı bir göz attığında, adamın fizyonomisinin ne kadar ihtiyar bir görünüme büründüğünü gördü Jimmie. "Sonunda ne oldu, kimseye söylemedim, asla da söylemeyeceğim, dedi. Ancak şu kadarını söyleyeyim. Evli bir kadını sevdim, o günler, benim yaşamım boyunca mutlu olduğum tek dönemdi. Dürüsttü bana karşı sevgisinde, çünkü benimle evlenmeye çalışmayan tek kadındı, hayatıma girenler arasında!"

Bunlar, Jimmie Higgins'in anlayamayacağı kadar ince işlerdi. Fakat genç sosyalist işçi, en azından Granitch serveti varisinin gerçekte zavallı ve mutsuz bir ölümlü olduğunu görüyordu. Jimmie için olağanüstü bir buluştu bu, çünkü o dünyadaki bütün zenginlerin mutluluğunu güvence altında sanırdı. Onlar asla kaygılanmaz, tasalanmaz diye kabul ederdi. Tadanlara dertlerini unutturacak kadar nefis bir efsane meyvesi olan Lotusu yiyenlerdi o zenginler, şairin yazdığına göre...

".... yaşarlar, dingin ve asude,
Tanrılar misali, tepelerde, insanlara bigane,
Çünkü kendi nektarları vardır. Uzaktaki engine,
Sürgüler çekilidir ve zarafetle, ince sisler

Saygın bir serapla evlerini çevreler,
Işıltılı bir alemin sardığı, yaldızlı konaklarını.
Bir gülüş, bakarken sinsice büker dudaklarını,
Ayaklarının dibinde uzanan dünyaya, lanetli,
Açlığın soldurduğu, vebalı, biçare, illetli,
Yerin sarsıldığı, uçurumların kızıllaştığı,
Çöllerin kavurduğu, savaşların kükrediği,
Gümbürdediği, kentlerin yakılıp yıkıldığı,
Halsiz zavallıların el açıp yakardığı,
Gemilerin battığı... Ne çıkar, çünkü onlar şen
Ve gamsız, gülümser. Kulaklarına erişen
Acı türküler bile ballanır, coşup taşan,
Ve müthiş bir güç taşıyan sözlerine karşın,
Antik çağlara ait ağıtlar, güzel ve hoş,
Eski zaman yakınmaları derler, bomboş,
Alışılagelmiş ilahileri bir insan cinsinin,
Türküleri, tarlaya ellerinden zincirli kölenin,
Ki toprağı işler, rüzgarlara tohum saçar,
Bin bir acı pahasına bir avuç tahıl biçer,
Ve ücret yerine alı kor kendine düşen payı,
Bir parçacık şarap, zeytinyağı ve buğdayı..."

Şimdi toplumsal uçurumu aşmış, zenginlik ve yoksulluğun öteki yüzünü, madalyonun ters tarafını görmüşü. Bu keşfinden sonra, ölümlü kardeşlerine karşı daha merhametli olacak; ağma düştüğümüz sistemin, her şeyin çok fazlasına sahip olanlar için de, çok azına sahip olanlar için de, mutluluğu olanaksız kıldığını anlayacaktı.

XXV. BÖLÜM

Jimmie felaketin eşiğini aşıyor

I

Jimmie bu Fransız kentinin sokaklarında dolaşır, kırık kolunun güçlenmesini beklerken, savaşın ölümcül kapışması sürüp gidiyordu. Temmuz ortalarında, Almanlar son bir umutsuz hücuma kalkıştılarsa da birkaç gün içinde, birleşen Fransız ve Amerikan güçleri tarafından durduruldular. Akabinde, müttefik başkomutanı düşmana ağır bir darbe indirdi, saldırgan Almanların yan kanadını yarıp, yine kudurmuşçasına dövüşen ama yavaş yavaş Fransız topraklarından çekilen düşmanı geri püskürttü. Tüm Fransa endişeyle karışık rahat bir nefes aldı. Bu müthiş, bitmek bilmez dört yol boyunca, kaç kez umuda kapılmışlar ve kaç kez düş kırıklığına uğramışlardı. Ancak şimdi, yanılmak olanaksızdı. Gelgit dalgasının gel aşamasından, git aşamasına dönüşme zamanıydı. Düşman her adımda direniyor, ama geri çekilmeyi de sürdürüyordu. Müttefikler ilerliyor, şurada burada düşman artçılarına saldırıyor, bozguna uğrayan orduyu daha uzaklara itiyor, şaşırtıyordu.

Jimmie bütün bunları ordunun çıkardığı *The Stars and Stirpes*(*) gazetesinde okuyordu. Dört yıldan beridir ilk kez, zihninde savaş konusu bütünleşmişti. Jimmie bütün savaş alanlarında savaşmış, dişleri kenetli, yumrukları sı-

kılı, tüm ruhuyla düşmanı alt etme görevinin yerine getirilmesinde katkıda bulunmuştu. Anestezinin rahatsızlıklarından kurtulmuş, yarasının sarsıntısını üzerinden atmaya başlamıştı; yaralanmaların hatta ölümün bile, pek yiğitçe ve gülerek değilse de, cesurca katlanabileceği durumlar olduğunu biliyordu; yeter ki Yabani Hayvanı yenmek üzere olduğunuzu bilesiniz.

Eski günlerde, Alman kelimesi Jimmie'ye, Meissner, Forster ve Schneider gibi kişileri hatırlatırdı. Fakat şimdi bunun anlamı bir top mermisi çukurunun tepesinde beliren, kinden kasılmış yüzü, saplamak için salladığı süngüsüyle, devasa boyutlarda boz bir siluetti. Jimmie'nin yaşamı boyunca edindiği en güçlü izlenim, bir "doughboy"un bu sanrısal siluetin kafasına bir kurşun gönderdiğini anladığı zaman duyduğu rahatlamaydı. Ta ki sonuncu siluet yere serilene kadar, daha çok, daha, daha çok "doughboy" gelmişti. Jimmie, Amerika'da desteklediği politikanın, böyle bir amaca yönelmediğini biliyordu. Onu Leesville'de kendi haline bıraksalardı, Chatty-Terry'de hiçbir "doughboy" onun imdadına gelmezdi. Jimmie bu gerçeği büyük bir netlikle görüyordu. Halihazırda, içindeki barışçı ölmüştü.

Hastanede, adamların aralarındaki konuşmaları dinledi. Hepsi de cehennemin ağzından geri dönmüştü. Kimisi ağır, kimisi hafif yara almışlar, ancak moralleri hiç mi hiç bozulmamıştı. İçlerinde iyileşip de savaş bitmeden cepheye geri dönmeyi istemeyen yoktu. Oyun gibi bir şeydi bu savaş onlar için, insanların oynadığı en sansasyonel, en heyecan verici oyundu. Bu gençler, futbol okulunda yıllarca eğitim görmüşlerdi, genç Amerikalıların yüzbinlercesinin yaşamında, gerçekten tek ilgi duyduğu konuydu futbol. Futbol ruhunu ve yöntemini orduya getirmişler, ne üniversite, ne de kolej eğitimi almış milyonlarca şanssız kişiyle de iletişim kurmuşlardı. Ekip çalışması, hız, sürekli ve sıkı antrenmanlar, takımına ve yöneticilerine karşı sorun çıkarmayan tam bir bağlılık, genç ve ateşli beyinle-

rin sürekli yeni önlemler, yeni beceriler arayışı ve üstelik, oyunun kazanılması uğruna, belkemiğinde sakatlanma yada kalp kapakçıklarında arızalanma olduğunda tam bir umursamazlık onların temel ilkeleriydi.

Bu ordu, saldırı taktik oluşumlarını kırmak ve mühimmatla büyük topları saklamaya yetecek zaman kazanmak için mitralyözlerine bel bağlayan bir düşmana karşı dövüşüyordu. Bu yüzden, genç Amerika'nın yaşamı, o sıralarda, makineli tüfeklerin üzenine yürüme tarzlarını inceleme ve öğrenmeden ibaret kalmıştı. Jimmie, yeni gelenlerin konuşmalarına kulak verdi ve teorinin artık pratik uygulamalara göz diktiğini anladı. Tanklar mükemmeldi, uçaklar da bir hayli gelişmişti, ama çoğu zaman istendikleri anda bulunmuyorlardı el altında; bu nedenle "doughboy"lar süngüyle makineli tüfekleri ele geçirmeyi öğrenmek zorunda kalmıştı. Küçük bir bölüğünüz olurdu, futbol takımı gibi eğitimliydi bu bölükler, geceleri kafa kafaya verip plan kuran genç beyinlerin ürünü olarak, kendilerine özgü işaret sistemleri, savaş taktikleri, müfreze oluşumları vardı. Pahalıydı oyun, oyuncuların üçte biri sağ kalsa şanslı sayardınız kendinizi ve şükrederdiniz halinize, ama bir adamınız gider de süngüsüyle bir makineli tüfeği ele geçirirse, oyunu kazanmışsınız demekti bu... çünkü derhal tüfeğin namlusunu geri çekilen Almanların üzerine çevirir, bölüğündeki kayıpları telafi etmek için, bir dakikada yeterince düşman askerini biçerdi.

II

Lacey Granitch'in omuzu iyileşti ve genç adam işinin başına döndü. Bir sosyaliste rastlamanın onun için ne anlama geldiğini açıkladı Jimmie'ye. Jimmie'nin inandıklarına kendisi de inansa, yaşamanın güçlükleri vız gelirdi ona bundan böyle, hayatın yükü hafiflerdi. Jimmie, ona okunması gereken kitapların adlarını not ettirdi, Lacey de okuyacağına söz verdi. Elbette ki, Jimmie mutlu ve gurur-

luydu, hayalinde "Empire Machine" fabrikalarının işçilerin yönetimine bırakıldığını, Amerikan endüstri devlerinden birinde, kapitalist sistemin harakiri yaptığını görüyordu!

Jimmie, son çalıştığı onarım atölyesindeki işçilerden birinden mektup aldı. Şimdi otomobil ve motosiklet üretim ve onarım sektörünü Amerikalıların aldığı, büyük bir fabrika kurulduğu yazılıydı ve gelmesi isteniyordu mektupta. Fakat Jimmie oraya gitmekte pek acele etmiyordu. Motosikletler üzerinde çalışmak artık ona heyecan verici bir gelecek vaadi gibi görünmüyordu. Tüm Alman ordusuna, kafa tutmuş biriydi o, Chaty-Terry savaşının kazanılmasında büyük payı vardı. Savaşçı olarak ataklığını göstermişti. Gerçek bir orduya katılmanın çaresini araştırmak ve gerçek bir insan olarak elinden gelen her işi yapmak istiyordu.

Motosiklet birliğinin komutanına bir mektup gönderdi, olan biten herşeyi anlattı ve kendisi için bir şeyler yapıp yapamayacağını sordu. Subay ona, soruşturma yapılacağı ve eğer anlattıkları doğruysa, kendisini bir yere yerleştireceklerini, ilerlemesinin de sağlanacağını bildiren bir cevap yazdı. Gerçekten, bir ay sonra, Jimmie hastaneden çıkmak üzere iken, otomobil birliğinde çavuş rütbesiyle görevlendirildiğini, Mache kıyısındaki bir limanda bulunan genel karargaha gitmesini ve emir beklemesini bildiren resmi bir tebligat eline geçti. O şimdi, Çavuş Jimmie Higgins'ti.

Jimmie, görev başına gitti ve bir nakliye gemisiyle yeni gelen, oniki motosikletli ve tamircinin komutasını üzerine aldı. Bu adamlar Jimmie'ye eski tüfek bir savaşçı, bir kahraman gözüyle bakıyorlardı. Jimmie ise küçük oğlu Jimmie ve öteki iki bebeği dışında, kimseye karşı otorite kullanmamıştı. Başı dönebilirdi bu yüksekliklerde ama, yapılacak çok iş vardı ve öyle çalımla falan yitirilecek zaman yoktu. Havada aşırı bir gerginlik seziliyordu, çılgınca söylentiler almış yürümüştü, herkesin düş gücü işliyor, herkes dilinin ucuna ne gelirse söylüyordu. Kuşkusuz,

Jimmie ile özel adamlardan oluşan müfrezesi, özel bir görevle deniz aşırı bir yere gönderilecekti. Gidilecek yer, kimseye söylenmemişti, orduda böyle şeyler açıklanmazdı; deriden dikilmiş, dubleli giyecekler, kalın botlar dağıtıldı ağustos ortasında! Demek ki çok uzaklara, kuzey bölgesinde bir yerlere gönderileceklerdi. Acaba Baltık'ta, bir şaşırtıcı saldırı mı yapılacaktı? Belki oraya, belki de Arkangelsk'e gönderiliriz diyordu kulağı delik olanlar. Jimmie, Arkangelsk diye bir yer adı hiç duymamıştı, bazı sorular sordu bu konuda. Kuzey Rusya'nın bu uzak liman kentine, müttefikler çok miktarda malzeme yığmışlardı anlaşılan ve şimdi Almanlar buraya göz dikmiş, bu malzemenin Almanların eline düşme tehlikesi belirmişti.

Jimmie, sevinçten tepeden tırnağa ürperdi bu haberi alınca. Rusya'ya gidecekti, devrimi görecekti! Dünyanın halinden pek haberdar değildi son günlerde; çünkü son üç-dört ay boyunca, yalnızca ordunun resmi yayınlarını okumuştu. Bu dergi ve gazetelerde askerlerin dikkati yapacakları görevin üzerinde yoğunlaştırılır, güçlük ve karışıklıklardan söz etmekten özenle kaçınılırdı. Konuştuğu insanlar, müttefiklerin, Brest-Litovsk anlaşmasını dengeleyecek bazı şeyler yapmasının şart olduğunu söylüyorlardı. Eğer Almanlar güçsüz Rusya'yı işgal etmeye ve amaçlarına uygun biçimde bundan yararlanmaya bırakılırsa, yüz yıl daha sürdürebilirlerdi savaşı. Ruslar da bunun farkına varmalı ve müttefikleri iyi karşılamalıydılar! Jimmie bu son nokta konusunda pek ikna olmamıştı ya, Rabin kardeşleri ve onların müttefiklerin davası konusundaki coşkularını hatırlayınca kuşkularını bastırdı ve bindirilmiş birliğinin bir nakliye gemisinde yerini almasında üzerine düşeni yaptı.

III

O zaman, boydan boya Kuzey denizinde ve Norveç kıyıları boyunca bir deniz yolculuğu başladı. Sisler ve sü-

rekli esen rüzgarlar bölgesindeydiler, denizaltı ve mayınların oluşturduğu ölüm tehlikesi ise burada da yakalarını bırakmıyordu. Filo, üç nakliye gemisi, onlara eşlik eden iki savaş gemisi ve dört bir yönde köpük izleri bırakan altı destroyerden oluşan bir konvoydu. Her geçen gün, hava soğuyor, güneş ışığı süresi kısalıyordu; gece yarısı güneşi ülkesine girmek üzereydiler, fakat yılın bu zamanı gece yarısının ortasına yakındı. Adamların okumak ve sohbet etmek için çok zamanları vardı. Jimmie, savaşı sosyalist görüş açısından tartıştı, Rus devrimcilerini savundu ve her zamanki gibi bazılarını kızdırdı, bazılarına ise görüşleri çekici geldi.

Teğmen Gannet -Jimmie'nin kumandanı olan subayın adı- savaştan önce pamuk ipliği ürüten bir atölyede komiydi. Öyle otoriterlik neymiş bilmezdi eskiden. Şimdiyse, birden emir vermeyi öğrenmiş, aşırı derece despot kesilmişti. Çok ciddi, genç bir adamdı, savaş konusunda hassastı, her ne türden olursa olsun güçlükleri aşmak isterdi, görevi yerine getirirken karşılaşacağı tehlikeler, zor durumlar vız gelirdi ona. Ama Jimmie'nin bundan hoşlanması beklenemezdi, dostumuzun bütün bildiği, subayın sanki karşısındakinin yalan söylediğinden hiç kuşkusu yokmuş gibi, gözlüklerinin altından sizi garip bir tarzda incelediğiydi.

Teğmen Gannet, Jimmie'ye ne konuştuğunu sormadı bile, kendisi bunu onun yüzüne vurdu, birliğinde bunun böyle devam edemeyeceğini, nasılsa her söylenenin onun kulağına geldiğini belirtti. Jimmie'nin görevi bazı motosikletlerin onarımıyla ilgilenmek, bazı makine işçilerinin çalışmasına göz kulak olmaktı; öteki konulara gelince dilini tutmalı, ülkenin işlerini yönetmeye kalkışmamalıydı. Jimmie, Başkan Wilson'un sürekli tekrarladıklarından başka bir şey söylemediğini öne sürdüyse de, teğmen, Başkan Wilson'un söyledikleri hakkında Çavuş Higgins'in ne düşündüğünü bilmek istemediği cevabını verdi. Çavuş Higgins görüşlerini kendine saklamalıydı; yok-

sa çekilmez sıkıntılar bekliyordu onu. Jimmie çıkıp gitti, hiddetten köpürüyordu, Leesville Parti Grubundaki halinden çok daha isyankardı.

Özünde, bir askerin hakları nelerdi? Siyasi sorunları tartışmasına izin var mıydı, ülkesinin Başkanının açıklamalarını doğru bulduğunu söyleyebilir miydi? Ordudaki subayların büyük çoğunluğu bu düşüncelerden nefret etse, bunları hor görse bile, öteki askerler Başkanın inandığı gibi, haklı bir barışa, tüm halklar için özgürlük ve kendi kaderini belirleme hakkına inanabilir miydi? Jimmie bu konuları hiç bilmiyordu, bunu kendisine açıklayacak kimse de yoktu, ama demokrasi uğruna savaşa katılırken, yurttaşlık haklarından vazgeçmek gibi bir niyet beslemediğini, bu hakları elinden almaya kalkışanların, kendisiyle mücadele etmek zorunda kalacaklarını çok iyi biliyordu.

IV

Nakliye gemileri buz dağları, alçakları basan koyu sisler ve karla kaplı kayalık kıyılar bölgesine girdi. Üstlerinden martı katarları geçiyordu. Günler, geceler boyunca, Kuzey Kutbu'na yakın, bu arktik sularda yol aldılar ve sonunda Beyaz Denizde, Arkangelsk limanına vardılar.

Müttefikler, savaşın başından beri buradaydılar. Rıhtımlar, hangarlar ve demiryolları inşa ediyorlardı. Yine de yeterince inşaat yapılamamıştı, Yozlaşmış Rus Çarlığına ait ulaşım bakanlığı ortadan kaldırılmış olduğundan, bir orduya yararlı olabilecek her türlü malzemenin dağlar gibi yığılı durduğu söyleniyordu limanda, bütün kıyı boyunca yığın yığındı güya askeri malzeme. Hiç değilse, Jimmie'ye anlatılan buydu. Gazetelerde, bu açıklamanın, Büyük Britanya Parlamentosunun soruları üzerine yapıldığı yazılıydı. Jimmie, buraya bu devasa askeri malzeme yığınlarını Almanlardan korumak için gönderildiğini sanıyordu. Limanda, çevresine baktığında malzeme yığınına benzer bir şey göremeyince şaşırdı.

Gerilerde, ülkenin içlerinde, uçsuz bucaksız çam ormanları vardı, yol yoktu, yosun kaplı bataklıklara, yazın insan boğazına kadar gömülebilirdi. Şimdi, Eylül ayında başlayan soğuklar bu çamurları sertleştirmeye yetmişti, üstünde rengeyiklerinin çektiği kızaklarla dolaşılıyordu. Baştan aşağı kürklere bürünürdü bu yolcular ve çocukluğunuzda gördüğünüz Noel Baba gravürlerine benzerlerdi. Askeri ulaşımın çoğu, ormanları ve tundraları boylu boyunca aşan nehirler sayesinde yapılıyordu, ayrıca yeni işletilmeye başlayan tek hatlı demiryolu da işe yarıyordu.

Doğal olarak, bu ülkede üzerinde motosikletle dolaşılacak yollar yoktu, hatta yazın bile motosiklet kullanmak mümkün değildi. Jimmie yapacağı hizmetin, kentle ve çevredeki yerleşim merkezleriyle sınırlı kalacağını anladı. Birkaç yol kardan temizlenmişti ve küçük mesajcılar grubu gidiyordu bu yollardan. Bazen kayıp bembeyaz karların içine yuvarlanıyorlardı, herşey fevkalade güzeldi; kafası rahat olsa, Jimmie işe göz kulak olur ve kendini çok mutlu hissedebilirdi.

İlk günlerde, düşünecek pek zamanı yoktu; karınca gibi çalışıyordu, getirdikleri malzeme gemiden indiriliyor, adamlarının garnizona yerleştirilmeleri gerekiyor, iş araçları hangarlara konuluyordu. Hangarın dört köşesinde kurulu sobalar gürül gürül yanarak içeriyi ısıtıyordu. Köylülerin rengeyiklerinin çektiği kızaklarla getirdiği odunlar dışarıda yığılıydı. Jimmie ve ekibi, yalnız gündüz saatlerinde değil, karanlık bastıktan sonra da saatlerce çalışıyordu; ancak pazarları dinleniyorlardı. Beşbin adam üstlerindeki donanımla ve çok miktarda askeri malzemeyle birlikte karaya çıkmıştı, yapılacak çok iş vardı. Hep tedirgin bir telaş içindeydiler, sanki her dakika Almanların gelişi bekleniyordu. Jimmie kentte bir tur atma fırsatı bulana kadar günler geçti, oraya kendisinden bir ay önce gelen "Tommy"lerle karşılaştı. Onlar, ne yaptıklarını ve ne yapmayı beklediklerini Jimmie'ye anlattılar.

Jimmie çıktıkları bu seferin, Almanlarla çarpışmak

için yapıldığını sanıyordu, ama şimdi kuşkular yüreğini kemirmeye başlamıştı. Bütün belirtilere göre, Bolşeviklerin üzerine süreceklerdi onları! Toplumsal devrim orada, Arkangelsk'te tamamlanmıştı. Tam işçi ve köylü konseyi kurulmuş, tüm yönetimi ele almıştı ki İngiliz kara ve deniz birlikleri sürpriz bir baskın yapmış, limanı ele geçirmişti. Önlerine çıkan devrimcileri, karmakarışık biçimde geri püskürtmüştü bu birlikler. Şimdi, İngilizler demiryolundan askeri birlikler gönderiyor, bir başka birlik de gemilerle Kuzey Dwina nehrinden kuzeye doğru yol alıyordu. Bunlar Rus sosyalistlerini kovalıyor, onları buzlu bataklıklara atıyorlardı. Sonra, Amerikan birlikleri gelmiş, aceleyle askeri birlikler karaya çıkartılmış ve donatılmıştı. Jimmie'nin gözüne, örgütlü işçilere karşı düzenli bir savaş gibi görünen çarpışmalara hazırlanıyorlardı.

Jimmie altüst olmuştu. Onun için bütün bunlar öylesine yeni ve öylesine garipti ki... Ona öğüt verecek kimse de yoktu burada. Leesville'de olsa, çözülmesi gereken sosyalist bir sorun karşısında, Meissner, Stankewitz ya da örgütleyici Gerrity yoldaşa gider, propaganda komitesi başkanı Mabel Smith yoldaşa danışırdı. Şimdiyse, bütün bu sefer boyunca, Jimmie sosyalizm konusunda tek kelime bilen bir adama bile rastlamamıştı; askerler Bolşeviklere kudurmuş köpekler gözüyle bakıyorlardı. Haindi, suçluydu, deliydi onlar askerlerin gözünde, ağızlarına-dillerine gelen bütün küfürlerle sövüyorlardı onlara. Bolşevikler, Müttefikleri savaşta yalnız bırakıp kaçmıştı güya, demokrasi davasına ihanet edip Almanlarla birleşmişlerdi; şimdiyse Amerikalılar gelmişti, onlara yasa ve düzen neymiş öğreteceklerdi. Bu askerler, kendilerini Petrograd ve Moskova üzerine yürüyecek muazzam orduların çıkacağı seferin öncüleri sayıyorlardı. Bu askerler, Bolşevikliğin düşüncesini bile dünya haritasından silecekti. Jimmie'nin de katılması gerekiyordu bu sefere. Jimmie Higgins'in eli ayağı zincire vurulmuş, savaş arabasına bağ-

lanınıştı sanki, tarihteki ilk proleter hükümetin yıkılmasında rol oynamak zorundaydı.

Jimmie düşündükçe hiddeti artıyor, bunu kendisine karşı yapılmış bir hakaret, içine düşürüldüğü bir tuzak sayıyordu. Onların propagandalarını dinlemiş, yurtseverliklerini özümsemiş, demokrasi uğruna savaşmak üzere herşeyi bırakıp buralara gelmişti. Onlar için savaşmış, hayatını tehlikeye atmış, yaraların ıstırabına katlanmıştı. Şimdi anlaşmayı bozmuştu karşı taraf, buraya getirilmiş, işçilere karşı savaşması emredilmişti; tıpkı Amerika'daki milis askerleri gibi. Demokrasi uğruna savaşmak bu muydu? Rusya'yı işgal edeceklerdi, Rus devrimcilerini yok etme amacıyla ülkeyi boydan boya istila edeceklerdi!

Jimmie, harp divanı korkusuyla, itaat etmek ve dilini tutmak zorundaydı. O anda, Amerika'daki bütün arkadaşlarını birer birer gözünün önüne getirdi. Nasıl da militarizm mekanizmasını ortaya vurmuşlardı! Mary Allen yoldaşı, Mabel Smith yoldaşı, Evelyn Baskerville yoldaşı ve Gerrity yoldaşı düşündü. Onların önerilerini reddetmişti Jimmie, şimdiyse, burada ne yaptığını bilseydiler, ne kadar nefret ederlerdi ondan! Bunun düşüncesi bile, Jimmie'nin vicdan azabına kapılıp kıvranmasına yetiyordu. Olan bitenin içyüzünü bir arkadaşı ona açıkladığında bile, bunu öğrenmek avutmadı Jimmie'yi. İngilizleri, ordularını bir Fransız generalinin emrine vermeye ikna etmek ve böylelikle Fransa'nın durumunu kurtarmak için, Amerikalılar kendi ordularını da aynı şekilde bu Fransız generalinin komutası altına sokmak zorunda kalmışlardı. Rusya'daki devrimci hükümet, Fransa'ya karşı borçlarını ödemeyi reddetmiş ve tutumluluk geleneğine sahip olan Fransız halkını öfkelendirmişti. Şimdi, Amerikalılar, ordularına devrimci bir hükümetin üzerine yürüme ve savaşına emri vermek zorunda kalmışlardı.

V

Jimmie, Deror Rabin'e çok benzeyen bir adamla karşılaştı. Eski tanıdığı ufak tefek Yahudi terziye ikiz kardeşi gibi benziyordu bu adam. İri yapılı, siyah sakallı bir köylü, ateş için bir kucak odun getirmişti. Bir Yahudi genci de yardım ediyordu ona, sivri suratlı, keskin bakışlı, siyah gözlü biriydi bu genç. Yanakları çukurdu, sanki yıllardır yarı aç, yarı tok yaşamıştı. Göğsü sık sık sert öksürüklerle sarsılıyordu. Elleri, ayakları soğuktan yara olmuştu, çünkü ne çorabı ne de eldiveni vardı. Yine de neşeli ve keyifliydi, eşikten geçerken başını eğip "Günaydın!" demişti.

– Günaydın, diye cevap verdi Jimmie.

– İngilizce biliyorum ben, dedi adam.

Birilerinin İngilizce konuşması Jimmie'yi şaşırtmazdı, asıl İngilizce bilmiyorlarsa şaşardı genç adam. Gülümseyerek: "Nerede öğrendiniz İngilizceyi?" diye sordu.

– Amerika'ya gittim, dedi adam. Grand-Street denilen sefalet yuvasındaki atölyelerde çalıştım.

Odun taşımaktan çok konuşmayı sevdiği belliydi. Arkada kalıp "Amerika'da nerede çalışıyordunuz siz?" diye sordu. Köylü, Rusça bazı kaba sözlerle azarladı onu, genç adam işine döndü ama gitmeden önce, "Sizinle Amerika konusunda sohbet etmek isterdim" dedi. Jimmie, "evet" anlamında kafa sallayarak cevap verdi ona.

Birkaç saat sonra, Jimmie işten çıktığında, ufak tefek Yahudi gencin karanlıkta kendisini beklediğini gördü. "Bazen Amerika'da çok sıkılıyordum" dedi genç adam. Jimmie ile birlikte yoldan aşağı giderken, ısınmak için sıska kollarını çırpıp duruyordu.

Jimmie, "Niçin Rusya'ya geri döndün?" diye sordu.

– Burada devrim olduğunu okudum gazetelerde. Zengin olabilirim diye düşündüm.

– Hıh! dedi Jimmie, yüzünü buruşturarak. Peki ne elde edebildin? Elin bos kalmış anlaşılan.

– Peki siz, Amerika'da bir sendikaya üyesiniz değil mi? diye bir soruyla cevaplandırdı onu genç Yahudi.

– Evet, doğru!

– Ne tür bir sendika bu?

– Makine işçilerinin sendikası.

– Belki grev de yapmışsınızdır.

– Yaptık elbette!

– Dayak da yemişsinizdir, kim bilir nasıl dövmüşlerdir sizi?

– Hem de nasıl!

– Sarı sendika üyesi değildiniz öyleyse! Grevlerde patronu tutmuyordunuz demek ki!

– Asla! Hiç işimiz olmadı öyle kalleşliklerle!

– Sınıf bilinciniz var mıydı?

– Hem de nasıl! Ben sosyalistim.

Öteki ona doğru döndü. Birdenbire sesi heyecanla titredi:

– Kırmızı parti kartınız var, öyle mi?

– İyi bildin! dedi Jimmie. işte burada, ceketimin cebinde.

– Ulu Tanrım! diye bağırdı öteki. Yoldaş! Paçavra giysileri arasına sakladığı ellerini ona uzattı. Tavariş!(*) Buza kesmiş karanlıkların ortasında, dikilip duran bu iki insan, aynı yakıcı ateşin yüreklerini sardığını duydular. Orada, kutup dairesi içinde, bu buz ve umutsuzluk çölünde, ta oralarda bile uluslararası kardeşlik ruhu mucizesini yaratmıştı!

O anda, heyecandan titreyen Yahudi genci, derisi çatlamış, haşır huşur elini Jimmie'nin omuzuna koydu: "Eğer siz sosyalistseniz, niçin Rus işçilerine karşı dövüşüyorsunuz?"

– Onlara karşı dövüşmüyorum.

– Üniforma giyiyorsunuz ya.

– Motosiklet onarımında çalışıyorum yalnızca.

(*) Rusça'da Yoldaş.

– Ama işbirliği yapıyorsunuz! Rusları öldürüyorsunuz, Sovyetleri yok ediyorsunuz! Niçin?

Jimmie yakındı:

– Bunu bilmiyordum. Kayzer'e karşı savaşmak istiyordum, hiçbir şey söylemeden buraya getirdiler beni.

– Evet ama, militarizmde bu hep böyle olur. Kapitalizmin kuralı budur. Köleyiz biz. Ama özgür olmak istiyoruz. Siz bize yardım edeceksiniz, Rus işçilerini öldürmeyeceksiniz.

– Onları öldürmek istemiyorum! diye bağırdı Jimmie. Ufak tefek yabancı, makine işçisinin koluna girdi: "Çabuk, benimle gelin! Size bir şey göstermek istiyorum, yoldaş!"

VI

Zifiri karanlık sokaklardan geçerek, ağaç kütüklerinden yapılmış işçi kulübelerinin sıralandığı bir mahalleye vardılar. Ahşap işçi barınaklarında, kütüklerin arası çamur ve samanla sıvanmıştı. Aklı başında bir Amerikalı çiftçi, böyle kulübelerde hayvanlarını bile barındırmazdı. "İşçiler böyle yaşar," dedi yabancı, evlerden birinin kapısına vururken. Eteğine bir sürü çocuk yapışmış bir kadın açtı kapıyı, adamlar dumanı tüten, ölü kandili gibi bir lambanın aydınlattığı odaya girdiler. Köşede kocaman bir soba vardı, üstünde, bir tencere içinde lahana yemeği kaynıyordu. Yahudi, kadına hiçbir şey söylemedi, fakat Jimmie'ye oturmasını işaret etti.

– Kırmızı kartınızı gösterir misiniz?

Jimmie koyun postuyla dubleli pardösüsünü çıkardı, altındaki yün ceketin düğmelerini çözdü, ceketinin iç ceplerinden birinden, Leesville, Hopland ve Ironton parti grupları sekreterlerinin mühürlediği değerli parti üyelik kartını çıkardı. Yabancı kartı inceledi, sonra olumlu anlamda başını salladı. "İyi, size güveniyorum," dedi tanı-

madığı adam. Kartı Jimmie'ye geri verirken, "Adım Kalenkin, Bolşeviklerdenim ben" dedi.

Jimmie buna benzer bir şey bekliyordu gerçi, yine de yüreği sevinçle hopladı. "Bizim Ironton'daki Parti Grubumuz da Bolşevik'tir," dedi.

– Bizi buradan kovuyorlar, diye sözlerine devam etti Yahudi. Yalnız ben propaganda için geride kalıyorum. Amerikalılar ve İngilizler arasında dostlar arıyorum. Onlara diyorum ki, "İşçilerle savaşmayın, egemenlerle savaşın, kapitalistlerle savaşın." Anlıyor musunuz?

– Tabii, dedi Jimmie.

– Düşmanlarım beni ele geçirirse, beni öldürürler. Ama size güvenim var.

Jimmie adamı rahatlatmak için, heyecanlı bir sesle:

– Kimseye bir şey demem, diye söz verdi.

Ötekisi konuşmasını sürdürdü:

– Bana yardım edin, Amerikalılara gidip deyin ki: "Ruslar yüzyıllardır köleydi, ama artık değiller, özgürleştiler, şimdi de siz onları öldürmeye yada yeniden köleleştirmeye geliyorsunuz! Olacak şey mi bu?" Ne derler buna, yoldaş?

Jimmie cevap verdi: "Kayzer'e karşı savaşmaya geldiklerini söylerler."

– Ama biz de Kayzer'e karşı yapılan savaşa katılıyoruz. Biz de dövüşüyoruz Kayzer'le.

– Onunla barış yaptığınızı söylüyorlar.

– Propaganda yaparak savaşıyoruz Kayzer'le. Onun en korktuğu savaş biçimidir bu. Milyonlarca ruble harcıyoruz, gazeteler çıkarıyoruz, broşürler yayınlıyoruz. Biliyorsunuz yoldaş, bütün sosyalistler yapar bunları. Almanya'ya yolluyoruz bu yayınları, uçaklardan atıyoruz. İsviçre'de, Hollanda'da, her yerde matbaalarımız var. Almanlar attığımız broşürleri, gazeteleri okuyor, düşünüyorlar. Kendi kendilerine diyorlar ki: "Niçin Kayzer uğruna dövüşmek zorundayız, niçin Ruslar gibi özgür değiliz?" Bunu biliyoruz, yoldaş. Birçok Alman askeriyle konuştum.

Almanya'da yangın gibi yayılıyor bu görüşler. Belki zaman alacak -bir iki yıl- ama bir gün, kesinlikle herkes anlayacak: "Bolşevikler haklı," diyecekler. "İşçileri tanıyor Bolşevikler, işçilerin yüreğini biliyor. Yaşamı avuçlarında tutuyorlar, yüreklerinde kimsenin söndüremeyeceği bir ateş yanıyor."

– Elbette, dedi Jimmie. Ama "doughboy"lara bunları söyleyemezsiniz.

– Ey büyük Tanrım, dedi Kalenkin. Sanki ben bunları bilmiyor muyum? Amerika'da bulundum ben! Bu halk, Tanrının sevgili kulları olduklarına inanır. Her şeyi bilirler güya, onlara hiçbir şey öğretemezsiniz. Demokrasinin ta kendisidir bu ülke, sınıf farkları yoktur, ucuza çalıştırılan emekçi köleler yoktur. Amerikalılara kalırsa, yalnızca yabancı ülkelerde var bu güruh -hani ne diyorsunuz adına- ayak takımı. İşçilerin üzerine ateş açtırıyorlar ama! Grand Street'te, grev yapan işçileri nasıl dövdüklerini gözlerimle gördüm ben!

– Ben de yedim o dayakları, dedi Jimmie. Elden ne gelir, peki?

– Propaganda! Propaganda yapmak gerekir! diye bağırdı Kalenkin. İlk kez olarak Rusya'da, propaganda için çok miktarda paraya sahibiz. Dünyanın her yerinde, işçilere ulaşabiliriz. Ayağa kalkın ve zincirlerinizi kırın, diyebiliriz onlara. Bizi işitmezler mi sanıyorsunuz, yoldaş? Kapitalistler, onların bizi dinlemelerine neden olduklarını biliyor, titriyorlar korkudan, bizi yenmek için ordular gönderiyorlar üzerimize. Orduların her zaman onlara boyun eğeceğini sanıyorlar, öyle değil mi?

– Rus halkının size karşı ayaklanacağını sanıyorlar.

Bunun üzerine, ufak tefek adam vahşice kahkahalarla gülmeye başladı.

– Kendi hükümetimiz var bizim. Rusya'da ve dünyada ilk kez olarak, emekçiler yönetimi ele aldı, kendi kendimize karşı mı ayaklanacağımızı sanıyor bunlar? Hani nasıl derler, kukla yöneticileri başa geçiriyorlar. Burada,

Arkangelsk'te "Rus hükümeti" adını verdikleri bir hükümet kurdular. Kendilerini yönetiyorlar belki, ama Rusları yönetmiyorlar!

– Bu hükümetin büyüyüp yayılacağını sanıyorlar, dedi Jimmie.

– Silahlar nereye kadar gidebilirse, ancak oraya kadar yayılır bu yönetim. Rusya'da, bugün herkes ağız birliği yapıyor, herkes aynı düşünceyi savunuyor: Yaklaşan yabancı orduları görünce herkes Bolşeviklere katılıyor, birlikte direniyorlar. Nedendir bu, yoldaş? Rusya'da, kapitalistlerin gelmesiyle yeni hükümetlerin kurulmasının ne anlama geldiğini çok iyi biliyor halk. Zorunluluklar dayatacak kendini: Fransızlara ödenecek borçlar, İngilizlere ödenecek borçlar, biliyorsunuz işte...

– Evet, biliyorum, dedi Jimmie.

– Milyarlarca ruble, onbeş milyar ruble, yalnız Fransa'ya olan borç. Bolşevikler, ödemekte acele etmeyelim, bir düşünelim dediler. Neden? Bu parayla ne yapmışlardı Fransızlar? Çara ödünç vermişlerdi parayı. Niçin? Rusları köleleştirsin diye, ordular kurulsun ve Japonya ile savaşılsın diye. Polis birlikleri kurulsun ve yüzbin Rus sosyalisti Sibirya'ya gönderilsin diye. Öyle değil mi? Yok bir de sosyalistler ödesin bu borcu, ha? Dur bakalım! Bize ne bu borçtan. Çara ödünç verdiniz bu parayı, gidin çardan geri isteyin! Ama Fransızlar diyor ki: Siz bunu ödemek zorundasınız. Ve orduları üzerimize gönderiyorlar. Rusya'nın topraklarını işgal etmek, petrolü, kömürü, altını almak istiyorlar. Böylelikle de, yoldaş, Sovyetleri devirmek istiyorlar. Ama bunun için, bütün Rus kentlerini, bütün Rus köylerini almaları gerekecek, bu sırada da biz askerler arasında propagandamızı yapacağız. Almanlara karşı yaptığımız gibi, Fransız, İngiliz ve Amerikan askerleri arasında da propagandamızı yapacağız.

VII

Kara kuru adam uzun bir nutuk çekmiş, yorgun düşmüştü. Öksürmeye başladı, ellerini göğsüne dayadı, solgun yüzü ateşin yansımasıyla kızarmıştı. Kadın ona su getirdi ve elini omuzuna koyarak yanında bekledi. Kadıncağızın, çektiği çileden dolayı bumburuşuk olmuş, geniş köylü yüzü, adamın her kıvranışında acıyla geriliyordu. Onlara bakarak orada oturan Jimmie de, için için ürpertiler geçiriyordu. Ruhu, kaderin kendisine yüklediği büyük görevin heyecanıyla doluydu. Şimdi, durumun bilincindeydi, üzerine düşen görevi, ne yapması gerektiğini biliyordu. Her şey son derece basit ve fevkalade açıktı. Bütün hayatı, bu görevin uzun bir hazırlık döneminden başka bir şey değildi. İçinden bir ses, sınıf savaşının kurbanlarından bir başka proleterin sözleriyle: "Alın bu yükü benim sırtımdan" diye bağırıyordu. Ama, zayıflık anını suskunlukla geçiştirdi ve bir an sonra: "Yoldaş, ne yapmam gerektiğini söyleyin bana!" dedi.

Kalenkin sordu: "Amerika'da hiç propaganda yaptınız mı?"

– Hem de nasıl! dedi Jimmie. Bir keresinde, sokakta söylev vermekten hapse bile girdim.

Bunun üzerine öteki, kulübenin köşesine doğru gitti, üzerinde altı tane büyük lahananın durduğu bir sandığın dibini karıştırmaya başladı ve bir paket çıkardı. Burada iki yüz kadar yazılı belge gizliydi, Jimmie'ye bir tanesini uzattı ve şu açıklamayı yaptı: "Sordular bana: Derdimizi Amerikalılara nasıl anlatabiliriz, diye. Ben de onlara dedim ki: Almanlar karşısında nasıl propaganda yaptığımızı bilmeleri gerekir. Dedim ki: Alman askeri birlikleri arasında dağıttığımız bildirileri alın, İngilizceye çevirin ki İngilizler ve Amerikalılar okuyabilsin. Bu, işe yarar mı sizce?"

Jimmie bildiriyi aldı, lambaya biraz yaklaşarak okumaya başladı:

Rusya 20. Ordusu askeri komitesinin (Bolşevik) bildirisi

(Rus ordusu geri çekilirken Riga kentinde ilan edilmiştir.)

Alman Askerleri!

Rusya 20. Ordusu subay ve erleri, bu savaşta devrime, özgürlük ve adalete karşı otokrasiyi desteklediğiniz gerçeği üzerine dikkatinizi çekmek ister. Kayzer II. Wilhelm'in zaferi, demokrasi ve özgürlüğün ölümü anlamına gelecektir. Riga'dan çekiliyoruz, fakat devrimin gücünün, sonunda topların gücüne üstün geleceğine inancımız tamdır. Eninde sonunda inancımızın bütün engelleri yeneceğini ve Alman askerlerinin, özgürlüğün fethinde, Rus devrimci ordusuyla aynı saflarda yer alacağını biliyoruz: Şimdilik, sizler bizden daha güçlüsünüz, ama sizin zaferiniz, kaba kuvvetin zaferidir. Manevi kuvvetler bizden yanadır. Tarih, Alman proleterlerin devrimci kardeşlerimize karşı cephe aldığını ve işçi sınıfının uluslararası dayanışmasını unuttuklarını yazacaktır. Bu suçu ancak bir biçimde affettirebilirsiniz. Kendi çıkarınıza neyin uygun düştüğünü anlamanız gerekir ve aynı zamanda evrenin de çıkarına uyanın ne olduğunu bilmek zorundasınız. Olanca gücünüzü emperyalizme karşı yöneltiniz ve bizimle el ele yaşama ve özgülüğe doğru yürüyünüz.

Jimmie gözlerini okuduğu yazıdan kaldırdı.

– Ne düşünüyorsunuz? diye sordu Kalenkin.

– Harika! diye bağırdı Jimmie. İşte onlara gerekli olan da bu! Kimse itiraz edemez buna. Doğru bütün bunlar, Bolşeviklerin tutumu anlatılmış burada.

Öteki acı acı gülümsedi. "Yoldaş, bu kağıdı sizin üzerinizde bulurlarsa, köpek gibi vururlar sizi. Bizi de kurşuna dizerler!"

– Neden ama?

– Bolşeviklerin tutumu anlatılıyor burada da ondan.

Jimmie neredeyse "İyi ama, doğru ya bütün bunlar!" diye karşılık verecekti. Ama ne denli saf görüneceğini düşünerek sustu. Kalenkin ise sözlerine devam ediyordu: "Ancak çok güvendiğiniz kişilere gösterebilirsiniz bunu. Kopyaları saklayın. İçlerinden birini alın ve ayağınızla üzerine basarak kirletin, çamura bulayın. Sonra, o kağıdı sokakta bulduğunuzu söyleyin arkadaşlarınıza. Bakın hele, deyin, demek ki Bolşevikler Kayzerle böyle savaşıyor. Öyleyse, bizim dövüşmemize ne gerek var? Sonra, kağıdı verin. Önümüzdeki günlerde, yeni bir şeylerle ben yine geleceğim."

Jimmie başlangıç için bunun iyi bir yol olduğunu kabul etti. Yirmi kadar kağıdı katlayıp ceketinin iç cebine yerleştirdi. Sonra ağır paltosunu ve eldivenlerini giydi. Bu aç ve üşümüş, zavallı hasta adama vermek isterdi sıcak giysilerini. Onu yatıştırmak için, dostça sırtına vurdu hafifçe ve şöyle dedi: "Bana güven, yoldaş. Bildirileri dağıtacağım ve bahse girerim işe yarayacak bu."

Telaşla yerinden fırlayan Kalenkin:

– Sakın kimseye benden söz etme! diye bağırdı.

Buna karşılık Jimmie:

– Hayır, beni ağır ateşte diri diri kızartsalar bile ağzımı açıp kimseye senin adını vermem, dedi.

XXVI. BÖLÜM

Jimmie Higgins ruhunu keşfediyor

I

Jimmie gidip yemekhanede yemek yedi, ama yığın yığın, dumanı tüten sıcak yemeklerin görüntüsü yüreğini daralttı: Aç Yahudi'nin zavallı hali gözünün önünden gitmiyordu. Üniforma ceketinin cebinde duran otuz tekliğin her biri sanki bulunduğu yeri yakıp delikler açıyordu. Eski zamanlarda Judas'ın yaptığı gibi, o da kendini asmak istiyordu ve bunu yapmak için en kısa yolu seçti.(*)

Yemek yediği masada, yanı başında bir motosikletçi oturuyordu. Bu er, daha önce tesisat işçileri sendikası üyesiydi. Terhis olduklarında, herkesin eski işine dönmesi gerektiği konusunda Jimmie ile aynı düşüncedeydi; yoksa, işsiz kalırlarsa, bunu politikacılara pahalı ödeteceklerdi. Sofradan kalkarken, Jimmie genç adama seslendi: "Baksana, ilginç bir şey buldum yolda."

O ücra yerde, Kutup dairesi içinde, ilginç şeylere pek ender rastlanırdı.

– Ne buldun? diye sordu tesisatçı.

– Sokakta gidiyordum, dedi Jimmie, taş oluğun içinde

(*) Judas, İsa Peygamberin oniki havarisinden biriydi. Para karşılığında İsa'yı ele verdi ve duyduğu pişmanlık yüzünden kendini astı.

basılı bir kağıt ilişti gözüme. Bolşeviklerin Alman askerlerine dağıttığı ve düşman siperlerinden içeri attığı bildirilerden biriymiş meğerse.

– Bak sen hele! dedi tesisatçı. Ne yazılı bildiride?

– Kayzer'e karşı ayaklanmaya çağırıyorlar Almanları. Rusların yaptığının aynısını yapmaya kışkırtıyorlar askerleri.

– Sen Almanca biliyor musun? diye sordu öteki.

– Hayır, dedi Jimmie, bildiri İngilizce yazılmış.

– İyi de, niye İngilizce yazsınlar bildiriyi?

– Bunun nedenini hiç bilmiyorum.

– Arkangelsk'te ne işi var bunun? Nasıl gelmiş buraya?

– Bunu da bilmiyorum.

– Hey büyük Tanrım! diye bağırdı tesisat ustası. Bahse girerim bizi denemek istiyor bu adamlar!

Jimmie kurnazca: "Hiç aklıma gelmemişti böyle bir şey, dedi. Ama olabilir de, tabii."

Öteki: "Yankee'lere sökmez böyle şeyler" diye fikir yürüttü.

– Hayır, sanmam. Ama ne olursa olsun, yine de yazılanlar ilginç doğrusu.

– Bir bakayım, dedi usta.

– Yalnız, kimseye bundan söz etme, diye uyardı onu Jimmie. Başım derde girsin istemem.

– Sakin ol, dostum. İçin rahat olsun, kimseye bir şey söylemem. Ve usta kirli kağıt parçasını alıp okudu.

– Hay şeytan! Bir acayiplik var bunda!

– Nasıl yani?

– Bu adamlar Kayzer'i tutmuyor anlaşılan, sence de öyle değil mi? Tesisat ustası başını kaşıdı, sonra dedi ki: "Baksana, hoşuma gitti burada yazılanlar."

– Benim de! dedi Jimmie. Bu kadar sağduyu sahibi olduklarını bilmezdim.

– Ey ulu Tanrım! Alman halkına gerekli olan da bu zaten, dedi usta. Bazı adamlar bulup buna benzer yazılar dağıtmalı askerler arasında.

– Ben de öyle düşünmüştüm, dedi Jimmie, sevinçle.

Usta düşünceye daldı: "Korkarım yalnızca Almanlara dağıtmakla kalmaz bunlar, iki tarafa da dağıtırlar."

– Dağıtırlar elbette! dedi Jimmie, bu sözlere daha çok sevinmişti.

Tesisat ustası:

– İyi de, yürümez bu iş. Askeri disipline aykırı düşer bu, deyince Jimmie'nin umutları suya düştü.

Yine de, konuşma iyi sonuç vermiş, tesisatçı kağıdı alıp bazı arkadaşlarına göstermek üzere saklamak istemişti. Jimmie'nin adını kimseye vermeyeceğine, başkalarına bundan söz etmeyeceğine tekrar söz verdi. Usta yanından ayrılıp gittiğinde, Jimmie'nin içinde verimli bir toprağa tohum ekmişçesine, umut dolu bir sevinç duygusu uyandı.

II

Sefere katılanların geri kalanıyla birlikte Y.M.C.A. da Arkangelsk'e geldi. Bir baraka kuruldu, burada askerler iskambil oynuyor, kitap okuyor, kendilerine çok pahalı gelse bile çikolata, sigara gibi şeyler satın alıyorlardı. Günün birinde Jimmie de gitti oraya. Nakliye gemisinde biraz gevezelik ettiği bir "doughboy"un da içeride oturduğunu gördü. Amerika'da matbaa işçisiydi bu asker. Politikacıların ve gazete editörlerinin çoğunun Başkan Wilson'un öne sürdüğü düşüncelerin temelini hiç anlayamamış oldukları konusunda Jimmie ile aynı görüşteydi. Bu adamlar, yarım yamalak anladıkları düşünceler konusunda ise, Başkan'dan ya nefret ediyor yahut da ondan korkuyorlardı. O anda, bu matbaa işçisi büyük tirajlı popüler dergilerden birini açmış okuyordu. Zengin bankacıların kurduğu bir sendikanın, halktan insanlar için gerekli gördüğü, entelektüel bir yemle doluydu dergi. Genç işçi uyukluyordu adeta, Jimmie ona doğru ilerledi, yanına

oturdu ve tesisat ustasıyla aralarında geçen sahne burada da, aynı başarıyla tekrarlandı.

Sonra, arktik bölgenin uzun gecelerinin getirdiği sıkıntıyı dağıtmak için sefere katılanların açtığı sinemalardan birine gitti Jimmie. Ekranda, dilenci rolünde bir genç kız görünüyordu, son moda bir elbise vardı üzerinde, saçları berberden yeni çıkmış gibi kıvır kıvırdı. Aslında, yılda bir milyon dolar kazanan, taş bebek yıldızlardan biriydi bu. Yoksulların günlük hayatında sık sık rastlandığı gibi, sonunun feci olması beklenirdi filmde, ama nerde, fakir kızı alıp bir saraya yerleştirmekle toplumsal sorunu kökünden çözen, zengin, soylu ve fedakar bir gençle evlenerek ödünlendiriliyordu.

Bu da, halktan insanlara sunulmadan önce, bankacılar sendikasınca onaylanmış bir buluştu. Filmin tam ortasında, bukleli saçlı serseri kızın yüzü, yanaklarından aşağı süzülen iri iri yaşlarla ekranı kapladığında, Jimmie'nin yanında oturan "doughboy" yüksek sesle: "Allah belasını versin, böyle saçmalıkları ne diye seyrettiriyorlar bize?" diye görüş bildirdi.

Jimmie de, "Boş ver, çıkıp gidelim buradan" diye önerdi. Ve dışarıda, Jimmie üçüncü kez aynı rolü oynadı. Yine adam, ondan taştan olukta bulduğu kağıt parçasını kendisine vermesini rica etti.

İki gün boyunca, bu böyle devam etti ve ikinci günün akşamı, Jimmie, Kalenkin'in teslim ettiği kağıtların sonuncusundan da kurtuldu. O gece, kurnaz propagandacı uyumak için yorganın altına süzüldüğü anda, birden bire yanı başında iriyarı bir çavuş, altı adamıyla birlikte beliriverdi. "Higgins, seni tutukluyorum," dedi çavuş.

Jimmie'nin gözleri koskocaman açıldı: "Neden tutukluyorsunuz beni?"

– Emir aldık. Başka bir şey bilmiyorum.

– Bir dakika, durun... diye bir şeyler anlatmaya koyuldu Jimmie. Ama çavuş, bekleyecek zamanı olmadığını söyleyerek onu kolundan yakaladı, adamlardan biri de

öbür kolundan tuttu ve götürdüler bizimkini. Üçüncü bir adam, Jimmie'nin çantasını omuzuna yüklendi, bu sırada ötekiler odada arama yapıyor, yatak şiltelerini didik didik ediyor, tahtalardan biri yerinden oynuyor mu diye, yer döşemesini yokluyorlardı.

III

Jimmie, kısa sürede durumu kavradı. Teğmen Gannet'in yanına götürülene kadar, olan biteni düşünmüş ve ne yapması gerektiğine karar vermişti.

Teğmen bir masanın başında, dimdik ve kaskatı oturuyordu. Gözlüklerinin ardında gözleri sert bakışlı, kaşları korkunç biçimde çatıktı. Masanın üstünde kılıcı ve otomatik tabancası duruyordu, sanki Jimmie'yi idam etmeye niyetliydi, yalnızca hangi yöntemle infaz edeceğine karar vermeye kalmıştı iş.

– Higgins, diye başladı söze yüksek perdeden, gümbür gümbür bir sesle, bu kağıdı nerden aldın?

– Taş oluğun içinde buldum onu.

– Yalan söylüyorsun! dedi teğmen.

– Hayır efendim, diye cevap verdi Jimmie.

– Kaç tane buldun bu kağıtlardan?

– Üç tane efendim, dedi Jimmie, yani öyle sanıyorum. Bu sorgulamanın başına geleceğini biliyordu. Oyununu sonuna kadar, dikkatle oynamaya karar vermişti.

– Yalan söylüyorsun, diye gürledi teğmen yeniden.

– Hayır efendim, dedi Jimmie, alttan alarak.

– Kim verdi sana bunları?

Jimmie bu sorunun sorulacağını hiç düşünmemişti, bocaladı.

– Söylememeyi... söylememeyi tercih ederim, diye cevap verdi.

– Sana emrediyorum, söyle sana bunları verenin adını! diye bağırdı teğmen.

– Ne yazık ki, efendim, bunu yapamam.

– Söylemen gerekecek, buradan çıkmadan önce açıklamak zorundasın bu adı. Bunu hemen şu anda, iyice anlaman lehine olur. Kaç tane buldum demiştin? Üç tane mi?

– Belki de dört kağıt vardı orada, dedi Jimmie kendini daha fazla güvence altına almak için. Özellikle dikkat etmemiştim sayısına.

– Bu doktrinlere karşı sempati besliyorsun? İnkar edebilir misin bu gerçeği?

– Yani... hayır, efendim, ama tümüyle bağdaşmıyorum. Bildirilerde yazılanların sadece bir kısmına inanıyorum.

– Bir taş oluğun içinde kağıtları buldun da üç tane mi, dört tane mi var, saymaya zahmet etmedin, öyle mi?

– Öyle, efendim.

– Beş tane yok muydu, peki?

– Bilmiyorum, efendim. Sanmıyorum.

– Altı tane hiç olamazdı, tabii?

– Hayır efendim, diye cevap verdi Jimmie. Artık kendini tümüyle kurtulmuş sayıyordu. Altı tane olmadığından eminim.

O zaman, teğmen önündeki masanın çekmecesini açtı, içinden bir tomar, bumburuşuk, katlanmış, bükülmüş, çamura bulanmış bildiri çıkarıp Jimmie'nin gözleri önüne serdi. Tam yedi tane kağıt duruyordu masanın üzerinde. "Yalan söylüyorsun!" diye homurdandı teğmen.

– Yanılmışım, dedi Jimmie.

– Bu adamın üzerini aradınız mı? diye sordu teğmen askerlere.

– Henüz aramadık, efendim.

– Derhal üstünü arayın.

Jimmie'nin silahlı olup olmadığına baktılar, sonra onu çırılçıplak soydular. Giyeceklerinin içini aradılar, ayakkabı topuklarının içine kadar her yere baktılar. İlk bulduklarından biri de, gömleğinin cebinden çıkan kızıl kart oldu.

– Vay vay vay! diye bağırdı teğmen.

– Sosyalist parti üyelik kartı bu, dedi Jimmie.

– Amerika'da, bu kartı taşıyanların yirmi yıl hapisle cezalandırıldığından haberin yok mu senin?

– Yalnızca üzerinde bu parti üyelik kartını bulundurdu diye vermezler insana bu cezayı, dedi Jimmie cesaretle.

Jimmie elbiselerini yeniden giyerken, bir süre herkes sustu. "Higgins, dedi teğmen, ülkene ve bayrağına ihanet ederken suçüstü yakalandın. Bunun cezası ölümdür. Yalnızca bir tek kurtuluş çaresi var senin için, samimi bir itirafta bulunmak ve her şeyi anlatmak. Anlıyor musun?"

– Evet, efendim.

– Öyleyse, bu kağıtları sana kim verdiyse onun adını söyle bana.

– Özür dilerim efendim, ama ben onları taş olukta buldum.

– Bu budalaca hikayeyi anlatmaya ısrarla devam edecek misin?

– Doğruyu söylüyorum, efendim.

– Hayatını söndürenleri korumayı sürdürecek misin?

– Bildiğim her şeyi size söyledim, efendim.

– Pekala, dedi teğmen. Çekmeceden bir çift kelepçe çıkarıp Jimmie'nin bileklerine geçirdi. Kılıcını ve otomatik tabancasını aldı. Askerlikten bir şey anlamayan Jimmie, dehşetle bakakalmıştı. Oysa, teğmenin amacı yalnızca silahlarını kemerine yerleştirmekti. Sonra kaputunu giydi, kalın eldivenlerini ellerine geçirdi, kürklü şapkasını başına taktı. Şimdi baştan ayağa örtülüydü, burnuyla gözlerinden başka görünen yeri yoktu. Jimmie'nin götürülmesini emretti. Dışarıda bir otomobil bekliyordu; subay, tutsak ve iki muhafız, askeri hapishaneye doğru yola çıktılar.

IV

Tutsağın ruhu dehşet doluydu, ama kimseye belli etmiyordu bu halini. Teğmen Gannet de ruhundaki kargaşayı dışa vurmamaya çalışıyordu. Orduda subaydı, fakat

şimdi önünde yerine getirilmesi çok güç bir askeri görev duruyordu, yapmak zorundaydı görevini. O güne dek kimsenin bileğine kelepçe takmamıştı, kimseyi hapse götürmemişti, tutsağı kadar kendisi de sıkıntı çekiyordu.

Kendisine ordu içinde yapılan bir ihanet propagandası gibi görünen eylem yüzünden, Rusya'nın baştan aşağı yıkılması, harabeye dönüşmesi geliyordu gözünün önüne, korkunç bir manzaraydı bu. "Kuduz köpekler" dediği Bolşeviklerin, öteki orduları zehirlemek için bile bile yaptıkları gizli çalışmaların, dünyanın geri kalanını da kendi durumlarına düşürmeyi amaçladığını düşünüyordu. Bu tür çabaların, Amerikan ordusunu da hedeflemesi, canavarca geliyordu teğmene. Bak sen, işler nereye kadar varmıştı! Teğmen hiçbir şeyin farkına varmamıştı önceden, insanların bilinmezin karşısında kapıldığı dehşeti duyuyordu içinde. Yılanın başını ezmek onun göreviydi, bunun için yemin etmişti, ama yine de bu olayda aklı karışık, ruhu altüsttü. Çavuş Higgins cesareti sayesinde Fransa'da rütbe almıştı. Konuşmalarında tedbirsizlik ediyordu, bununla birlikte iyi bir yardımcıydı. Şimdi de, aktif bir terörist olduğu çıkmıştı ortaya. İnsanları ayartan bir kışkırtıcı ajan, küstah bir hain ve provokatörmüş meğerse çavuş!

Çarın, kendi tebaası için inşa ettirdiği cezaevinin önüne gelmişlerdi. Devasa taş yığını, karanlıkta heyula gibi görünüyordu. Jimmie, Leesville Parti Grubunda, Amerika'da her şeyin Rusya'dakinden daha kötü olduğunu açıklamıştı bir keresinde. Yanılmıştı demek: Rusya'nın da Amerika'dan farkı yoktu.

Taştan bir sundurmanın altına girdiler, çelikten yapılmış bir kapı açıldı ve arkalarından çarpılarak kapandı. Odalardan birinde bir çavuş oturuyordu, İngiliz olmasa, mavi yerine kahverengi üniforma giymese, insan A.B.D'de, Leesville'de sanırdı kendini. Jimmie'nin adı ve durumu kayıtlara geçirildi, sonra Teğmen Garnet sordu: "Perkins geldi mi?"

– Henüz gelmedi, efendim, diye cevap verdi çavuş.

O anda, giriş kapısı açıldı ve şişman bir adam belirdi odada. Kendisini daha da şişman gösteren kocaman bir paltoya sarınmıştı. İlk gördüğü andan başlayarak, Jimmie bu korkunç adama, hep tavşanın yılana büyülenerek baktığı gibi baktı. Sosyalist dostumuzun, durmadan av hayvanı gibi kovalandığı hayatı boyunca, polislere, dedektiflere sık sık işi düşmüştü, karşısındakinin kim olduğunu anlaması için bir kez bakması yetiyordu.

V

Savaştan önce, bu Perkins denen adam, özel bir polis ajansında "operatördü". İşçiler "av köpeği" diye söz ederlerdi ondan. Gel zaman git zaman, hükümetin acilen "iz sürme" ihtiyacı belirmiş, kim olursa olsun, birilerinin işbirliğini kabul etme zorunluluğu kendini dayatmış, seçiciliğe pek olanak tanımamıştı. Böylelikle bu Perkins de, gizli polisin hizmetinde çalışan bir çavuş olarak Arkangelsk'te bulmuştu kendini. Nasıl marangozlar, sanki kendi ülkelerindeymişler gibi çivi çakıyorlarsa, cerrahlar kendi ülkelerindeymişler gibi ameliyat yapıyor, vücut dokularını kesip biçiyorlarsa, Perkins de, aynen kendi ülkesindeymiş gibi "iz sürüyordu".

– Eee çavuş? diye sordu teğmen. Ne buldunuz, bakalım?

– Sanırım, hikayenin aslını ortaya çıkardım, efendim.

Gannet'in yüzünde bir rahatlama ifadesi belirdi. Jimmie'ninse, başına geleceklerin korkusuyla, yüreği güm güm etmeye başladı.

– Bir iki ayrıntı kaldı yalnızca emin olamadığım, diye konuşmasını sürdürdü Perkins. Mahpusu sorguya çekmemde bir sakınca görmezsiniz, sanırım.

– Yok canım, ne sakıncası olacak! Teğmen Gannet, bu nazik konunun böylesine kararlı bir adamın, benzeri olay-

lara alışık, bu tür sorunlarla baş etmesini bilen bir profesyonele devredilmesinden hoşnuttu.

– Hemen gelip size rapor vereceğim, dedi Perkins.

Teğmen de:

– Peki, bekleyeceğim, diye cevap verdi ona.

Pekins, Jimmie'nin titreyen kolunu, mengene gibi sıkan eliyle yakaladı. Uzun, taş bir koridordan aşağı indiler. Ardından, bir kat merdivenden indiler. Yolda, kendisi gibi hakiler giyinmiş iki kişiyi daha yardıma çağırdı, onlar da peşleri sıra geldi. Bu dördü, bir takım yeraltı geçitlerini aştıktan sonra, kalın çelik kapılı, taş bir hücreye girip kapıyı çarparak kapadılar. Kapının gümlemesi, zavallı Jimmie'nin kulağında mahşer günü, son hükmü bildiren yargıcın tokmağı gibi yankılandı. Çavuş, onu omuzlarından yakalayıp kendine doğru çevirdi ve bakışlarını gözlerinin içine dikerek: "İşte baş başa kaldık, orospu çocuğu!" diye homurdandı dişlerinin arasından.

Bu adam Amerika'da bir kentte polislik yapmış olduğundan, kurbanlarının bütün bildiklerini sayıp döktükleri, hatta bilmedikleri şeyleri de uydurarak anlattıkları "üçüncü aşama" konusunda deneyimliydi. Polisin, onlara her şeyi nasılsa söyleteceğini anlıyorlardı bu aşamada. Öteki iki kişiden biri Connor adında bir erdi, birçok kez bu engizisyon işkencesinin uygulandığını görmüştü. Eskiden ağır suçlar işlemiş biriydi, adliyede kalın bir dosyası vardı. En son "Middle-West" bölgesi kentlerinden birinde, bir genelevdeki kavgada yakayı ele vermişti. Şansı yaver gitmişti mahkemede, yargıç, Connor'un kabarık suç dosyasından habersizdi. Gözyaşı dökerek af dileyişi, nedamet getirişi mahkeme başkanını etkilemiş, hapis cezasının infazı ertelenmişti; ancak bir şartla: Mahkum, yurdu uğruna savaşmayı kabul etmek zorundaydı.

Öteki adamın adı Grady'ydi. New York'ta Hell's Kitchen, "cehennemin mutfağı" denen yerde, bir kulübede, bir kadınla üç çocuğu yüzüstü bırakıp ver elini Avrupa demiş, Kayzer'le vuruşmaya gelmişti. Aslında iyi huylu, çalış-

kan bir İrlandalıydı. Günde on saat, yapı harcı ve tuğlaları binaların üst katlarına taşıyarak, güç bela hayatını kazanıyordu. Ayağının dibinde bir yerlerde, bir kükürt ve alev cehennemi uzandığını, yetki bakımından kendisinden üstün olanların emirlerine uymazsa, bu cehennemin ateşinde kızartılmaya gönderileceğini çok iyi biliyordu. Grady, bazı kötü adamların dinden nefret ettiklerini, lanetler savurduklarını ve zehirleyici etkileri yüzünden, kendileriyle birlikte milyonlarca ruhu cehenneme sürüklediklerini biliyordu. Bunlara, teröristler ya da anarşistler denirdi. Kuşkusuz şeytanın elçileriydi bunlar ve bunların kökünü kazımak, bunları yok etmek insanların kutsal göreviydi. Binlerce yıldan beri, dünyanın tüm Grady'leri böyle akıl yürütür, yer altı mahzenlerinde kaynar kazanları karıştırır, tekerlekleri döndüren manivelaların kolunu kaldırıp indirirler. Amerika'nın büyük kentlerinde, hâlâ da yapıyorlar bu işleri; buralarda poliste batıl inançlar egemendir ve alkol tüccarlarının, halka hizmet veren büyük kuruluşların çıkarlarıyla da uyum içindedir bu yapılanlar.

VI

– Beni iyi dinle, orospu çocuğu, dedi Perkins. Senin olaya bir göz attım, düşüp kalktığın Bolşeviklerin çoğunun adını öğrendim. Hepsinin adını öğrenmek istiyorum anlıyor musun, hepsinin. Bunun için buradayız.

Duyduğu korkuya rağmen, Jimmie'nin yüreği sevinçten hopladı. Perkins yalan söylüyordu! Hiçbir şey bulmuş değillerdi! Yalnızca mahpusu etkilemek ve emri altında bulunduğu subayım da gerçek bir "av köpeği" olduğuna inandırmak istiyordu. Polisin her yerde yaptıklarını tekrarlıyordu o da, beceriklilik ve zekasıyla elde edemediği bilgiyi kabalıkla, haşinlikle koparmaya çabalıyordu.

– Evet, haydi bana biraz bir şeyler anlat bakalım, diye konuşmasını sürdürdü adam. Sıkı duracağım, dayanacağım diyorsun kendi kendine ya, hepsi boşuna, elinden bir

şey gelmez. Kollarını, bacaklarını birer birer koparırım inat edersen... Bülbül gibi ötünceye kadar, gereken her şeyi yaparım. Anlıyor musun?

Jimmie kasılmaya benzer bir hareketle başını eğdi. Konuşmak için harcadığı çaba yalnızca bir hıçkırıkla sonuçlandı.

– Hemen karar veremesen bile, fazla uzun sürmez yelkenleri suya indirmen. Kendine pek güvenme, bizi fazla uğraştıramayacaksın zaten, aklını başına toplayıp hemen bizimle işbirliği yapsan daha iyi olur kendin için. Haydi söyle, kim bu adam?

– Hiç kimse, onu tanımıyorum...

– Yaa, demek öyle! Pekala, göreceğiz bakalım.

Çavuş, Jimmie'yi topukları üzerinde döndürdü, şimdi onun arkasına geçmişti. "Tutun şunu!" diye bağırdı adamlarına. İki adam onu omuzlarından yakaladı. Çavuş, kelepçeyle birbirine bağlı bileklerinden tutup kollarını zorlaya zorlaya yukarı kaldırmaya başladı.

– Ah! diye bağırdı Jimmie. Durun! Durun!

– Konuşacak mısın? diye sordu çavuş.

– Durun! diye vahşice bağırdı Jimmie; öteki daha da büyük bir kuvvetle kollarını yukarı doğru itiyordu. Jimmie bağırmaya başladı: "Kolumu kıracaksınız! Yaralı kolumu kıracaksınız!"

– Yaralı mı kolun? diye sordu çavuş.

– Savaşta bir kurşun kırmıştı kolumu.

Çavuş şaşkınlıkla:

– Ne hikayeler anlatıyorsun öyle bize?.. dedi.

– Doğruyu söylüyorum, kime isterseniz sorun! Fransa'da, Chatty-Terry savaşında yaralandım!

Kısa bir süre için, kollarındaki basınç hafifledi. Fakat çavuş o anda, savaşta kariyer yapmak isteyen askerlerin, üstlerinin karşısında zayıf ve duygusal görünmemeleri gerektiğini hatırladı. "Savaşta yaralandınsa, neden hainlik yaptın peki? Sana sorduğum isimleri söyle!" Jimmie'nin kollarını omuzlarına doğru itmeye devam etti.

Jimmie'nin aklından bile geçirmediği müthiş bir can çekişmeydi bu. Keskin bir çığlıkla sesi yükseldi: "Durun! Durun! Bekleyin biraz!" Cellat baskıyı azaltıp soruyordu: "İsimler?" Jimmie konuşmayınca, daha da büyük bir kuvvetle itmeye başladı kollarını yukarı. Jimmie kıvranıyor, çırpınıyor, ama iki adam onu kıskaç gibi elleriyle sımsıkı tutup bastırıyordu. Yalvarıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyor, inliyordu, ama bu zindanın duvarları komşu hücrelerde oturanların burada yapılanları öğrenip de rahatsızlık duymayacakları biçimde inşa edilmişti.

Bazen insanlar müzelere gider, eskiden insanlara işkence etmek için kullanılan şeytan icadı aletlere bakarlar. Tir tir titrer insan bunların görünümü karşısında. Daha insanca günlerde yaşadığımıza şükrederiz, oysa insan vücuduna eziyet çektirmek için öyle karmaşık araçların hiç de gerekli olmadığı akla hayale bile gelmez. Herkes işkenceci olabilir, tek ki kurbanı karşı koyamayacak kadar güçsüz düşsün. Bir tek şey gerekir: *Amaç*, yani yasalarla kutsal kılınmış ve olası isyanlara karşı korunmuş herhangi bir ayrıcalık biçimi.

– İsimleri söyle bana! diye bağırıyordu çavuş. Jimmie'nin ellerini boynuna kadar itmişti. Üstüne abanmış, birbirine bağlı kolları omuz eklemlerinden yukarı doğru zorluyor, zorluyordu. Jimmie acıdan körleşmişti, tüm varlığı bir kasılmadan ibaret kalmıştı şimdi. Çok müthişti, olamazdı bu! Bir şey durdurmalıydı bunu! Ruhunun derinliklerinde bir ses: "Söyle! Söyle!" diye fısıldıyordu. O zaman, zavallı çelimsiz Yahudi geldi aklına, güvenmişti bu adam kendisine... Hayır, hayır, söylemeyecekti! Asla söylemeyecekti! Peki, ne yapmalıydı? Bu dehşete katlanmalı mıydı? Dayanacak gücü kalmamıştı artık, canavarlıktı bu!

Kıvrım kıvrım kıvranıyor ve haykırıyor, yalvarıyor, hıçkırıyordu. Belki işkenceye yiğitçe dayanabilen insanlar vardı, ama Jimmie onlardan değildi. Alçalmıştı, delirmiş gibiydi. Ne olursa olsun yapmaya, aklına gelen her

şeyi yapmaya hazırdı, bir tek Perkins'in ısrarla ondan istediği şeyi yapmak elinden gelmiyordu.

Çavuş nefes nefese kalana dek sürdü bu işkence. Politik duygusallık yüzünden, Amerikan polis memurlarının yetinmek zorunda kaldığı ilkel işkence yöntemlerinin kötü yanlarından biri de buydu, işkenceciyi yoruyordu. Çavuşun sabrı taşmıştı, Jimmie'nin kolunu sarsmaya, bükmeye başladı. Öylesine şiddetle yapıyordu ki bu hareketleri Connor dikkat etmesi konusunda uyardı onu. Kemik kırmanın alemi yoktu.

O zaman, Perkins emretti: "Başını eğin." Jimmie'nin kafasını yere değene kadar eğdiler, rahat durması için Grady bacaklarını bağladı. Gerilen boynunu Connor tutuyordu. Perkins, ayağını kelepçeye dayayıp ve şiddetle itti. Bu şekilde, ayakta kalıp serbestçe nefes alarak işkenceyi sürdürebilecekti, bu da rahatlattı çavuşu: "Şeytan götürsün seni! dedi. Bütün gece burada kalabilirim! Haydi, öt bakalım!"

VII

Jimmie her saniye duyduğu azabın arttığını sanıyordu. Acıya bu kadar uzun süre dayanılabildiğini, canlı, yakıcı bir alevin insanın içini kavurabileceğini aklından bile geçirmezdi daha önceleri. Dişlerini gıcırdatıyor, dilini ısırıyordu, taşların üzerinde kafasını döndürüp duruyordu. Biraz ara verseler, sonra isterlerse yeni türden bir işkenceye başlasınlar. Omuzlarında, dirseklerinde ve bileklerinde haykıran, uluyan sancıyı biraz unutabilse. Ama ara vermeyi düşünmüyordu kimse. Tutsağın bilinci bulanıyor, dipsiz bir uçuruma dalıp kararıyordu. Derinliklerden, uzaktaki dağların tepelerinden gelircesine, Perkins'in sesini duyuyordu tutsak: "Öt bakalım, öt! Yoksa bütün gece böyle kalırsın!"

Jimmie bütün gece öyle kalmadı, çünkü Perkins tek ayak üzerinde durmaktan yorulmaya başlamıştı. Yukarı-

daki odada, teğmenin sabırsızlıkla bir ileri bir geri gidip geldiğini, birkaç soru sormanın niçin bu kadar uzun sürdüğünü kendi kendine sorduğunu biliyordu. Uzaktaki dağın tepesinden gelen sesi işitti Jimmie: "Böyle olmayacak. Bağlayıp sallandıralım onu!" Perkins cebinden uzun bir ip çıkardı, uçlardan birini Jimmie'nin başparmaklarına bağladı. Öteki ucu duvarda çakılı olan bir demir halkaya geçirdi. Çarın ajanlarından birinin buluşuydu bu. İki adam Jimmie'yi havaya kaldırdılar, ayakları yerden kesilince ipi gerdiler ve Jimmie sırtından zincirli durumda, bütün ağırlığı başparmaklarına yüklenmiş olarak asılı kaldı.

Artık, zindancıların başına dert çıkarmıyordu, belki mosmor kesilen ve kasılan yüzünü, ısırdığı kanlı dilini görmek rahatsızlık verici sayılabilirdi. Yüzü duvara gelecek biçimde döndürdüler mahpusu, şimdi zayıflayan sızlanmalarından başka gürültü duymuyorlardı. Yine de tatsızdı işittikleri kekelemeler, tutarsız sayıklamalar; sürekliydi ama uyumsuzdu çıkardığı sesler, bir ahır dolusu hayvana eziyet ediliyormuş gibi inişli çıkışlı, inceli kalınlı seslerle inildiyordu.

Dakikalar geçtikçe, Perkins'in öfkesi de arttı. Mahpusun çektiği acıdan etkilenmiş değildi, sinirleri sağlamdı. Eskiden, Amerika'da, çok sayıda I.W.W üyesini elden geçirmişti. Fakat, bilgi elde etmeye söz vermişti ve ünü, kariyeri tehlikedeydi şimdi. Sert bir yumruk indirdi Jimmie'ye ve "Konuşacak mısın?" diye sordu. Jimmie hâlâ konuşmayı reddettiğinden, son kararını verdi: "Su tedavisi uygulamamız gerekecek. Connor, iki su güğümü ile kalın ağızlı bir huni getir."

– Peki, efendim dedi sabıkalı herif ve dışarı çıktı. Perkins yine kurbanına döndü: "Dinle, şeytan götüresi, pis hayta. Yine bir şey deneyeceğim senin üzerinde, seni kıskıvrak avucumuza düşürecek bir şey. Orduyla birlikte Filipinlerde bulundum. Orada, bunu yaptıklarını gördüm çok kere. Kimse karşı koyamadı bu işkenceye. Seni suyla dolduracağız ve iki saat öylece bırakacağız suyu emesin

diye. Sonra yine su dökeceğiz ağzından içeri, buna gece gündüz devam edeceğiz ta ki sen ötmeye başlayana kadar. Şimdi iyice düşün, hemen konuşmaya başlasan iyi edersin, suyla doldurmamıza gerek kalmasın seni, çünkü boşaltması pek kolay olmuyor o suyu."

Jimmie, yüzü duvara dönük, asılı durumdaydı. İşkence edilen başparmaklarındaki sancı, sanki burgu gibi döndürülerek bir hançer saplanmışçasına yakıyordu canını. Bu tehditleri dinledi ve ruhunun derinliklerinden, yine ne pahasına olursa olsun acı çekmeye ara vermesi için yükselen çağrıyı işitti.

Jimmie savaş veriyordu, şimdiye dek hiçbir insanın vermediği en müthiş savaşı veriyordu. Vücudunun zayıflıklarına karşı bilincinin savaşıydı bu. Söylemeli mi, söylememeli miydi? İşkenceye uğratılan zavallı vücudu yalvarıyordu: "Söyle!" Ama bilinci, zayıf bir sesle, soluk soluğa, durmadan, aralıksız fısıldıyordu: "Hayır! Hayır! Hayır!" Durmadan yeniden saldırıya geçmesi geriyordu, çünkü bu hiç bitmeyen, hiçbir zaman kazanılamayan bir savaştı. Her an, yeni yeni endişeleri beraberinde getiriyor, yine bu yüzden, yeni eğilimler doğuruyordu. İnsanın aklından geçen her şeyi sonsuza dek tekrarlaması, bitmez tükenmez düşünceleri yeniden yeniden kafasında kurması gerekiyordu. Neden söylemesin bu adı? Çünkü Kalenkin ona güven duyuyordu, Kalenkin onun yoldaşıydı. İyi de, belki çoktan kaçıp gitmişti o, belki de hastalıktan ölmüştü. Jimmie'nin tutuklandığı kulağına gittiyse çoktan sıvışmıştı kentten, kim bilir? Belki de, Kalenkin'e kendisine yaptıkları kadar işkence etmezlerdi, Kalenkin asker değildi ki! Onu yalnızca hapse koyarlar, birkaç ay hapis yatardı; bu sırada da ötekiler işi yürütürdü. Belki de... kim bilir....

Falan, filan. Gel gör ki o zayıf ses, Jimmie'nin ruhunda mırıldanıp duruyordu: "Sen Devrimsin. Sen bu dünyada hayatta kalmak için mücadele veren toplumsal adaletsin. Sen yüzünü ışığa çeviren, yeni bir hedefe varmak

için, eskinin dehşetini geride bırakmak için mücadele eden insanlıksın. Sen çarmıha gerilmiş İsa'sın, eğer sen zaaf gösterirsen dünya yine geriye gider, bu kez belki de sonsuza kadar böyle kalır. Dayanmalısın! Buna dayanmalısın! Şuna da dayanmalısın! Hatta şuna bile katlanmalısın! Her şeye katlanmalısın -durmadan- sana ihtiyaç duyulduğu sürece! Çözülmemelisin!

VIII

Connor su güğümleri ve huniyle geri döndü. Jimmie'yi yere indirdiler -Ah! başparmakları nasıl da rahatlamıştı- yere yatırdılar onu, işkence gören ve şişen elleri yine altında kelepçeliydi. Ayaklarının üzerine Grady oturdu, Connor göğsüne çöktü ve Perkins huniyi zorla ağzına sokup suyu boşalttı huninin içine.

Jimmie'nin suyu içmesi, boğulmamak için umutsuzca yutması gerekiyordu. Çok geçmeden, su içini doldurmaya başladı ve öylesine bir can çekişme başladı ki onda, o ana kadar çektikleri bunun yanında hiç kalırdı. Eter buharlarının neden olduğu acıya benziyordu bu, ama ondan çok daha beterdi. Balon gibi şişmişti bedeni, organları patlayacaktı nerdeyse, bütün vücudu zehirli bir kan çıbanı kesilmişti. Midesinin üstüne oturan Connor her an daha ağırlaşıyor, herifin ağırlığıyla su vücuduna daha iyi yayılıyordu. Jimmie bağıramıyordu, yüzü mosmordu, alın ve boyun damarları dışarı fırlamıştı. Boğuluyordu ve bu hepsinden de kötüydü; her çırpınışında binlerce hançer saplanıyordu vücuduna adeta.

Jimmie, daha önce, Amerika'da, küçük kent ve kasabalarda polis otoritelerinin klasik işkence yöntemi olan su kürüne uğratılmış çok sayıda talihsizin anlattıklarını dinlemişti. Basit, ucuz ve "temiz" bir işkenceydi. Mahkemede gösterilebilecek kan lekesi yada ezik çürük gibi yara izleri bırakmazdı. Kurbanın ağzına öylesine kilit vururdu ki, hücrenin pencerelerinden hiçbir çığlık duyulmaz, can

sıkıcı suçlamaları susturmak için bir inkar yeterdi. Bu işkence Vahşi Bill'e de yapılmış, Çilek Curran da birçok kez çekmişti bunu. Ama bu kadarı da olmaz, diye düşünüyordu Jimmie, hiçbir insan buna dayanamaz. Jimmie tarih konusunda pek bilgili değildi, insanların kendilerine verilen bütün cezalara dayandıklarını bilmiyordu. Ayrıcalıklar yasalarda var oldukça ve bu ayrıcalıklar yasaları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmayı sürdürdükçe, insanlar da yapılan eziyetlere katlanmaya devam edecekti.

Binlerce yıllık mücadele, şimdi Jimmie Higgins'in ruhunda sürüp gidiyordu. Önemsiz bir sosyalist makine işçisiydi, dişleri çürük, elleri nasırlıydı, dikkati çekecek, hatırda kalacak çalışmalar yapacak durumu yoktu. Aslında, birisi bacaklarının üzerinde oturur, bir başkası midesinin üzerine çöker, üçüncü bir kişi de huniyle boğazından aşağı su akıtırken, vücudunda altı litre suyla yerde yatan birinin dikkate değer işler yapması zordu zaten. Jimmie, ruhunun ta dibinde dehşetengiz bir savaş vermekten ve bu savaşta yenilmemek için çabalamaktan başka bir şey yapamıyordu. "Eğer konuşmaya hazırsan, bir dizini yukarı kaldır!" dedi Perkins. Gradey, Jimmie dizini kaldırabilsin diye biraz doğruldu, ama Jimmie'de bir kımıldama olmadı.

Çarmıha gerilen ruhunun ta derinliklerinde, çok garip şeyler olup bitiyordu. Kolları, bacakları bağlı ve gücü tükenmiş, orada serili yatarken, acıdan kıvrılıp bükülürken, dehşetten yarı delirmişken Jimmie, yardım çağırdı ve zindanın duvarlarını delerek, zindancılara, işkencecilere gülüp geçerek gelen yardım, çelik parmaklıkları kıran ve korku engellerini aşan müthiş bir güç ona ulaştı.

"... güçlü müttefiklerin var;
Sadık dostların esriklik ve acılar,
Ve Sevgi ve Ruh, zincire vurulamayan!"

Jimmie Higgins'in ruhunda işitilen bu ses yükseliyor, tehditleri, zorbalığın buyruklarını bastırıyordu. Şöyle di-

yordu ses: "Ben İnsanım ve zafer kazanırım. Bedenime egemen olur, vücudumu hor görür, onun çok üstünde yer alırım. Ten kafesinin ürkekliğini, korkularını umursamam. Ben Gerçeğim ve tüm Evrenin beni dinlemesini isterim. Ben Adaletim ve tüm dünyada geçerli olmak isterim. Ben Özgürlüğüm ve tüm yasaları deler, tüm baskılara karşı korum, coşar, taşar, kurtuluş isterim! -Çünkü tüm zamanlarda ve tüm ülkelerde, bu kutsal Güç insan ruhunda vardı ve bu gizemli ses insan ruhunda konuştuğu içindir ki, en azından adaletli ve mutlu bir dünya hayali sayesinde, insanlık karanlık çağlardan çıktı ve barbarlıktan kurtuldu."

Böylelikle, Jimmie yerde yatarken, acılarını vecde, deliliğin sınırında, tehlikeli ve baş döndürücü bir neşeye dönüştürüyordu. Çavuş Perkins doğruldu ve başını sallayarak Jimmie'ye baktı: "Bu cehennem kaçkınında ne var acaba?" dedi. Jimmie'nin kaburgalarına bir tekme attı, mahpusun ruhu fırlayıp gitti kaygı sonsuzluklarının girdabına karıştı.

– Allah belanı versin! Konuşturacağım seni! diye bar bar bağırıyordu Perkins. Koskocaman botlarıyla tekmeler savurdu durdu mahpusa, ta ki Connor onu uyarıncaya kadar. Mahpusun vücudunda iz bırakmak racona uymazdı.

O zaman, çavuş aniden: "Siz burada bekleyin!" dedi ve teğmen Gannet'in sıkıntıyla, bir aşağı bir yukarı dolaşıp odayı arşınlayarak beklediği yere çıktı.

– Teğmen, dedi, inatçı çıktı bu genç.

– Ne dedi?

– Bir kelime bile söylemedi. Sosyalist bu, bunların bazıları öyle iğrençtir ki şaşarsınız. Hikayeyi öğrenir öğrenmez, size rapor vereceğim. Fakat bu sırada, sizin burada beklemenize değmez.

Teğmen çıkıp gitti ve Perkins hücreye döndü. Her iki saatte bir Jimmie'yi suyla doldurmaları için emir verdi adamlarına. Tabii arada "evet" demesi için de fırsat verilmeliydi. Jimmie orada kaldı, yerde upuzun yatıyor, tek

başına inliyor, ağlıyordu. Kırbaç zoruyla yürütülen halsiz bir at gibi, bazen bir andan fazla sürmeyen ve iradesinin sürekli çabası yüzünden yinelenen garip kendinden geçişlerle irkiliyordu. Gerçekte, bu savaşı asla kazanamazdı! Beden hiçbir zaman tam olarak unutulamaz, bağıra çağıra duyurduğu buyrultular tümüyle reddedilemezdi. Tanrı yardımınıza gelir, ama kuşku da onu yakından izler. Bu korkunç fedakarlık neye yarar? Ne faydası olacak, kim bilecek bunu, kim ipleyecek? İşte, şeytan ruhunuzda işini böyle görür, insanın düşlediği yeni şeylerle, geçmişe gömülmüş fakat insanlar tarafından yasallaştırıldığı için canlı kalmış, eski şeyler arasındaki başlangıcı ve sonu olmayan düello böyle sürer gider.

XXVII. BÖLÜM

Jimmie Higgins oyunu demokrasiden yana veriyor

I

Yeni bir gün doğmuştu, Jimmie'nin, unutulmaya terk edildiği taş hücrenin dibinde, haberi bile olmamıştı güneş ışığından. Bütün bildiği, çavuş Perkins'in tekrar geldiği, bir çubukla dişlerini karıştırarak, uzun süre ona baktığıydı. Perkins'in önceden karşılaştığı kurbanlara kıyasla, bu Bolşevik, su işkencesine çok daha uzun zaman dayanmıştı. Çavuş bulanık kafasında bu sorunu tarta tarta, onun aptallığına, bu direnci ona kazandıranın bir tür budalalık olduğuna karar verdi. İyi de, devam etmek gerekiyordu, çünkü Perkins kariyerinin buna bağlı kaldığının bal gibi farkındaydı. Bir şeyler bulmak zorundaydı, oysa hiçbir şey keşfedememişti henüz. Mahpusun tekrar başparmaklarından bağlanıp sarkıtılmasını buyurdu, Zavallı başparmaklar şimdi normal büyüklüklerinin üç katına erişecek biçimde şişmiş, simsiyah kesilmişti. Ama bu kez, doğa anamız imdada yetişip infazı engelledi. Duyduğu acı öylesine dayanılmazdı ki Jimmie bayıldı. Çavuş, onun bilincini yitirmiş, bağlandığı halkadan sarktığını görünce, ipi birdenbire kesti ve kurbanı yere yuvarlanıp nemli taşların üzerine serildi kaldı.

Böylece, üç gün boyunca Jimmie'nin hayatı ardı ardı-

na bir işkenceyle, bir bayılmayla geçti. Bu, alışılagelmiş sürecin "üçüncü aşamasıydı" ve en isyankar kurbanlara uygulanırdı. Bilinci yerine geldiğinde Jimmie, Tanrıya yalvarıyor, Tanrı zafer alayları ve Jimmie'nin ruhunda yankılanan şen borazan sesleriyle cevap veriyor, bizimki yine "ötmüyor", yine "ötmüyordu."

Dördüncü gün, üç işkenceci hücresine girdiler ve onu ayağa kaldırdılar. Taş merdivenden gün ışığına çıkardılar mahpusu, battaniyeye sardılar ve bir otomobile bindirdiler.

– Beni iyi dinle, köpoğlu köpek, dedi yanında oturan Perkins, harp divanına çıkarılacaksın. Duydun mu?

Jimmie cevap vermedi.

– Bak, senin iyiliğin için söylüyorum... hele burada yapılanlar hakkında yalanlar uydurmaya kalkış, hücreye geri getirir uzantılarını teker teker koparırım, anlıyor musun?

Jimmie yine cevap vermedi. Amma da acayip adam, diye düşüncü Perkins, çekilmez tipler bunlar. Jimmie'nin ruhunda ise, zayıf bir umut ışığı titreşiyordu. Gelecekte işkencelerden korunmak için, yetkililere başvuramaz mıydı? Jimmie ülkesine inanıyordu, Amerika'nın demokrasinin savunucusu olduğuna inancı tamdı. Başkan Wilson'un harika nutuklarını okumuştu, onun bir adama hapishanede işkence edilmesine göz yumacağını aklından bile geçirmezdi. Gel gör ki Arkangelsk, Beyaz Saray'dan çok uzaktaydı. O günün koşullarında, dal budak salan askeri aygıtın tüm alengirli rutin işleri ve formaliteleri yüzünden, içinden çıkılmaz biçimde çapraşıklaşan yollar göz önüne alındığında, bu uzaklık daha da artmıştı. Hindenburg savunma hattının dikenli tellerle örülü duvarı, devede kulak kalırdı bu bürokratik engellerin yanında.

Jimmie'yi, ciddi ve abus suratlı yedi subayın, büyük bir masanın başında oturduğu geniş bir salona götürdüler. Perkins koltuklarının altından tutmuş, görenlerin yürüdüğünü sanacağı tarzda taşıyordu onu. Bir sandalye üzerine bırakıldığında çevresine bakındı, yüzüne dik dik bakan

gözlerde, kendisine çevrili mendebur suratlarda umut verici bir ışıltı göremedi.

Harp divanının başkanı binbaşı Gaddis'ti. Savaştan önce, büyük bir üniversitede ekonomi politik profesörüydü. Bu demekti ki, bir bankacılar konsorsiyumu tarafından seçilmişti divan-ı harp başkanlığına. Yönetici sınıfların gücüne tapardı bu adam, hayatı boyunca başka bir ilaha biat etmek için herhangi bir neden görmemişti. Katı biriydi, üne, şan ve şerefe önem verirdi, bilgiliydi de. Ve çok kibar biriydi, tabii onun toplumsal çevresine ait bulunuyorsanız. Yoksulların, aşağı tabakanın görevi boyun eğmektir ve uygar toplumun varoluşu, onlara boyun eğdirmeye bağlıdır, derdi.

Yanı başında albay Nye oturuyordu. Bu da aklın hayalin almayacağı kadar değişik bir tipti. Meksika'da ve Orta Amerika'da paralı asker olarak çarpışmıştı. Savaş öncesi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki büyük kurumların grevleri kırmak amacıyla örgütlediği fedai çetelerinden birinin reisliğine getirildiğinde, büyük bir servet yapmıştı. Kendisinin komuta ettiği, beşbin kişilik atlı, piyade ve topçu birliklerinden oluşan, özel bir ordusu vardı. Bu birlikler, halk arasında *"Smithers Araştırma Ajansı"* adıyla bilinirdi. Kömür işçilerinin büyük grevi sırasında, hükümet tarafından milis güçlerinin komutanlığına getirilmiş, kadın ve çocukların kaldığı işçi barakaları kampını mitralyözlerle yaylım ateşine tutmuştu. Katliam yapma suçuyla milis kuvvetlerinin divan-ı harbine verilmişse de aklanmıştı; bununla öylesine bir dokunulmazlık elde etmişti ki, artık hiçbir sivil mahkeme onu kovuşturmaya uğratamıyor, yargılayamıyor ve asıramıyordu. Akabinde, otomatik olarak Amerikan ulusal ordusu milis güçlerine geçmiş, burada en yetenekli subaylardan biri olarak kendini göstermiş, katı kuralcı ve disiplin uygulayıcı olduğundan, nam tüm ülkede duyulmuştu.

Üsteğmen Olsen ise, kumaş tüccarıydı, subaylara özgü bir eğitim kampından geçmişti. Dünyada yüksek bir mev-

kie ulaşmayı çok arzu ediyordu. Bir görüş bildirmeden önce daima üslerine iyice bir bakar, onların hoşuna gitmeyecek bir şeyse ağzını açmazdı. Eski banka veznedarı yüzbaşı Cushing için de aynı şey söylenebilirdi ama aylığını iki ay öncesinden harcayan güzel karısı olmayaydı. Beşinci subay, yüzbaşı Gannet'in mahkeme sırasında sık sık nutuk atması gerekti, çünkü doğrudan doğruya Jimmie'nin komutanıydı ve soruşturmayı yürüten oydu. Sorunu, Harp Divanı komiser yargıcı albay Prentice ve Jimmie'yi savunacak olan genç askeri avukat Ardner ile tartıştı. Üçü de bunun önemli ve içinden çıkılması güç bir dava olduğu konusunda anlaştılar. Ordunun Arkangelsk seferinde, her türlü Bolşeviklik propagandasını acımasızca, kökünden kesmek gerekiyordu. Jimmie itaatsizlik ve isyana teşvikle suçlanıyordu, bu suçların cezası ölümdü.

II

Jimmie sandalyede otuyordu, etrafında olup biteni ancak yarı yarıya fark edebiliyordu, öylesine ağrıyordu şişmiş başparmakları ve gerilmiş kolları. Umut ışığı sönmüştü, görülecek davayla pek ilgilendiği de yoktu. Son kalan enerjisini, idamına saklaması gerekiyordu. Bildirileri nerede bulduğu sorulduğunda söylemek istemedi, çektiği acıların neden olduğu bir homurtu çıktı yalnızca dudaklarından. Yüzbaşı Ardner'in ısrarla sorulara cevap vermesinin kendi çıkarına uygun düşeceği konusunda onu uyarması da fayda vermedi. Demek ki, kendisinin, mahpusun çıkarları savunuluyordu bu mahkemede, öyle mi? Jimmie buna inanmıyordu. Sanık iki kez bilincini topladı duruşma sırasında. İlk kez, albay Gaddis öfkeyle bağırıp çağırmaya başladığı zaman gözlerini açtı. Büyük Amerikan demokrasisinin bir yurttaşı nasıl olur da Bolşevik güruhuyla ittifak kurardı? "Bolşevikler tüm Rusya'da terör estiriyor, yakıyor, yıkıyor, öldürüyor, insanlara işkence ediyorlar..." diye haykırıyordu mahkeme başkanı.

Jimmie birdenbire iskemlesinden fırladı, keskin çığlığı duyuldu salonda:

– Kim bu işkenceden söz eden? Siz bana işkence etmediniz mi, beni yok etmeye çalışmıyor musunuz siz?

Harp Divanında bir heyecan dalgalanması hissedildi. "Size işkence mi yapıldı?" diye sordu yüzbaşı Gushing.

– Evet, günlerdir işkence yapılıyor bana, belki de bir haftadan beri. Bilmiyorum, günleri şaşırdım artık. Aşağıda, taş hücrede işkence yaptırıyorsunuz bana!

Binbaşı Gaddis dönüp Jimmie'nin arkasında duran çavuş Perkins'e baktı. Tutsağın üstüne saldırmamak için zor tutuyordu kendini çavuş. "Ne demek oluyor bu, çavuş?"

– Baştan aşağı uydurma bu laflar, sanık yalan söylüyor, efendim...

– Başparmaklarıma bakın! diye bağırdı Jimmie. Başparmaklarımdan astılar beni!

– Tutuklu şiddet hareketleri yapıyordu, dedi Perkins. Debeleniyordu, er Connor'u az kalsın öldürecekti. Bazı ciddi önlemler almak zorunda kaldık.

– Doğru değil bu! diye avaz avaza haykırdı Jimmie. Fakat onu susturdular ve ezici askeri aygıt işlemeye devam etti. Bir zindancının sözü, mahpusun sözünden üstün tutulmazsa disiplinin ayaklar altında çiğneneceğini hepsi anlıyordu; eğer yasal ve deneyimli bir üst rütbelinin dedikleri, düşmana karşı sempatisini itiraf eden bir hainin, bir teröristin söylediklerinden daha değerli sayılmazsa askeri hiyerarşinin vay halineydi.

Aradan birkaç saniye geçince, askeri mahkemenin subay başkanı, tutukluya ölüm cezasını hak ettiğine inanıp inanmadığını sordu. Cevap alamayınca, harp divanının ona bu cezayı vermek zorunda kalacağını söyledi, iyi düşünmesini ve Bolşevikler arasındaki suç ortaklarının adlarını vermesini, böylelikle ordunun bu katillerin propagandasına karşı kendini savunmasını sağlamasını istedi sanıktan. O zaman, Jimmie'ye yeniden bir uyanıklık geldi, bu kez şiddeti daha az oldu tepkisinin, hatta yüksekten

atan bir alaycılık havası seçiliyordu söylediklerinde: "Katiller mi dediniz? Peki, siz de beni katletmeye hazırlanmıyor musunuz?"

– Yasayı uyguluyoruz, dedi başkan.

– Yasa dediğiniz şeyi uyguluyorsunuz, onlar da yasa adını verdikleri başka bir şeye uyuyorlar. Size itaat etmeyenleri öldürüyorsunuz, onlar da aynısını yapıyor. Ne fark var ki arada?

– Rusya'da entelektüelleri, düzene uymak isteyenleri öldürüyorlar, diye ciddi ciddi açıklama yaptı Gaddis.

– Zenginleri yani, öyle demek istiyorsunuz aslında, diyerek iddiayı iddiacının aleyhine çevirdi Jimmie. Zenginler de onların koydukları yasalara uysunlar, herkes gibi. Ama yoook, uymazlar. O zaman öldürülürler. Yeteri kadarını öldürmeli ki, ötekiler yasalara uysun bari. Siz de yoksullara karşı aynı şeyi yapmıyor musunuz? Grev yaptığımız her seferinde, sizin neler yaptığınızı görmedim mi ben sanıyorsunuz? Albay Nye'ye *sorun isterseniz, aranızda* bulunuyor şu anda! "Şeytan götürsün celpleri, otopsi raporu gönderelim mahkemeye" lafını o söylememiş miydi?

Albay Nye kıpkırmızı kesildi. Ününün, Colorado'dan Kutup dairesine kadar kendisini izlediğini bilmiyordu. Harp divanı, mahkeme sürecini hızlandırdı. Albay Nye'yi korumak için, başkan birkaç söz söyleme gereği duydu: "Burada sosyalist bir mitingde değiliz. Mahkumun yaptıklarından hiç pişmanlık duymadığı, provokatör biri olduğu anlaşılıyor. Suçunu hafifletici bir neden olmadığından, mahkemede iyi bir davranışı da görülmediğinden, mahkemenin ona karşı merhametli davranması söz konusu olamaz." Hakimler aralarında görüştükten sonra, Jimmie'yi suçlu bulduklarını, iddianamede belirtilen suçu işlediğinin anlaşıldığını, yirmi yıl kalebentliğe mahkum edildiğini açıkladılar. Koşullar göz önünde bulundurulduğunda, oldukça hafif bir cezaydı bu. Tam bu sırada, New-York'ta da, çocuk sayılacak kadar genç yaşta beş Rus asıllı Yahudi, Jimmie'nin yargılandığı suçun aynısını işle-

mekten, Amerikan askeri birliklerinin Rus sosyalistlerini öldürmeye son vermesi için broşür dağıtmaktan yargılanıyordu. Bu gençler, yirmi yıl hapse mahkum edildiler, içlerinden biri hapse konulduktan kısa bir süre sonra öldü, ötekiler federal gizli servisler tarafından işkenceye uğratıldıklarını yeminli ifadeleriyle belirttiler.

III

Jimmie hapishaneye geri getirildi. Adaletli bir adam olan, yasa ve düzene tapan binbaşı Gaddis, mahpusun yeniden başparmaklarından asılmaması için kesin emir vermişti. Bolşevik bildirileri kimin yazdığının bilinmesi isteniyordu tabii, ancak mahpusu konuşturmak için yapılacak işlemler, askeri yetkililerce onaylananların dışına çıkmamalıydı.

Jimmie yer altı hücresine geri götürüldü. Günde sekiz saat, bileklerinden bir zincirle duvardaki halkaya bağlanıyordu. Zincir öyle gergindi ki, ayakları yere ancak değiyordu. Jimmie böyle asılı duruyordu ve artık bilinciydi sınanan. Leavenworth kalesi denen hapishanede, o disiplin kışlasında, birçok insanın uğratıldığı bir cezaydı bu. Gerçekte, Jimmie'nin bilinci beklendiği kadar güçlü değildi. Zaman zaman kendine acıma nöbetlerine kapılıyor, kuşku ona işkence ediyor, umutsuzluğa düşmesine neden oluyordu. Gardiyanların bu zayıflıklarını fark etmesini istemiyor, fakat onlar kapı arkasından, çarın bu amaçla yaptırdığı bir ufak pencere aracılığıyla, hücredeki en küçük sesleri bile dinliyorlardı. Bu pencere, mahpus işkence sırasında bağırırken kapatılır, sonra zindancı tarafından, mahkuma hiç belli edilmeden açık tutulması sağlanırdı.

Perkins, Jimmie'nin hıçkıra hıçkıra ağladığını, inlediğini duyuyordu. Bazen kendi kendine konuşuyor, bazen de Çilek, yada Vahşi Bill adında birilerine sesleniyordu. Onlara hiç böyle işkence çekip çekmediklerini soruyordu, gerçekten değer mi bunlara katlanmaya, bunların devrime

bir katkısı olur mu diye sorguluyordu bilincini yüksek sesle. Perkins önemli şeyler keşfettiğini sandı ve bunları teğmen Gannet'e iletti, bunun sonucunda soruşturma bütün Amerikan askeri birliklerinde Çilek ve Vahşi Bill adında birilerinin olup olmadığının araştırılmasına yöneltildi. Fakat bu adamları bulmak mümkün olmadı. Vahşi Bill, ordunun gizli polis servisinin giremeyeceği bir yere sığınmıştı. Çilek Curran'a gelince, kendi gibi gezginci arkadaşlarıyla birlikte, Kaliforniya'da mahkemeye çıkarılmış, hemen hemen Jimmie'nin Arkangelsk'te çektiklerine benzer işlemlerden geçirilmişti.

Çavuş Perkins, Jimmie'ye karşı mücadelesinde büyük bir avantaja sahipti. Jimmie'nin zavallı ruh zayıflığı çavuşun gözleri önüne çırçıplak serilmişti, oysa Perkins'in ruhu, mahkumdan gizli kalıyordu. Perkins de delice bir öfke yüzünden azap çekmekteydi, buna biraz korku da karışıyordu. Bu işçi parçasını, tüm otoritelerden daha güçlü kılan nasıl şeytanca bir düşünceydi acaba? Bu düşüncenin yayılması, Perkins'in yakında parlak bir subay olarak yer almayı umduğu, rahat ve düzenli dünyayı baltalaması nasıl önlenebilirdi? Harp divanının ertesi günü, mahkeme askeri bir sır olarak herkesten gizli tutulduğu halde, kentin belli başlı köşe başlarına, İngilizce bir ilan asıldığı görülmüştü:

"Amerikalı askerler, çavuşlarınızdan birinin işkenceye uğratıldığını, yirmi yıl hapse mahkum edildiğini biliyor musunuz? Çavuşun bütün suçu, Bolşeviklerin Kayzer'e karşı nasıl propaganda yaptıklarını size göstermeye çalışmaktı.

Ordunuzun burada bulunuşunun gerçek nedenini biliyor musunuz? Rus halkını, hükümetinizin düşüncelerini kabul etmeye zorlamak uğruna kendinizi öldürtmeyi istiyor musunuz? Bu gerçekleri size açıklayamasınlar diye arkadaşlarınıza işkence edilmesini istiyor musunuz?"

Bu ilanları okuyan "doughboy'lar", bunun doğru olup olmadığını anlamak istiyorlardı. Kısa sürede, bunların

doğru olduğu söylentisi askerler arasında yayıldı. Jimmie'nin dağıttığı kağıtlardan ellerinde bulunduranların çevresini, meraklı okuyucular sardı. Hepsi olan biteni anladı ve yabancı bir ülkedeki toplumsal devrimi bastırmakta Amerikan ordusunun kullanılmasını protesto etmeye başladılar. Konu, Amerika'da, Kongre'de bile ele alındı. Bazı senatörler, savaş bile açılmamış bir ülkeye askeri birlikler gönderme hakkını tartıştılar; başka senatörler, bu birliklerin derhal geri çekilmesini istedi. Bu haberler, askerlerin kulağına geldi ve tehlikeyi daha da arttırdı. Artık Arkangelsk'in öyle hoş bir konaklama yerine filan benzer yanı kalmamıştı. Kış soğukları, hızla yaklaşıyordu. Adamlar, zaten homurdanmak için bahane arıyorlardı ve o bahaneyi de bulmuşlardı şimdi.

IV

Orduyu yöneten yetkililer, kötü duruma düşmüşlerdi. Askerlik tarihinde hiç örneği yoktu bunun. Bu ordunun yönelimini belirleyen başkomutan, moral örneği olmayı denedi. Kongrenin önünde birçok konuşma yaptı, yakıcı ve yanık, biraz da saçma sapan sözler söyledi. Attığı bu nutuklarla, askerlerin kafalarını karıştırdı, tehlikeli düşüncelerin yayılmasına, disiplinin yok edilmesine, moralin sarsılmasına neden oldu. Başkan, siyasi bir meclise, Amerika'da emekçilerin "ekonomik kölelik" koşullarında yaşadığı mealinde bir mektup yazdı. Dıştan bir müdahale olmaksızın, bütün halkların kendi kaderlerini belirleme, kendi hükümet biçimlerini seçme hakkına sahip olduğunu, birçok kez belirtti. Bu sırada, ordu da ülkelerindeki "ekonomik köleliğe" karşı başkaldıran Ruslarla çarpışıyordu.

Ordu, bildiğiniz gibi, savaşmaya yönelik bir aygıttır. Orduya katılan, orduda görev alan herkes, çarçabuk insanların savaşmak ve yenmek için yaratıldığını anlayamayan politikacıları, özellikle de kürsüde konuşan, sağda solda

yazılar yazan politikacıları pek sevmeme, "idealist", "hayalci" ve "kuramcıları" hor görme eğilimi edinir. West- Point'te eğitilen, eski ordu subayları, sınıf üstünlüğü geleneğine uygun yetiştiriliyordu. Egemen sınıfların özel insanlardan oluştuğu, onlara itaatin tanrısal bir yasa olduğu düşüncesi, bu subayların iliğine işlemişti. Yeni subaylara gelince, bunların ezici çoğunluğu varlıklı sınıflardan geliyordu, nutuk çekmekten yana değillerdi, insan hakları konusundaki açıklamalardan da pek hoşlanmazlardı. Savaş sırasında, başlarında savaştan sorumlu devlet bakanı sıfatıyla namlı bir barışçının bulunması, bunun "idealist" başkomutan tarafından atanması onları şaşırtıyordu. Öfkelerini belli etmekten de çekinmiyorlardı, bu barışçı devlet bakanı, "bilinçli savaş karşıtları" konusunda duygusal temele ve kuramlara dayalı buyruklar verdiğinde, askeri aygıt bu buyrukları kendi isteği doğrultusunda yorumlamaktan, saçma bulduğu kısımları kesip atmaktan geri kalmadı. Kaçınılmaz olarak, savaştan sorumlu barışçı devlet bakanının bürosundan uzak duruyorlardı. Yorumlar ve buyrukları istedikleri gibi budamalar daha tam bir biçime büründü ve Jimmie'nin açıklamakta onca zorluk çektiği olay meydana geldi: Washington'da samimi liberaller ve insan hakları savunucularının koyduğu kurallar, Arkangelsk'te çürümüşlüğün ve zalimliğin okulunda okumuş bir eski dedektif tarafından uygulanıyordu.

Jimmie Higgins, orada, Arkangelsk'te Amerikan ordusunun emirleri niçin İngiliz yada Fransız subaylarından aldığını anlayamıyordu. Bu subaylar öyle barışçılıkmış, duygusallıkmış, bu tür konularda nefes tüketmezlerdi, demokrasi yararına savaş gibi safça düşüncelerle de yitirecek zamanları yoktu. Bir sosyalist makine işçisi parçasına, dünya çapındaki projelere karşı çıkma fırsatı verilir miydi hiç, yetkililere karşı gelen bir adamın, Arkangelsk'te kendi otoritelerini sarsacak biçimde Başkanın mesajlarını yorumlamasına izin verilir miydi? Amerikan askerlerinin beyinlerini zehirlemeye, ruhlarında isyan ate-

şi tutuşturmaya kalkışan, aşağılık hain ve suçlularla ittifak içine giren bir bireye böyle olanaklar tanınır mıydı? Bir kez Jimmie Higgins tümüyle Alman ordusunun bozguna uğramasına ve Chateau-Thierry savaşının kazanılmasına neden olacak biçimde stratejik bir konumda bulunmuştu, şimdi bulunduğu stratejik konum da önem bakımından ondan aşağı kalmıyordu. Rusya'ya saldıran müttefik ordularının iletişim hattının tam üzerinde duruyor, bu hattın kesilmesi ve orduların geri çekilmeye zorlanması tehlikesi yaratıyordu.

V

Bolşeviklerle bu arkadaşlıkları ortaya çıkarmak ve propagandaya son vermek her zamankinden daha fazla önem kazanmıştı. Jimmie'yi bileklerinden halkaya asmak, istenen bilgileri getirmeyince, mahpus bir hücreye tıkılıp yalnızca ekmek ve suyla beslenmeye başlandı. Bu da bilincinin ve inancının samimiliğinin bir başka türlü denenmesiydi. Ekmek-su rejimi bilince çok iyi gelebilirdi, ama Jimmie çok kısa bir sürede bu yediklerinin bağırsaklarına, dolaşım sistemine hiç de yaramadığını fark etti. Su küründen bile berbattı bu. Birkaç gün yalnızca ekmek ve suyla beslenen biri, ya bağırsaklarının tam anlamıyla çalışmaz hale geldiğini hisseder, yahut da şiddetli bir ishale yakalanır. Kanı nişanstamsı maddelerle zehirlenip koyulaşır, sinir sistemi bozulur. Kısa zaman sonra, vereme yakalanır. Yada tehlikeli bir kansızlık görülür onda, artık normal sağlığına hiçbir zaman dönemeyeceği biçimde başka bir hastalığa da yakalanması mümkündür.

Jimmie yeniden su tedavisine tabi tutuldu, Fort Leavenworth'ta uygulanan rejim anlamında. Tüm mahpusların yıkanması gerekiyordu, bazı gardiyanlar bunun anlamını, onların üzerine buzlu su fışkırtmak olarak anladılar, tabii mahkumların kımıldayamayacak durumda sımsıkı tutulması şarttı bu işlem sırasında, yoksa temizlene-

mezlerdi ki. Jimmie'nin kolu sakattı, kendi kendine fırçalanamıyordu, Condor sert bir tel fırça ve zımparayla onu ovuyor, derisini yüzüyordu. Jimmie iki büklüm oluyor, kaçmaya uğraşıyor, arkasından kovalayıp yakalıyorlardı. Bağırmaya kalkışırsa buz gibi suyu ağzına, burnuna sıkıyorlardı. Yere düşerse, buzlu suyu on onbeş dakika üzerine akıtıyorlardı.

Jimmie, bir lanetli gibi yaşadığı yaşamı boyunca çok kötü muameleler görmüş, çok acılar çekmişti ama bu kadar çok kötülüğe bu kadar kısa zamanda karşı koymak zorunda kalmamıştı. Ruhu direniyordu, ama vücudu pes etti. Sonunda beyni de iflas etti. Sanrılar görüyor, uykusunda kabuslar ona rahat huzur vermiyordu. Uyandığında da bir kabusun içinde buluyordu kendini, bazen işkence edildiğini sanıyordu kendisine, oysa yalnızca demirlere bağlı, asılı duruyordu. Bir gün, Perkins yine kapı ağızda onu dinlerken, garip hırıltılar, çığlıklar işitti. Ancak hayvanlar çıkarırdı böyle sesleri, havlamaya, kükremeye benzer sesler de duyuyordu çavuş. Connor'u ve Grady'yi çağırdı, üçü birlikte dinlemeye başladılar.

– Ulu Tanrım, dedi Grady. Delirmiş bu.

– Kafayı yemiş, dedi Connor.

– Oynatmış, dedi Perkins.

Yine de, üçü birden onun deli taklidi yaptığını düşündüler. Şeytanın bu elçileri için, cin çarpmış gibi hallere bürünmekten kolay ne vardı? Bir süre daha beklediler, ta ki Connor hücreye girip Jimmie'yi halkaya asmak istediğinde, onun kendi parmak uçlarını kemirdiğini görünceye kadar. Demek ki durum ciddiydi. Hemen hapishane doktorunu çağırdılar. Doktorun, Jimmie Higgins'in zır deli olduğunu anlaması için kısa bir muayene yetti. Kendini kürkü için avlanan bir hayvan sanıyordu Jimmie, tuzağa düşürülmüştü ve kurtulmak için pençesini yemeye çalışıyordu. Yanına yaklaşmak isteyenleri ısırmaya kalkışıyordu, deli gömleği giydirmek için onu bayıltmak zorunda kaldılar.

VI

Böylece Jimmie Higgins cellatlarının elinden kurtuldu. Artık Rus Yahudisi Kalenkin hakkında hiçbir şey bilmiyordu. İstese bile, bu sırrı açıklayamazdı, bu nedenle onun bilincini sınamaktan vazgeçtiler. Şimdi ona iyi davranıyorlardı, tuzaktan kurtulduğuna ikna etmeye uğraştılar onu. Hem iyi huylu bir hayvandı, dört ayağı üzerinde yürüyor, kemirilmiş parmaklarıyla, yem kabından kimsenin yardımı olmaksızın mama yiyordu. Kol eklemlerinde yine çok şiddetli ağrılar duyuyordu; fakat aldırdığı yoktu bunlara, çünkü o bir hayvandı, ancak o anki acıyı duyabilirdi, yarın duyacağı acıyı düşünmez, dert etmezdi kendine. "Geçmişi ve geleceği düşünen, olmayacak şeyler için özlem duyanlardan" değildi. "Cici kuçu" idi, başını okşadığınızda size sürtünür, ağlamaklı, sevgi dolu sesler çıkarırdı.

Artık zavallı deli Jimmie Higgins hiçbir zaman ülkesinin canını sıkmayacaktı; ama toplum onun tüm dostlarından ve çektiklerinin öyküsünü bilen yandaşlarından öyle kolay kolay kurtulamayacaktı. Batının büyük demokrasisini tehdit eden sanayi bunalımı sırasında, kadın ve erkekler, ateşli ve onurlu bir acı duygudan esinlenerek ortaya döküldüğünde, büyük demokrasi onların ruh hali karşısında apışıp kalacak, bunu yaratanın ne olduğunu kavrayamayacaktı. Bu isyankarların, demokrasiye, en ünlü konuşmacısının (Abraham Lincoln) sözlerini hatırlattıkları işitilecekti. Ayrılık savaşının yıkımı ve katliamı sırasındaki uyarısında şunları söylüyordu Linkoln:

"Eğer tanrının iradesi, inatçı köle emeğinin iki yüz elli yılda yarattığı zenginlik yok edilene dek savaşın sürmesini, her kırbaç darbesinin akıttığı kanın bir kılıç darbesinin akıttığı kanla ödenmesini zorunlu kılıyorsa, üçbin yıl önce söylendiği gibi şimdi de söylenecektir ki, Tanrı amacında her bakımdan haklı ve adaletlidir."

Pasadena, Ağustos-Kasım 1918

JIMMIE HIGGINS

upton sinclair

".... yaşarlar, dingin ve asude,
Tanrılar misali, tepelerde, insanlara bigane,
Çünkü kendi nektarları vardır. Uzaktaki engine,
Sürgüler çekilidir ve zarafetle, ince sisler
Saygın bir serapla evlerini çevreler,
Işıltılı bir alemin sardığı, yaldızlı konaklarını.
Bir gülüş, bakarken sinsice büker dudaklarını,
Ayaklarının dibinde uzanan dünyaya, lanetli,
Açlığın soldurduğu, vebalı, biçare, illetli,
Yerin sarsıldığı, uçurumların kızıllaştığı,
Çöllerin kavurduğu, savaşların kükrediği,
Gümbürdediği, kentlerin yakılıp yıkıldığı,
Halsiz zavallıların el açıp yakardığı,
Gemilerin battığı... Ne çıkar, çünkü onlar şen,
Ve gamsız, gülümser. Kulaklarına erişen
Acı türküler bile ballanır, coşup taşan,
Ve müthiş bir güç taşıyan sözlerine karşın,
Antik çağlara ait ağıtlar, güzel ve hoş,
Eski zaman yakınmaları derler, bomboş,
Alışılagelmiş ilahileri bir insan cinsinin,
Türküleri, tarlaya ellerinden zincirli kölenin,
Ki toprağı işler, rüzgarlara tohum saçar,
Bin bir acı pahasına bir avuç tahıl biçer,
Ve ücret yerine alı kor kendine düşen payı,
Bir parçacık şarap, zeytinyağı ve buğdayı..."

ISBN 975-7530-72-7